

İçindekiler

Sunuş	2
Afet-Kentleşme Politikalarının Neresindeyiz? <i>TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu</i>	3
“Koruma Siyasal Bir Silahtır” <i>Prof. Dr. Gönül TANKU ile Söyleşi</i>	4
Planlama Mesleğine ve Planlama İlkelerine Etik Açından Eleştirel Bir Bakış <i>Yavuz DUVARCI</i>	14
TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri	28
Haklar Üzerinde Yenilikler Yapan Bir Planlama Süreci Tanımlanabilir mi? <i>Buğra GÖKÇE</i>	31
Değişen Paradigmalar Ekseninde Kent Planlamaya Yeni Yaklaşımlar <i>Ebru FIRİDİN</i>	44
Şehir Planlamada Felaketten Sakınım ve Risk Azaltmaya Japonya’dan Mahalle Ölçeğinde Bir Örnek <i>Semra KALKAN</i>	51
Deprem Şurası-2004- Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonu Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme, Öneriler ve Karşı Görüşler <i>Ömer KIRAL</i>	62
Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekanlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve <i>Hülagü KAPLAN, Mustafa ÖZTÜRK</i>	67
Selçuk (İzmir) Belediyesi Aralık 2003 - Pananos Plajı ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Projesi Yarışması <i>Mehmet Nazım ÖZER</i>	76
İmar Hukuku	118
Dergilerden Seçmeler	119
Geçmişten Sayfalar	122
Tez Özetleri	125
Kitap Tanıtımı	130
Basın Açıklamaları	132

Dergiye göndereceğiniz yazıların ve görsel malzemelerin basılı kopyası ile birlikte olanaklı ise bilgisayar ortamında hazırlanmış bir kopyasını da iletiniz.

- Yazı ile birlikte, kısa bir özgeçmişinizi de göndermeyi unutmayınız.
- Yazınızda yer alacak görsel malzeme ve şekillerin; kolaylıkla basılabilecek nitelikte fotoğraf, dia veya baskılı kopya olmasına özen gösteriniz.
- Çeviri yazılar ve fotoğraflar için kaynak belirtmeniz zorunludur.
- Yayın Kurulu, gönderilecek yazıların yayınına ilişkin kararını yazı ile bildirecek; gönderilen yazılar iade edilmeyecektir.
- Yayın Kurulu, gönderilen yazılarda, yazım kurallarına uygun gerekli düzeltmeleri yapma ve dil yanlışlıklarını gidermeye yetkilidir.
- Yazı ve çevirilerin sorumluluğu yazar ve çevirmenlerine aittir. Şehir Plancıları Odası sorumluluk kabul etmez.

TMMOB Şehir Plancıları

Odası Adına Sahibi

Erhan Demirdizen

Yayın Sorumlusu

Nevzat Can

Yayın Kurulu

Deniz Altay

Osman Balaban

Kübra Cihangir Çamur

Olgu Çalışkan

Hayriye Çelik

Özlem Çelik

Funda Erkal

Çağatay Keskinok

N. Tunga Köroğlu

Binali Tercan

Basım Tarihi

Ekim 2004

Baskıya Hazırlık

Plar Ltd. Şti. - şerife eren

tel: 0312 432 01 83-93

Baskı

Kardelen Ofset

Tel: 0312 431 70 03

Dağıtım

TMMOB Şehir Plancıları Odası

Hatay Sokak No:24/17

Kocatepe, 06640/ANKARA

Tel: 0312 417 87 70

Faks: 417 90 55

e-posta: spo@spo.org.tr

Web Adresi: www.spo.org.tr

SUNUŞ...

Yıllarca koruma kurullarında görev almış, ülkemizin tarihsel kültür varlıklarının korunmasında öncülük etmiş değerli hocamız Gönül Tankut ile Osman Balaban'ın yapmış olduğu söyleşi Derginin ilk yazısı. Derginin gelecek sayılarında, mesleğimize değerli katkıları olan kişilerle yapılan söyleşilere yer vermeye devam edeceğiz.

Geçen sayımızda yer bulan etik konusuna giriş yazısından sonra bu sayıda, Yavuz Duvarcı'nın planlama mesleğine ve planlama ilkelerine etik açıdan yaklaştığı eleştirel bir yazı var. Bu yazıda, TMMOB Genel Kurulu'nda üzerinde değerlendirilmeler yapılarak kabul edilen Mesleki Davranış İlkelerini yayımlıyoruz. Yazı, etik konusunda amaçlanan tartışmalara katkıda bulunuyor.

Buğra Gökçe makalesinde, hak kavramının içeriği başka bir bakış açısı ile doldurulabilir ve mülkiyet hakları mülkiyet kurumunda niteliksel bir değişim oluşturabilirse, planlama ve yönetsel sistemde de yepyeni bir kurumsallaşma, paradigma yaratabilir mi? sorusu çerçevesinde mülkiyet dokusunu yeni bir paradigma içine oturtmaya çalışıyor.

Dergide planlama yaklaşımları üzerine yapılan tartışmalara bir katkı da Ebru Firidin'den geliyor. Ebru Firidin yazısını, planlama kavramı, planlama yaklaşımı, planlama araçları ile planlama yaklaşımlarının Türkiye dinamiklerine etkisi üzerine kuruyor. Semra Kalkan ise felaketten sakınım ve risk azaltma konusunu bir örnek üzerinde inceliyor. Tokyo Metropol Alanında Sumida Kenti Kyojima mahallesinde yapılan afete yönelik iyileştirme projesi örneğinden çıkarılacak dersleri tartışmaya açıyor.

Dergi ülkemizde mesleğimiz ile ilgili gelişmelerle ilgili değerlendirmelere de yer vermeye devam ediyor. Eylül ayında gerçekleştirilen ve Odamız adına Deprem Şurasına katılan Ömer Kural yazısında, kaynak temini ve sigorta komisyonu çalışmalarına ilişkin değerlendirme, öneri ve karşı görüşlerini aktarıyor. "Ulusal Afet Fonu" ve "Dünya Afet Fonu" kurulmasına ilişkin önerileri bu yazıda yer alıyor.

Hülagü Kaplan ve Mustafa Öztürk kentsel kamu mekanlarını kullanmada engelli olanların %70'dan daha büyük bir oranda olduğunu belirterek, toplumsal bütünleşme yönünde engelsiz kentsel tasarım üzerine yaklaşımlarını sunuyorlar.

Ülkemizde sınırlı sayıda yapılan ve konusu özelinde ilk örneklerden biri olan Pananos Plajı ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Projesi Yarışmasının konusu, amacı, sürece ilişkin değerlendirme ve jüri raporlarını Mehmet Nazım Özer Planlama Dergisinin bu sayısı için derledi.

Önümüzdeki sayılarla ilgili olarak tema önerileri ile ilgili görüşlerinizi ve katkılarınızı bekliyoruz.

YAYIN KURULU

AFET - KENTLEŞME POLİTİKALARININ NERESİNDEYİZ?

Doğu Marmara depreminden bu yana 5 yıl geçti. Yaşanan acı deneyimler, afet-önlemlerinden başlayarak kentleşme politikaları bağlamında nelerin yanlış yapıldığını anlayıp, gerekli çözümleri üretmemizi sağladı mı? Görünen o ki, hayır...

Kentlerimize hızlı göç sürecinin yaşandığı yıllardan bu yana, kapsamlı-bütüncül ve şehirciliği-planlamayı odağına koyan bir kentleşme politikası oluşturulup uygulanmadığından, bunca acı deneyimden sonra bugün hala bir çok kent ve kent parçası, önemli sorun-açmaz ve risklerle kucak kucağa yaşıyor. Böylesi bir kentleşme politikası eksikliği, bir boyutuyla kente ve kent mekanına bakış açısıyla ilgili sorunlar taşımakta, diğer boyutuyla da kentleşme ve planlama politikalarının uygulanmasında büyük önem taşıyan kamu kurumsallaşmasına ait sorun ve yetersizliklerden beslenmekte.

Kente ve kent mekanına bakış açısından ele alındığında, **rant ve spekülasyon arayan bir toplum ve kurumsal yapılar oluşturulmasını sağlayan politika seçiminin ısrarla uygulandığı görülüyor.** Bu politika seçimiyle; kentleşme-planlama ve ülkenin çok önemli bir gerçeği olan afete; günlük, küçük, parçacı düzenlemeler noktasından ve bunları yalnızca bazı yasal ve kurumsal müdahaleler boyutuna indirgeyen bir gözlemlerle bakıldığından, kentsel sorunlara kalıcı çözümler üretilmediği gibi, sağlıklı nitelikli yapılaşma süreçleri de tanımlanamamakta, kaçak yapı ve gecekonduların dönüşümü de daha fazla **"imar hakkı"** ve rant sağlama yoluyla çözülmeye çalışılmakta.

Kent mekanına rant elde etmenin bir aracı olarak yaklaşılması, piyasanın kısa vadeli özel çıkarlarına hizmet edecek bir kentleşme modeli uygulanması; kamu arazilerinin ve genel hizmet alanlarının elden çıkarılmasını, af süreçleriyle birlikte kaçak yapılaşmanın özendirilmesini, kaçak yapılaşmış alanların dönüşümünde de yeni niteliksiz ve güvenliksiz yapılar yaratılmasını ve afet açısından riskli yerleşmelerin oluşmasını desteklemekte. Bu kentleşme politikası (politikasızlığı!), doğal ve kültürel mirasın önemli ölçüde kaybedilmesine yol açıp, değerli tarım alanları, orman, su havzaları, sel yatakları, dolgu ve kıyı alanları, jeolojik sakıncalı alanların yapılaşma baskısı altında kalmasına neden olmakta. Toplumun yararına hizmet eden, bölgesel gelişmelerin dengeli gerçekleşmesini sağlayan, yaşam kalitesini arttıran, korunması gerekli alanları bu yönden güvence altına alan kararlar getiren, afet zararlarını azaltan, kaçak yapıların ve gecekonduların oluşumunu engelleyen, oluşmuş olanların sağlıklı ve nitelikli dönüşümünü sağlayarak uzun vadeli kalıcı çözümler getiren fiziksel planlamaya gerekli önem verilmiyor, planlama reddediliyor.

İmar afları ve ıslah imar planları ile bu birikimli yanlışlıklarda ısrar ediliyor. Doğu Marmara depreminden sonra da bu af-rant-oy eksenli kentleşme politikası seçiminin vahim sonuçları çabukça unutulup-unutturularak, hazine arazilerinin işgalcilere satılmasına, kamu alanlarının elden çıkarılmasına yönelik düzenlemeler tekrarlanıyor ve gerçekçi-bütünlüklü bir kentleşme ve yerleşme politikası oluşturulması, bununla ilişkili tüm yasal düzenlemelerin birbiriyle bütünleşen nitelikte tasarlanması yerine, parçacı, birbirleriyle çelişen ve soruna kentsel mekanın rant değeri gözölüğünden bakan yasal düzenlemeler gündeme getiriliyor.

Diğer taraftan son 20 yıldır kentleşme-afet politikalarını belirleyip uygulama konusunda önemli bir konuma gelen belediyeler ise, İmar Kanunu ile kendilerine verilen planlama yetkilerini daha çok yeni konut alanlarını **"imara açmak"** biçiminde algılıyor, kentlerin yerleşik alanları ve özellikle kaçak yapılaşma-gecekondular alanları, afete maruz bölgeleri-kentsel risk alanları ile ilgili nitelikli ve sağlıklı kentsel yenileme ve dönüşümleri yeterince gündeme almıyor.

Gerekli ve nitelikli kurumsallaşma süreçlerini halen oluşturamamış görünen belediyelere ilişkin düzenlemeler ise, bu sorun ve açmazları algılayıp çözmek yerine, yetki üstünlükleri sağlama kaygısıyla hareket etmekte. Belediyelerimizin yasal olarak yürütmekle görevli oldukları konularda, aşırı yetkili belediye başkanlarımızın siyasal ve kişisel tercihlerinin belirleyici olabilmesi de bu kurumsallaşamama sorununun bir parçası. Kentlerde adeta kent patronlarının yaratılmasına yol açacak yeni Büyükşehir Belediye Yasası da, bu açıdan bakıldığında kentsel risk ve sorunları, afete yönelik açmazları ve kaçak yapılaşma-gecekondular dönüşümü süreçlerini daha önce olduğundan farklı bir derinlikte çözebilme olanağını, belediye başkanlarının eğilimlerine ve siyasallaşma süreçlerine bırakıyor, yerleşme ve katılım süreçlerini önemsemiyor görünmekte.

Ayrıca, kentsel risk ve sorunların çözümünde, sadece yerel yönetimlerin kurumsal yapılarının güçlendirilmesinin yeterli olmadığı da ısrarla gözden kaçırılmakta. Kamu yönetimleri, yerel yönetimler ve kente ilişkin bir çok parçacı yasal düzenleme gündeme getirilirken, çok önemli birikim ve hazırlıkların olduğu İmar ve Şehirleşme Kanunu tasarısı ise gündeme bile alınmamakta. İmar mevzuatının yerel yönetim ve kamu yönetim mevzuatı yanında ilgili tüm yasal düzenlemeler ile birlikte ele alınması gerekliliği, kamuoyunun gözünden kaçırılmaya çalışılmakta.

Nitelikli-bütünlüklü ve kamu-toplum yararına odaklanan kentleşme politikaları ile uyumlu, birbiriyle bütünleşen; imar, çevre, koruma, afet, kamu yönetimi-yerel yönetimler vb mevzuatların kamu, toplum ve kentler yararına ilke ve yaklaşımlar ışığında yenilenmesi gerektiği açık. Bu bağlamda planlama-uygulama süreçlerine halk katılımının etkin ve verimli bir işleyişle sokulması ve katılım için gerekli eğitim süreçlerinin gecikmeksizin tasarlanması da büyük önem taşımakta. Ayrıca, mülkiyet hakkının sorumluluklar da getiren boyutları ile kamuya gerekli dönüşleri sağlayacak bir biçimde tanımlanmasına yönelik yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinin, ekonomik anlamda uygulama güçlükleri içindeki kamu otoritelerinin güçlenip, sağlıklı dönüşümler için kaynak bulabilmesi ve toplumsal adalet-hakçılık ilkeleri açısından çözüm yaklaşımlarına temel katkıyı sağlayacağı da ortada.

Tüm bunları görmeyen, göremeyen, görüp de sırt çeviren yetkili ve sorumlulardan gereklerini ısrar ve kararlılıkla istemek, yanlışların sorumlularını duyurmak, gözden kaçırılan bu gerçeklerden kamuoyunun bilgilenebilmesi için sabırla çalışmak, plancıları ve onların meslek odasının her zamanki gibi en temel görev ve gündemi.

Prof. Dr. Gönül TANKUT ile Söyleşi*

“Koruma Siyasal Bir Silahtır”

Sunuş

26. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu sırasında Şehir Plancıları Odası, şehir planlama mesleğine katkıda bulunan değerli bilim ve meslek insanlarına Katkı ve Teşekkür Plaketleri vermişti. O gün kendisine plaket verilen değerli hocamız Gönül Tankut'u takdim ederken “...yıllarca koruma kurullarında görev almış, ülkemizin tarihsel kültür varlıklarının korunmasına öncülük etmiştir...” ifadesi kullanılmıştı. Gönül hocanın çok zengin olan mesleki ve akademik yaşamının önemli bir bölümü koruma konusu üzerine çalışarak geçmiştir. Bu gerçekten hareketle, Sayın Tankut'la

Planlama Dergisi için bir söyleşi yaparak Tür-

kiye'nin koruma alanında bugüne kadar gerçekleştirdiklerini, bu

alandaki sorunları ve çözüm önerilerini ele almayı hedefledik. Söyleşiyi yapmayı planladığımız sırada ise 2863 Sayılı Koruma Kanununda değişiklik yapan bir yasa çalışması gündeme geldi ve kısa sürede TBMM'de kabul edildi. Bu gelişme söyleşimizin içeriğinin belirlenmesinde etkili oldu. Söyleşide koruma konusunu çeşitli boyutları dahilinde ele alırken, yeri geldiğinde de yasadaki değişiklikleri değerlendirdik.

Söyleşiye verdiğimiz başlık ise önceden belirlediğimiz bir şey değildi. 20 Temmuz 2004 günü gerçekleştirdiğimiz söyleşi sırasında Sayın Tankut'un dile getirdiği pek çok önemli tespit arasından seçtik.

i. Sayın Gönül Tankut ile Osman Balaban 20 Temmuz 2004 tarihinde görüşti.

ii. Söyleşiyi gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğumuz teknik gereçleri Banu Aksel Gürün ve Burak Beyhan sağladılar. Kendilerine teşekkür ederiz.

OSMAN BALABAN- Hocam, söyleşimize genel bir değerlendirme ve bilgilendirme yaparak başlayalım isterseniz. Türkiye’de doğal, kültürel ve tarihi varlıkların korunması konusu bugüne değin nasıl ele alındı?

GÖNÜL TANKUT- Koruma, Türkiye gibi korunacak malzemesi çok kapsamlı olan bir ülkede bugün hala toplumsal dinamiklere erişmemiş bir konudur. Ancak 1973-74 yıllarını Türkiye’de koruma konusu ile ilgili bir milat olarak, mihenk taşı olarak düşünebiliriz. Bunun anlamı şudur: O günkü Koruma Yasasına SİT kavramı o yıllarda eklenmiştir. O güne kadar tek yapı ölçeğinde koruma söz konusuysen SİT kavramının eklenmesiyle bundan daha ileri gidilerek, şehrin bütünüünün korunması söz konusu olmuştur. Demek ki biz Türkiye’de bu anlamda korumanın geçmişini 73-74’ten bugüne doğru bir hesaplamayla bulabiliriz.

Türkiye’de doğal, kültürel ve tarihi değerlerin korunması daha önce nasıl ele alınıyordu sorusuna gelelim. Eski Eserler Yasası vardı; ondan sonra da aslında hiç bir şey yoktu bence. Ne oldu o yıllarda; tek yapı üzerine politikalar üretildi. Hatta bir de Koruma Kurulu vardı o yıllarda, bir tek kurul var. O kurulda bizim tanıdığımız eski hocalarımızdan insanlar da çalışmıştır. Ama bu, daha çok korumaya genel bir düzeyden bakan ve pek derine inmeyen, nasıl korunacağına da değinmeyen bir oluşumdur. Bu durumun yetersiz olması ve bu kadar zamandır da değiştirilmemesi, fazla düzeltilmemesi nedeniyle daha sonra değineceğimiz sorunlar yaratıldı. Bugün için koruma alanının bir sorunlar yumağı olduğunu ve bu sorunların nasıl çözüleceğinin de fazla belli olmadığını söyleyebiliriz.

O.B.- Hocam, koruma konusunu çeşitli boyutları dahilinde ele almaya isterseniz korumanın toplumsal boyutu ile başlayalım. Türkiye toplumunun koruma olgusuyla gerek bireysel, gerekse örgütsel olarak ilişkisi nasıl gelişti?

G.T.- Mesela “koruma”, “SİT” gibi kavramların ortaya çıkmasından bugüne kadar koruma ile ilgili tüm kavramlar toplum tarafından yeterince kabul görmediler, algılanamadılar. Kurulların üyeleri veya korumayla ilişkili belirli bir grup insan buna gönül verdi, uğraştı; ama topluma eriştiği söylenemez. Çünkü mülkiyet sorunu var

işin içinde, alışılmamış bir mülkiyet davranışı ve kısıtlaması var koruma çalışmalarında. Bunu o günkü mülk sahiplerine kabul ettirmek zordu, o yüzden de kimse size bu yapıların korunmasının sağlanmasına yardım etmiyor, onlara da hiçbir yardım yapılmıyordu. Demek ki koruma, bireylerin dünyasına giremedi, olmadı. Hatta bir esprimiz var; koruma, içine dönük bir tarikat halinde kaldı ve orada konuşuldu, bitti, bir dahaki konuşmaya kadar diye.

Bunların arkasında kişilerin mülkiyetlerinden kaynaklı sorunlar var. Tabii bu kentsel koruma ölçeğinde de var ancak ondan daha çok tek yapı ölçeğinde ortaya çıkıyor. Şimdi Türkiye’de aşağı yukarı bütün şehirlerde bir tarihi merkez var, o merkezde de çok fazla yapı var, konut var. Buralardaki korumanın nasıl yapılacağı hiçbir şekilde özümsemedi. Neden; çünkü durum tespiti yapıldı ancak bundan sonra “şu plan yapılacak, bu plan yapılacak” gibi yapı sahiplerine verilen görevler yapılmadı, yapılanlar da tam denetlenmedi, sonunda restorasyon planı da çıktıktan sonra yapıyı restore edecek para bulunamadı. O yüzden bu biraz korumak gibi iyi bir niyetin sonucu olmasına rağmen, mülk sahibini korumadan uzaklaştırarak, onu iten bir duruma döndü. Bir kişinin yapısı tescil edilmişse eğer, o artık kendini fena durumda hissediyor; çünkü kimse yardım etmeyecek, o da zaten projeler yapmak için bir sürü para verecek filan. Bu durum da böyle.

Korumanın yapılabilmesi için bunun önemi konusunda toplumun ikna edilmesi gerekiyor. Ama bu bir defa zaman meselesidir, ama insanlara yardım etmek gerekiyordu. Biz kendilerine bıraktık her şeyi. Kurulların ürettikleri kararlar kesindi ama yaptırımları yoktu. Onun için mülk sahipleri de dolambaçlı yollara girdiler; yaktılar, yıktılar, haber vermeden değiştirdiler. Sonuçta bu benimsemedi, özümsemedi. Çünkü adamın başka da bir kaynağı yoktu; o mülkünü kaybederse, onu da düşündüğü gibi kullanamazsa, yapacak başka şeyi de yoktu. Demek ki koruma uygulaması bir bakıma devlet tarafından sert bir hareket oldu, ama halk için bir kolaylık, bir yol da gösterilemedi. Ayrıca rant beklentileri de baskındı. Mülkü üzerinden rant elde etme girişimleri de bozdu pek çok şeyi.

O.B.- Koruma faaliyetinin toplumla iyi ilişkisinin kurulabilmesi için, öncelikle toplumla koruma

Demek ki koruma, bireylerin dünyasına giremedi, olmadı. Hatta bir esprimiz var; koruma, içine dönük bir tarikat halinde kaldı ve orada konuşuldu, bitti, bir dahaki konuşmaya kadar diye.

Kurulda bulunacak beş kişinin de bir miktar öteki disiplinlerden anlayın kişilerin olması gerekiyor. En azından sağduyusu olması lazım ki “bu zamanla gelişecektir”, “o da zamanla daha çok uzmanlaşacaktır” denilsin.

faaliyeti arasındaki yabancılaşmanın önlenmesi lazım galiba.

G.T.- Tabii. Yabancılaşma çok iyi bir tabir oldu. Bunun altını çizmek lazım. Yabancılaşmanın önlenmesi, korumanın toplumla ilişkisinin kurulması için koruma terimlerinin Türkçeleştirilmesi lazım bir an evvel. Acil bir sorun bu. Toplum, koruma uzmanlarının “restorasyon, restitüsyon, rölöve” filan derken neden bahsettiklerini anlamıyorsa bu bir yabancılaşmaya neden olur tabii.

Korumanın psikolojik bir boyutu da var, korumanın önemi konusuna toplumun ikna edilmesi gerekir. Bu nasıl sağlanır, koruma nasıl kabul ettirilebilir? Yazarak, çizerek, konuşarak ve yardım ederek yapılabilir.

O.B.- Koruma olgusunun yönetsel boyutuna değinecek olursak ne söyleyebiliriz? Türkiye’de etkin bir koruma faaliyeti yürütebilmesi için, yeterli düzeyde yönetsel örgütlenme sağlanabildi mi?

G.T.- Korumanın yönetsel boyutu, belediyeleri sokuyor işin içine aslında. Kültür Bakanlığında bu pek beklenmez aslında. Uzun bir süre tartışıldı, “Acaba koruma kurullarının yeri Kültür Bakanlığı mıdır, yoksa Çevre Bakanlığı mıdır?” diye. Ama Çevre Bakanlığı’nın da yaptığı işlerden hiç böyle bir koruma perspektifinin ya da becerisinin olmadığı anlaşıldı, onların hiç böyle bir yatkınlıkları yok galiba. O yüzden bu da Kültür Bakanlığı’nda kaldı. Fakat bütün dünyadaki uygulama belediyelerdedir. Belediyelerin önemli bir koruma birimi vardır, artık kurulları yoktur. Bu belediyeler o koruma birimi içinde görevlerini yaparlar.

Belediyeler eliyle uygulanmalı dedik. Ancak bunu söylerken bunun koşulunu da belirtelim. Belediyelerin de bu konularda yetişmiş uzmanları olacak ve bir birimi olacak ki, belediye bu işi becerebilsin. Raci Bademli¹ hocamızın İmar Dairesi Başkanı olduğu dönemde Ankara Büyükşehir Belediyesinde böyle bir kurul oluşturulmuştu ve daha da güçlenecekti ama sonradan bu devam ettirilmedi.

Şu anda Kurul var, Yüksek Kurul var, ondan sonra da mahkeme var; başka da bir şey yok. Yüksek Kurulun kararı kurulun üzerine çıkabilir; ayrıca

kurul zaten yüksek kurulu hakem gibi de kullanılabilir. Mesela Türkiye gibi bir ülkede koruma konusu, trafik konusu kadar önemli hatta ondan daha da önemli olduğundan bir özel mahkeme konusu olmalıdır; herhangi bir mahkemede bakılmamalı bu konuya. Şimdi ne yazık ki bakılıyordur.

Sonra bir de şunu söyleyebiliriz. Bizim Anayasamız korumayı 63. maddesinde, sosyal ve ekonomik haklar altında gösterir. Halbuki mülkiyeti, özel hakkı, mülk hakkını ise 35. maddesinde kişi hakları, insan hakları altında gösterir. Evet, koruma sosyal haklar altında olmalıdır, çünkü kamu yararı da vardır bunun içinde, büyük kamu yararı vardır. O önemli, bir ülkenin geleceği demektir bu, geçmişinden çok geleceği demektir. Halbuki bunun olmaması da bu geleceği hem kısaltır, hem gölgeler, hem de bazı durumlarda yok eder. “**Koruma Siyasal Bir Silahtır**” diye düşünmeli ve hareket etmeliyiz.

O.B.- Kamu Yönetimi Reformu kapsamında ve 2863 Sayılı Koruma Yasasındaki değişikliklerde, belediyelere koruma alanında birtakım yetkiler tanınıyor, koruma uygulama ve denetim büroları kurulması öngörülüyor. Bu, sizin söylediğiniz anlamdaki bir örgütsel veya yönetsel eksikliği gidermekte etkili olabilir mi?

G.T.- Olur, gayet tabii olur. Ama şu var: Burada çalışacak kişiler bu işi bilecekler, uzman olacaklar. Örneğin sadece imar planı geçmiş olan, deneyimi olan herhangi bir plancı yeterli olmaz. Koruma konusunda bilgi ve deneyim sahibi uzmanların olması gerekir ki bu bürolar kanunda yazdığı biçimiyle kalmasın ve işe yarasın. Koruma Yasasındaki değişiklikte kurul üyeleri arasına bir de hukukçu koyuyorlar. Bence o iyi bir düşünce. Kurulda başından sonuna kadar hukukçu olmalı ama bir “koruma hukukçusu” olmalı, böyle birinin yetişmesi ve bu konularda uzmanlaşması gereklidir. Bunlar yasal durumlarda işe yarayacaktır. Zaman zaman mahkemeye veriyorlar bizi, kararlarımız ile ilgili olarak. Verecekler tabii ona hakları var. O zaman mahkemeye kimi yollayacağız, herhangi bir avukatı mı yollayacağız yahut Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın avukatını mı yollayacağız? Olmaz. Hukukçunun burada

doğru olarak önerildiği gibi, her kurul toplantısına katılması gerekiyor.

Burada bir parantez açalım. Bu uzmanlaşma işi anadan doğma olmuyor. Nerede yetişiyor o, nasıl yapılıyor, o sistemin geliştirilmesi lazım. Benim mesela korumayla ilişkim, Antalya Kaleiçi Planını yapmakla başlar. Ondan önce korumaya karşı ilgisiz değildim, ama bu kadar da korumanın üstüne düşmüyordum; ama Antalya Kaleiçi Planını yapınca, zaten plancıyım, zaten tarihçiyim, bütün bunlar da bunu etkiledi. Şimdi korumanın ne olduğunu anlayan bir kişi olarak görülyorum. Ama bugün kurullar nasıl? Gidip bakarsan yeterli uzmanlığa ya da birikime sahip olmayan kurul üyeleri olduğunu görürsün. Bu durumun düzeltilmesi lazım. Örneğin kurulda sanat tarihçisi olacaksa bu kişi binanın bütününe anlayacak, belirli bir mimari bakışa, anlayışa sahip olacak bir kişi olmalı. Yalnızca modern resim üzerine çalışmalar yapmış bir kişi böylesi bir sanat tarihçisi ihtiyacını karşılayamaz. Bunun başka meslek alanlarından da örnekleri bulunabilir. Kurulda bulunacak beş kişinin de bir miktar öteki disiplinlerden anlayan kişiler olması gerekiyor. En azından sağduyusu olması lazım ki “bu zamanla gelişecektir”, “o da zamanla daha çok uzmanlaşacaktır” denilsin. Bu özellikleri hiç olmayan birine bir şey diyemezsin. Restorasyondan² mezun olan birine, diploması olan birine kalkıp da “Safranbolu’nun bütününe içeren bir koruma sistematigi oluştur” diyemezsin. Koruma Kurulunda görev yapacak bir restoratörün Safranbolu’nun genelini anlayabilecek, öyle bir vizyona, öyle bir tecrübeye ve birikime sahip olması lazım, aynı zamanda mesela bu kişi Boğazköy’deki arkeolojiyi de hissedecek. Bu zor; ama ne yapalım, böyle olmalı.

Kurullarla ilgili birinci problem olarak söyleyebileceğim belki de şu: Doğru kişilerin kurullarda görev alması her zaman sağlanamıyor. Sadece hoca olmak da yetmez kurul üyeliği için, örneğin bürokratlar da olabilir. Vakıflar Genel Müdürü gibi belki restorasyonu daha iyi bilir, kurulda olabilir. Bir de bu kişilerin tarih de bilmeleri gerekiyor, onu da koyalım. Roma tarihini, şehrini bilmeden, Zeugma’nın değerlendirilip kurtarılmasında ne diyecek adam? Sorunlar bunlar. Kaç senedir

kurullar var ve çalışıyorlar; ama sorunları da var.

Sonra tabii 20 tane Koruma Kurulu var. Farklılıklar oluyor, normal. Bu bir yerde çok öznel bir olay. Bu kararları verirken yasaya uyuyorsun, akliselimine uyuyorsun; ama bir yerde de öznellik var. Bir kurulun çıkardığı sonuç, ötekinden biraz farklı olabilir. Bir şehrin mirası ötekinden farklı olabilir. O yüzden çok zor yanları olan bir iş.

O.B.- Burada belki şu soruyu sormak lazım bir de. Kurulların iyi çalışmalarını sağlayacak koşullar ve olanaklar tanınıyor mu? Ayrıca, birtakım baskılar da oluyor galiba.

G.T.- Baskılar var ama atlamalar da var, hatalar da var, yanlışlar da var. Ama dediğin doğru. O zaman bir defa kurul üyelerinin verdikleri kararlarda çok dikkatli olması gerekecek. Bu kararların karmaşık olabileceğini kabullenecek. Sonra tabii kurul sekreteryasının iyi olması da gerekiyor. Sadece beş-altı kişi değil, orada kocaman bir insanlar grubu var; asıl onlar iyi olacak ve kurullara yardımcı olacaklar. Bu çok önemli. Bakın, Ankara’nın özelliği, kaç senedir oluşmuş olan bir grup olmasıdır. Artık öğrenmişlerdir iyice. Bizim şehirci olan, mimar olan virtüöz meslektaşlarımız var ve onlara güveniyoruz. “Ben şöyle” diyorum derler, tamam; onlar öyle diyorsa, öyledir. Çünkü onlar alışmış. Bütün herkesin de böyle olması gerekir. Zor, ama kurulların arkasında öyle bir zenginliği olan, onları destekleyen kurul sekreteryalrı olması gerekir. Esas onlar hazırlıyorlar,

² Restorasyon eğitimi almış.

getiriyorlar konuları kurula. Tabii dürüst olmak, yasanın dışına çıkmamak da bir koşul kurul üyeleri açısından.

Sekreteryaya çok önemli, bir numara. Ayrıca sekreteryaya kurulun yardımcı birimi gibi değil ortak birimi gibi tanımlanmalı ve çalışmalı. Bir de, bugün mesela kurul üyeleri pek çok şeyi yerinde göremiyorlar; gidemiyorlar çünkü üyelere para vermiyorlar. Kurul üyeliği yapmak masraflı bir iş haline geldi. Herkes bu masrafı yapamaz. Şunu diyelim: “Günümüzde birtakım genel sıkıntıların doğurduğu sıkıntılar da var, daha özelden sorunlar da var, bunların hepsi bir araya gelince tabii iyice zorlaşıyor iş” diyebiliriz. Kurullar, Bakanlığın en önemli birimlerinden biri olması gerekirken, maalesef Bakanlık bu ilgiyi yeterince göstermiyor.

Yüksek Kurula da önemli görevler düşüyor yönetsel kademelenme içinde. Neden; çünkü aşağıdaki kurulun, Semavi hocanın³ deyimiyle “alçak kurul”un karar veremediği durumlar olabiliyor, kurul kararsız kalıyor. Oralarda hakem olarak katılması gerekir. Halbuki, Yüksek Kurulun yüzde 50’sinden 1 ekşiği kurul başkanlarından oluşur, teknik adamlardan oluşur. Ötekiler ise İçişleri Bakanlığının sözcüsü, müsteşar, müsteşar yardımcısı gibi daha çok yönetimde uzman olan kişilerdir. Belki burada danışmanlar grubu filan gibi daha bir teknik bilgisi olan, donatılmış bir kurul haline gelmeli yüksek kurul. Eskiden öyleydi, zor sorunları çözerdi, çok daha sık bir araya gelirdik. Şimdi hiç değişmiyor da, altı tane kurul başkanı var; bunların rotasyonla değişmesi lazım. O değişmiyor, bu değişmiyor; kurullar arasında bağlantı hiç yok ve kararlar arasındaki bağlantı da Yüksek Kurulun daha zayıf, atıl havası içinde yok oluyor. Yoksa, eskiden daha bir iyiydi bu.

Demek ki ne dedik yönetim belediyeye geçmeli. Ama burada bir şeyi daha vurgulayalım. Bence merkezi yönetimin de bir katılımı olmalı, bir denetimi olmalı, özellikle de kamu alanlarıyla ilgili. Onların da binaları var, şunları var, bunları var. Ne tamamen özel kısma bırakmak ve de ne tamamen belediyeye bırakmak, yerel yönetime bırakmak; ama bir sistematik içinde geliştirmek gerekiyor

bunu. Belediyenin daha aktif içinde olduğu bir işbirliği mekanizması geliştirmek gereklidir.

O.B.- Mevcut durumda, Kurullar ve belediye ilişkisinden kaynaklı sorunlar var mı?

G.T.- Var tabii. Şöyle var: Belediyeye kurulların yakın bir işbirliği sağlanmalıdır. Bugünkü durumda belediye, kurulları “sıcak patatesi” atacağı yer diye düşünüyor. Bu konuda etkili olmadıkları için her türlü sorunu kurula yolluyorlar. Bu hatadır, bence belediyenin de bu gibi işlere sahip çıkması lazım. Onun için, onların görevleriyle bu görevler, vakıfların görevleri filan yeniden ele alınmalıdır. Her şeyi de kurula atmamak lazım; çünkü kurul nihayet haftada bir defa toplanıyor ve kısıtlı olanaklarla çalışıyor. Kurulun ürettiği kararların da yaptırımları yok. Mahkeme de belki korumadan hiç anlamayan insanların, bilirkişilerin marifetiyle kurulun vermiş olduğu kararı bozabiliyor ve böyle olunca da mahkemenin kararı en üste çıkıyor. Bir de tabii bilirkişi filan yetiştirmek lazım bu konuda, kurul üyesi kadar uzman bilirkişi yetiştirmek lazım. Şu anda yok, herhangi bir insana veriyorlar bu işi.

O.B.- Hocam, Türkiye’deki mevcut yasalar, yönetmelikler, kısaca koruma mevzuatını nasıl değerlendiriyorsunuz?

G.T.- 2863, ilk yasanın değiştirilmiş halidir. Orada başlıyor bu iş. Ama bu bütün dünyada değişikliğe uğruyor ve Türkiye’nin de elindeki malzeme o kadar çok ki, bu birçok açıdan baskısını artırır. Ama “ne olacak bunlar?” sorusu yanıtız kalıyor. Sahipleri rant kazanmak istiyor, ötekiler vermek istemiyor, finansman da yok; bu sorunun çözümsüzlüğü büyüyor. O nedenle tabii yasayı bence böyle ufak tefek düzeltmelerle değil, temel prensipleriyle yeniden ele almak gerekiyor.

Bizim koruma mevzuatımız biraz yapı ölçeğinde korumaya endekli bir mevzuattır. SİT kavramı sonradan çıkmış, 73-74 senelerinde eklenmiş ama şimdi dünyadaki yeni koruma konuları, SİT’i filan aşılıyor, bölge ölçeğine geliyor ve sadece somut değil, soyut da olabiliyor. O da bize gelmedi daha, ama var. Onun için, hakikaten vizyonu da geliyor, derinliği de artıyor, etkisi de büyüyor, çözümü de zorlaşıyor; hepsi var.

³ Prof. Dr. Semavi Eyice, Sanat Tarihçisi.

Burada koruma konusundaki güncel gelişmeleri yakalamak ve mevcut sorunları gidermek için mevzuatta değişiklik yapmak yeterli değil. Yeni bir yasal düzenleme lazım. Mevzuat da değişecek o zaman zaten.

O.B.- Peki, bu düzenlemenin temel nitelikleri neler olmalıdır?

G.T.- Vizyon genişleyecek, türü değişebilecek ve koruma ve gelişme dengesinin daha iyi sağlanabileceği çözümlere gidilecek. Türkiye’de de tabii özel durumu nedeniyle çok daha dikkatli olmak lazım, gelişme çok etkin olacak. Mesela belki Almanya’da bu kadar büyük değişikliğe gerek duyulmayabilir çünkü demografik değişim yok. Böyle bizim gibi nüfusu artan, kendi içinde göç hareketlilikleri olan, devamlı şehirlere yeni büyük birimler eklenen bir yerdeyse çok daha önemli, daha büyük önem kazanıyor.

Gelişme baskısıyla koruma arasında dengeli bir ilişkiyi kurmak önemli. Ne gelişmeyi durdurup, yok sayıp koruma yapmak –bu bir tarafı öldürmek demektir, ki bu da koruma değildir- ne de korumayı ihmal ederek, gözardı ederek gelişmeyi körüklemek. Denge önemli çünkü şehir yaşayacak, bizim şehrimiz ölmemelidir. Bunu sadece bilgi olarak veriyorum; mesela bu nedenle birinci derece arkeolojik alanlarda veya doğal SİT’lerde filan yasaya göre hiçbir şey yapmamak gerekirken; tarla bile kazmayacaksın derken altyapıyı, tesisatları geçiririz. Çünkü buradan boru geçecek yahut sulama kanalı olacak? Onun sondajlarla en iyi yerini buluruz ve onu kabul ederiz. Hatta bizim yasalara rağmen bu böyle işliyor artık.

O.B.- Koruma konusundaki konuşmalarda da hep şunu görüyoruz: Türkiye’de finansman konusu hep eksik ve yetersiz kaldı. Bu tespiti biraz açalım mı?

G.T.- Şöyle yapalım: Bir defa bizde envanter yok, elimizdeki mirasın dökümü yok. Envanter eksik. Envanter o kadar eksik ki, aslında onu çok iyi planlayacak bir birim sürekli onun için çalışacak. Bir kere korumanın 20. Yüzyıldaki tanımına göre, bu bitmiyor, 20. Yüzyılın son gününe kadar çeşitli açılardan bakarak koruma adayları seçilebiliyor.

Finansman konusunda ne yapabiliriz? Ben bunu tam kestiremiyorum, nereden bulacağız parayı, bilmiyorum. Bir taraftan alıp da öbür tarafa aktarmak filan olabilir. Bunlar şimdiki halde

nedir; galiba senede bir defa, iki defa yardım var bazı projelere. Bu Türkiye’de çok yetersiz. Ondan sonra hiç vergi vermemek veya kısmak gibi, azaltmak gibi şeyler var. Bu da belki ciddi bir şekilde yararlanılırsa, tescilli yapıların hiçbiri vergiye tabi olmaz. Bu iyi olur, bu bir yardımdır. Ama henüz o kadar belirgin değil o. Thatcher filan ne yaptı; insan başına, “sen doğduysan, şu yaşa geldiyse, vergi ödeyeceksin” dedi. Doğal olanı yaşatmak için. Biz yapamayız onu, vergide boğaza kadar batmış bir ülkeyiz. Bunun sürekli akan bir kaynağı nasıl olur, ben bilmiyorum.

O.B.- 2863’teki değişikliklerde finansmanla ilgili olarak yapılan düzenlemeyi nasıl değerlendirirsiniz?

G.T.- Tamam, bu bir fikir; ama bu yetmez. Daha önceden bu düzenlemenin tersi yapıyordu; bunun sahibi olan hiç vergi vermiyor, tescilli yapı sahibi vergi vermiyor, kabul ediliyor vermemesi. Ama o vergilerin çok düşük olduğu bir zamandı. Şimdi bilmiyorum, vergiler filan arttı. nasıl olur, bilmiyorum. Ama bence öbürü olabilir herkes öder. İşte bu, kelle vergisine benzeyen bir düzenleme.

Ama tabii emlak vergilerinin de ne kadar iyi toplandığı, nasıl beyan edildiği gibi konular sorunlu. Yaratılmaya çalışılan finansman kaynağı ölü doğan çocuk gibi olabilir. Ama bu iş kabul edilirse genel geçer bir yöntem olarak, önce 3 yıl, 5 yıl olduğu yerde kullanılsın derim. Ondan sonra bir havuz yapıp, hepsini buraya koysunlar, devletin bir kaynağı olsun ve devlette burada çok ciddi bir şekilde şehirlerin nüfuslarını, durumlarını hesaba katıp onlara göre ayırsınlar, versinler. Denetlenebilir filan mı, ona da bakılmalı. Ne hileler yapılacaktır. Ama bundan sonra böyle bir şey yapılabilir. Biz de kocaman bir ülkeyiz, 70 milyon insan.

Aslında bu eksiklikleri, yetersizlikleri gidermek için bir defa gerçekten inanmak lazım. Türkiye’nin üniter devlet olmasında, geleceğinin güvenceye alınmasında, bütün bunların çok önemli bir verisinin ve güvencesinin koruma olduğu kabul edilmeli. Bir Ordunun varlığı kadar önemli. Siyasal birtakım tartışmalara girip kazanmak için yeterli. Bütün bunların olması için, bu işe inandırmak görevini yapacağız önce. Misyonerler olacağız, çıkacağız, o şehir benim, bu şehir benim dolaşacağız bekli de, bunu anlatacağız. Başka çaremiz

Gelişme baskısıyla koruma arasında dengeli bir ilişkiyi kurmak önemli. Ne gelişmeyi durdurup, yok sayıp koruma yapmak –bu bir tarafı öldürmek demektir, ki bu da koruma değildir- ne de korumayı ihmal ederek, gözardı ederek gelişmeyi körüklemek. Denge önemli çünkü şehir yaşayacak, bizim şehrimiz ölmemelidir.

İmar planını aşan ve ondan farklı bir koruma planının temel özellikleri nasıl tanımlanabilir dersek, vizyon genişliği önemli-gerçi imar planının da vizyonu geniş olmalı- ve de stratejileri tanımlı bir plan olmalıdır. Gerçek bir planlama işidir bu, doğru; ama bir de koruma gibi bir veri vardır içinde, o da kendine özgü nitelikleri taşır.

yok. Sivil toplum örgütlerinden de yararlanacağız. TEMA Vakfı filan gibi, şu gibi, bu gibi. Bu böyle, ama finansman olayı çok kolay çözülecek bir sorun değildir. Onun için bunun nasıl ki “önce yerlerinde deneyelim, sonra” diyoruz, finansmanı da her 2-3 yılda bir elden geçirmek gerekir. Ne oluyor, nasıl oluyor bakmak lazım.

O.B.- Korumanın önemli bir boyutu da mülkiyet boyutu. Türkiye’de koruma faaliyetinin yetersizliğinde mülkiyet sorunu nasıl ortaya çıkıyor?

G.T.- Çok açık ve açık seçik olmayan mülkiyet tabloları var, artı herkesi etkileyen rant olayı var; kamusal hastalık; rant. Başka ülkeler ne yapmış? Bence rant olayını Türkiye’nin de sadece koruma için değil, gelişme için de çözmesi lazım. Demek ki fiyat artışları da rant da kontrol altına alınmalı. Mesela enflasyona bakılır, şuraya bakılır, buraya bakılır, hiçbir zaman 1’e 10 artmaz, 10 katı olmaz, 5 katı olmaz; bir miktar artar belki zaman içinde, ama bu kadar çok artmaz. Oturduğu yerde rahatça parasının değerini artırmak için bir çözüm olarak sadece rant görülmez. Bunu Avrupa’da böyle çözmüşler. Rant olayı, bütün Türkiye’nin felaketi olan rant olayı ciddi olarak ele alınmalıdır. Kim tarafından; herkes tarafından, sokaktaki insan da dahil. Rant baskısını azaltacağız ve denetim altında tutacağız. Bu çok önemli. Bunu yapamazsak yandık, hiçbir şey olmaz.

O.B.- Hocam, mülkiyetle ilgili olarak yine 2863’teki değişikliklere dönebiliriz. İmar hakları transferiyle ilgili olan madde düzenlemesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

G.T.- Artık 20 yıl oldu onu tartışmaya başlayalı. İmar haklarını bir yerden bir yere aktarmayı imar çözümlerinde de kullanıyoruz; ama Türkiye’de nedense pek başarılı olmadı bu. 20 yıldır konuşuyoruz bunu. Murat hocamız⁴ bir zamanlar bu işin önünde koşan adamdı. Ancak takası sevmiyor bizim toplum. Çünkü “ben arkadaşlarım var, dostlarım var oradan ayrılmam” diyor. Onun dışında, bir imar hakkı transferi yapılabilmesi için, kamu kuruluşunun veya yerel yönetimin elinde arazisi olmalı. Halbuki bizim eğilimimiz o ki şimdi, her şeyi özelleştirmek ve satmak. Bu, buna karşı. Mesela bir yerde bütün oradakilerin imar haklarını topluyorlar ve oradaki mülk sahiplerine,

kamunun elinde olan başka bir arazi üzerindeki dükkânlardan veriyorlar. Bir transfer olarak o da var; eve ev değil, takas değil mutlaka. Ama herkes elindeki şeyi satmaya başladığı için ve bu satış da devam edeceğinden, böyle şaşkın hükümetler de geleceğinden, pek güvenilir bir şey olmuyor.

Bir de kamunun elinde benzer mülkiyet olması gerekir. Bu çok ciddi bir sorundur, bunun da mutlaka çözülmesi gereklidir. O kadar, imar hakkı transferi her zaman gerekli olabilir, kullanılabilir; ama ölçeği filan bu şekilde değişir. Yok, aynı arazi yok. Böyle olunca sahiller de kalmayacak. Doğal SİT’ler Türkiye’de sahilidir daha çok, orman değildir. Orayı yapılaşmaya açıyorsun, yapılaşmaya açınca satıyorsun sonra; onun için güvenceli değil. Mesela, İnebolu’yu çalıştık biz ikinci sınıfta. İnebolu’da sahillerde 5 katlı, 6 katlı binalar var; çünkü hep parsellerin sahibi özel sektör. Bunlar orada turizm için çok katlı binalar getirmişler. Bu binalar 3 ay, 2 ay kullanılıyor, ondan sonra kullanılmıyor. Sahil bitmiş. Halbuki “sahiller herkesindir” diye de anayasada hüküm vardır. Uygulamada ise sahiller bizim değil demek ki.

O.B.- Hocam, denetim boyutuna biraz değinelim. Nasıl denetleyeceğiz?

G.T.- Şimdi şöyle söyleyelim. Uygulama, denetimin koruması altında olmalı, denetim de yasal çerçevenin koruması altında olmalı. Yoksa ne yapacaksın, silahını alıp mı gideceksin Amerikan filmi gibi, değil mi? Başka çaremiz de yok. Bir de bütün Türkiye’de eksik olan denetim zaten, her işte.

O.B.- Denetim yetersizliğinin kaynakları nelerdir?

G.T.- Biraz eğitimidir, biraz deneyimdir. Esas eğitimidir, toplumsal eğitimidir. Sosyal kapitali vurgulayalım burada. İnsanların bizim toplumdaki; yerel yönetimlerde, şurada, burada, şehirlerdeki insanların sosyal kapital oluşturmadaki zorluklardandır denetim eksikliği. Ama bunun oluşturulabildiği dönemlerde, Türkiye’nin kuruluş döneminde, Cumhuriyette filan sosyal kapitaldir ki savaşları kazanmıştır. Yoksa para yok, sıfır. Ekonomik kapitalden bazen çok

⁴ Prof. Dr. Murat Balamir, ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi

daha önemlidir sosyal kapital. O sosyal kapitali burada belirtelim.

Beypazarı'nda insanlar kalktılar, bir tane hukukçu belediye reisi 12 tane ev satın aldı ve onları onardı ve restore etti. Ondan sonra o evlerin yakınındaki insanların hepsi, "ne iyi oldu" dediler. Kendi evlerini -ki, tescilli değil- onlara uygun -çok fazla kat çıkartmadılar, orada anlaştılar belediye başkanıyla- boyadılar, temizlediler. Şimdi bütünüyle sanki tescil edilmiş bir şehir gibi oldu ve çok fırlayan turizm aktivitelerinden de o paralar çıktı. Herkes halinden memnun. Bu neden; çünkü insanlar önce evlerine, sonra şehirlerine sahip çıktılar. Zaten Ankara'nın ilk yıllarındaki başarı da ondandır; herkesin bahçeli evleri var, bahçıvanı var -paraları hiç yok- ve herkes herkesin yaptığıyla ilgili; "Bak, orada çok güzel çiçekler gördüm. gideyim, arayayım, ben de bulayım." "Ankara'yı görmek ister her bahtı kara" diye şarkı var. Ama Atatürk öldükten sonra bunlar bitmiş, kalmamış, daha önce tabii hiç yokmuş. Yalnız belki yaşam biçimi olarak Osmanlı döneminde mahalle olgusu varmış, çok güçlü bir mahalle olgusu. Yine bu mahalle oluşmuş; ama bu sefer Cumhuriyetin ürünü olarak sahip çıkılmış. Böyle bir alışkanlık olursa pek çok dertten kurtulmak mümkün olur. İnsanlığın çoğunluğu inanır da sana destek verirlerse her şey yapılabilir.

Denetim konusunda da personel yetersizliğinden kaynaklı sorunlar var. Uzman insan ihtiyacı var. Doğru personel ve sayısı yeterli personel gerekli.

O.B.- Şimdi de Koruma ve planlama ilişkisini hakkındaki görüşlerinizi alalım hocam.

G.T.- Bir; koruma planı, eşittir imar planı değil. Koruma planı, kişiliği, kimliği farklı olan bir planlama biçimidir; ama özel bir imar durumunu yansıtır. İmarla hiç ilişkisi yoktur diye de bir şey öngöremezsiniz. Mesela bu da nerede gösteriyor kendini; sadece imar planı tecrübesi olan plancıyı alıyorlar, koruma planını yapmasını istiyorlar. Olmaz, o kişinin hiç olmazsa bir ekip içinde birkaç plan deneyimi olması lazım. Şimdi bazı tecrübelerimiz oldu mesela. Çok sevdiğim öğrencilerimden bazıları, iyi plancıydılar fakat yaptıkları pek de başarılı olmayan koruma planları oldu. Koruma planı yapmak iyi plancılık istiyor, genel kültür istiyor, tasarım istiyor, her şeyi istiyor; onların

hepsi olacak bu planda üstüne bir de koruma olacak. Demek ki koruma planında, lejanttan da anlaşılabilceği gibi, imar planından çok daha fazla noktaya dikkat etmek gerek. İmar planını aşan bir plandan bahsediyoruz. Ama aynen imar planını taklit ediyorlar, başka bir şey olmalı. İmar planını aşan ve ondan farklı bir koruma planının temel özellikleri nasıl tanımlanabilir dersek, vizyon genişliği önemli-gerçi imar planının da vizyonu geniş olmalı- ve de stratejileri tanımlı bir plan olmalıdır. Gerçek bir planlama işidir bu, doğru; ama bir de koruma gibi bir veri vardır içinde, o da kendine özgü nitelikleri taşır.

Raci hocamız ne diyordu? Bir "vizyon planı" vardı, 200.000 ölçekte yapılacak, ondan sonra stratejiler planı gelecek, 50.000 ve 25.000 gibi ölçeklerde, 5.000 ölçekte ise, uygulamanın ilk programlanması, ilk düzenlenmesi yapılacak. Aynı şey korumada da var. Bunun belki vizyonu daha geniş, stratejileri daha çok belki. Bir de koruma planının lejantının çok iyi olması gerekir, onun üzerine çok iyi çalışmak gerekir.

İsmine de artık karar verelim. Nedir; koruma imar planı mıdır, koruma planı mıdır, nedir? "Koruma amaçlı imar planı" diye ifade etmeyelim. Başka bir şey bulalım. Koruma Planı diyelim ve öyle algılayalım. Koruma planı böyle herkesin yapabileceği bir şey değildir, hele mimarların yapabileceği bir şey hiç değil.

Koruma planlaması takım işidir diyeceğiz, bu bir takım çalışmasıdır ve başrol plancındır, hiç

çaresi yok. Ötekilerinin biraz daha danışmanca konumları vardır; ama bir de şehir mühendisi çok önemlidir. Daha kimse söylemiyor bunu, bizimkilerin daha haberi yok. Boşuna mı Almanya'da "Urban Engineer" (şehir mühendisi) var. Demek böyle bir adam da var ortalıkta. Keşke kurullara böyle bir adam da gelseydi, danışman olarak gelseydi hiç olmazsa. Neyse, çok doğrudur, bir ekip çalışmasıdır bu ve ekibin içinde başrolde veyahut lider olarak veyahut yönetici olarak ya da direktör olarak şehir plancısı vardır.

Koruma ve gelişmenin doğru olarak ve gerektiği gibi birarada bulunduğu bir plan felsefesini yansıtır koruma planı. Burada 3 tane tescilli yapı yerine belki 30 tane tescilli yapı vardır. Yer yer, mahalle mahalle, sokak sokak. Sokak koruması vardır mesela, orada hep tescilli yapılardan oluşan bir sokak vardır. Böyle detayları da vardır onun; ama esas, birçok veriden oluşan bir plandır.

Türkiye'de koruma-planlama ilişkisi deyince, aslında önemli bir şey söylüyoruz. Türkiye'deki planlama çalışmalarının iki temel ve önemli girdisi var. Birisi Risk ve diğeri de Koruma. Ben şimdi diyeceğim ki, son 5 yılda ortaya çıkan gerçekler var. Çünkü bizim depremlerimizin üstünden 5 yıl geçti. Türkiye gibi arazisiyle, topografyasıyla, sahilleriyle, filan müthiş bir zenginlik gösteren ülkede, bunların içinde çok zengin olan bir kısmı ortaya çıkmış ve bir kısmı daha çıkmamış, çıkmayı bekleyen mirasıyla Türkiye'nin planlamasında iki tane veri son yıllarda ortaya çıkmıştır ki, bunun her ölçekteki planlamada -200 bin ölçekten 1000 ölçeğe kadar göz ardı edilmesi olanaksızdır. Bunlardan, bu iki veriden bir tanesi olumlu, bir tanesi de olumsuzdur. Olumsuz olan, risk planlaması yahut afet planlaması. Bu afet planlamasının alt sınıflandırmasını da yapabiliriz; "doğal afetler" deriz, "insan eliyle yaratılan afetler" deriz. Mesela savaşlar gibi filan, bunlar afet planlamasıdır. Bunlara karşı, bu olumsuz girdiye karşı o şehrin, söz konusu şehrin kendini koruması gerekir. Bunun da çeşitli yönleri vardır; tek yapıda yapıyla-inşaatla ilgili önlemler alınır, yer seçiminde fay hattı, bölgeleme, kırılma bilmem ne, onlar yapılırlar ve böylece bir korunma sağlanmış olur. Ama bu Türkiye için hâlâ çok önemlidir; çünkü birdenbire gelip yeni alanlar açılmaktadır, gecekondular açılmaktadır. Sultanbeyli filan böyle. Bütün bunların olduğu

bir ülkede, dinamik bir ülkede bunların hepsi çok büyük anlam taşır.

İkinci girdi ise olumludur. Onu da bize karşı korumak gerekir. Biz derken de, herkese karşı. Bunlar da doğal ve tarihi çevreyi korumaktır. Bunlar mirasımızdır, zenginliğimizdir, kimliğimizdir, bütünlüğümüzdür, Türklüğümüzdür, her şeyi koy onun içine. Anladın mı? Bu hem kültürel, hem siyasal, hem ekonomik, hem sosyal bir güçtür. Bunu hem bize karşı korumak, hem de onun değerlerinden yararlanmak gerekir.

Bu tabii üst ölçekli karar ve politikaların belirlenmesi ile ilgili bir durum tanımlıyor. Mesela barajlar meselesi son dönemde gündeme geldi. Enerji amaçlı, sulama amaçlı birtakım barajlar yapılıyor; ama bu barajların altında kalan yerler oluyor. Hasankeyf örneğinde olduğu gibi, Zeugma örneğinde olduğu gibi. Sadece işin mühendislik tarafı, belki biraz da ekonomi tarafı maksimize ediliyor bu kararlar alınırken. Ama çok önemli olan kültür mirası tarafı -ki bir açıdan bakarsan, bu her türlü ekonomiyi de aşar, bunu ödemeye para da yetmez- düşünülüyor. Mesela, Bakû-Ceyhan hattını geçiriyoruz, değil mi? Bir şey yaparken, oturalım, civarımızdaki arkeolojik alanlar nelerdir, şu nedir, bu nedir, yerleşmeler nelerdir? Diye düşünelim. Tabii suyu koymak için bir köyü boşaltıp insanları taşımak da bir sosyal girdidir; ama bir tarihi çevreyi su altında bırakmak da geri dönüşü olmayan bir veridir. O yüzden ona çok dikkat etmek gerekir. Bu, bizim barajlarda yapılmamış, kimse düşünmemiş bunu. Çok ayıptır söylemesi, 20 yıl önce yapılmış projeler; ama ondan bu yana hiç revizyondan geçmemiş. 20 yılda da çok şey değişti. Bunlardan birisi bu.

İkincisi enerji politikamız, o da çevreyi çok etkileyen; ekolojik dengeleri etkileyen bir olaydır ve ekoloji de çok önemlidir, bütün dünya için ve Türkiye için de çok önemlidir. Bu yüzden, bir de ona dikkat edeceğiz; bir üst ölçek geliştireceğiz. Nükleer santral meselesi yeniden gündeme geldi. Birisiyle anlaşmıştık da, bir nükleer santral yapılacakmış. Yapmayalım, bu olmaz, bunu yapmayalım. Sahile koyarsan sahili öldürüyor. Bilmem ne kadar kilometre uzaklıktaki yerlere götürüp atıyorlar. Ne denizi bozmaya, ne sahili bozmaya, ne de insanları kanserden öldürmeye hakkımız var. Bir de bu durum var.

Bunlar artık affedilmez gafflardır. Türkiye’de artık o dönem geçmiştir. Onun dışında sahilin doldurulması, bence bu da çok yanlış bir iştir. Doldurmasınlar, başka çözümler bulsunlar, ulaşım politikalarını yeniden düzenlesinler. Denizdeki ulaşımı kullanmak, havadaki ulaşımı kullanmak, demiryolu ulaşımı çok önemli. Bu arada hızlı tren sallanıyormuş, insanlar kemer takıyorlarmış, biliyor musun?

O.B.- Sallanır tabii. Mevcut raylar üzerinde hızlı giden bir tren yaptılar sadece⁵.

G.T.- Nasıl yaparlar? Bu ne düşüncesizliktir. Bana bir teklif gelmişti Almanya’dan. Çok hızlı giden trenler var, böyle raylar üstünde oluşan manyetik alanda kayan; onlardan Avrupa’da yaptılar biliyorsun, “Yakın Doğuya da Türkiye’den giriş yapalım” diyorlardı. Diyorlardı ki, “Otur, bir ekip kur, bize de söyle.” Ben de gittim, Ulaştırma Bakanlığındaki yetkililerle konuştum, “Böyle bir düşüncemiz var mı?” dedim, “Yok, böyle bir şey yok kafamızda” dediler. Sonra öğrendim ki, bizim aramızda öyle bir tren için çok engelbeliymiş. Onun dümdüz bir hatta olması lazımmış. Bu, rayların üzerinde kayıyor, farklı teknoloji onun düz olması gerekiyormuş. Biz de yapmak için devamlı köprüler filan olacak. Manyetik alan insan sağlığı için tehlikelidir dendi. O zaman böyle bir şey neye girelim? Neyse, hepsini incelemek ve bunların içinden çevre ve insan için sağlıklı olanını seçmek zorundayız.

Bir de Boğaz meselesi var. Boğazlar ile ilgili politikaların da yeniden ele alınması gerekir. Kirlenmiş olan kısmının temizlenmesi, trafiğin düzenlenmesi gibi. Kocaman gemileri, taşıyıcıları oradan geçirmemek gerek. Kalıyorlar, batıyorlar, yolu tikiyorlar filan.

O.B.- Hocam, isterseniz uluslararası düzeyde gerçekleşen birtakım değişimler var, onlara değinebilir misiniz?

G.T.- O zaman bu ICOMOS’a⁶ gönderme yapalım. ICOMOS’a göre en son değişim 20. yüzyıl

sonuna kadar mimari dil, stil olarak, belli bir olayın yeri olarak, bölgesi olarak, belki insanlar tarafından yapılan çok iyi bir çevre olarak filan böyle bir şeyleri de korumaya aday görüyorlar. Sadece “19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren” filan gibi kriterler yok artık.

Eski olmak ya da belli bir tarihselliği olmak yeterli değil artık. Onun yanı sıra başka çeşitli yeni kriterler de çıkıyor. Vizyon da bu şekilde genişliyor. Somutluk ve soyutluk olayı giriyor, bütün bunlarla vizyon çok genişlemiş oluyor, alanı da genişlemiş oluyor. Bu da gösteriyor ki, bundan böyle yapılan işlerin hemen tümü bir açıdan korumaya giriyor; aşağı yukarı planların tümü bir açıdan korumaya giriyor. Demek ki koruma, hayatımızın bir numaralı temel verilerinden biri oluyor. Bunun içine kendimizi korumak da giriyor tabii, sağlığımızı korumak da giriyor. Bu yüzden, korumanın Türk toplumunda acilen kabullenilmesi, özümsemesi gerek ve bunun için hepimizin seferber olması gerekiyor. Bu işlerde biraz duyarlılık sahibi insanların seferber olması gerekiyor, bu çok önemli. Avrupa’da o kadar önemli değil; çünkü zaten korunmuş, zaten hayatın bir parçası olarak devam ediyor o korumalar. Anlatabiliyor muyum? Ama biz de korumazsak, ölümcül konular da çıkabiliyor sonunda.

O.B.- Hocam, son olarak vurgulamak istediğiniz, söylemek istediğiniz bir şeyler varsa onları alalım isterseniz.

G.T.- Son olarak, Eğitim meselesi çok önemli; onu bir daha vurgulayalım. Okullarda, orta öğretimden itibaren korumanın eğitiminin yapılması gerek. Türkiye gibi bir ülkede, sadece tarih değil bu; bunların değeri konusunda çocukların ciddi olarak eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekir. O çok önemli.

Bir de şunu söyleyelim. Koruma meselesi bir kampanyadır, çok ciddi bir kampanyadır ve burada kamu yararı olduğundan, çok insan katılmalıdır. Gönüllü ya da gönülsüz, nasıl olursa olsun, katılmalıdır.

Eski olmak ya da belli bir tarihselliği olmak yeterli değil artık. Onun yanı sıra başka çeşitli yeni kriterler de çıkıyor. Vizyon da bu şekilde genişliyor. Somutluk ve soyutluk olayı giriyor, bütün bunlarla vizyon çok genişlemiş oluyor, alanı da genişlemiş oluyor.

⁵ Bir çok konuya değinmeye özen gösterdiğimiziz bu söyleşide konu, ulaşım politikaları bağlamında, Ankara-İstanbul arasındaki hızlandırılmış tren uygulamasına geldi. Uygulamanın çok tehlikeli olduğunu ve bunun aslında yapılmaması gerektiğini belirttik. Kısa bir süre sonra ise o üzücü kaza gerçekleşti. Haklı çıkmayı hiç istemedik. Umarız bilime ve tekniğe dayanmadan yalnızca siyasal tercihlerle teknik kararlar verilmesi alışkanlığı, bu kaza vesilesiyle son bulur.

⁶ International Council on Monuments and Sites. ICOMOS, kendilerini dünyanın tarihi anıt ve bölgelerini korumaya adanmış profesyonellerden oluşan uluslararası bir sivil toplum örgütüdür.

Planlama Mesleğine ve Planlama İlkelerine Etik Açıdan Eleştirel Bir Bakış

Yard. Doç. Dr.,
İzmir Yüksek Teknoloji
Enstitüsü

Yavuz DUVARCI

Etik (Ethics) kavramı değerlerin (kültürel, sosyal, iş ve hukuki) “çelişkisini” çağrıştırmakla birlikte bunların çözümüne de davet edici, davranış optimizasyonu ile ilgili felsefi bir alandır. Kökü erdemli davranışın belirlenmesi için çıkartılan din temelli ahlak veya din temelli olmayan ahlak (Kant’ın On Evrensel Ahlak Uyarısı) kurallarından gelir. Ahlak konusuna dahil olduğu için modern düşüncede bilim alanına giremeyecek bir konu gibi algılanmıştır. Halbuki, en temelinde, sosyal ve kurumsal sistemlerin işlemesi için geçerli olan Faydacılık (Utilitarianism) ilkeleri geçerlidir. Ancak, bugün bilimin insanlığa etkilerinin araştırıldığı sahalarda bilimle içiçe geçmiş bir durumdadır. Mesleki Etik konusunun küresel boyutta ortaya çıkışı Batı kaynaklıdır; devlete olan güvenin önemli ölçüde sarsıldığı yıllar olan ve günümüze kadar etkileri süren 1970’lerdeki Watergate skandalı’na kadar çok önemli bir konu olarak literatürde yerini alamadı (Patton & Sawicki, 1986: 33). Öncesinde ilgi ağırlıklı “teknik” konular üzerindedir. Gerçekte, etik kaygılar diğer “asıl” konuları kenarından süsleyen konular olmayıp, doğrudan insanın yaşamına ve toplumun düzenine yönelik, “hayati” meselelerindedir. Belki, bu yüzden, etik kaygılar ve çelişkiler en sık insan yaşamını doğrudan ilgilendiren alanlarda, tıpta (hastanın yaşam mücadelesi), hukukta (hak arama, ceza), inşaat mühendisliğinde (sağlam bina ve yapılar) ve askeriyede (savaş) gözlenmektedir. Çoğu, canlılığın temel sorunlarına işaret ettiğinden ‘bioethics’ (yaşam etiği) genel başlığı altında işlenen konular olmuştur. Sadece insan-insan ilişkisini değil

insan ile diğer canlılar, doğa (hatta cansız doğa) arasındaki ilişkiyi düzenlemeyi görev edinir.

Gerek özelden gerek kamuda çalışıyor olalım icra ediyor olduğumuz mesleğimizin, özellikle meslek olarak başarısını da etkileyen, hala bazı etik açmazlar ve problemlerin olduğunu bilmemiz gerekiyor. Etik açmaz, burada çelişki içindeki konulardan mutlaka birinin haksız değerinin haklı çıkarılması anlamında çözüme işaret etmez. Büyük olasılıkla iki birbiriyle çelişik konu (etik sorunsal veya kaygı) kendi açılarından haklı pozisyonudur. Bu yazıda ana amaç, etik açıdan sorgulanması gereken ne tür sıkıntılar olduğunu, üzerinde tartışılması gereken konuların ne olduğunu, kavram sapmalarını ve bunların yerlerine işaret ederek, nereye yönelmemiz gerektiğidir.

Etik, pratik çözüm önerilerinden çok insana bir bakış açısı kazandırır. Genelde sosyal yaşam için gerekli olduğu kadar mesleki yaşam için de geçerli bir felsefi öz sunar. Ancak, bu, “derin felsefeler” içine girmeyi de gerektirmez. Tersine, ilkeler çoğu zaman basit ve evrenselidir (Hosmer, 1996: 24). Çelişki durumunda, en iyi yolu bulmaya yardım eden ilkeler bütünüdür. Haklı olan her zaman en iyi sonucu veren demek olmadığı gibi, yanlış olarak kabul edilen her zaman kötü sonucu veren değildir. Etik ile ilgili eğitimde en temelde bu ayrımların farkında olmak gerekir. Temelde iki doğrultuda etik bakış vardır: Deontolojik (meslek/görev ahlakı) anlamda etik, “haklar” bağlamında neyin doğru veya yanlış olduğu sorunsalı ile ilgilenirken, Teleolojik etik, “sonuçlar” bağlamında neyin iyi veya kötü olduğu ile ilgilenir, ve bir

uygulamanın sonuçlarının ne olacağına bakar (consequentialist ethics) (Howe, 1994: 32). Deontolojik etik açısı davranışların yalnız sonuçlarıyla değil daha çok davranışın kendisi, yapılış şekli ile de ilgilidir. Halbuki, “sonuca göre değerlendiren” Teleolojik etik bakış açısı (consequential) daha çok sonuçta elde edilecek artılar ve eksilerle ilgilenir ve bu anlamda, ileride değinilecek olan, “Faydacı” (utilitarian) bir görüntü çizer. Basit bir örnek vermek gerekirse; Teleolojik açıdan bakan biri, eğer teröristin iyi bir amaç uğruna şiddete başvurduğuna inanıyorsa, terörist eylemin haklı bir eylem olduğuna inanabilir. Deontolojik bakış açısına inanan ise amaç ne olursa olsun şiddet yolu ile yaklaşan birine (haklı bir ülkü için bile olsa) hak vermeyecektir, ve sonucu iyi olsa da önem vermeyecektir. “Sonuççu” plancı daha politize olmuş bir profili ortaya koyarken, deontolojist daha muhafazakar ve teknisyen bir tipi çizer. İleride bu konu üzerinde daha geniş durulacaktır.

Her iki bakışa da hitabedecek biçimde şehir planlamasında şu alt alanlarda etik konuların netleşebileceği ve irdelenebileceği söylenmiştir: Politika Analizi Etiği, Planlama Etiği, Çevre (veya Ekoloji) Etiği, İş Etiği, Sağlık Etiği ve diğerleri biçimindedir (Patton & Sawicki, 1986: 35). Yer kısıtlılığı olan bu makalede, etik gibi oldukça geniş ve diğer konularla içiçe geçmiş bir konuda hemen her konuya değinmek mümkün olamayacaktır. Bunun yerine, planlamanın etikle ilgili üç temel boyutunda ortaya çıkabilecek önemli ve bir çok meselenin çözümünde anahtar rol oynayabilecek bazı konuların altı çizilecektir. Bu çalışmada, Şehir Planlamasında etik sorgulamanın, her meslek dalı için de geçerli olabilecek şu üç temel düzeyde ele alınabileceği düşünülmüştür:

- Planlama mesleğine (meşruiyetine) ilişkin etik sorgulama,
- Pratiğe (icraata ve şehircilik ilkelerine) ilişkin etik sorgulama,
- Mesleğin çalışma esasları ve meslektaşlar arası ilişkilere dair etik sorgulama.

İlki, mesleğin sorgulaması, planlamanın meslek olabilme ‘icaplarını’ yerine getirip getirmemesiyle ilgili olup, özgün bir meslek kategorisi olmayı hak edip edemediğiyle ilgili etik sorgulama alanıdır. İkincisi, pratiğin etik sorgulaması (planlamaya konu olan yerleşmeye karşı, topluma karşı) doğru planlama yapmayla ilgilidir ve mesleğin uygulanış

sürecinin teknik yönü olup, bilimsel esaslara göre ve kabul edilen yöntem ve ilkelere uygun yapılabildiğine, ne derece doğru bilgiyle ve bu bilginin doğru, yerinde kullanılmasına bakar. Plan, politikalarının değişik çıkar gruplarına ve çevreye olan etkileri konusu da bu kapsam altında düşünülebilir. Ve, her meslek için geçerli olan üçüncüsü ise, kurum ve işyerlerinde, çalışma esaslarına, ilkelerine uygun davranış biçimleri ve meslektaşların (veya diğer mesleklerle) ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik olmalıdır. Etik ilkeler gerçekte, yazılı olan “hukuki” yükümlülüklerden çok “sosyal baskılar”dan oluşur. Böyle olmakla birlikte, meslektaşları yönlendirebilmek amacıyla yazılı hale getirilmesi gereksinmiştir. AICP (American Institute of Certified Planners) tarafından 1981’de Etik kuralları ve Mesleğin Yürütülmesi (Code of Ethics and Professional Conduct, 1994) yayınlanmış, ve şu temel ilkelerin altı çizilerek açıklanmıştır:

- Dürüstlük (Honesty)
- Hakkaniyet (Duties of justice)
- Hesap verebilirlik (Accountability)
- Kamu yararına hizmet (Serving the public interest)

Bunlardan ilk üçü hemen her mesleğin genel ilkeleri olup, kamu yararına hizmet planlamaya biraz daha özel olduğundan ileride tekrar üzerinde durulacaktır. Benzer bir bakış açısına göre, Tablo’da AICP’nin plancılar için farklı düzeylerdeki gerçek ve tüzel kişiliklere karşı belirlediği etik yükümlülükler ve bunlarla ilgili ilkeler özet olarak sunulmuştur. Tablo’da yer alan kalemler aşağı yukarı her yerde kabul edilmiş evrensel konulardır.

Gerçekte Etik ilkelerin ortaya çıkışı ve gelişimine tarihsel bazda bakıldığında çeşitliliği çoktur (Hosmer, 1996: 28-31): Bencil Çıkar (Protagoras, MÖ 481-411), Kişisel Meziyetler (Aristo, MÖ 384-322), Dini Emirler (St. Augustine 354-430 ve Thomas Aquinas 1225-1274), Yönetim Gereklilikleri (Hobbes 1588-1679 ve Locke 1632-1704), Faydacılık (Bentham 1748-1832 ve Mill 1806-1873), Evrensel Ödevler (Kant 1724-1804), Birey Hakları (Rousseau 1712-1778 ve Jefferson 1734-1826), Ekonomik Verim (Smith 1723-1790 ve Friedman 1912-), Dağıtıcı Adalet (Rawls 1921-) ve Katkıcı Özgürlük (Nozick 1938-). Bunların herbiri evrensel etik ilkeleri-

“Sonuççu”
plancı daha
politize
olmuş bir
profili ortaya
koyarken,
deontolojist
daha
muhafazakar
ve teknisyen
bir tipi çizer.

nin zaman içinde evrimine, gelişimine katkıda bulunmuşlardır.

PLANLAMA MESLEĞİNİN MEŞRUIYETİ

Planlama mesleği son yıllarda, iç ve dış etkenlerle, bir dönüşüm süreci beraberinde kimliğini de sorgulayan bir arayış içine girmiştir. Dışsal etkenlerin başında ulus sınırlarını aşan küresel değişim rüzgarları, içsel etkenlerin başında ise mesleğin bir yarım yüzyılı bulan geçmiş deneyimlerinde başarıyı yakalayamamış olduğu, hedeflenen planlama ve şehircilik ideallerine varılamamış olduğu hem fikir olunan bir kabuldür. Bir mesleğin “meslek” olabilmeyi hak edebilmesi için en önemli kıstaslardan bir tanesi, mesleğin hedeflediği idealler ile belli bir zaman sürecinde bunları gerçekleştirme düzeyleri arasındaki farka bakılmasıdır (Taylor, 1992: 227-8). Bu fark çok büyükse, o zaman mesleğin kendine ayna tutarak, iç çelişki ve belirsizliklerini çözmeye yönelik bir öz eleştiri mekanizması oluşturması gerekir. Meslek üyeleri, başarısızlık karşısında çeşitli dışsal bahaneler bularak yükü omuzlarından atmak isteyebilir, ancak böyle bir yaklaşım da mesleğin gücü ve misyonu konusunda şüphe

uyandırır. Yapılması gereken, söz konusu içsel/dışsal etmen ve koşullarla yüzleşmek ve bu koşullara göre mesleği yeniden uyumlandırarak yapılandırmaktır (reform). Bugün içinde ister istemez bulunduğumuz post-modern noktada, örneğin, pozitivistimin sona erdiğini, ve elitist-bilimci plancı tipinin kaybolmaya yüz tuttuğunu söylemek belki gerçekliği tartışılır bir temenni (olması gereken) olabilir (Tekeli 1997: 15), ama asıl yapılması gereken, böyle bir dünyada yeni ve ayakta durabilen güçlü bir plancı tipinin nasıl yaratılabileceğini tartışmaya açmak gerektiğidir.

Artık mesleğin (ve dolayısıyla planlıların) meşruiyetinin tartışıldığı şu zaman diliminde, planlama mesleğinin kendisini ispat edemediği bir konumda, biz planlıların bir takım “teknik beceriler”le donatılması, tekrar plancı-bilimci tipine yöneltilmesi (GIS, bilgisayarda çizim ve diğer teknikler, matematik ve istatistik analiz yetenekleri, vb) onların bir işe yarayabileceğine (hatta meslek dışı alanlarda da ekmek kazanması için) dair kanıt olarak bir çıkış yolu olabilir mi gerçekten? Yoksa “nesli tükenmekte” olan bir mesleğin korunması gerekliliği iç güdüsüyle mi mesleğin meşruiyetini savunmaya çalışıyoruz? Amaç, salt “meslekten olan” planlıların (ve mesleğin) bir “çıkar grubu” gibi çıkarını korumak mı olmalı? Yoksa, tersine amaç bir ‘cause’ (başkaları için çalışan) grubu olarak mesleğin kendisini korumak mı olmalıdır? (Taylor, 1992: 228-9) Çelişki; topluma karşı işini yapmayı kendi varlığını korumaya yönelik çalışmalar yapıyorsa, mesleğin varlık sebebi ortadan kalkar. Dahası, mesleğin yerini doldurabilecek pek çok “arazi mesleği” sahaya girmeye hazır beklemektedir (Beatley, 1998: 8). Zaten, “çıkar grubu” gibi davrananlar tanım gereği bir “meslek grubu” da olamazlar. Meslek grubu ise, *de facto*, bir ‘cause’ grubu olmalıdır. Ne var ki, ‘cause’ ilkesi gereği başkaları için meydana getirilen bir meslek grubunun ayakta durabilmesi için de “çıkarlarının” korunmasına gereksinim vardır. Diğer çelişki; Meslek kendi varlığını korumaya yönelik bir çalışma içine girmezse, topluma yararlı olabilme noktasına gelemeden varlığını (diğer rakip mesleklerin de uğraşları sonucu) yitirme durumuna düşebilir. Öyleyse, kendilerinin de çıkarına hareket edilmesinin bu anlamda olumlu bir yanı olabilir (Taylor, 1992: 231).

Şehir planlamanın bir diğer dezavantajı olarak, ve anlaşılmayan meslekler kategorisinde yer alma-

Tablo AICP Planlama Etik Kuralları

Temel Sorumluluklar	AICP Metnindeki Kalemler
Kamuya Karşı	Kamu yararına hizmet Plan kararının uzun vadedeki sonuçlarına duyarlılık Kararların birbirleri arasındaki ilişkilerin gözetilmesi Planlama konularında doğru bilgi verme Kentliye plana etkide bulunmaları için fırsat tanıma Mağdur durumdakilerin seçeneklerinin artırılması Doğal çevreyi koruma
Müşterilere ve İşverene Karşı	Bağımsız mesleki yargıya varabilme Haksız kazanç, iltimas ve rüşvete izin verilmemesi İş dışında şahsi çıkarlar için büronun kullanılmaması Mesleki yetki sınırlarının dışına çıkılmaması İşle ilgili gizli bilginin açıklanmaması
Meslek ve Meslektaşına Karşı	Meslektaş görüşlerinin doğru aktarılması Meslektaş çalışmalarının değerlendirilmesinde adil olunması Mesleki bilgiye olan katkıların, sonuçlarının paylaşılması Planlama problemlerine standart çözüm uygulanmaması Yeni planlılara ve öğrencilere yardımcı olunması Kadın ve azınlığa mensup planlılara fırsatlar yaratılması
Kendine Karşı	Mesleki eğitimini geliştirmesi Mesleki üstünlüklerinin doğru temsil edilmesi Kaynakları olmayan gruplara gönüllü yardım edilmesi

Kaynak: Howe, E., 1997, s. 216

sının da nedeni olarak, birey müşteriye karşı etik sorumluluklarının fazla bulunmaması, tersine geniş bir topluma, kamuya ve tüm bir kente karşı sorumluluklar yüklendiğinden, mesleğin önemi net “görülebilir” kılınmıyor, onu tüm toplum içindeki bireylerin ortak paydasına bölüyor. Halbuki, bu özelliğinden dolayı önemli meslekler kategorisinde yer almalıydı. Planlamanın gerçek birinci görevi, potansiyel gücünü, kendisini topluma anlatması, kendisini “görülebilir” kılmasıdır. İngiltere’de planlılar arasında maaşlı “reklamcı”ların, topluma planlama mesleğini anlatıcıların kiralandığı bilinmektedir (Taylor, 1992: 232). Bu açıdan bakıldığında, planlamanın öncelikle biraz önce tartıştığımız kendi çıkarını gözetken bir “çıkarcı grubu” gibi davranmasında haklılık payı olduğunu söyleyebiliriz. Aksi halde, üyeleri açıklıkla mücadeleyle terk edilen güçsüz bir ‘cause’ grubunun, kamu yararına ve etik ilkelere ne derece uyumlu hareket edip, sağlıklı kararlar alması beklenebilir. Kaldı ki, etik değerlerle fazlaca yüklü, hassas bir yapının oluştuğu bir meslekte, etik kuralların delinmesi, ahlaksız uygulamaların içine girilmesi konusunda bir “cazibe rantı” oluşabilmektedir. Çoğu iyi niyetli planlamanın yanında, bunu fırsat bilen bazı planlılar da muhtemelen çıkmakta, bu rantı çıkar elde etme aracı olarak kullanarak gizli pazarlıklar (iltimas, rüşvet gibi) içine girebilmektedir. Yahut, birey müşteriye hizmet eder hale gelebilmektedir.

Planlamanın Etik Eğitiminin Önemi

Yukarıda sözü edilen “teknik beceriler” elbette olmalı, fakat esasen planlamanı bunlar yapmaz. Öncesinde, farkına varılması gereken, neyi, kim adına, ne hakla yapıyor olduğumuz değil midir? Yaptığımız işin kime ne etkilerinin, sonuçlarının ne derece olacağını farkına varılması da önemli değil mi? ‘Etik’ sözcüğünün sık sık planlama jargonunda kullanılıyor olmasına rağmen, öğrenciye etinin gerçekte ne anlama geldiğinin yönetsel olarak öğretilmemesi garip bir çelişki değil mi? Bugün, ülkemizde hemen hiç bir planlama okulunda, lisans düzeyinde içeriği tamamen etikle ilgili, uygulamada etik problemlere yer veren örnekleriyle zengin bir ders verildiğini görmüyoruz. Etik eğitimden yoksun bir planlama öğrencisine evrensel değerlerden yoksun, salt gerekli teknik bilgiyi veren pozitivist-bilimci bir planlı tipi rolünü biçmiyor mu? Örneğin, kamu yararı ilkesi konusunda öğreticinin belli bir dünya

görüşü (partizan) “etik” öğretileri ve anlayışını dayatması ne derece sağlıklı olabilir. Gerçekte, partizan görüş doğrultusunda etik temeller üzerine planlamayı inşa etmek, mesleği tek bir paradigma ile açıklamak, o partizan emel ne derece yüce bir amaca hizmet ediyor olursa olsun öğretici biçiminin doğası itibarıyla etik olamamaktadır. Bu öğretiler olsa olsa ‘moral standartlar’ kapsamına girer, ki elbette bunların da öğrenciye tarafsız bir biçimde verilmesinde sakınca yoktur. Etik standartlar ise subjektif, belli bir yaklaşımın görüşleri olmayıp evrensel değerlerdir. Planlılıkta, örneğin, etik ilkelerin başında gelen kamu yararına bakışı da bu bağlamda ele almak gerekir. Planlama okullarında şimdiye kadar öğrenciye dayatılan öğretinin evrensel etik anlayışı olmayıp partizan “etik” moral değerleri olduğuna şahit olmuşuzdur.

Planlamanın Meslek Olabilme Gereklilikleri

Planlılar ne gerekçeyle kendi uygulamalarına (mesleği sadece kendilerinin icra edebileceği) ilişkin “meslek” etiketini kullanabilirler? Hangi meslek oluşumu kabullerine dayanarak bu etiketi hak edebilmekte ya da edememektedirler? Bu konuda bir sorgulamaya ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Fakat bir yandan da, planlamanın tipik mesleklerdeki meslek kavramının bazı temel özelliklerini yerine getirmediği düşünülür. Öncelikle, meslek olarak planlamanın hangi konumu hak ettiğine bir bakalım. Sonra da onun neden bir meslek olmanın bazı özelliklerini gösterip bazılarını gösteremediği konusunda bazı yargılara varılabileceğini gözden geçirelim.

Altı maddelik mesleğin temel gereksinimleri listesinden kontrol edecek olursak, en başta planlılığa ilişkin, özel bir “ihtisas”laşmaya götüren eğitiminin olması gerektiği açıktır. Her meslek için geçerli olduğu üzere planlama işiyle ilgili yapılacak uygulamalarda “beceriye” (skill) gereksinim duyulur. Her şeyden önce planlama da tüm mesleklerde olduğu gibi bir dizi meslek icraasına ve bu icraatın nasıl yapılması gerektiğine ilişkin kuramsal ve uygulamaya dair özel yöntemleri içerir, aynı zamanda bunların öğrenilmesi için de belli bir süre eğitim almayı. Bu bağlamda kişilerin planlama yetkisine sahip olabilmeleri için bir planlama okulundan mezun olması arzu olunur. Planlıların iddiası odur ki, diğer “komşu” meslekler (mimarlık, ekonomi, kamu yönetimi,

Planlamanın gerçek birinci görevi, potansiyel gücünü, kendisini topluma anlatması, kendisini “görülebilir” kılmasıdır.

Planlama mesleği, hem mesleğin kendi doğasından gelen dağılımı, hem de toplumsal misyonunu yerine getirememiş olmasından dolayı, meslek olmanın çoğu gerekliliklerini yerine getiriyor olsa da, istenen ölçüde başarı sağlayamamış durumdadır.

PLANLAMA
2004/2

sosyoloji, siyaset, vb) kendilerine planlama yetkisi verilse bile, kendi eğitimleri tüm gerekli bilgi ve beceriyi sağlayacak mesleki donanımı sağlama yeti ve süresine sahip olamazlardı, özellikle bugünün kentlerinin karmaşık yapısı göz önünde bulundurulduğunda. Dahası, disiplinlerarası bir alan olması nedeniyle, planlamanın bir çok diğer ilgili alanlardan gerektiği oranda ve diğer sahalarla iletişim kuracak kadar bilgi edinimlerine gereksinim duyduğu açıktır. Şu da belirtilmelidir ki, eğer plancılardan ziyade başkaları plancılık işine soyunursa, plan eylemi önemli oranda bu disiplinlerin etkisi altında kalıp belli doğrultulara yanlı bir yön takip eder hale düşebilecektir. Mesleğin tarafsız icraası kaybolacaktır; örneğin, bir müteahhit veya inşaat mühendisinin plan yapabildiğini düşünelim. Fakat, planlama yaparken tarafsız kararlar verebilecek midir? Kuramsal bilgi dışında öğrenciye, mesleğini daha iyi yapabilmesini sağlayacak belli 'teknik' becerileri de kazandırmak yararlıdır. İkincisi, gözle görülür mesleğe ait bir "entellektüel duruş" oluşmuşludur; yani planlama çok boyutluluk ve geniş (makro) bakış açıları gerektirdiğinden, plancılar entellektüel bilinç düzeyine yükseltilmiş eğitilmiş, meseleleri analitik açıdan değerlendirebilen, soyutlama becerileri olan insanlardan oluşmalıdır. Bu plancıyı diğer mesleklerden farklı kılan bir yapıda olmalıdır. Üçüncü olarak, toplum tarafından onaylanmaktadır ki, plancılık mesleğinin insanların kafasında hala fazla bir yer ettiği söylenemez. Planlama toplum gözünde, diğer yer edinmiş mesleklerde (avukatlık, doktorluk, mühendislik, vb) olduğu kadar hayatlarını doğrudan etkileyen bir meslek olarak değer bulmamaktadır. İşte bu yüzden plancıların insanların günlük yaşamları içinde "önemli yer tuttukları"na dair açıklamaları inandırıcı olamamaktadır. Gerçekten de plancılar şimdiye kadar insanların yaşamlarının bir-iki döneminde ve dolaylı bir etkileşim içinde yer tutmuşlardır. Önceden de değinildiği gibi, planlamanın herkese eşit mesafede ve "bireylere değil" tersine bireylere uzak duran, kamuya hitabeden (altruistic) bir meslek alanı olduğu gerçeği bilindiğinde, bireylerin yaşamıyla bu dolaylı teması nedeniyle mesleğin "ikincil" sırada kaldığı kabulü çoğu kez anlaşılır bir olgudur. Dördüncü şart olarak da, selahiyet (lisans olması) şartı aranır. Bu da dolaylı olarak yukarıda bahsedilen mesleğin toplumca onaylan-

mış olma gereksinimi ile bağlantılıdır. İşlerinin sağlam ve garantili yapılmasında, insanlar uzman kişilerle masaya oturup iş bağlantılarını yapmayı arzu ederler. Planlama eyleminde ise tartışmalı, çoğu zaman plancıların fikir birliği içinde olmadığı, ikircikli ve değişebilir durumlar söz konusu olduğundan, müşteri konumundaki insanlar, kendi istedikleri doğrultuda olduğu müddetçe ortaya çıkacak işlemin (planlama) bir uzman tarafından yapıp yapılmadığını sorgulamayacaktır. Diğer taraftan, elbette plancı, haksız bir rekabet ortamı yaratması nedeniyle, her önüne gelenin mesleğini icra etmeye kalkışmasına müsaade etmeyecektir. Bu rekabeti yok etmek için sadece ve sadece planlama işleri ile iştiغال etmeye "lisans"lı kişilere gereksinim duymalıdır. Diğer mesleklerden olanların ayıklanması, bunların planlama pratiğinden men edilmesi ve bu noktada meslek odasının "duyarlı" çalışmalar yapması beklenir. Ancak, bu gereksinimin herkesçe bilinen bir yapaylığının olduğu da göz ardı edilemez. Bu, başta tartıştığımız "çıkar grubu" veya "cause" grubu olup olmama durumuyla ilgilidir. Şöyle ki; gereksinim, iş çevrelerinde doğru işin (planlamanın) ortaya çıkarılması konusunda insanların haklarını gözetmekten ziyade plancıların bizzat kendilerinin korunması konusundaki isteklerini dile getirmekten başka bir şey değildir. Gerçekte, Anglo-sakson kültüründe bazı yerlerde, sonuç ürün "tatminkar" olduğu müddetçe herkese açık rekabetçi bir çevre haksız görülmemekte ve hatta lisans şartı aranmamaktadır. Kısacası, herkes işini iyi yaptığını kanıtladığı müddetçe planlama işine girebilmektedir. Bu bakış açısına göre, plancıların gerekçeleri net olmayan A ile F arasında bir yeterli sıralamasına sokulması dahi anlamsız kalmaktadır. Beşinci gereksinim, diğer mesleklerden bağımsızlığı gösteren 'yetki' dir (otonomi). Mesleğin kendi kurallarının ve standartlarının belirlenmesinde, mesleğin icra edilmiş biçimi konusunda, planlama bir çok ülkede ilgili birlik (Oda) ve dernekler aracılığıyla otonomi oluşturur, ve diğer mesleklerin içlerine nüfuz etmesinden, haksız rekabetten korunmuş olurlar; örneğin mesleğin icrasında diploma esası aranır. Bu, kendi ilgi alanlarının kamuoyunda tanınması, kabul görmesi ve diğer mesleklerden farklılaşması açısından önemli bir aşamadır. Plancıların kendi hukuki düzenlemelerini (yönetmelikler, vs.)

kendilerinin yapması beklenir. Bu onların ayrı, kendi standartlarını ve etik kurallarını (ilkelerini) koyabilecek yeterlikte, organize olmuş otonom bir meslek olduğunu gösterir. Son olarak da, tüm plancıların tek bir vücut gibi plancının genel tavrını temsil edecek ulusal veya uluslararası düzeyde birlik oluşumlarıyla (Şehir Plancıları Odası, AESOP, AICP, APA vb. gibi) toplamda haklarını savunması ve tüzel anlamda sözcülüğünü yapması gerekir. Plancılar, bu şekilde belli konu ve durumlarda tavır almaları gerektiğinde bu güçlü oluşumları baz alabilmekte, birbirleriyle veya diğer kurumlarla iletişim halinde bulunabilecekleri platformlar olarak kullanabilmektedirler.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Planlama, meslek olamamanın da bazı özelliklerini içerir; bu ya geniş bir alana dağılmış olmasından ya da özel meseleler üzerine eğilip onları çözebilen, insanlığın günlük temel problemlerine, ihtiyaçlarına odaklanabilme becerisi gösterememesinden de kaynaklanabilmektedir. Dağılımşıktan kurtarmanın bir yolu, ya belli konulara ihtisaslaşmış plancılar ortaya çıkarmak ya da mesleğe dışarıdan insanlar kabul etmektir. Planlama dünyası bu süreçte elbette dışarıdan da uzmanları bünyesine katıp beslenecektir, ve bu insanların meseleler üzerinde söyleyecekleri olmalıdır. Bu gerçekler ışığında, gerçek “meslekten” bir plancı büyük bir olasılıkla yeni mezun olmuş bir genç plancı adayından çok, deneyimleri yüksek, ‘görmüş-geçirmiş’, pratiği fazla olan, çok değişik durumlarla karşılaşmış biri olacaktır. Planlamanın ‘insani’ yapısı nedeniyle belirsizlik ve öznellik çok yüksek olduğundan, genç bir plancıdan tıpkı bir mimar ya da inşaat mühendisinin seri halde evler üretmesi gibi planlar üretmesi beklenemez, ve bu nedenle de plancının, ürettiği bir-kaç plan üzerinden onun mesleki yeterliği konusunda bilgi düzeyinin ne olduğu kolayca ölçülemez. İşte, bu yayılmış süreç ve öznellik doğası gereği, kimse-den tam olarak planlama mesleğine itimat etmesi, plancıların işlerini iyi yaptıkları konusunda ikna olması beklenemez.

Sonuç olarak, planlama mesleği, hem mesleğin kendi doğasından gelen dağılımşılık, hem de toplumsal misyonunu yerine getirememiş olmasından dolayı, meslek olmanın çoğu gerekliliklerini yerine getiriyor olsa da, istenen ölçüde başarı sağlayamamış durumdadır.

ŞEHİRCİLİK İLKELERİNE GÖRE PLANLAMA PRATİĞİNİN SORGULANMASI

Planlama ve şehircilik bilgisinin doğru uygulanması ile ilgili olan bu kısımda, burada tek tek yer verilemeyecek ölçüde fazla konu bulunmaktadır. Bunlardan özellikle etik kaygıların en yoğun yaşandığı belli başlı konular arasında kamu yararı ilkesi, planlamanın uzun vade sonuçlarına vakıf olma, katılımcılık ve azınlıkların plana etki etmesi, değerlerin (kültürel, tarihi, çevre, vb) korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, ekonomik gelişme ve teknolojiyi takip etme (ve etkilerine vakıf olma), bilginin doğru ve yerinde kullanılması, paylaşılması, yere özgün planlar üretme vb, gibi konular yer almaktadır. Burada, şehircilik ilkelerine göre planlamanın etik eleştirisini en önemlisi olarak gördüğümüz ve hemen tümünü kapsayan nitelikte olan Kamu Yararı özelinde ele almayı uygun bulduk.

Kamu Yararı İlkesi

Belirsizlikte kalan ve tekrar ele alınması gereken konulardan biri de, toprak kullanımının optimizasyonunda bir yöntem olarak seçilen “serbest piyasa paradigması”nın kısıtlılıkları ile kentsel mekanın idaresinde önemli bir planlama aracı olarak görülen “kamu yararı” kavramının gerçek anlamları hakkında daha açıklayıcı betimlemelerin ne olduğu ve alternatif bakış açılarının neler olabileceği konusudur.

Kamu yararı anlamını gerçekte sosyalist veya kapitalist bakış açılarında bulmaz. Fakat, ülkemizde bu moral değerler kamu yararına bakışı dikte etmekte, ve meselelerin ele alınışına yön vermektedir. Bunlar sadece plancının birey olarak dünyaya bakışına yön verebilirler. Plancılar arasında kamu yararının anlamı, üstlendikleri role ve etik bakış açısına (deontolojik veya teleolojik) göre değişebilmektedir. Birincisine göre, özel hakların da içinde yer aldığı hakların korunması bağlamındadır (Howe, 1994: 62). İkincisi planlama politikalarının iyi ve kötü sonuçları arasındaki dengenin kurulması ile ilgilidir. Sonuççu (sequentialist) dediğimiz bu tavra göre, kamu yararı ilkesi daha politize bir konudur ve kültürümüzde “sosyal adaletin sağlanması” anlamına gelmektedir. Sosyalist plancı tipi Teleolojik yaklaşımı benimsemekle birlikte, bunun tek boyutu olan toplumsal olan tarafla ilgilendiklerini itiraf etmiş

olmaktadırlar, zira teleolojik yaklaşım iki temel kısımdan oluşur: Toplumcu Faydacı yaklaşım ve Bireyci (veya egoist) Faydacı yaklaşım (ki bu da kapitalist bakış açısına denk gelir herhalde). Faydacılık ise esasen kapitalist çıkışlı bir yaklaşımdır, ve bu yüzden bir paradoksa işaret eder. Kamu yararı ilkesini planlamanın bireysele ve özel çıkara karşıt şeklinde, sosyal adaletin dağıtılmasının aracı olarak görenler arasında Teleolojik yaklaşımın bir boyutuyla, salt ‘Toplumsal Faydacı’ yaniyla ilgilenenlerdir. Deontolojik tavrın etik anlayışına göre ise; kamu yararı hakların gözetilmesi ile ilgilidir, ve meşru olarak koruma altına alındığı devlet güvencesiyle sağlanmış hakların korunması gerekliliği anlamına gelmektedir¹. Bu hakların çelişmesi durumunda planlı hakları zedelemeyen çözüm üretmelidir. Planlı, bir anlamda kanun veya devlet namına diğer dışsal etkilerden bu ‘kollektif’ anlamdaki hakları korumakla yükümlüdür. Bu, elbette, kar amacı güden aktivitelerin önlenmesi pahasına yapılabılır, ancak burada anlaşılması gereken ince nokta, kar güdüsüne muhalif olmakla ilgili değil, koruma tarzının “mevcut yerleşik yapının korunması” ile ilgili olmasıdır. Buna mevcut mülkiyet de dahildir. Planlı, mülkiyet hakkına karışmamakta fakat mülkün üzerinde, sahibini ve toplumun her kesimini ilgilendirebilecek olan arazi kullanışı ve aktivite biçimine karışmaktadır.

Bu noktada Faydacılığın ne anlama geldiğine bir göz atmakta yarar var. Faydacı (Utilitarian) bakış açısında kapitalist değerler hakimdir; toprak bir metadır ve bir *amaca* (faydaya) hizmet etmelidir. Burada kastedilen *amaç*, topraktan elde *edilebilecek* maksimum ekonomik getiridir. Öyleyse, Bentham’ın ve Mill’in temel ilkesi olan “En Çokta Sosyal Mutluluk” ancak uygun arazi kullanımının getirilmesi ile sağlanabilecektir (Beatley, 1994: 33-4). Toprak denilen şey, öyleyse, piyasa terimle-

rine indirgenebilen bir şey olup “toprağın üretimi” terimi dile girmiştir. Arz ve talep mekanizmasında yerini almıştır. Yine, piyasa değeri olduğundan, güç göstergeleri arasındadır. Ve eğer ölçülebilir bir değeri varsa, her ne kadar bir çok değerlendirme kıstasları ve karmaşık hesaplamaları gerektirse de, karlarımızı en çoğa çıkarma bağlamında kar/maliyet analizlerini de gerektirir. Faydacı bakış açısında, topraktan en fazla faydayı elde etmenin etik sorgulama tabanı ise, anlamı hiç bir kimseyi zarara uğratmadan en azından bir kişiyi daha karlı hale getirmeye çalışmak olan ‘Pareto Optimality’ ilkesine dayanmaktadır. Bu kamu yararı tanımına da bu şekilde uyarlanmıştır. Fakat ne gerçek ne tüzel anlamda tarafı bulunan bir konu için bu problem teşkil eder; İlkeye göre, örneğin, çevre koruma konusu nereye dahil olacaktır?

Zamanla bu konuda pek çok kavram bulanıklığı ve anlam kayması olmuştur, ve zaten varolan çelişkilere yenilerini eklemiştir. Faydacı bakış açısı, pek çok noktada serbest piyasa paradigmasına hizmet ediyor olduğu konusunda eleştiri alsa da, çoğu zaman devletçi-müdahaleci bakış açısına hizmet ettiği bir gerçektir². Azınlıktakinin değil çoğunluğun faydasıyla ilgilenen ülkemizin planlama pratiğine uyarlanmış faydacı görüş kamu yararını, anladığı biçimiyle, çoğunluğun çıkarında görür. Herşeyden önce, bakış açısı oldukça “toptancı” olup, çoğu zaman toplumda ekseriyatı ve çoğul olanı soyut ve tüzel kişilik bağlamında kollayan bir yapı arzeder. Tıpkı, “devlet” kavramının soyutlanmış, bireylerden milyonlarca kilometre uzaklaştırılmış hali gibidir. “Kamu” denilen şey de toptan bir ekseriyatın soyutudur. Gerçek kişilere fayda anlamında bir şeylerin intikal edip etmediği tartışmalıdır. Bu özelliği ile yaklaşımın ne derece etik olduğu tartışılır. Sanıldığı aksine ‘Çoğulcu’ bir demokrasiyi, ve toplumun “genel” isteklerini dayatır. Diğer yandan, gerçek toplumun

¹ Örneğin, 18. madde uygulaması ile mülkiyeti “hamur” yapıp yeniden hak sahiplerine aynen dağıtan anlayış Deontolojik olabilir. ‘Toplumcu Faydacı’ ise, hakedenlere yeniden dağıtmayıp mülkiyetin tümünü yeniden topluma kazandırma, ve eski hakları gözetmek-sizin yeniden bölüşüm istencini hissettirir.

² Faydacı yaklaşıma olan diğer eleştiriler şöyledir:

• Mutluluğu tüketimde arayan materyalistik bakış

• Ekolojistlerin düşüncesine göre, toprak gibi bazı değerler fiyatsızdır. kaynakların kıt olduğu ve faydayı en çoğa çıkarma yaklaşımının zamanla azalan verimleri getireceği gerçeği karşısında gerçekçi bir bakış açısı sunmadığı,

• Serbest piyasa ekonomisinin “kendini düzeltme” mekanizmasına rağmen, mekanizma bazen sorunlar yaşayabilir. Ve piyasa genel bir başarısızlık içine girebilir (ülkemizde sık rastlanan!) ve bu durumdan özellikle toplumun mağdur kesimleri oldukça etkilenebilir (örneğin; marketler kar göremedikleri gelir düzeyi düşük bölgelerdeki bayilikleri tamamen kapatabilirler, ki bundan en çok erişim kısıtlı fakirler zarar görecektir).

en merkezinde bulunan özel mülk edinimi hakkı devlet müdahalesinin (dolayısıyla planlamanın) önünde en büyük engel olarak görüldüğünden, toplumun genel istekleri doğrultusunda değişime konu olabilmelidir. Bu bağlamda, sık sık kamu yararının (toplumun genel istekleri) özel çıkarların önüne geçememesinden yakınılır. Halbuki, sorunun temelinde kamu yararı anlamının, maksatlı, ya da bilmeden, çarpıtılmış olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımda, özel mülkiyetin meşruiyeti tartışılarsun, deontolojik etik gereği planlama özelin mülk haklarını zedelememe konusunda çok dikkatli olmaktadır. Bu anlamda ise Deontolojik yaklaşım hiç de tepeden inme müdahaleci değil, bireyden yana gibi görünür. Zira, “Özel mülkiyet olmasaydı planlama eylemi daha gerçekleşebilir bir eylem olabilirdi” diyen bir bakış açısı ne derece “deontolojik” bir plancı bakış açısı olabilirdi. Mülkiyeti (mevcut yasal hakları) kaldırmaya niyetlenen bir yaklaşımın, mülkiyet sorununa “müdahaleci” olması beklenen planlama kurumuna gerek kalmaması nedeniyle samimiyetine güvenebilir miyiz? Aynı şekilde, bu görüş açısına göre, serbest piyasa koşulları içinde ve mevcut mülkiyet sistemi içinde plancı planlama yapamaz mantığı ortaya çıkmaktadır. Planlama mesleğinin genel başarısızlığını bu gibi “distopist” gerekçelere dayandırmak planlamayı kurtarmak değil, aksine varlık nedenini ortadan kaldırmak değil midir? Bugüne kadar mazeret konusu yapılan “Liberalizmde mülkiyet olgusu plancıya engel teşkil ediyor” (Tekeli, 1992: 49) savı bu anlamda, başka ideallerin gerçekleştirilmesi adına gereksiz yere plancıyı süreçten çıkararak, mesleği ümitsiz bir “mecra”nın peşine takmakta, plancıyı gerçek ideallerden ve etik değerlerden uzaklaştırmaktadır.

Benzer biçimde, Locke’un mülkü hak etme prensiplerine kanımca haksız ve yerine oturmaması gerekçelerle eleştiri getirilmiştir: Locke’ın ilk prensibi olan, “İnsanoğlu doğal kaynağı en başta sahiplenirken diğerlerine kaynaktan bol bol yetecek şekilde sahiplenmelidir.” prensibine şu eleştiri getirilmiştir: Eski çağlarda doğal kaynaklar boldu şimdi ise kıtlıklar dünyasındayız. (Tekeli 1992: 49); mal sahibi artık kaynakların kıt olması sebebiyle bu kaynağı hak etmemelidir, terketmelidir! Bu argümana göre, günümüz koşulları değiştiğinden mülk ya yeniden dağıtılmalıdır ya da topluma mal edilmelidir. Ne var ki, ilk çağlarda, doğal kaynakların kıt olmadığı zamanlarda elde edilmiş ve çoktan “kazanılmış” bir haktan bahse-

diyoruz. Ve, evrensel ilke gereği, kazanılmış olan hak geri alınamaz, veya kamu adına alınırsa da bedeli tazmin edilmelidir. Bu kural, dünyada artık tartışılmıyor bile. Kaldı ki, mülk bu süreçte belki bir çok kez de el değiştirmiştir. Yahut, veraset yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Locke’ın ikinci prensibi olan “alınları” ile mülkü hak etme kistası es geçilerek “veraset ile mülkün ikinci ve sonraki nesillere aktarılması haklı gösterilemez” yargısına varılmıştır. Veraset yoluyla olmasa da başka el değiştirme yollarından biri olan satın alma yoluyla başkalarının mülkiyetine geçmesi de bu anlayışa büyük bir olasılıkla ters gelmektedir. Halbuki, çağlar içinde mülk sürekli el değiştirmiştir; veraset dışında zaten başka yollarla da el değiştirebilmektedir. Bireyler para kazanıp, kazançlarıyla mülk edinebilmektedirler. Mülk edinme dürtüsünün ikelliğine işaret edip, bireylerin mal edinmek için çaba gösterme ve bu uğurda çalışma dürtüsünü de garipseyen bir anlayış olmaz mı bu? Pekala, insanlar gayri ahlaki yollarla, imtiyazla da mal mülk edinebildikleri gibi çoğu zaman da çalışıp kazanarak da edinmektedirler. Locke’ın çalışarak mülkü hak etme prensibi çift taraflı işleyen bir ilke gibi görünüyor. Emegün ve kazancın yüceltilmesinde, meşrulaştırılmasında kullanılan insanın temel güdü (hırs dahil) ve motivasyonlarından vazgeçilmesi, mal mülk edinme gerekçelerinden ödün vermesi insanlığın gelişimi adına uygun bir davranış olur muydu acaba? Bu dürtüler olmasaydı, emek için bir güdü ve gerekçe kalır mıydı? Sanırım bu soruların bir çırpıda karşılığının verilebiliyor olması zordur. Kısacası; Liberalizm plancının meşruiyetini ortadan kaldırmıyor, bilakis onu mülkiyet kaynaklı sorunların çözümüne davet ediyor, onu gerekli (serbest piyasa düzensizlikleri) düzeltmeler için gerekli kılıyor.

Mülkiyet hakkının bir boyutu da rant olgusudur. Liberal ekonomilerde eğer bir arsa gelişmeye açık bir potansiyeli doğal olarak barındırıyorsa, mülkün sahibinin bu potansiyeli değerlendirip arazi fiyat artışlarından olabildiğince yararlanması (irtifa hakkı talebi) da doğal olarak söz konusudur. Bir yandan da plancının bu tür spekülasyon amaçları engellemesi gerekeceği biçiminde planlama eylemi içerisinde bir çelişki oluşmuş bulunmaktadır. Ülkemizdeki planlama anlayışı çoğu kez rantın kenti kent yapan temel bileşenlerinden olduğu yadsınmış ve çoğu kez haksız kazanç gibi algılanmıştır. Kaldı ki, “rant

**Liberalizm
plancının
meşruiyetini
ortadan
kaldırmıyor,
bilakis onu
mülkiyet
kaynaklı
sorunların
çözümüne
davet ediyor.**

oluşumuna aracı olmaması gerektiği” gibi bir yetki ve yükümlülük etik bir kural olarak plan-çıya söylenmemiştir, ve çoğu zaman plan dışı gelişmeler onun kontrolünde de değildir. Benzer biçimde, plançı planlama eylemi sonucunda, tüm çıkar gruplarına gelişme ve beraberinde en fazla getiri (rant) sözü vermekle de yükümlü değildir. Esasen, bu tür rant hesaplarını (kamuya yönelik hesaplar hariç) yapmak onun ‘altruistic’ mizacına uygun düşmemektedir.

Batı’daki anlamında Teleolojist yaklaşımın savunduğu gibi, tersine serbest piyasa ortamı uzun vadeli faydaları açısından korunmalı ve toprak en verimli kullanımlara ayrılmalıdır. Bu bakış açısında, bahsi geçen çevre değerlerini ve de mağduru korumaya yönelik “koruma faktörü” anlamında piyasa başarısızlıklarını düzelterek mekanizmalar elbette devreye girmelidir. Burada planlamayı gerekli kılacak kaygı ise yaşamın (ya da mutluluğun) yalnızca ekonomik değerlerden oluşmayacağı gerçeğidir. Etik, ekolojik ve estetik değerler de vardır yaşamda. Örnek olarak, toprak ve kaynaklar gelecek nesiller için de korunmalıdır. Rekabetçi çevre, doğal olarak kar yapma güdüsüyle yola çıktıkça, söz konusu değerlere, sosyal maliyetler ve dışsal etkiler konularıyla da ilgilenmek isteyecekler geçit vermeyecektir, ve bu yapıyla plançıya, salt plançının ilgi alanına giren çetin koşullar yaratacaktır. Bu, bir bakıma plançının var olma sebebini destekleyen bir fırsat olarak görülmelidir. Bu açıdan, plançı liberal ortama bir şekilde kendini uyarlayabilmelidir.

Bir diğer buluş açısı, piyasada oluşan düzensizlikleri, serbest piyasanın yarattığı ama ortaya çıktuktan sonra ilgilenmediği dengesizlikleri düzeltmek, yukarıda bahsi geçen değerleri de korumak amacıyla devlet (veya planlama) müdahalesinin ancak piyasa merkezli stratejiler ile olması gerektiğini savunur (Şengül, 2002: 8). Bilhassa, başkalarına zararı veya bazen yararı olabilecek dışsal etkiler (veya dışsallıklar -externalities), müdahalenin (planlama) konusu olacaktır. Dışsallıklar, beklenmedik sonuçlarıyla, eşitsizlikler de yaratarak toplumun arzu ettiği gönencin gerçekleşmesi önünde sürekli engel teşkil edebilir. Ülkemizdeki biçimiyle salt Toplumcu Faydacılık’a göre, örneğin, bir kent tasarımında kendileri için özel yatırımlar yapılmadığında azınlıkta kalan özürülü ve güçsüz kesimlerin durumu ne olacak? Bu yatırımları yapmak, Faydacı bakış açısında, topluma “kulfet” olarak gözükecektir. Halbuki, büyük bir

kentte azınlık konumunda olan bir mahallenin haklarını tüm kente karşı savunmak da pekala bir kamu yararı olabilir. Örneğin, mahalleden bir çevre yolu geçirilmesi durumunda iki farklı bakış açısına sahip iki plançı, mahallenin elde edeceği yararı farklı açılardan algılayacaktır, ve kamu yararı şu biçimlerde yorumlanabilir (Howe, 1994: 68): (1) Ulaşım plançısı mahallenin otoyol ile hareketliliğinin ve erişiminin arttırılmasını fayda olarak görebilir, (2) Çevreci plançı, tersine, otoyolun mahallenin bütünlüğünü bölerek sosyal anlamda zararlara, ve çevre kirliliğine yol açabileceğini düşünebilir ve otoyolun yapılmaması gerektiğini söyler. Her iki plançı da kamu yararı gözeterek, farklı etik bakış açılarında doğru karar verdiklerini düşünmektedirler. Öte yandan, plan eylemi toplumun genel çıkarı yerine sınırlı bir kesimin çıkarına hizmet ediyorsa bu eylem de kamu yararı olamaz (Şengül, 1997: 11).

Çelişiklere neden olan bir nedenin de farklı tanımlama (veya tanımsızlıktan) kaynaklanabileceğini söylemiştik. Kamu yararı tanımı, her ne kadar literatürde sıklıkla kullanılsa da, layıkıyla yapılabilmiş ve içi fazla açılmış bir konu değildir. Çoğu yerde kişinin algısına bırakılmıştır. Bazen yanlış anlamlar da yüklenebilmektedir. Kamu yararının tanımı ‘bireysel karın karşısında’ anlamında verilmiş olup, plançıları da bu kar güdüsüne karşı tavır almaya yöneltmiştir (Ersoy, 1997: 20-2). Bu görüşe göre, özel çıkara dair herşey planlamanın karşıtıdır. Halbuki, liberalizmle (ve onun geride bıraktığı sorun alanlarıyla) birlikte planlama kurumunun stratejik öneminin artıyor olduğu gerçeği görülmek istenmemektedir (Şengül, 1997: 8). Kimi görüşe göre kamu yararı tanımı birey bazlıdır. Bu tanımlamalara Şengül’ün çalışmasında genişçe yer verilmiştir: Bireylerin ekseriyat toplamından çok yine bireysel ve kısmi çıkarların bir toplamı olarak değerlendirilir: toplum bireyler üstü bir varlık değil, bireysel çıkarların herbirinin toplamını, çoğul bir çıkarı oluşturmaktadır: yani, çoğulcu değil herkesi tek tek memnun etmeye yönelik genel bir çıkar da diyebiliriz (Şengül, 1997: 11).

Her halükarda, plançının kendi şahsi yorumu ve değerleri bağımsız bir etkense de, karar vericiye (amirlerine) olan yükümlülükleri veya genel olarak diğerlerine olan yükümlülükler de işin içine aynı oranda girmektedir. Kamu yararı ilkesini doğru belirleme de plançı öncelikle şu üçü arasında dengeyi bulabilmeli: (1) kamu yararı

konusunda kendi şahsi yorumuna, (2) kamudan kişilerin görüşlerine, (3) seçimle iş başına gelmiş bürokratin (amir vs.) görüşüne kulak vermelidir. Bir başka tanıma göre de kamu yararını gözetebilen plancı, müşteri ve işverenin çıkarlarını toplum çıkarıyla başarılı bir şekilde bir araya getirebilendir (Markuse, 1985: 6). Kamu yararı ilkesi, herşeyden önce, gözleri dolar işareti parlayan müteahhitten (çünkü onların amaçladığı kazanç hırsı ne mutlaka iyi ne de kötü olarak yargılanabilir) mahallesinde yeşillik görmek isteyen mahalle sakinlerine kadar her kesimi dinleyebilmeyi gerektirir. Bu anlamda, kamu yararı ilkesi planlama kurumunun şeffaf ve açık olmasını gerektirir.

Bir planlama biriminde “memur” olarak çalışan bir plancının, amirine olan yükümlülükleri kişisel bazda olamaz. Yükümlülük, bir nevi temsili demokrasi mekanizması yoluyla kamuya karşıdır. Amir, rolü gereği kamuyu, toplumu temsil etmektedir. Temsili demokrasinin, bireyleri katılımcılıktan uzaklaştırması noktasında geniş eleştirilere (Tekeli, 1997: 14) maruz kalması bu duruma yeni bir açılım getirir mi konusu bir tarafa bırakılırsa, amire yapılan hizmet de dolaylı olarak kamuya yapılmış sayılmaktadır. Ne var ki, gerçek yaşamda karşımıza değişik durumlar çıkabilir. Böylesi durumlarda, emirlere katı bağlılık hedeflenen amaçlara ulaşmayı önler veya geciktirebilir de. Plancı, bu amaçlardan uzaklaşmayı göze alabilecek midir?

Sonuç olarak, kamu yararı ilkesi dediğimiz şey, serbest piyasayı kontrol eden ve toplumun tüm kesimlerinin (ne çoğunluğun ne küçük azınlığın) mutluluğunu, ekolojinin ve azınlıkların da hakları da gözetilen, Rawlsian anlamda bir tanımlama olmaktadır.

PLANCILARIN ÇALIŞMA ESASLARI VE MESLEKTAŞLAR ARASI İLİŞKİLERE GÖRE ETİK SORGULAMASI

Plancı Tipleri ve Roller

Plancılar planlama kararlarında, çalışmalarında ve kamu yararının gözetilmesinde, önceden de belirtildiği gibi, etik değer seçmelerini, oyna-

maları gereken role göre belirlerler. Davranış seçiminde plancı için temelde iki tür tipoloji yapmak mümkündür: (1) üstlendikleri role göre, (2) jenerik etik yaklaşımlara göre. Howe'a göre her bir tipolojiden altı adet kategori bulunmaktadır³. Buna göre altı değişik plancı rolü ortaya çıkmıştır: Klasik Teknisyen, Pasif Melez, Teknisyen Aktivist, İşlem Plancı, Gizli Politikacı ve Aktif Plancı. Diğer yandan, yine altı jenerik etik yaklaşım tespit etmiştir: Sıg Deontolojist, Kamu Yararı Takipçisi, İşlemci Deontolojist, Gerçek Deontolojist, Kural Faydacı, Davranış Faydacı. Fakat, temelde iki uç (polar) ve bir arakesit plancı türünün olduğu kesindir: İşverenine olan sorumlulukları aracılığıyla topluma sorumluluk duyan Teknisyen-pasif ('value-free', ağırlıklı deontolojist) plancı ve doğrudan topluma karşı sorumluluk ile hareket eden Politik-aktif (ağırlıklı 'sonuççu') plancı tipleri ile arada ikisinin ortası melez bir tür (Howe & Kaufman, 1985: 36).

Hizmet Edilen Kuruma, Meslektaşlara ve Topluma Yönelik Sorumluluklarla İlgili Etik Çelişkiler

En önemli sorunlardan biri şudur; özel planlama bürolarında ya da kuruluşlarında çalışan bir plancı iseniz, Weber nosyonu dediğimiz meslek ve bürokrasi gerekleri arasındaki çelişkilerin çözümünde kişisel ve mesleki yol göstericiler neler olmalıdır? Eğer kamu kuruluşunda çalışıyorsanız, örneğin, bir ilçe belediyesinin planlama biriminde, imar müdürlüğünde çalışıyorsanız söz konusu 'etik yol göstericileriniz' farklı mı olmak durumundadır?

Weber nosyonuna göre, sistemik bürokrasi gerçekte objektifliği nedeniyle ideal olandır, ve herkese eşit mesafededir. Bu anlamda devletçi Weber yaklaşımı deontolojik etik bakış açısına uygun düşer ve plancılığı siyasetten arınmış, salt bilimsel ve teknik esaslarla belirlenebilecek bir işleme indirger (Şengül, 2002: 11). Fakat bunun için, bürokratik bir sistem aynı zamanda şeffaf da olmalıdır, zira herkese aynı muamele edildiğinin görülebilir olması gerekir. Bu yüzden, bir kurumda, işveren (veya yönetici) ve çalışanlar 'ideal' bürokratik düzeni korumak için bir uyum

³ Bu konuda detaylı bilgi için Howe, E. 1994: 89-91

ve bütünlük içinde olmak zorundadırlar. Bu, elbette, sadakatle (loyalty), emirlere ve rütbeye itaat etme olgusunun güvenceye alınması ile başarılabilir. Buna 'kurumsal itaat' da diyebiliriz ve yaltaklanma, dalkavukluk gibi yanlış yorumlanmaması bu başarıda en kilit unsurdur (Howe, 1997: 47).

Ancak, plancının birden fazla "müşteri"ye karşı sorumlu olduğu düşünülürse (kurumlar, belde, girişimciler, vb), ve eğer genelde bu müşterilerin çıkarları pek çok kez rastlandığı gibi çelişiyorsa, bu plancının ne yapması gerektiği bir sorun olarak karşımıza çıkar. Weber'in ideal bürokrasisine göre, plancının içinde çalıştığı kuruma olan sadakati (veya kurumsal sorumluluğu), kurum ideal biçimde ve objektif çalıştığı müddetçe iyi sonuçlar verecektir. Peki ya, kurum iyi işlemiyorsa ne olacak? Ya da kurum hiç bir şekilde plancıya (mesleğine) gereken saygıyı göstermiyorsa ve sadece onu bürokrasi gereği veya kendi amaçları doğrultusunda araç olarak kullanmak üzere (Tıpkı, çoğu belediyelerimizdeki apolitik 'teknik çizer' tipi plancılarımız gibi!) istihdam ediyorsa ne yapmalı?

Değer çelişmesi yaşanan benzeri durumlarda olası üç davranış seçeneği belirlenmiştir: (1) Ses getirme (voice), yani, çelişme yaşanan duruma ilgili olumlu anlamda bir ikna çabasına girişme, (2) sadakatsizlik ('disloyalty' veya 'sabotage' olarak da geçer), çelişilen konuyla ilgili olarak olumsuz anlamda işi sürüncemede bırakma, işleyişi engelleme/ aksatma girişimlerinde bulunmak, ve (3) istifa (exit), işi bırakma veya mecaz anlamda işle artık ilgilenmeme durumudur (Patton & Sawicki, 1986: 45-6). Plancının benimsemesi gereken iletişimsel rasyonalite ilkesi gereği, burada en iyi seçenek olarak birinci yol tavsiye edilmekte, diğerleri etik davranış ilkelerine uygun düşmemektedir.

Mesleğin doğası gereği, plancıdan sadece kendi kurumuna kısıtlanmış bir sadakati beklememeliyiz; toplumun her kesimine açık olup, toplumun "genel" çıkarlarına da "taraflica" olmalıdır. Bu varsayımlarımıza şu an için plancının kendi çıkarlarını gözardı ettiğini varsayalım. Plancıdan aynı anda yapması beklenen daha çok üç temel rol vardır: Bunların en başında da sosyal değişim için bir etken/aktör olduğunun bilincinde olması gelir. Sonra, seçimle başa gelen görevlilere, amirlerine

hizmet etmek, ve daha sonra da planlama süreçlerinde koordinatör ve kolaylaştırıcı rolü. Özellikle çelişkilerin yaşandığı durumlarda beldenin genel çıkarlarını gözetten bir uzlaştırıcı olması önemle vurgulanır (Howe, 1994: 91). Diğer çıkar grupları ise plan amaçlarının gerçekleşmesinde rol oynayan araç unsurlar olarak kullanılmalıdır; onların salt kendi amaçlarının gerçekleşmesinde değil. Böylelikle, plancı kendi kurumuna veya diğer çıkar gruplarına olan sadakatinin de söz konusu plan amaçlarının gerçekleştirilmesinde araçsal olduğunun bilincinde olmalıdır, zira bu araçlar olmaksızın planlama eylemi ve gelişmeler zaten sağlanamaz.

Özel bir planlama bürosunda çalışan bir plancı olarak ise, kişisel etik anlayışımın esas olduğu biçimde, kamu yararı ilkelerini ve tarafsızlığı gözetten, herkesin çıkarına olan Weber nosyonunun sağladığı çalışma ortamının düzeniyle uyumluluğu korumayı isterdim. Bu durumda hem hizmet edilen sokaktaki vatandaşa, hem de kurum içindeki çalışanlara sadık kalınmış olur. Ne var ki, bilindiği gibi özel büro ve kuruluşlar nesnel (ve etik) planlama amaçlarından çok kendi özel çıkarlarını gözetmeye eğilimlidirler. Özeldede çalışan plancı konumunda, belki hem görev etiğini (sadakat) hem de kişisel etik anlayışımı (yani evrensel deontolojik ahlak: hakçılık, tarafsızlık gibi) birlikte gözetmeliyim. İşimi kaybetmeyi riske etmeksizin, kurumun (ya da planlama eylemlerinin) başkalarının (veya herkesin) da yararına olacak şekilde çalışması gerektiği konusunda patronumu ikna etmenin yollarını aramalıyım. Bu bir çeşit, "uçkağıt" veya sadakatsizlik gibi algılanmamalı, planlama mesleğinin doğası gereği arayol (negotiation) bulmaya çalışarak çelişkileri çözme girişimi olarak değerlendirilmelidir.

Kamuda bir planlama biriminde çalışmak durumunda ise, sanırım, bu türden bir çıkmazı çözümlenmek etik arayışında farklı bir yol gerektirmez. Yalnız, fikirlerimi ifade etmede daha özgür hissedirdim, çünkü işimi kaybetme riski özele kıyasla görece daha azdır. Bu açıdan kamuda çalışmanın avantajı daha fazladır denebilir. Bir bakıma, kamusal (veya devletin) planlama biriminin kendisini halka hizmete adadığını düşünecek olursak ve politikacıların (özellikle belediye başkanları) onlara hizmet için seçildiklerini ve halkın taleplerini bu yüzden yerine getirmekle

yükümlü olduklarını düşünürsek bu tespit gerçekten doğrudur. Halbuki, özel büroda, öncelikle patronuma hizmet için oradayım; öncelikle onun özel çıkarına. Demek ki, bir kamu kuruluşunda, eğer planlama ilke ve amaçlarıyla ve toplumun ihtiyaçlarıyla çelişiyorlarsa, işverenlerime karşı çıkmam çok daha olası bir durum olmalıdır.

ÜLKEMİZDE PLANLAMA KONUSUNDA BELİRLENEN ETİK İLKELERİN ELEŞTİRİSİ

Tüm bu tartışmalarımızın ışığında, ele almamız gereken etik kaygılardan bir diğeri de, Şehir Plancıları Odasının (Daha doğrusu TMMOB'un) mesleğimize ilişkin etik ilkeleri ne derece yeterli düzeyde ele aldığı konusudur. Oda plancılara yeterli bir etik yönlendirme yapabilmekte midir? TMMOB'un yeniden ele aldığı "Mesleki Davranış İlkeleri" (Haber Bülteni, 2004: 25-6) gerçekte mesleğin etik ilkeleri biçiminde de yorumlanabilir ve bir dizi etik kuralı içerir. Makalemiz, revize edilip yayınlanan bu metnin, özellikle kamuda çalışan plancılara nasıl yardımcı olabileceği konusunda bir değerlendirme fırsatı olmuştur kanısındayız. Değerlendirmeyi oldukça eleştirel düzeyde tutmayı gerekli buluyoruz, zira bir çok kısmı olağan doğruları yansıtmaması beklenen (herhangi bir meslek odasının sahip olması gereken) metni savunmayı gerekli görmemeliyiz. Amaç, metnin daha da iyi hale getirilmesi olmalıdır. Başta da belirttiğimiz, makalenin genel sunuş şablonunu ortaya koyan: Mesleğin kendisinin etik sorgulaması, pratiğe dair sorgulama, ve meslektaşların hizmet ettikleri kurum, kişiler ve topluma olan sorumlulukları, benzer biçimde 'Mesleki Davranış İlkeleri' içerisinde şu başlıklar altında vücut bulduğunu görürüz:

- 1- Topluma ve Doğaya Karşı Sorumluluklar
- 2- Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar
- 3- Mesleğe ve Meslektaşlara Karşı Sorumluluklar
- 4- Kendilerine Karşı Sorumluluklar.

Oda'dan da temin edilebilecek metnin, burada her bir maddesi ele alınmayacak sadece genel eleştirisi yapılacaktır:

- Mesleki Davranış İlkeleri daha çok mesleğin hangi "kabul edilmiş" ilkeler doğrultusunda nasıl icra edilmesi gerektiği konusunda hazır-

lanmış, genel ahlak (etik) ilkelerine tekrar gönderme yapmayı gerekli görmeyen (ve belki bu yüzden içinde "etik" lafı kullanılmayan) bir manzume olmuştur. Özel etik çelişiklere de, örneklerle, gönderme yapmamaktadır.

- Belli bir etik öncelikler (belki bir tek "toplum yararı" ön plana çıkarılmış) kademlenmesine gidilmemiş, olası karşılaşılabilecek sorunlar tek yönlü ve üstü kapalı verilmiş fakat barışçıl çözüm vaadeden yapıda öneriler olmaktan uzak bir yapıdadır.

- Plancının bazı durumlarda nasıl tepkiler vermesi gerektiğine ilişkin (yere özgü ve bağlam duyarlı olmayan) kesin talimatlı bir kaç örnek verilmiş, fakat bunlar da açıkçası, kişinin nasıl tavır sergilemesi konusunda evrensel etik ilkelere göre değil belli bir moral bakış açısı bağlamında önerilmiştir.

- Kamu yararına hizmet olumlanabilecek şekilde sıkça dile getirilmesine rağmen, kamu yararının açık bir tanımının yapılmasına gerek duyulmamıştır (Halbuki teknoloji ve doğası üzerine girişte belli bir açılım var).

- Özel çıkar tamamen kamu yararının karşısına alınarak (kötü emel (!) olarak), çok yerde olumsuzlanmış, "...dizginsiz kar arayışları gibi..." bazı önyargı içeren gereksiz ve hamasi slogan ifadelerle, insanın doğal ve aynı zamanda temel içgüdülerinden olan kazanma, bencillik, hırs, mal ve mülk edinme, vb, gibi hasletler gereksiz biçimde yerilmiştir. Bu ifadeler bir felsefeye, inanca ait doğru görüşler olabilir, ama hala her kesimin fikir birliği içinde olduğu etik kurallar içinde yer alamazlar. O zaman, meslek belli bir görüş doğrultusunda manipüle ediliyormuş hissi oluşur. Etik bahsedilen öznel değerlerden kasıt bu değildir. Moral değerler, ancak şahsın kendi özel etik bakışıyla ilgili olabilir.

- Plancıya, bahsedilen etik kurallara uymadığı durumlarda herhangi bir yaptırım uygulanmamaktadır.

- Mesleğin icra edilişi hususlarında sorunların ele alınışı sığ düzeydedir.

- Planlamanın kendisinin temel sorunlarına çok az veya hemen hiç değinilmemiştir.

- Planlamanın topluma karşı sorumlulukları oldukça geniş ve genel olduğu anlamda belirsizleşmiştir.

TMMOB'un yeniden ele aldığı "Mesleki Davranış İlkeleri" gerçekte mesleğin etik ilkeleri biçiminde de yorumlanabilir ve bir dizi etik kuralı içerir.

Planlama mesleğinin başarısında, mesleğin öncelikle kendine ayna tutup, planlama paradigma- larında yer alabilecek etik açmaz- ları çözmesi, bunun için de değişik düzeylerde etik ele alış yapabiliyor olması gere- kir.

• Ayrıca, daha özelde ele alınması gereken plancının çalıştığı kurumuna, işyerindeki amirine karşı sorumluluk, ve dolayısıyla bir çelişki durumunda hangi tarafa öncelik verile- ceği konusu etik anlamda net belirtilmemiştir. Yalnızca, “Topluma ve Doğaya Karşı Sorum- luluklar” başlığı altındaki 4. maddede yer alan “...mesleki yargıları hizmet verilen gerçek ve tüzel kişiler tarafından dikkate alınmıyorsa, onların talimatlarına kayıtsız şartsız uymayı reddederler,..” ibaresi bu şekilde yorumla- nabilir. Fakat, bu ifadedeki kesinlik bir “ara yol” arama, müzakere ile sorunları çözme seçeneğini sanki öğütlemekte, istifa (exit) seçeneğini önermektedir.

Ancak takdirle karşılanmalıdır ki, metnin özel- likle toplumdaki güçsüzlerin lehine olabilecek, hakçalık ve sosyal adalet konularına özel bir önem atfettiği açıktır. Ayrıca, demokratik plan- lama süreçlerine değinilse de, salt plancının işi “bilen” uzman olarak nasıl yapması gerektiğiyle ilgili olup, katılımcılıkla ilgili veya başkalarının, (veya sadece diğer mesleklerden ve meslektaşlar) görüşü alınarak yapılması gerektiğine ilişkin bir etik yol gösterme çabasına rastlanamamıştır. Mes- lekler arası yetki sınırı konusu ise 27-30 Mayıs 2004 tarihlerindeki TMMOB Genel Kurulu’nda (38. Dönem) alınan kararlar arasında ele alınmıştır (ŞPO Haber Bülteni, 2004: 20-2). Yetki konu- sunda ise herkesin “sınırını bilmesi” gerektiği vurgulanmıştır.

Diğer, dürüst çalışma, bilgi kaynaklarına erişim, güvenilir bilgi üretme, meslektaşlarla uyumlu çalışma gibi, planlama eyleminde gerekli ola- bilecek olumlu unsurlar olarak not düşülürken, “Mesleki Davranış İlkelerine aykırı davrananlara yardımcı olmazlar; onlara hoşgörü göstermezler, etkinliklerinin içinde yer almazlar..” gibi uzlaş- mazcı ifadeler yerine belki daha uzlaşıcı (plancı- nın uzlaştırıcı ve çatışmaları önlemeci rolü gereği) ifadeler ve ilkeler yerleştirilmesinde fayda olabilir. Bilhassa, özel ve kamuda işverenin emri altında çalışan plancılar için bu ifadeler çözüm niteliğinde yol göstericiler olamamaktadır. Plancının, politik rolünden kasıt budur.

Genel geçer söylem tarzındaki, fazla detaya gire- meyen temel ilkelerin, mesleği sınırlandırmayla ilgili meslek tanımlamasından değil, fakat daha çok plancıya, kendi deneyimleri bazında mesleki

kararlarını alırken, onu güçlü, arkasında destek bulan, özgür ve/fakat hangi durumda ne yapma- sını bilen, kendine güvenen bir plancı tipi oluş- turmak amacıyla yazıldığı düşünülebilir. Bunun bir nedeni de, her bir yerin (çalışma ve planlanan) kendi koşullarının özgün ve tekil (unique) olma- sından (‘situation ethics’) olabilir, ve doğrudur da. Katı ve değişmez kurallar yerine, “geniş bir anlayış” (insight) kazandırmak, plancının körü körüne kural takipçisi olması yerine, özgür bir biçimde daha verimli ve yer özelinde problemleri ele alabilme yetisini kazanabilmesinde yardımcı olabilir. Plancı, böylelikle kendi karşılaştığı etik problemlerle yüzleşmek ve deneyimlemek, ve aynı zamanda yargıya varma pratiğine sahip olacaktır. Değişen durumlar karşısında zamanla yargı yeteneği de gelişecektir. Yine de uygula- mada karşılaşılan bir çok ilgi çekici etik çelişki örneklerini metin içine yerleştirilerek, bunlara ilişkin açıklamalar getirilerek, zenginleştirilme- lidir ki plancılar bu örnekleri kendi karşılaştıkları somut durumlarla da karşılaştırarak ilerdeki diğer benzeri durumlara karşı da bir yargı yeteneği geliştirebilsinler.

Yine, bu örneklerde, bir plancının, gerek özelde gerekse de kamuda çalışma durumlarına göre bazı etik açmazları (örneğin; amirine ne dereceye kadar sadık kalması gerektiği) açıkça ele alınabilmelidir. Plancı hangi durumlarda ve hangi görevlerde yer alabilir, sorumlulukları nedir, sınırları nerede biter, ne tür davranışlar geliştirebilir, spesifik örneklerle açıklanmalıdır.

Yukarıdaki tartışmaların ışığında, Oda’nın etkin olması gereken konu, plancıların bir “çıkar grubu” gibi yerinin, öneminin ve toplumu dönüştürmeye yarayan rolünün diğer kesimlerce anlaşılmasını sağlamaktır. Diğer STK’lar gibi içinde “siyasal güdülenmelerin” bulunduğu, kendisinin kamuya yönelik (objektif) mizacına aykırı söylemler üretmemelidir. Oda, belli bir görüşü benimsemiş plancıyı değil, içinde her tür hayat görüşünü benimsemiş bir meslek toplulu- ğunun tümünü temsil eden bir organdır. Genel olarak mesleğin, ve Oda’nın, aynı ideolojik görüşün ve dolayısıyla belli bir bakış açısının sonucu etik değerlerin de politize olması, ve sonuçta etik değerler olmaktan çıkıp partizan moral değerler haline dönüştüğü durumda plancının mesleğini icra etmesinde çelişkiye düşmesine neden olabilir. Zira plancı, mesleğin

önüne koyduğu belli görüş açısına elbette bağlı kalmalıdır, ancak karar almada kendi öz etik bakışına da yer vermelidir, ve hele ki bu bakış açısı mesleğin genel bakış açısıyla çelişiyorsa. Benzer şekilde, karşısında her tür görüşten “müşteri” olabileceği varsayımı da göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ YERİNE

Planlama mesleğinin başarısında, mesleğin öncelikle kendine ayna tutup, planlama paradigmasında yer alabilecek etik açmazları çözmesi, bunun için de değişik düzeylerde etik ele alışı yapılabiliyor olması gerekir. Bu makalede, planlamanın üç düzeyde etik çözümlemesi belli başlı konular üzerinden olmuştur. İlk bölümde, mesleğin varoluş sebebinin etik sorgulaması yapılmış, plancının konumunu güçlendirmek için hem “çıkarcı grubu” olarak hem de başkaları için varolan bir meslek grubu olarak etkinliklerde bulunması gerektiği vurgulanmıştır. İkinci bölümde, mesleğin pratiğine ilişkin etik değerlendirme ağırlıklı kamu yararı özelinde yapılmış, kamu yararının salt özel çıkarın karşısında bir anlayış olarak kabullenmemesi gerektiği, değişik açılımları olabileceği belirtilmiştir. En azından, kamu yararı tanımı farklı açılardan açıklanmalıdır. Son bölümde ise, çalıştığı kurumlarındaki diğer meslektaşlara, işverene ve topluma karşı ne tür davranış biçimleri geliştirebileceği, bunda esasen plancıların oynadığı rolün etkisinde hareket ettikleri vurgulanarak, asli rolü olan “uzlaştırıcı” olarak etik çıkmazların giderilebileceği açıklanmıştır.

Ayrıca, plancının kendi etik bakışını belirlemede temel sorunun, deontolojik ve teleolojik etik bakış açıları şeklinde ayrışması ve dikte etmesinden, ve bunların çelişkilere neden olmasından ziyade, etik karar çelişmelerinde ilkelerin yanlış veya eksik tanımlamasından, etik değerler arasında hala sosyalist/kapitalist “etik bakışaçıları”nın (gerçekte ise etik olmayıp öznel moral değerlerinin) karıştırılmasından kaynaklı olabileceği belirtilmiştir. Bu anlamda, gerçek etik değerlerin öğretilmeye tanıştırılması, ve moral bakışaçılarının da yanısıra verileceği bir planlama eğitim sistemi uygun olacaktır.

Son olarak, tüm tartışma ışığında TMMOB’un revize edilerek yayınladığı, “Mesleki davranış İlkelerinin” eleştirisi yapılmış, özellikle söz

konusu metindeki belirsiz ve etik anlamda olmayan fakat “moral değerleri” ifade eden klişe slogan ifadelerin yerine, plancının uzlaştırıcı rolüne vurgu yapan ifadelerin konulması, plancının rolleri, kamu yararı, etik değerler gibi bilgilendirici tanımlamalara yer verilmesi ve etik çelişkilere bol örneklerle yer verilerek açıklamalar getirilmesinin yerinde olduğu düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

American Institute of Certified Planners 1994/1995 Roster. Washington D.C. AICP, s.II- x

Beatley (1994), Timothy, Ethical Land Use: Principles of Policy and Planning, The John Hopkins University Press, Baltimore,

Ersoy M. (1997), “Özelleştirme ve Planlama” Özelleştirme ve Kamu Arazileri (derleme), TMMOB Şehir Plancıları Odası, s.20-26

Hosmer L. T. (1996), “The Call for Transportation Ethics” *Transportation Quarterly*, 50 (1), s.23-33

Howe, Elizabeth, Acting on Ethics in City Planning, Center for Urban Policy Research, New Brunswick, NJ, 1994

Howe E. & Kaufman J., “The Ethics of Contemporary American Planners”, *Ethics in Planning* (Der. Martin Wachs), 1985, s. 25-50

Marcuse P. (1985), “Professional Ethics and beyond: Values in Planning” *Ethics in Planning* (Der. Martin Wachs), s. 3-24

Patton C. V. & Sawicki D. S., (1986), *Basic Methods of Policy Analysis and Planning*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ,

Şengül, H. T. (2002), “Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel bir Değerlendirme”, *Planlama*, 2002/2-3, s.8-30

Taylor N. (1992), “Professional Ethics in Town Planning” *Town Planning Review*, 3, s. 227-241

Tekeli İ. (1992), “Kentsel Topraklarda Mülkiyet Kurumunun Varlığının Toplumsal Sonuçları ve Yeniden Düzenleme Olanakları Üzerine”, *Planlama* 92/1-4, s. 48-57

Tekeli, İ. (1997), “Bir Demokrasi Projesi Olarak Yerel (Bölge) Planlama”, *Planlama*, 97/1, s.11-16

TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri, ŞPO Haber Bülteni, Şehir Plancıları Odası, Haz. 2004, N.148, s.25-26

TMMOB Mesleki Davranış İlkeleri*

Karar

TMMOB 38. Olağan Genel Kurulu, TMMOB Mesleki Davranış İlkelerini, mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı etkinliklerinde yönlendirici ve eğitici ilkeler olarak kabul eder ve bu İlkelerin tanıtılması, tartışılması ve geliştirilmesi için TMMOB 38. Dönem Yönetim Kurulunu görevlendirir.

Giriş

İnsanlığın refahına son derece olumlu katkılarda bulunan teknoloji, diğer yandan da insana, topluma ve doğaya karşı olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahiptir.

Mühendislik, mimarlık ve şehir plancılığı hizmetleri, gerek tek tek bireylerin, gerekse toplumun günlük yaşamının her noktasını, her geçen gün daha çok etkilemekte, bu etki günümüzle sınırlı kalmayıp geleceğimizi de kapsamaktadır. Bu nedenle de, mühendislerin ve mimarların topluma, doğaya ve gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları da hizmetlerinin kapsamıyla aynı oranda artmaktadır. Ayrıca, gelişme sürecinin sıkıntılarını yaşayan ülkemizde bu toplumsal sorumluluk kendisini daha da ağırlıklı olarak hissettirmektedir.

Bu sorumluluk mesleki alanda sürekli yetkinleşmek kadar, mesleği toplumun güvenliğini,

sağlığını ve refahını en başa koyan bir anlayışla uygulamak ve mesleki etkinlikleri barış, adalet, insan hak ve onuruna saygı, ayırım gözetmemek, dürüstlük, doğruluk, hakkaniyet, eşitlik, özgürlük gibi vazgeçilmez değerlere ve erdemlere sıkı sıkıya bağlı kalarak yürütmekle yerine getirilebilir.

Ve gene bu sorumluluk, insanın kısa vadeli bencil isteklerini öne çıkararak, canlı ve cansız doğanın tahribine yol açan anlayışlara bilinçli bir biçimde karşı konulmasını gerektirir.

Bununla birlikte, mesleki etkinlikleri sırasında, herşey mühendisler ve mimarların kendi iradelerine bağlı ve kendi denetimleri altında değildir. Toplumun sağlık, güvenlik, ve refahını tehlikeye atan ve canlı ve cansız doğaya zarar veren uygulamaların, teknolojinin doğası kadar, içinde yaşanan toplumsal koşulların ve sistemin doğası ile de birinci dereceden ilgili olduğunun en yakın tanıkları mühendisler ve mimarlardır. Bu durumun sorumluluklarını gerçekleştirmeyi çok daha zorlaştırdığının bilincindedirler.

Mühendisler ve mimarlar, toplumsal sorumluluklarının kendilerini birey olarak belirli mesleki davranış ilkelerine sıkı sıkıya sahip çıkma göreviyle karşı karşıya bıraktığını gözden kaçırmazlar. Bunun yanı sıra, başta dizginsiz kar ara-

yışları olmak üzere, toplumsal sorumluluklarını gerçekleştirmelerinin önündeki bütün engellere karşı örgütlü bir mücadele yürütmelerinin ve aralarındaki dayanışmayı sürekli geliştirmelerinin de zorunlu olduğu gerçeğine gözlerini kapamazlar.

Mühendisler, mimarlar ve şehir plancıları, bu bilinçle, mesleki etkinliklerinde aşağıda tanımlanan ilkelere uymayı, uyulması için meslektaşlarını uyarmayı bir görev sayarlar.

Topluma ve Doğaya Karşı Sorumluluklar

Bilimi ve teknolojiyi insanlık yararına kullanmayı mesleki etkinliklerinin temel ilkesi kabul eden mühendis ve mimarlar;

1. Mesleki bilgi, beceri ve deneyimlerini, toplumun güvenliği, sağlığı ve refahı; insani kazanımların ve kültürel mirasın korunması için kullanırlar. Toplum yararı için duymuş oldukları sorumluluk ve kaygı her zaman kendi kişisel çıkarlarının, meslektaşlarının çıkarlarının ya da içinde buldukları meslek grubunun çıkarlarının üstünde yer alır.
2. Doğaya ve gelecek kuşaklara karşı sorumluluklarının bilinciyle, doğayı, çevreyi, kültür ve tabiat varlıklarını korumayı, uygulamalarının doğayla uyumlu olmasını sağlamayı mesleki sorumluluklarının ayrılmaz parçası olarak görürler; doğal kaynakların ve enerjinin tasarrufuna özel önem verirler.
3. Mesleki etkinliklerini sürdürürken, din, dil, ırk, inanç, cinsiyet, coğrafi ayırım farkı gözetmezler; farklı kültürlere saygıyla yaklaşırlar; toplumdaki herkese adil, dürüst ve iyi niyetle davranırlar.
4. Kendilerinden istenen işin toplum ve doğa için ciddi bir tehlike yaratacağı sonucuna varırlarsa ve bu konudaki mesleki yargıları hizmet verilen gerçek ve tüzel kişiler tarafından dikkate alınmıyorsa, onların talimatlarına kayıtsız şartsız uymayı reddederler; bu durumun kendilerine hizmet verilenleri uyarmak, gerektiğinde meslek örgütlerini ve hatta kamu oyunu bilgilendirmek gibi hak ve yükümlü-lükler getirdiğini dikkate alırlar.

5. Toplumun ilgi alanı içinde bulunan teknik konulardaki görüşlerini, raporlarını, konuyu yerinde ve tam anlamıyla incelemiş ve yeterli bilgi ve verilerle donanmış olarak, ticari ve kişisel kaygıları bir yana bırakarak, adil, doğru, eksiksiz ve nesnel bir biçimde açıklarlar.

6. Ülkenin teknoloji yeteneğinin geliştirilmesi sürecinde, teknolojinin gerek kendisinin gerekse yanlış kullanılmasının olası olumsuz sonuçlarının da toplum tarafından anlaşılması ve gerekli önlemlerin alınması için çaba harcarlar.

7. İşyerlerindeki sağlık ve güvenliği titizlikle ve ertelemeksizin korur ve geliştirirler. Gerekli önlemlerin alınması için zorlayıcı, uygulayıcı, eğitici ve dayanışma içinde olurlar.

Hizmet Verilen Gerçek ya da Tüzel Kişilere Karşı Sorumluluklar

Mühendisler ve mimarlar,

1. Mesleki hizmet verilirken, güvenilirliklerini titizlikle gözeterek, yaptıkları her türlü sözel ya da yazılı sözleşmede yer alan bütün hükümlere tam olarak uyarlar ve karşı taraftan da aynı duyarlılığı beklerler.
2. Her türlü mesleki hizmet sırasında, toplumun güvenliğini, sağlığını ve refahını tehlikeye atmamaya en üst düzeyde özen göstererek, mesleki beceri ve deneyimlerini yaptıkları işe bütünüyle yansıtarak düzgün bir iş standardıyla çalışırlar.
3. İş ilişkilerini etkileyecek şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir armağan, para ya da hizmet ya da iş teklifi kabul etmezler; başkalarına teklif etmezler; mesleki ilişkilerini geliştirmek amacıyla siyasal amaçlı bağış yapmazlar.
4. Yaptıkları işin kendi deneyimlerini zenginleştirmesi için titizlikle çaba gösterirken, toplum ve doğa için kesin bir tehlike oluşturmadığı sürece, hizmet verilen gerçek ve tüzel kişilerin ticari ve teknolojik sırlarını izin almadan başkalarına açıklamazlar, kişisel çıkarları için kullanmazlar.

Mesleğe ve Meslektaşına Karşı Sorumluluklar

1. Mesleki etkinliklerini, tüm meslektaşlarının güvenini kazanacak bir biçimde ve mesleğin saygınlığına azami özen göstererek sürdürürler.
2. Tüm meslektaşlarına saygıyla yaklaşır, dürüst ve adil davranırlar. Meslektaşlarıyla haksız rekabet içinde olmazlar. Genç meslektaşlarının gelişimi için özel çaba harcarlar, onlara yardımcı olurlar. Telif haklarına ve özgün çalışmalara saygı gösterirler; başkalarının çalışmalarını kendi çalışmaları gibi göstermekten titizlikle kaçınırlar.
3. Yalnızca yeterli oldukları alanlarda mesleki hizmet üretmeyi hedef ve ilke kabul ederler; hizmetlerini etkileyebilecek diğer uzmanlık alanlarındaki yetkililerin görüşlerine başvururlar; disiplinlerarası ortak çalışmayı özendirirler.
4. Mesleki görev, yetki ve sorumluluklarını, sadece zorunlu durumlarda ve ancak ehil olan meslektaşlarına devrederler.

5. İşlerini yalnızca kendilerine tanınmış mesleki görev, yetki ve sorumluluk çerçevesinde yaparlar, yalnızca resmi olarak hak kazanmış oldukları sıfat ve unvanları kullanırlar.

6. Meslek örgütlerinin etkinliklerine aktif olarak katılmaya çaba gösterirler, onları desteklerler, mesleğin gelişmesine katkıda bulunurlar.

7. Mesleki Davranış İlkelerine aykırı davrananlara yardımcı olmazlar; onlara hoşgörü göstermezler, etkinliklerinin içinde yer almazlar ve uyarırlar; bu konuda meslek örgütleriyle işbirliği içinde olurlar; bu ilkelere uygun davrananları bütün güçleriyle desteklerler.

Kendilerine Karşı Sorumlulukları

1. Mesleki bilgilerini ve kültürlerini sürekli geliştirirler.
2. Mesleki etkinliklerine ilişkin olarak meslektaşlarının dürüst ve nesnel eleştirilerini dikkate alırlar, gerektiğinde kendileri de eleştirmekten kaçınmazlar.

Haklar Üzerinde Yenilikler Yapan Bir Planlama Süreci Tanımlanabilir mi?*

Buğra GÖKÇE

Y. Şehir Plancısı
TMMOB Şehir
Plancıları Odası İl.
Başkanı
ODTÜ Şehir ve Bölge
Planlama Ana Bilim
Dalı Doktora öğrencisi

Son dönemde, dünya konjonktüründe, hakların ve hak kavramının oluşturduğu işbirliği/işbölümünün büyük ölçüde küresel bir kabul gördüğü ifade edilmekte, diğer taraftan da, bu kabuller üzerine temellendirilmeye çalışılan yönetim-sistem arayışlarının sürekli bir eşitsizlik oluşturduğu, krizleri tetiklediği söylenmektedir. Bu yazı, daha önce bir çok farklı kaynak tarafından yapıldığı gibi, hak kavramını mevcut içeriğiyle olduğu gibi kabul etmek, onun üzerine bir planlama mekanizması-modeli ve yönetim sistemi tanımlamak amacıyla değildir. Aksine, bu yazı ile; acaba hak kavramının içeriği başka bir bakış açısı ile doldurulabilir ve mülkiyet hakları-mülkiyet kurumunda niteliksel bir değişim oluşturulabilirse, planlama ve yönetsel sistemde de yepyeni bir kurumsallaşma-paradigma yaratılabilir mi? yada bu yeni haklar düzeni planlama ile kurulabilir mi? düşünceleri üzerinde ufuk genişliği yaratılmaya çalışılacaktır.

Mülkiyet dokusunun mevcut yapısıyla korunması, planlamayı da dışsallıkları yönetilmesi bağlamına indiriyor görünmektedir. İçsel yapıyı değiştirip, düzenleyemeyen bir planlama faaliyeti, kabul ettikleriyle, sadece dışsal koşulları en etkin ve verimli bir biçimde düzenlemeye çalışmakta, planlama eyleminin doğasındaki hakça dağılımı ve paylaşımı ise; mülkiyet üzerinden rantın dağı-

tılması-düzenlenmesi bağlamına indirgemektedir. Bu nedenle, içsel koşulların düzenlenebilmesi ve bir toplumsal işbirliğinin tanımlanabilmesi anlamında, haklar kavramının ve özellikle mülkiyet dokusunun yeni bir paradigma içine oturtulması gerekmektedir.

Son yıllarda, demokrasi ve haklar alanında yaşanan anlayış değişimlerinin planlama paradigmasında da ciddi bir değişimi hazırladığı söylenebilir. Bu değişimlerin en önemlilerinden birisi de, haklar alanında yaşanan tartışmalar sonucunda “kentli hakları” ve “çevre hakları” gibi kavramların gündeme gelmesidir. Haklar konusunda artık 3. kuşak haklar olarak nitelenen çevre ve kentli haklarından söz edilmekte, sürdürülebilir çevreler için haklarla birlikte sorumluluklar da tanımlanmakta ve aktif kentlilik bilincine sahip, eşit ortak niteliğinde vatandaşlara ulaşılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Tekeli,2002). Bu düzlemde mülkiyet hakkının, kente ve kamuya ilişkin bazı sorumluluklar oluşturmadan, 1. kuşak hak olarak ele alınması ve tam mülkiyet olarak yorumlanması da önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bugün mülkiyet hakkının, tam ve her şeyiyle mülkiyet sahibinin hakkı olacak bir biçimde yorumlanması önemli sakıncalar yaratmaktadır. Kentsel gelişme sürecinde değer kazanan, kentteki yapı ve parsellere ilişkin rantların, sadece mülkiyet

* Bu yazı; ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı Doktora programı, CP 601 “ New Tendencies in Planning Thought” dersi kapsamında hazırlanan çalışmanın gözden geçirilmiş halidir.

sahibince değil, kent-kentlinin beraberce ürettiği birikimli değerler olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu kapsamda bireysel mülkiyetin; birinci kuşak haklar içerisindeki içeriğiyle mutlak mülkiyet olarak değerlendirilmesi yerine, bağıl bir nitelikte üçüncü kuşak hak olarak tanımlanması kaçınılmaz bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle mülkiyet hakkının getirileri yanında sorumlulukları da olduğu yönündeki bir düzenlemenin, Anayasadan, Medeni Kanuna, İmar Kanunundan Vergi Mevzuatına kadar ilgili tüm yasal belgelerde yer bulması ve mülkiyet üzerinden elde edilen kentsel rantların, kente ve kamuya dönüşüne ilişkin süreçlerin önünün açılması gerekmektedir. Böylece, kentin tümünün birlikte ürettiği birikimler sonucunda değer kazanan mülkiyetlere ait rantın, yalnız sahiplerince kullanılması yerine kente ve kamuya dönüşleri olabilecek ve bu geri dönüş de, kentlerimizin sağlıklı-çağdaş bir dönüşüm ile nitelikli çevrelere kavuşmasında çok önemli bir rol oynayabilecektir. Yeni bir imar mevzuatı arayışının mülkiyet, demokrasi ve haklar konusunda yapılan bu tartışmaları da dikkate alması önemli görülmektedir. Bu yazı, tüm bu paradigmatik değişim ve gelişmeler bağlamında mülkiyet hakkının 3. kuşak hak olarak nasıl kullanılabilceğini tartışmaya açmaya çalışmaktadır.

Elbette ki, böylesi bir paradigma değişimi oluşturulabilmesi için, öncelikle var olan haklar sisteminin, gelişim süreci-sorunları bağlamında gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu süreç ve sistemin ortaya koyulması ile bağlantılı olarak, toplumsal işbölümünün nasıl biçimlendiği çözümlendikten sonra, bir analogi yapılabilirliği konusunda Osmanlı Toprak mülkiyetine ilişkin değerlendirme yapılacak, sonuç olarak da; haklar ve özellikle de mülkiyet hakları üzerinde gerçekleştirilecek bir paradigma değişikliği için gerekli açılımlar üzerinde durularak, hakların sonurgusu niteliğindeki planlama süreci-sistemi incelenmeye çalışılacaktır.

HAK KAVRAMI-TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Hukuk felsefesi içerisinde değişik yorumları olmakla beraber, hak; hukuk tarafından korunan bir yarar olarak tanımlanabilir. Bir istemin hak haline gelebilmesi için toplumsal kabul görme

eşiğini aşmış, hukuksal nitelik kazanarak yasalarla korunmuş ve hak sahibine de bu korumadan yararlanma yetkisi vermiş olması gerekmektedir. Hukuk tarafından korunmanın, bir yaptırıma bağlanmak anlamına geldiği ve bu yaptırımın uygulamasının ise, devletin değişik biçim ve düzeydeki zorlama gücünü kullanmasına bağlı görüldüğü söylenebilir. Hukuk kuralınca yaptırıma bağlanmış bir hak ve onun bir başka yüzü olan ödevler (sorumluluklar) yok ise, onun uygulamasını sağlayacak bir zorlama da söz konusu olamayacaktır.

Hak kavramının, toplumsal yaşam içerisinde bazı sosyal, hukuksal evrim süreçleri yaşadığı söylenebilir. Bu değişim ve gelişmelerin de çoğu kez bir sosyal hareket, devrim yada kriz üzerinden kendisini gösterdiği gözlenmektedir. Çok genel çizgileriyle insan haklarının oluşum süreçleri göz önüne alındığında üç aşamalı bir gelişim süreci izlediği söylenebilir. Birinci aşamada, burjuvazinin aristokrasi karşısında yükselmesi bağlamında ortaya çıkan, Fransız Devrimi'nin getirdiği, daha çok bireyi devletten koruma amacı taşıyan; özgürlük hakkı, *mülkiyet hakkı*, yaşama hakkı, düşünce ve vicdan özgürlükleri gibi klasik hak ve özgürlükler gelişmiş ve kurumsallaşmıştır. Bu hakların herkese eşit fırsatlar sağlayamadığı ve refahı yaygınlaştıramadığı ortaya çıkınca, ikinci aşamada kişisel haklardan sosyal haklara geçiş söz konusu olmuştur. 1917 Sosyalist Devrimi ve 1929 ekonomik krizi ile kapitalist sistemin kendini yeniden üretebilmesi bağlamında refah devleti kavramı önem kazanmış, çalışma, sosyal güvenlik, çalışanların örgütlenebilmesi, sağlık, eğitim, konut vb. sosyal haklar kurumsallaşmıştır. İnsan hakları günümüzde de, dayanışma hakları olarak adlandırılabilir 3. jenerasyon haklar bağlamında gelişmekte ve çeşitlenmektedir. Çevre hakları, insanlığın ortak varlığından yararlanma, barış ortamında yaşama, vb. nitelikteki dayanışma haklarını diğerlerinden ayıran en temel özelliği ise; gerçekleştirilebilmeleri için toplumda yaşayanların gayretlerini birleştirmeleri gerekliliğidir. Bireylere olduğu kadar tüm topluma ilişkin olan ve yaşamın içinde doğan bu haklar, ödevleri-sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Bu süreci açıklamak için verilen en iyi örnek olan çevre haklarına, son dönemde, getirdiği haklar yanında önemli sorumluluklar, içselleştirme ve kolektif eylemlilik süreçleri tanımlayan kentli

haklarının da katıldığı söylenebilir. Kentli hakları, hak kavramının bundan sonraki gelişim sürecinde büyük yer alabilecek bir nitelik göstermektedir (Tekeli, 2001).

Tartışmanın bundan sonraki bölümü, klasik haklar bağlamında sınıflandırılan ancak, haklar-ışbölümü bağlamında stratejik bir öneme sahip mülkiyet hakkı üzerine odaklanacaktır. Bu güne dek değişmeyeceği kabul edilen mülkiyet kurumunun; kentli hakları ile de ilişkilenecek biçimde, dayanışma hakkı olarak tanımlanması ve bunun oluşturabileceği değişim, bu değerlendirmenin çıkış noktası olarak görülebilir.

MÜLKİYET HAKKI- OLUŞTURDUĞU YAPI VE ELEŞTİRİSİ ÜZERİNE

Burjuvazinin aristokrasi karşısında yükseldiği Fransız Devrimi sonrası dönemin, bireyi devlete karşı koruma amaçlı bir araç olarak ortaya koyduğu ve birinci kuşak klasik haklar içerisinde değerlendirilegelen mülkiyet hakkı; bir yandan toplumsal işbölümü ve sosyal yapıyı belirlemede, diğer yandan kentlerin fiziksel yapısını biçimlendiren, planlama kurumunu yönlendiren niteliğiyle çok büyük önem taşımaktadır. Bugün gelinen nokta ise, mülkiyet hakkının yalnızca bireyi devlete karşı koruma amacı taşıyan bir nitelik ve masumiyet taşımaktan uzaklaştığını, toplumsal gelir dağılımı ve sosyal yapıyı biçimlendiren temel unsur olarak ortaya çıktığını ve hakçalık-adalet kavramları bağlamında süregiden bir eşitsizliğin kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu durumda yönetim sistemini, devlet aygıtını ve planlama kuramını var olan kanıksanmış-yasal eşitsizlikler üzerinden yenilemeye çalışmanın yaratıcı ve çözüm üretici olmadığı da anlaşılmıştır. Bu bakımdan, acaba birinci kuşak insan hakları içerisinde tanımlanan mülkiyet hakkının yeniden tanımlanması olanaklı olabilir mi? mülkiyet haklarının bu yeni kurgusunu dayanak alan bir haklar düzenine ulaşılarak toplumsal işbölümü değiştirilebilir mi? soruları büyük önem kazanmaktadır.

Mülkiyet hakkının yeniden tanımlanabilmesi arayışı için öncelikle insan haklarının, mekan ve yer ilişkisi bağlamında bir değerlendirmesini yapmak ve bu süreci kentli hakları bağlamında ele almak doğru olacaktır. Bu bağlamda, toplumsal işbirliğinin yaratılabilmesinde mülkiyet hakkının

önemi ve yeri vurgulanacak, ulaşılmaya çalışılan haklar düzeninin, kapitalist düzen öncesi Osmanlı döneminde kullanılan toprak yönetimi sistemiyle kurulabilecek bir analogi yardımıyla ele alınması önerilecektir.

İnsan Hakları, Mekan ve Yer İlişkisi

Mekan, şeylerin görece konumunun ortaya çıkarıldığı niteliğiyle kabul edildiğinde, nötr olmakla birlikte, insan haklarının gerçekleştirilmesi bakımından düzenleyici bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. İnsan haklarıyla mekan ilişkisini sadece uzaklık, alan ve konum değişkenleri bakımından ele almamak gerekir. İnsan haklarını, insanın yer değiştirebilme hak ve özgürlüğü ile bunun sınırları bağlamında ele almak yararlı olacaktır. İnsan teorik olarak ne kadar hareket özgürlüğüne sahip olursa olsun, mekanda çok kolay yer değiştirememektedir. Teknolojinin çok üst bir düzeyde olduğu erişebilirliğin görece öneminin azaldığı bu dönemde dahi, gerek kapital ve mal, gerekse insan varlığı; mekanda kalıcı yer değiştirmeleri çok kolay gerçekleştirilememektedir. Bu sorun insanın yer seçmesi özgürlüğü olarak görülmesi ötesinde karmaşık boyutlara sahiptir. Bir yerleşme, orada yaşayanların ortak çabalarıyla biriktirilmiş bir dışsallıktır. Yer değiştiren ise, bu çabaya katılmadan sonucu-birikimi paylaşma konusunda bir emrivaki yaratmaktadır. Bu emrivakilerin sorgulanmasında ise, “Yer” kavramı önem kazanmaktadır (Tekeli, 2001).

Yer, bireylerin birer birer katkılarıyla birlikte üretilmiştir. Bireysel ve toplu olarak anlam yüklediği için yer haline gelen kentsel mekan, belirli bir dışsallık düzeyi ve rant da taşımaktadır. Bireyler, buldukları yer ile ilişkilerini toplumdaki rollerine göre değişik bağlamlarda kurabilmektedirler. Bir mülkiyet alanı, bir toplumsal mücadele alanı, bir yaşam alanı, bir pazar alanı olarak farklı biçimlerde ilişkilenen bu yer; yapılanma sürecinde yeni anlamlar kazanacak, yeni rant yüzeyleri oluşturacak bundan kaybeden ve kazananlar olacaktır. İlginç olan ise, bireyin kendi haklarını kullanmasına dair sonuçların yer söz konusu olduğunda, bireyin özel alanında kalamayabiliyor olmasıdır. Kamu alanına taşınan bireysellikler, planlama çalışmaları ile sınırlandırılmaya çalışılsa da; bazan özgürlüklerin kullanılmasını başkalarına emrivaki yaratmak haline getirebiliyor, bir çok zaman da toplumsal bir biriktellekle yaratılan kentsel rantı

Bu yazı, tüm bu paradigmatik değişim ve gelişmeler bağlamında mülkiyet hakkının 3. kuşak hak olarak nasıl kullanılabileceğini tartışmaya açmaya çalışmaktadır.

Bu nedenle, yaşayanların yaşadıkları yere ilişkin etkin olabilmeye ve mülkiyet koşuluna oturmaya bir katkı koyabilmesi anlamında yurttaş bağlılığını artıracak yeni bir mekanizma tanımlanması gerektiği açıktır. Bu değişimin en temel çıkış yolu da, mülkiyet hakkı olmalıdır.

**PLANLAMA
2004/2**

mülk sahibinin tek başına el koymasına olanak sağlayabiliyor görünmektedir (Tekeli, 2001). Bu nedenle, bireyin özgürlüğünü kullanmasının yarattığı emrivakiler karşısında alınabilecek tutum ile, kentsel toprak üzerindeki ranttan yola çıkarak, yerin birikimli değeri üzerinden mülkiyetin yeniden tanımlanması tartışılmalıdır.

Gerçekte, birey toplumda sürekli emrivakilerle karşı karşıya kalmaktadır. Büyük kentsel alt-yapı projeleri, yollar, birilerinin yaşamına zarar verirken bazı mülk sahiplerine çok büyük rantlar transfer edebilmektedir. Benzer şekilde doğal yapıyı ve ekolojiyi bozan yanlış yer seçim ve yapılaşma kararları da çok yönlü emrivakiler yaratabilmektedir. Bu nedenle, emrivakiler karşısında alınacak tutum bir anlamda bireyin mülkiyet hakkı ve özgürlüklerinin de sınırları olarak yorumlanabilir. Toplum düzeyinin varlığını kabul etmeyen Liberalizmin bu soruya verdiği yanıt; bir başka bireyin özgürlüğüdür. Bu yanıt, kentsel ölçekte ortak kullanılan ve kentli hakları olarak niteleyeceğimiz çerçeveden bakıldığında yeterli görünmemektedir. Bu durumda, çözüm; bireyin eylemlerinin emrivaki yaratmaması için kamu alanında tartışılması ve bir uzlaşma sağlandıktan sonra gerçekleştirilmesidir. Bu öneri ise; uzun ve zaman alıcı süreçleri öngören, pratik olmayan ve bireye özgürlük alanı bırakmayan niteliği ile eleştirilebilir. Bu nedenle, evrensel ve yerel kamu alanında gelişmiş yerleşme etliğinin sınırları içinde bireyi serbest bırakmanın önem kazandığı gözlenmektedir. Bu halde, büyük emrivakiler engellenebilecek, yaşamın gerekliliği olan küçük emrivakilere olanak sağlanabilecektir (Tekeli, 2001).

Oysa, insanların yaşadıkları yerin oluşumuna katkıda bulunma özgürlüğü ve kentsel birikimden hakça yararlanabilmesi bağlamında yapılabilecekler ise çok daha sorunlu görünmektedir. Çünkü bu durumda sürecin içerisine, en katı hali ve beraberinde getirdiği toplumsal işbölümü ile mülkiyet kurumu girmektedir. Yaşadıkları yerin biçimlenmesinde, mülkiyet kurumunun bugünkü içeriğiyle büyük ölçüde mülk sahiplerinin kararları etkili olmaktadır. Bu yapı, 19. yy.ın sonlarına kadar, bir yeri biçimlendirmede yalnızca mülk sahiplerinin hak sahibi olduğu bir süreçte biçimlenmişti. Belediye seçimlerine aday yada seçmen olarak katılabilmek için, belirli düzeyde emlak vergisi ödeme şartının olduğu süreçten, yerel seçimlere orada yaşayanların (bazı ülkelerde

vatandaş olmayanlar dahil olmak üzere) hepsinin katılabildiği bir yapıya ulaşıldığı görünmekle birlikte, bunun yaşanan yerin biçimlenmesinde ne denli etkili olduğu da tartışılmaktadır. Mülkiyet kurumunun, kamu alanına katılma ve yerleşme etliğini etkileme yönünde en önemli engel olduğu açıktır. Bu nedenle, yaşayanların yaşadıkları yere ilişkin etkin olabilmeye ve mülkiyet koşuluna oturmaya bir katkı koyabilmesi anlamında yurttaş bağlılığını artıracak yeni bir mekanizma tanımlanması gerektiği açıktır. Bu değişimin en temel çıkış yolu da, mülkiyet hakkı olmalıdır.

Mülkiyet Hakkı - Kamu Yararı

Var olan mülkiyet düzeninin kamu yararı kavramının da tartışılmasına yol açtığı söylenebilir. Çünkü, bu biçim bir mülkiyet düzeni içinde, kamu yararını gerçekleştirme amacıyla sunulan pek çok öneri, toplumdaki değişik güçlerin pazarlık süreci içerisindeki bir dengenin yansımaları haline gelmektedir. Bu anlamda kamu yararı bağlamında bir ontolojik varsayım yapıldığında, birinci uç olarak tek düzey olarak ulusu kabul etmek olasıdır. Organik devlet varsayımı içinde, bireyin çıkarı yoktur. Nasıl temellendirileceği belli olmayan bir toplumsal çıkar söz konusudur. Bu anlayış, faşist devlete ve onun kamu yararı kavramına ulaşır. Diğer uç varsayım olarak ise, toplumun sadece atomistik bireylerden oluştuğu, bireyin istekleriyle temellendirilmeyen bir kamu yararının ise söz konusu olamayacağı kabulü söz konusudur. Oysa bu durumda bile kamu yararından söz edilmek durumunda kalınacaktır. Çünkü, böyle bir liberalist toplumda bile, bireylerin özgürlüklerinin gerçekleştirilebilmesi için toplum düzeyinde çok sınırlı da olsa bazı düzenlemelere gidilmesi gerekecektir.

Diğer taraftan bu iki uç değerlendirmeden farklı olarak bir başka ontolojik kabul yapmak da olanaklıdır. İlişki içinde bireylerin oluşturduğu bir toplumun bulunduğu varsayılabilir. Birey ve toplumun birlikte varlığı kabul edilebilir. Birey seçimlerini toplumun varlığını kabul ederek yapacak, seçimleriyle toplumu değiştirebileceğini kabul edecektir. Bu eylem etkileşimli yaklaşımla (structuration), insanların çaba ve uzlaşmalarıyla ulaşılabilecek bir "iyi toplum" vardır. İşte kamu yararı da bu ortak olarak üretilmiş iyi toplum anlayışıyla temellendirilmiştir. Tarihseldir ve zaman içinde gelişmeye açıktır (Tekeli,2002).

İşte bu nedenle gerek mevcut mülkiyet düzeni ve birincil kuşak klasik hak olarak tasnif edilen mülkiyet hakkının oluşturduğu toplumsal yapı ve gerekse kamu yararı kavramının yaşadığı krizi aşabilmesi anlamında kentli haklarının mülkiyet hakkını da içerisine alacak biçimde yorumlanması önem kazanmaktadır. Bu amaçla, mevcut yapıyla toplumsal adaleti ve kaynakların hakça kullanılmasını olanaklı kılmayarak, toplumsal yapıyı iyi toplum-iyi insan içeriğinden de uzaklaştıran, kamu yararı kavramını dahi pazarlık güçleri içindeki denge haline indirgeyen mülkiyet düzeninin de, eylem etkileşimli ve ödevleri de beraberinde getirerek yepyeni bir işbölümünü tanımlayacak bir biçimde yeniden yorumlanması gerekmektedir.

Böyle bir yeniden yorumlama nasıl bir metodoloji ile gerçekleştirilebilir? Bu yeni bakış açısı için yukarıda vurgulanan ipuçlarının, değişmez kabul edilen mevcut mülkiyet düzeni dışındaki bir başka işleyiş içerisindeki konularını görmek ve bu bağlamda bir değerlendirme yapmak yararlı olacaktır. Bu nedenle öncelikle bu bölümden çıkarılan sonuçlar olarak;

1. Mülkiyet hakkının, klasik hak tanımı dışında, dayanışma hakkı olarak yapılması için nasıl ele alınacağına ortaya koyulması gerekir. Aksi halde, mülkiyet üzerinden verilen vergilerin bir çeşit toplumsal dayanışma sağladığı savı ortaya atılabilir. Bu ve benzeri savların çürütülmesindeki temel araç; kentte toplumsal olarak üretilen ve bir dışallık sonucu elde edilen kente dair ekonomilerin ve birikimlerin sonucu olan, kentin sosyo-ekonomik gelişmesinden pay alabilme hakkının varlığıdır. Kentli hakları içerisinde değerlendirilebilecek bu hak, beraberinde ödevler de tanımlayacak ve planlamayı dışallıkların yönetimine indirgenmekten kurtarabilecektir.

2. Bu bağlamda ortaya koyulabilecek bir diğer sav da, kamu yararının pazarlık sürecinin dengelenmesi bağlamından kurtarılabilmesi amacıyla, (Giddens'ın da vurguladığı eylem etkileşimli süreçler bağlamında) iyi toplum-iyi insana ulaşılabilmesi için, toplumsal işbölümünün mülkiyet eksenli kurgusunun değişmesi gerekliliğidir. Bu gerekliliğin ne biçimde kurgulanacağı konusunda ise bir analogiye gereksinim bulunmaktadır.

Bu konuda, Osmanlı toprak yönetimi ve oluşturduğu işbölümü-işbirliği düzeninden yararlanılabilecektir.

OSMANLI TOPRAK MÜLKİYETİ VE OLUŞTURDUĞU TOPLUMSAL İŞBİRLİĞİ DÜZENİNDEN MÜLKİYET KURUMUNUN YENİDEN TANIMLANMASI ANLAMINDA YARARLANILABİLİR Mİ?

Osmanlı Toprak Mülkiyeti-İşleyişi, Olası Çıkarımlar

Osmanlı toprak-mülkiyet sisteminin incelenmesi ile; self determinasyon ve yerel düzeyde temel seçimlerini kendisi yapabilme anlayışına dayanan federatif Osmanlı yöntemini çıkış kabul eden değerlendirmeler (post-Ottomanization) için de açılım sağlanabilecektir. Ancak daha önemlisi, bu mülkiyet dokusunun anlaşılabilmesi ile, modern toplumun açmazı olan mülkiyet odaklı ve eşitsizlikleri artıran haklar sisteminin toplumsal işbirliği anlayışına uygun olarak ele alınması olanaklı olabilecektir.

Osmanlı sisteminin siyasi mantığında meşruiyet fikrinin önemli bir yeri vardı. Devletin herhangi bir icraatının altında, o icraatın geleneksel hak ve normları dayattığı inancı yatmaktaydı. Ayrıca, temsilciler aracılığıyla yürütülen devlet uygulamaları büyük ölçüde toplumun onayıyla da destekleniyordu. Dolayısıyla hem tımar sahiplerinin köylü artığının üretilmesi ve temellük edilmesine müdahale etmesinde, hem de pazarın düzenleniş ilkelerinde; bağımsız köylülerin geçimlik ekonomilerini koruma, ticari üretime sınırlar koyarak toprakta birikimi engelleme ve tarımla geçinmeyen nüfusun iaşesini güvenceye almak amacıyla tarımsal artığı belirli pazarlara yöneltme gibi kaygıların izi sürülebilir. Bu kaygıların altında, devletin adalet dağıtıcısı ve nizam-ı alemin sürdürücüsü olduğu varsayımına dayanan "Paternalist" bir dünya görüşü yatıyordu (İslamoğlu ve Keyder, 1977). Böyle bir düzen, adalet ilkesinin, din yada inanç ayrımı gözetmeksizin tüm tebaaya uygulanmasını kabul etmesi bakımından evrenselciydi ve yekpare bir merkezi devleti varsayıyordu. Bu dünya görüşü, hukuki belgelerde, gelir tahsis etme sisteminin (tımar sistemi)

belli başlı kurumlarında, kadı mahkemelerinde, pazarla ilgili kurallar ve örgütleniş ilkelerinde ve toprağın devlete ait olduğu düşüncesinde yaşam buluyordu (İslamoğlu, 1998).

Paternalist model, tımar sistemi bağlamında, idare ve yargının ayrılmasını öngörüyordu. Dolayısıyla köylü artığına el koyan tımar sahipleri, tımarları üzerinde yaşayan köylülerin şahsı ve toprağı üzerinde yargı hakkına sahip değildi. Bu hak, hem şeriatı, hem de örfü uygulamakla yükümlü olan bir kadılar hiyerarşisi aracılığıyla yargı faaliyetlerini yürüten merkezi devlete aitti. Bu modelin diğer bir özelliğı, genel bir oydaşmadan kaynaklanması ve merkezi devleti meşruiyet kaynağı olarak tanımlıyor olmasıdır. Vakıf gelirlerini alanlar, yönetici grupları, ayan gibi gelirler üzerinde hak iddia eden tüm gruplar, köylülerin ürettiğı artık üzerindeki bu haklarını merkezi devletin kazai ve idari faaliyetleri üzerinden ediniyorlardı. Devletin yargı kurumları ideolojik bir işlev de görerek, gelir toplanmasını köylüler gözünde meşru kılıyordu. Bununla birlikte devlet, gelir sahiplerinin haklarını korumak için mücadele ediyor, ancak artığın bağımsız köylüler tarafından üretilmiş olmasını şart koşuyordu. Merkezi devletin gözünde reaya devletin yalnız mali temelini değil, aynı zamanda siyasi meşruiyetinin de temelini oluşturuyordu (İslamoğlu, 1998; Keyder, 1998).

Paternalist model, siyasi otoritenin kendisi ve yönettiğı toplum için oluşturduğu ideal imgeyle yakından bağlantılıdır. Bu yüzden de, devlet otoritesinin dorukta olduğu 16. yy.da bile gerçeklerden pek çok noktada uzaklaşmaktadır. Yine de bu modelin siyasi otoriteyi meşrulaştıran ilke olarak bir gerçekliğı vardı; tahakkümün dili, toplum içindeki farklı grupların kendini siyasi olarak ifade ettiği sözcük dağarcığı bu modelden geliyordu. Bu yüzden, paternalist ilkeler, 17. yy.dan sonra hem bir iç dinamiğın, hem de yeni bir dünya tarihi dinamiğinin yol açtığı değişimler karşısında belli bir direnç gösterebilmişti (İslamoğlu, 1998). Ancak, bu yapı bireysel özgürlüklerin yükseldiğı bir dönemde kendisini koruyamadı. Bunun altında meşruiyet ve oydaşma-uzlaşma kavramlarının zarar görmesi ve bu anlamda mülkiyetin de bireysel temellere oturmasının yattığı söylenebilir.

Osmanlı modelinde, devletin iktidarını sadece baskı uygulamak ve artığa el koymaktan ibaretmiş gibi algılamak yerine, baskı ile hegemonya

ya da muvaffakatın bir bileşimi, bir başka deyişle meşruiyet kaygısı olarak görmek gerekir. Bu yaklaşımın merkezinde devlet iktidarının baskıyı hem içeren, hem de gizleyen bir oydaşma gerektirdiğı varsayımı yatmaktadır. Oydaşma ise, siyasi otoriteyi meşrulaştıran kazai-ideolojik uygulamaların ne kadar etkili olduğuna bağlıdır. Osmanlı sistemi; merkez bürokratları (Enderun), yeniçeriler ve ilmiye sınıfı mensuplarından oluşan hakim yönetenler koalisyonu, köylülerin, tüccarların, zanaatkarların ve aşiretlerin çıkarlarını paternalist bir dünya görüşü ve tımar sistemi çerçevesinde uzlaştırmaya çalışıyordu. Bu düzenin iki ayrı odağından biri; toplumsal hayatın düzenleniş ilkelerinin kaynağı olan ve şeriatla ifadesini bulan İslami ilkeler, diğeri ise, Örf'tü. Padişahın tebaasının refahından sorumlu olduğu temeline dayanan ve yönetici gruplarla toplumun diğer kesimleri arasındaki ilişkiyi düzenleyen ilkeler sistemi olan örf sisteminin odağında ise Ulema ve reaya bulunmaktaydı (Gramsci,1980;İslamoğlu,1998).

Bu bağlamda önem kazanan ulemanın da içerisinde bulunduğu aydınları Gramsci, geleneksel ve organik olmak üzere iki kategoride değerlendirmiştir. Geleneksel aydınlar; sanayi ile birlikte gelişen ve yazgıları bu gelişmeye bağlı olan kentli aydınlarla, köy topluluklarına ve kapitalist düzenin harekete geçiremediğı kentlerin küçük burjuvazisine bağlı aydınlardır. Bunlar geçimlerini sanatla, bilimle yada kültürel işlerle uğraşarak sağlarlar. Organik aydınlar ise; hangi meslekten oldukları önem taşımayan ancak, organik biçimde bağlı oldukları sınıfın düşünce ve özlendirmelerini dile getiren ve kitlelere yön verirler (Gramsci,1980). Bu yapıda, Organik aydınlar olarak değerlendirilebilecek Osmanlı Uleması da; toplumu yönlendiriyor, oydaşmayı ve toplumsal ilişkileri düzenlemeyi meşrulaştırıyor, reaya ise; tımar sistemi ve ekonomik işbölümünün meşrulaşması mekanizmasının temelinde bulunuyordu.

Ayrıca, bu bağlamda, öncelikle Gramsci'nin üzerinde durduğu ve daha sonra çokça ele alınan Asya Tipi Üretim Biçimleri'nin de bazı üstünlükleri bulunuyordu. Bu noktada, batı toplumları ile doğu toplumları arasında kategorik fark önem kazanmaktaydı. Toplumsal yaşamın tüm alanlarını, düşünceyi, ideolojiyi baskı altında tutabilme şansına sahip olan doğu toplumlarındaki devlet

nedeniyle, üretim biçiminin de özgün bir karakter kazandığı bilinmekteydi. Geleneksel üretim yapısı içerisinde, Gramsci'nin vurguladığı merkezi otoriteyle yönlendirilmeye daha yatkın görünen Asya tipi üretim biçimlerinde, toplumsal uzlaş, hakçalık çok daha kolay erişilebilen bir nitelik sunmaktaydı. Asya tipi üretimin üstünlükleri, Osmanlı modeline de yansımakta ve hakçalık, sosyal adalet, toplumsal odaya arayışları önem kazanmaktaydı. (Gramsci,1980).

Bu genel yönetim ve üretim mekanizması içerisinde, Osmanlı İmparatorluğu'nda tarım arazisinin kullanımını düzenleyen hukuksal çerçeveyi ise, şeriat ve padişahların koyduğu örfi kanun sağlıyordu. Teorik olarak toprağın sahibi Allah idi. Ancak, padişah Allah adına bu yetkiyi kullanan, topraklar üzerindeki tasarruf hakkına sahip otoriteydi. Şeriat bireyin genel anlamda toprak üzerindeki tasarruf haklarını güvenceye alırken, kanun ise, daha çok tarım arazisi üzerindeki devlet denetiminin sürdürülmesi ile ilgiliydi. Devletin tarım arazisi üzerindeki denetimi sürdürme kaygısı, giderlerini ve sipahilere yaptığı harcamaları karşılamak için tarımsal üretime mutlak bağlı olmasından kaynaklanıyordu. Devlet ayrıca, Ortadoğu'ya özgü geleneksel tarımsal üretim sisteminin temelini oluşturan çift-hane sisteminin de önemsiyordu (İnalçık, 1998).

Bu genel yapı dışında, Osmanlı devlet örgütlenmesi ve mülkiyet sistemin işleyişinde temel esas ise; toprağın verimli işletilmesinden sağlanacak artı ürün ile devletin devamlılığını sağlamaktı. Bu yapılırken bir yanda devletin kendini savunabilmesinde temel araç olan askeri gücün varlığını ve geçimini sağlamak hedeflenirken, diğer yanda artı ürünü vergilendirme yöntemleriyle toplayarak temel devlet giderlerinin görülmesini sağlayacak gelirlerin elde edilmesi düşünülüyordu. Ancak, bu sistemin bir diğer ve toplumsal işbölümünü biçimlendiren yanı ise, toprağı Has, Zeamet yada Tımar adı ile işleyen Reayanın gelirinin 1/10'unu sipahiye vermesi zorunluluğuydu. Tımar Sistemi adı verilen bu işleyiş ile, reaya adı verilen toprağı işleyen (pratikte mülk sahibi) yanında, bu toprağın gelirinden pay alan sipahi tarafından da verimliliğin artması için karşılıklı (reciprocal) bir denetim mekanizması yaratılıyordu. Tımarlı sipahiler ise, öşür adı verilen gelirleri üzerinden asker beslemek ve herhangi bir sefer halinde göreve hazır

bulunmak/bulundurmak durumundaydı. Devlet reayanın toprağını ve emeğini, bu toprakları özel mülkiyete dönüştürmeye, köylüleri de, bu topraklarda işçi, ortakçı yada serf konumuna düşürmeye kalkabilecek üçüncü şahıslara karşı özenle koruyordu.

Bu anlamda köylünün korunabilmesi, çift-hane sisteminin başarılı işlemesi temeline oturtulmuştu. Çift-hane sistemi, tarımsal üretimin, her birine bir çift yada çiftlik verilmiş olan köylü haneleri temelinde düzenlenmesinden oluşuyordu. Bu çiftlikler, bir hanenin geçimini sağlamasına ve toprak sahibine (devlet) "kira"yı ödemesine yetecek büyüklükte oluşturuluyordu. Çift-hane sistemi, klasik dönemdeki temel askeri kurum olan tımar sisteminin ayrılmaz parçasıydı (bu sistemin benzerleri İslam ülkelerinde İktâ, Bizans'ta Pronoia olarak işletilmeye çalışılmıştı). Tımar sisteminde tarımsal üretimin, dolayısıyla toprağın denetimi; fiilen devlet, sipahi ve çiftçi arasında paylaşılıyordu. Sipahiye bir tımar verilir, o da maaş olarak, sınırları belli bir arazide sabit miktardaki devlet gelirini köylülerden toplardı. Tımar tahsisi sipahiye toprak üzerinde bazı denetim hakları veriyordu. Şüphesiz, tımar sistemi ve devlet denetimi altında karlı bir şekilde işleyen çift-hane sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal üretimin örgütlenişinin, başka toprak kullanımı ve üretim biçimlerini getirecek değişimlere direnmesinin ve durağan bir yapı olarak varlığını sürdürmesinin esas nedenlerinden birisiydi (İslamoğlu, 1998).

Ancak, bu sistemin konumuz açısından daha önemli olan bölümü; mülkiyet hakkı üzerinden toplumsal işbölümünün-kurgunun belirlenmesidir. Oysa kapitalist-liberal sistemde mülkiyet bireysel bir nitelik taşımakta ve birinci kuşak klasik haklar içerisinde, bireyi devlete karşı koruyan bir hak olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle toplumsal işbölümü/işbirliği bireysel odaklı bir içeriğe oturtulmuş ve Utility Theory bağlamında her şeyi bireysel çıkarı bağlamında değerlendiren ekonomik insan modelinin işlerlik kazanması sağlanmıştır. Oysa birey ve devlet arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Birey ve toplumun birlikte varlığı kabul edilebilir. Bu eylem etkileşimli yaklaşımla (structuration), insanların çaba ve uzlaşmalarıyla ulaşılabilecek bir "iyi toplum" söz konusudur. Böyle bir toplumun oluşturulabilmesi için ise, yukarıdan aşağıya değil

Osmanlı modelinde, devletin iktidarını sadece baskı uygulamak ve artığa el koymaktan ibaretmiş gibi algılamak yerine, baskı ile hegemonya ya da muvaffakatın bir bileşimi, bir başka deyişle meşruiyet kaygısı olarak görmek gerekir. Bu yaklaşımın merkezinde devlet iktidarının baskıyı hem içeren, hem de gizleyen bir odaya gerektirdiği varsayımı yatmaktadır.

Yeni bir mülkiyet-haklar ve oradan da toplumsal işbölümü mekanizması tanımlama iddiasını ortaya koyabilmek için, öncelikle insan modelinin, haklara ilişkin gelişmelerin, bilim ve felsefe alanındaki temel değişimlerin, demokrasi ve yönetim anlayışındaki süreçlerin sağlıklı kavranması gerekmektedir.

PLANLAMA
2004/2

asağıdan yukarıya bir örgütlenme ve emir-komuta niteliğinde bir denetim değil, karşılıklı bir denetim (reciprocal) söz konusu olmalıdır. Osmanlı toprak yönetim sisteminde ise, bu özelliklerin bir bölümü başarıyla uygulanmıştır. Bu nedenle, bu sistemle yapılabilecek bir analoginin, günümüz toplumuna uyarlanabilirliği üzerinde durulmalıdır.

Osmanlı mülkiyet anlayışında temel yaklaşım, resmen olmayan ancak fiilen uygulanan sınırlı bireysel mülkiyetin, çok önemli toplumsal sınırlamalar ile bir toplumsal işbölümünün aracı olarak tanımlanmasıdır. Burada, birey, seçimlerini toplumun ve devletin varlığını kabul ederek yapabilmekte, devlet ise, bireyi sosyal bir işbölümü anlayışı içerisinde yaşam bulabileceği bir mekanizma tanımlayabilmektedir. Bu sistemin içerisinde aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı örgütlenme modelleri birlikte işletilmekte, 1929 krizi sonrası oluşturulması hedeflenen sosyal hizmetler verilmeye çalışılmakta ve karşılıklı bir denetim mekanizmasının nüvesi oluşturulmaktadır. Tüm bunlar toplumsal işbölümü temelli bir örgütlenmede mülkiyet kurumunun bulunduğu konuma göre biçimlenebilmektedir.

Bu nedenle, günümüz modern toplumunda, toplumsal işbirliği sorununun altında yatan hak probleminin, dışsallıkların yönlendirilmesi dışında bir özgünlük tanımlamayan bir çerçeveye neden olduğu söylenebilir. Bunun temel nedenleri içerisinde liberal-kapitalist mülkiyet kuramlarının hak etme probleminin dışarıda bırakılması olduğu gözlenmektedir. Bu aşamada; nasıl hak ettin? ve bunu kazanmanı sağlayan dışsallıkları-birikimleri sağlayan toplumsal yapının sürekliliği için ne gibi işbirlikleri ve görevleri yapacaksınız? soruları önem kazanmaktadır. Bu anlamda hakların yanında ödevler ve sorumluluklar olduğu/olması gerektiği noktasına ulaşılmaktadır. Bu nedenle, mülkiyet hakkının da, kentli hakları içerisinde, birlikte üretilen dışsallıklardan, kentsel ekonomilerden pay alabilme noktasında yorumlanabilmesine gereksinim duyulmaktadır.

Yeni Bir Mülkiyet Düzeni Oluşumunda Dikkate Alınabilecek Unsurlar

Yeni bir mülkiyet-haklar ve oradan da toplumsal işbölümü mekanizması tanımlama iddiasını ortaya koyabilmek için, öncelikle insan modelinin, haklara ilişkin gelişmelerin, bilim ve felsefe alanın-

daki temel değişimlerin, demokrasi ve yönetim anlayışındaki süreçlerin sağlıklı kavranması gerekmektedir. Bu nedenle bu bağlama oturan kısa bir değerlendirme ardından, olası ölçütler ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Son dönemde planlama paradigmasında yaşanan çok önemli değişim ve dönüşümlerin ardında öncelikle bilim ve felsefe dünyasındaki dönüşümlerin bulunduğu ifade edilebilir. Bir yanda, bilimin içsel yapısında kesin ve deterministik anlayıştan, belirlenemezlik, nedensellik tanımlarındaki değişiklik ve kaos kuramı bağlamında uzun erimli kestirimlerin olanaksızlıkları noktasına ulaşılmış, kentlerin kendini düzenleyebilen sistemler olarak uzun erimli katı değerlendirmelerle planlanmaya çalışılmasının anlamsız olduğu ifade edilmeye başlanmıştır. Diğer yanda, günümüzde temsili demokrasiler ve buna dayanarak oluşturulan kamu yönetimleri meşruiyetlerini savunmakta önemli kavramsal zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Günümüz demokrasisinde artık oy çokluğuna dayanarak verilen kararların, buna katılmayan gruplara uygulanması çoğunluk diktası olarak görülmektedir. Günümüz demokrasisi, oy çokluğuna dayanan süreçleriyle değil farklılıklara olanak vermesiyle ve temsili olması ile değil, müzakereci özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bu anlayış beraberinde yönetim anlayışından “Yönetişim-Governance” anlayışına geçişi de gerektirmiştir. Böyle bir toplumun oluşumu, çok sayıdaki aktörün kararları ve karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşmektedir. Toplumdaki değişik aktörler, yatay ilişkilerle, içinde yaşadıkları toplumu birlikte yönlendirmekte, bir toplumun yönlendirilmesinde artık araçsal rasyonalite yol gösterici olmaktan çıkmakta, yerini iletişimsel rasyonaliteye bırakmaktadır.

Bir başka tartışma konusu da, insan modeli üzerindeki değişim ve haklar alanında yaşanan gelişmeler olarak ifade edilebilir. Artık 3. jenerasyon haklar olarak çevre haklarından söz edilmekte, sürdürülebilir çevreler için haklarla birlikte sorumluluklar da tanımlanmakta ve aktif kentlilik bilincine sahip, eşit ortak niteliğinde vatandaşlara ulaşılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Tüm bu gelişmeler olurken planlamanın kapsamlı (comprehensive) bir anlayışla, planlama kurumlarının da bu anlayışın uygulayıcısı olacak biçimde

kurgulanması baştan başarısızlığın satın alınması anlamına gelmektedir. Çünkü bütünlük kuramı temelden sarsılmış görünmektedir. Bütünlük anlayışını sarsan 3 temel neden olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, neo-kantist anlayışlı, estetik temelli bir bütünlük tanımı kendi içerisinde çözülmüştür. İkinci olarak, bütüncül planlama için gerekli olan total denetim anlayışı, özel mülkiyetle uyumsuzluğu nedeniyle hayata geçemez bir nitelikte tanımlanmaya başlanmıştır ve üçüncü olarak çok hızlı yaşanan bilimsel-teknolojik değişim ve dönüşüm ile yerel-tacit nitelikli bilgiler uzun erimli, kesin nitelikli tahmin ve planlama çabalarının sorgulanmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan, bu hızlı değişim ve dönüşüm, refah devletinin yapmakla yükümlü olduğu temel sosyal hak ve hizmetler ile sorumlulukların da etkinliğini ve sayısını etkilemektedir. Üretim kapasitesi ve verimliliğin görece üst düzeye yükselmesine karşın, üretimden yeterince artı ürün elde edilerek dezavantajlı gruplara ve sosyal refah devleti gereksinimlerine kanalize edilememesinin altında, hızlı değişim ve yenilenmeye ayak uydurabilmek amaçlı ar-ge giderlerinin üst düzeye çıkması ve hızlı teknolojik gelişme sonucu yatırımların yenilenmesi gereksinimin çok sık ve çok üst düzey harcamalarla olanaklı olabilmesi yatmaktadır. Bu nedenle durağan nitelikli, esneklik düzeyi düşük işletme ve kurumlar başarısız olmaktadır.

Tüm bu süreçler, kendi içerisinde mülkiyet ve haklar düzeninin yeniden tasarlanmasında bazı önemli ipuçları sunarken, gelineen noktadaki bu değerlendirmelerin bazısının değişmesi ise, mülkiyet düzeninin değişmesine neden-sonuç ilişkisi içerisinde bağlı görünmektedir. Bu bakımdan, bu süreçlerden yeni mülkiyet düzeninin oluşması anlamında vazgeçilmez olanlar öncelikle şöyle sıralanmaktadır:

1. Toplumsal bir işbirliği ve işbölümü için öncelikle, aktif kentlilik bilincine (yurttaş bilinci) sahip, eşit ortak niteliğindeki vatandaş-kentliye (citizen) ulaşmak, kamusal alanda bununla uyumlu işbölümü ve kamu yararını odağına alan bir yönetim modeli ve kentli hakları kurgulamak,
2. Toplumsal işbölümü ve iyi toplum-iyi insan hedefine ulaşılabilmesi anlamında yatay ilişkiler ve iletişimsel rasyonalite üzerine biçimlenecek, kolektif kimlik-eylemlilik,

içselleştirme-sahiplenme yeterlilik ve birikimlerine sahip bir toplum ve bu toplumun temel aracı olarak müzakereci bir oydaşma süreci tanımlamak,

3. Yerel-tacit bilgi ve değişimleri, çeşitliliği göz önüne alabilecek bir esneklikte kurgulanmış ve kentli haklarını ve kente ilişkin birlikte üretilen dışsallık-birikimleri, tüm kentlilerin pay alabileceği bir biçimde örgütleyle değerlendirilecek bir yerel devlet oluşturmak,

4. Mülkiyeti-sahipliliği; dayanışma hakları kapsamında birlikte üretilen dışsallıklar sonucu değer kazanan yerlerin rantının, kentsel anlamda değerlendirilebilmesine, dezavantajlı grup ve insanların kendilerini yeniden üretmelerine olanak sağlayacak bir nitelik katacak örgütlenme modeli tasarlamak,

5. Meşruiyetini toplumsal işbölümü-işbirliği ve oydaşmadan alacak bir kurgu içinde, mülkiyeti hakla birlikte ödev ve sorumluluklar da getiren dayanışma hakkı olarak kurumsallaştıracak, karşılıklı (reciprocal), denetleyebileceğinden fazlasını kontrol etme talebinde bulunmayacak, gücünün farkında ancak etkin bir denetim ve özdenetim mekanizması yaratmak,

bu genellikler üzerinden, Osmanlı toprak yönetim sisteminden çıkarılan bazı sonuç ve değerlendirmelerin birlikte yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Buradan, Osmanlı mülkiyet sisteminin bugün uygulanamayacak bazı öğelerinin ayıklanması ve yukarıda vurgulanan günümüze ait vazgeçilmez nitelikli insan-toplum, bilgi ve örgütlenme-yönetim modellerinin Osmanlı mülkiyet sistemi ile bir sentezine ulaşılmaya çalışılacaktır.

Osmanlı Mülkiyet Deseni, Modern Toplum Yapısına Uyarlanabilir Mi?

Haklar sistemi üzerinde yenilikler yapan bir planlama sürecinin tanımlanabilmesi amacıyla Osmanlı toprak-devlet yönetim sistemine ilişkin bir analogi yapıldığında; planlamayı, içsel koşullara müdahale edebilecek bir yapıya evriltmek olanaklı olabilecektir. Dünya konjonktürünün geldiği noktada, planlama; haklar düzeninin tasarlanması bağlamında örgütlenilebilir. Ancak bu yeni örgütlenmenin günümüz koşullarından daha geriye gidecek bir demokrasi modeliyle gerçekleştirilemeyeceği açıktır.

Bu bakımdan Osmanlı modelinin, oydışmayı içeren, meşruiyeti önemseyen, mülkiyeti toplumsal işbölümü unsuru olarak kurgulayan ve gücü ölçüsünde denetlemeye tasarlayan, self determinasyona dayalı, başarılı yapılanması örnek alınacaktır. Zaten, günümüz demokrasilerinin mülkiyet dışındaki diğer özellikleri geliştirerek yada evrilterek, sürekli bir devinim içinde kullanmaya çalıştığı gözlenmektedir. Ancak, mülkiyet kurumu ise değişmez olarak kabul edilmektedir. Oysa, esas toplumsal işbölümünü hakça kılmak, adaleti oluşturabilmek ve meşruiyet kazanabilmek anlamında değiştirilmesi-yada gereken sistem mülkiyet kurumu olmalıdır. Bu anlamda, Osmanlı toprak sisteminin yapılanması kullanılabilir. Tımar sistemi ve öşür; bir çeşit toplumsal işbirliği tanımlayan, yatay iletişime ve oydışmaya açık, karşılıklı denetim sistemleri işletebilen nitelikleriyle, çağdaş sisteme uyarlığı özellikle incelenmesi gereken yapılar olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak, Osmanlı modelinin de günümüz insan hakları ve demokrasi kuramlarının ulaştığı noktalar açısından geri dönülemez bazı teokratik, teolojik özelliklerinin de, mevcut özgürlükler ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Aksi halde, Osmanlı modelinin uygulanabilmesi için; rejimin Cumhuriyet, modelin demokrasi ve meşruiyetin de insan hakları temelli olamayacağı açıktır.

Öyleyse, bu yeni haklar düzeni tasarlama sürecinin temel çıkışı olarak ifade edilen;

1. Kamu yararını odağına alan bir yönetim modeli bağlamında, kentli hakları içeriğine oturacak, yatay ilişkiler ile iletişimsel rasyonaliteyi kurgulayacak bir insan ve demokrasi modeli,
2. Birlikte üretilen dışsallık-birikimleri, tüm kentlilerin pay alabileceği bir biçimde örgütleyip değerlendirecek bir yerel devlet,
3. Üretilen dışsallıklar sonucu değer kazanan yerlerin rantının, dezavantajlı grup ve insanların kendilerini yeniden üretmelerine olanak sağlayacak bir örgütlenme modeli,
4. Aşağıdan yukarı ve yukarıdan aşağı örgütlenme modellerini birlikte işletilebilecek,

karşılıklı (reciprocal), denetleyebileceğinden fazlasını kontrol etme talebinde bulunmayacak, gücünün farkında ancak etkin bir denetim ve özdenetim mekanizması,

5. Meşruiyetini toplumsal işbölümü-işbirliği ve oydışmadan alacak, mülkiyeti kentli hakları içerisinde, dayanışma hakkı olarak kurumsallaştıracak bir insan hakları sistemi,

oluşturulması gibi temel stratejik seçimler, Osmanlı toprak yönetimi ve mülkiyet anlayışı analogisiyle nasıl bir araya getirilebilecektir? Bu soruya yanıt verebilmek için, geldiğimiz noktada geri dönülemez nitelikli değerler olarak oydışılan insan hakları ve temel özgürlüklerin ortaya koyulması gerekmektedir. Demokrasi konusunda erişilen nokta, bir çok açıdan eleştirilmekle birlikte, geri dönülmesi düşünülemez bir kazanımdır. Ancak, gelişme süreci içerisinde evrilen ve kendisini yenileyen demokrasi kuramının; müzakereci ve bir toplumsal oydışmayı esas alan yapısının da, bu yazıda sözü edilen Osmanlı mülkiyet dokusu ile uyumlu yanları olduğu ortaya koyulmuştur. Öyleyse, müzakereci, oydışmayı odağına alan ve meşruiyetini de bu oydışma ortamından alan demokrasi içerisinde, mülkiyet haklarının evrimi de olanaklı olabilecektir. Bu bağlamda, Osmanlı modelindeki meşruiyet kaygılarının da benzer temellere oturuyor oluşu ile, son dönemde gelişen ve önemi artan kentli haklarının mülkiyet hakkını içerebilecek açılımlara sahip oluşu önemli dayanak noktaları olarak kabul edilebilir.

Ayrıca, bireylerin aktif kentli-bilinçli yurttaş düzeyinde, eylem etkileşimli bir yapı içerisinde, “iyi toplum” ulaşılması gereken temel hedeflerden biri olarak önem kazanmıştır. Bu yapıda önem kazanan yerel yönetimlerin de Osmanlı modelinde, self determinasyon hakkına sahip birimler olarak öne çıktığı görülmektedir. Son dönemde yükselen, yerel çeşitliliğin kullanılabilmesi ve kentsel dışsallıkların-birikimlerin yerelde kullanılabilmesi anlayışı da (Growth Machine Logan, Molotoch, 1987), mülkiyetin dayanışma hakkı içerisinde değerlendirilebilmesi noktasıyla örtüşmektedir. Ancak mülkiyetin yerel dengelerin sağlanması anlamında değerlendirilebilmesi çok da kolay değildir. Bu süreci tek başına yerel devletin çözümleyebilmesi pek olanaklı görünmemektedir.

Bu süreçte evrilen insan modeline koşut olarak önem kazanan sivil inisiyatiflerin ve sivil toplum örgütlerinin kullanılması düşünülebilir.

Bu bağlamda planlamayı; dışsallıkların yönetimine indirgenmekten içsel süreçlere de müdahale edebileceği bir noktaya götürecektir temel araçlar nasıl biçimlenecektir? Bu anlamda Osmanlı modelinde temel vurgulardan olan; savunma amaçlı kaygılar, mutlak otorite ve teolojik vurguların temel alınmayacağı açıktır. Bunun yerine; küresel ekonomik sistemle uyum, ilişki ağları, çok hızlı teknolojik gelişme gibi değerler önem kazanmakta bu yazıda da bu değerlerden geri dönüş önerilmemektedir. Bunun yerine, verili değer ve vazgeçilmez kabul olarak ortaya koyulan, ancak bireyi devlete karşı koruma masumiyetinden sıyrılan ve yeniden ele alınması gerektiği saptanan bireysel mülkiyetin yukarıda vurgulanan, çağdaş değerler ile birlikte yorumlanabilirliği üzerinde düşün geliştirilmektedir.

PLANLAMA, HAKLAR ÜZERİNDE YENİLİKLER YAPAN BİR SÜRECİ TASARLAYABİLİR Mİ?

Haklar sisteminin, mülkiyet kurumunun değişimine paralel nasıl bir yapısal değişiklik yaşayabileceği ortaya koyulmaya çalışıldı. Toplumsal işbölümü, demokrasi, insan modeli ve rejim açılarından da önemli girdileri olan böylesi bir değişiklik, bu yazı bağlamında bazı vazgeçilmezlikler bağlamında ele alınmıştır. Diğer taraftan, mülkiyet kurumundaki bir değişiklik, bireysel anlamda sahip olunan (en azından toplumun varlıklı kesimi için) bazı özgürlükleri yeniden biçimlendirerek sınırlandıracaktır. Ancak bu önemli ve güç değişimin; demokrasi kuramı bağlamında, iyi toplum içerisinde, oydaşmayı odağına alan bir sistemde mülkiyet hakkının dayanışma hakkı olarak yorumlanmasına olanak sağlayacak değişikliklerle olanaklı olabileceği düşünülmektedir. En azından, mülkiyet hakkının kentli hakları içerisinde değerlendirilmesiyle bu arayışa başlanması gerekmektedir.

Diğer taraftan, demokrasi kuramında ulaşılan müzakereci yapı ve gereklilikleri uyarınca oluşturulması hedeflenen toplumsal oydaşma ve işbirliğinin de zedelenmemesi gerektiği açıktır.

Bu yazı kapsamındaki Osmanlı analojisi ve önerilerin de, anılan oydaşma ve müzakere süreçlerini dışlamadığı düşünülmektedir. Ayrıca, aktif kentli-bilinçli yurttaş oluşumunun büyük önem kazandığı bu süreçte, devlet aygıtı ve yönetim modelinin de kendi içerisinde ve birbirleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu anlamda; müzakereci bir demokrasiye ve yönetim anlayışına geçilmesi, bir yandan devlet aygıtını yeniden tartışmaya açmakta, diğer yandan da, bu aygıtın bu güne dek görece daha az önemli parçası olan yerel yönetimlerin önemini yepyeni bir paradigma bağlamında artırmaktadır. Sosyal ilişkilerin eşitsiz gelişmesinden dolayı, bir yandan farklı yerlerde farklı politikalara gereksinim varken, diğer yandan da bu farklı politikaları formüle edip uygulayabilecek yerel devlet kurumlarına gereksinim ortaya çıkmaktadır. Yerel devlet kurumlarının kökeninde, yerel sosyal ilişkilerin heterojenliği ve bu heterojenlikle başa çıkmada merkezi yönetimlerin zorlanması vardır. Ancak, yerel devletin gelişimi iki uçlu bir bıçaktır. Çünkü yerel gruplar bu oluşumu kendi çıkarlarına, bir çok durumda, merkezi düzeyde güçlü çıkarlarla çatışan bir biçimde savunmak için kullanabilirler (Duncan v.d., 1988). Böylece, yerel devlet bir yandan “ulusal” bütünlüğün kurulmasını sağlarken, diğer yandan, yerel güçlerin temsilcisi olarak, yerel düzeyde görece özerk bir yapının oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır (Şengül, 2000).

Bu karmaşık yapı içerisinde, mülkiyet kurumunun yeniden örgütlenmesi bağlamında yerel devletin çok stratejik bir konumu bulunmaktadır. Ancak yerel devletin öneminin artışı hazırlayan şartların yerel devlet içerisinde de işlerlik kazanması önemli bir gerekliliktir. Bu nedenle, yoğun teknolojik gelişmelerle bağıntılı olarak, total kontrol süreci çözülmüş, bütünlük arayışları sarsılmıştır. Bu yapıda, yerellikleri-çeşitliliği, anlık durum ve kararları önemseyen, uzun erimli vizyonlar bağlamında, müzakereci süreçler ve karşılıklı denetim mekanizmaları kapsamında karar üreten bir planlama paradigması önem kazanmaktadır.

Buradan çıkararak, bireysel mülkiyetin; birinci kuşak haklar içerisindeki içeriğiyle mutlak mülkiyet olarak değerlendirilmesi yerine, bağlı bir nitelikle üçüncü kuşak hak olarak tanımlan-

Ancak, Osmanlı modelinin de günümüz insan hakları ve demokrasi kuramlarının ulaştığı noktalar açısından geri dönülemez bazı teokratik, teolojik özelliklerinin de, mevcut özgürlükler ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Eğer, bireysel mülkiyet bağıl niteliğiyle kentli hakkı olarak ele alınabilir ve kentsel yerler-değerler üzerinden elde edilen rant, yerel devlet eşgüdümünde sivil toplum üzerinden, dezavantajlı grupların hizmetine sunulabilirse, Osmanlı modelindeki mülkiyet üzerinden toplumsal işbirliği sağlanmasa yönündeki örgütlenmenin bir benzeri oluşturulabilir.

**PLANLAMA
2004/2**

ması kaçınılmaz bir gereklilik olarak yorumlanmaktadır. Kentin tümünün birlikte ürettiği birikimlerin ve bu dışsallıkların sonucunda değer kazanan mülkiyetlere ait rantın, yalnız sahiplerince kullanılması bu kavramsal içerikle olanaklı değildir. Oysa hakça olan; tüm kentlilerin birer birer üretimlerinden kaynaklanan kente ait değerler üzerinde, tüm kentlilerin bir payı olduğunu kabul etmektir. Bu kabul edildiğinde ise, bu değeri üreten tüm kentlilerin, temel insan hakları bağlamında minimum yaşam koşullarına erişmesine olanaklı olabilir. Bu öneri Osmanlı tımar sistemindeki gelir dağılımına benzer bir yapı sunmaktadır. Günümüz koşullarında üretim aracının yalnız toprak ve üretim biçiminin yalnız tarım olmadığı göz önüne alınırsa, bu modelin tüm mülkiyet kurumuna genişletilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca tımarlı sipahiler yerine devlet kurumlarının vergi toplayacağı ve bunu genel, merkezi işlevler için kullanacağı açıktır. Ancak özellikle yerel ölçekte üretilen değerlerin yerel ölçekte minimum hakça koşullara erişilmesi anlamında kullanılması için merkezi yönetimin yetersiz kaldığı da bilinmektedir.

Öte yandan, refah devleti anlayışının devletin küçülmesi bağlamında çözüldüğü ve işlevlerini özel sektöre devretme eğilimine girdiği bilinmektedir. Bu durum ortada iken, kendi üzerine düşenleri yapamayan bir devlet yönetiminin mülkiyet üzerinde oluşacak artık değerini yeniden dağıtımın düzenlemesi ne kadar olanaklıdır? Burada devletin, mülkiyet kavramının içeriğinin haklarla birlikte önemli sorumluluklar da yükleyen dayanışma hakkı olarak yorumlanmasına yönelik düzenlemeleri yapması gerektiği kabul edilmektedir. Hatta bu kabullerin ulusüstü bir ortamda, insan hakları içeriği içerisinde yer bulmasına olanak sağlayacak yapısal değişikliklerin de araştırılacağı düşünülmektedir. Bu kabullerden çıkarak öncelikle “Kentli Hakları”nın tanımlanması ve uluslararası kabul görmesi sağlanmalıdır.

Kentli hakları içerisine; “Kente uygun, yeterli çalışma olanaklarına sahip olma ve kentin ekonomik gelişmesinden insan hakları bağlamında minimum yaşam koşullarına erişecek biçimde yararlanma” hakkı net bir biçimde koyulmalıdır. Bu genel çerçeve üzerinden bireysel mülkiyet

üzerinde tüm kentlilerin sahibi olduğu kente ait değerlerden bir pay olduğu kabul edilecek ve bireysel mülkiyet bağıl bir nitelikte ele alınabilecektir (Osmanlıdaki Öşürden esinlenerek). Bu durumda zaten vergisini ödediğini düşünen mülk sahibinin, kentsel müzakere ortamında dezavantajlı gruplar ve devletle (merkezi ve yerel) oйдаşması gerekecektir. Bu bağlamda eşgüdümü sağlama görevini en üst ölçekte merkezi devlet, alt ölçekte de, yerel devlet sağlayacaktır. Ancak, bulunduğumuz noktada tüm sürecin devlet tarafından yönlendirilemeyeceği anlaşılmış, benzer biçimde sadece bireyler üzerinden bir denetim ve yönetim mekanizması oluşturulamayacağı da ortaya koyulmuştur.

Bu bakımdan, yerel devlet-otoritenin güçlendiği, buna paralel olarak sivil toplumun yükseldiği bir süreçte, sivil toplum ve sivil inisiyatife de önemli ödevler düşmektedir. Bu noktada, dezavantajlı-yoksun grup ve insanların temel yaşam koşullarına-insan haklarına kavuşması, eğitilip, yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması anlamında, gönüllü kuruluşlarının sivil toplum örgütlerinin öteden beri bazı etkinlikler yürüttüğü, görevler yüklendiği de bilinmektedir. Eğer, bireysel mülkiyet bağıl niteliğiyle kentli hakkı olarak ele alınabilir ve kentsel yerler-değerler üzerinden elde edilen rant, yerel devlet eşgüdümünde sivil toplum üzerinden, dezavantajlı grupların hizmetine sunulabilirse, Osmanlı modelindeki mülkiyet üzerinden toplumsal işbirliği sağlanması yönündeki örgütlenmenin bir benzeri oluşturulabilir. Bu yapı ile, demokrasi modelinden geri dönmeyeceği gibi, gelinen noktada yükselen değerler yaşam bulabilecektir. Öte yandan içsel koşullara müdahale anlamına gelen bu sürecin tasarlanmasını, doğası gereği planlamanın yüklenebileceği söylenebilir. Planlamanın elindeki en temel araç ise; yurttaş bilinci, iyi toplum, oйдаşma ve kentli hakları içerisinde yorumlanacak mülkiyet kurumdur.

Burada önemli olan sivil toplumun devletin bir parçası haline getirilmesinden sakınmak olmalıdır. Bu çok önemli ve çok güç bir durumdur. Çünkü sivil toplum örgütleri bir yandan da denetim görevi görmektedir. Bu nedenle devlete bağımlı hale gelmeleri, gerekli denetim işlevinin görülmemesi anlamına da gelmektedir. Diğer taraftan,

eğer sivil toplum örgütlülüğü, mülkiyet üzerindeki artığı devlet elinden pay olarak alırsa, bağımsızlığını ve özgüllüğünü yitirecektir. O yüzden, bireysel mülkiyetteki rant üzerinden alınacak payın, kamusal alanda bir odaya sürecinde “iyi toplum” içerisinde çözülmesini sağlayacak örgütlenme sistemi tasarlanmalıdır. Bu sürecin eşgüdümünü yerel devlet, sürecin kurgulanıp yönetilmesini ve yeniden dağıtım işlemini ise planlama görecekler. Bu durumda planıcı da, bu müzakere ve mülkiyet üzerinden oluşacak artık değerın yeniden dağıtılmasında süreç yöneticisi-kolaylaştırıcı-uzlaştırıcı ve “organik aydın” olarak işlev yüklenir.

SON VERİRKEN

Planlama bu yeni haklar düzeninin tasarlanmasında stratejik bir konumdadır. Bir yandan içsel koşullara müdahale eden planlama, diğer yandan mülkiyet düzeni üzerinden toplumsal işbirliği-işbölümü sisteminin işleticisi-çözümleyicisi görevini yüklenir. Bu yeniden dağıtım düzeninde, Osmanlı modelinin ulemasının yüklendiği “organik aydın” işlevini, odaya sürecinin kolaylaştırıcısı nosyonu ile de birleştirecek planıcı; yerel devlet, sivil toplum, aktif kentli-yurttaş bilinci, kolektif kimlik-eylemlilik, içselleştirme anahtar sözcükleri bağlamında, mülkiyet üzerindeki artık değerın yeniden dağıtılmasını başarabilir. Eğer bireysel mülkiyet, kentli hakları bağlamında dayanışma hakları içerisinde değerlendirilebilirse, bağıl mülkiyet üzerinde kentın dışsallıkları-birikimi ile üretilen artık değer, yine kent ve kentli için kullanılabilir. Bu hem, tüm kentlilerin /minimum yaşam koşulları-insan haklarına sahip olmasını sağlayacak, hem kenti bir büyüme makinesi yaklaşımı içerisinde küresel ilişki ağları içerisinde öne çıkaracak, hem de toplumsal yapıyı, karşılıklı bir denetim mekanizması içerisinde eylem etkileşimli ve müzakere sürecine açık bir işbirliği sağlamaya yöneltecektir.

Bu yazı; yukarıda vurgulanan değerlendirme ve analogiler üzerinden, planlamanın dışsallıkların yönetilmesi bağlamından kurtulmayı tartışmaya başlaması anlamında yeni bir açılım yaratır, kanıksanmış mülkiyet düzeninin günümüz koşulları bağlamında sorgulanmasını sağlayabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

KAYNAKÇA

Duncan, S. v.d, 1988, Policy Variation In Local State: Uneven Development and Local Social Relations, International Journal of Urban and Regional Research, V.12.

Giddens, A., 1995. The Constitution of Society, Outline of The Theory of Structuration Polity Press, Cambridge.

Gramsci, A., 1980, Selections from The Prison Notebooks, (Hoare ve Smith-ed.) New York, International Publishers.

İnalçık, H., 1977, Centralization and Decentralization In Ottoman Administration, T.Naff ve R. Owen (ed.), Studies in Eighteen Century Islamiv History, Carbondale, University of Southern Illinois Press.

İnalçık, H., 1998, Çiftliklerin Doğuşu:Devlet, Toprak Sahipleri ve Kiracılar, Osmanlı Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım içinde, (Keyder ve Tabak-ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

İslamoğlu, H., ve Keyder Ç., 1977, Agenda for Ottoman History, Rewiew I, 1, Yaz sayısı.

İslamoğlu, H., 1998, Osmanlı İmparatorluğu’nda Büyük Ölçekli Ticari Tarım Var Mıydı?, Osmanlı Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım içinde, (Keyder ve Tabak-ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Keyder, Ç., 1998, 16. Yüzyıl Anadolu’sunda Köylüler, Ticarileşme ve Devlet İktidarının Meşrulaştırılması, Osmanlı Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım içinde, (Keyder ve Tabak-ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Logan, J. R., ve Molotoch, H. L., 1987, Urban Fortunes: The Political Economy of Place, University of California Press. Berkeley-Los Angeles.

Şengül, H., Tarık, 2000, Devlet ve Kent Mekanı, İktisat Dergisi, Ağustos-2000.

Tekeli, İlhan, 2001, Modernite Aşılırken Kent Planlaması, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İlhan, 2002, Türkiye Kent Planlamasının Yeniden Kurumsallaşmasını Düzenlerken Düşünmesi Gerekenler Üzerine, Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Ankara.

Değişen Paradigmalar Ekseninde Kent Planlamaya Yeni Yaklaşımlar

Mimar Sinan
Üniversitesi, Şehir
ve Bölge Planlama
Bölümü

Ebru FIRİDİN

Kentlerin devlet eliyle kamu adına planlanması, yerleşmelerin ‘sorun’ haline gelmesi ile ortaya çıkmış bir pratiktir. Bu anlamda 18. yy.’ın ikinci yarısında başlayan süreç bir kırılma noktası olarak ele alınmaktadır. Burada dört dinamikten bahsedilebilir: Aydınlanma felsefesi ile devamında Modernitenin hakim pratik olarak ortaya çıkışı, ulus devletin doğuşu, toplumsal ve ekonomik yapının toprak sahipliğinden üretim araçları sahipliğine geçişle yeniden tanımlanması ve bireyin toplumdan ayrı bir varlık olarak değer kazanması.

Modernite, insan aklına ve bilime güven ile ‘geleceğin öngörülebilir ve denetlenebilir’ olduğu düşüncesini barındırmaktaydı. Planlamanın ‘daha iyi bir geleceğe’ ulaşmada bir araç olarak ortaya çıkışı bu düşüncenin ürünüdür, temelini rasyonalite ve bilimsellik iddiası üzerine kurar. Burada ulus devletin önemli bir rolü vardır. 1780’lerin sonlarından itibaren, önce Avrupa’da toplumlar ortak dil paydası üzerinden bölünmeler yaşamış ve ulus devlet yeni egemen olarak ortaya çıkmıştır. 1900’lerin başlarında, 1. Dünya Savaşı’nın galip ve mağlupları ile dünya siyasi haritası neredeyse tamamlanmıştı. Bu süreç demokrasinin ve insan haklarının gelişimi ile de paralellik içinde değerlendirilmelidir. Günümüzde ulus devletlerin oluşum süreçleri ve ulusal bağımsızlık savaşlarının tam olarak tükenmiş olmadığını belirtmek gerekir. Bu bakış açısıyla ulus devlet, kendi vatandaşlarının daha iyi bir geleceğe sahip olmasını, kaynaklarının adil paylaşımını, ulusla-

rarası ve ulus içi her türlü koşulda, nesnel hukuk kuralları ve evrensel insan hakları çerçevesinde adaleti, vatandaşların geleceği adına ekonomik kalkınma ve gelişmeyi sağlamak ile yükümlü hale gelmiştir. Bu yükümlülüklerini yerine getirmek için modern ulus devletin elindeki en güçlü araç, kuşkusuz “planlama” idi.

Bu çalışmada, değişen paradigmalar çerçevesinde “planlama” kavramının yenilenen yüzü tartışılacaktır. İkinci bölümde 1900’lerin başından itibaren yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler çerçevesinde planlamaya yaklaşımlar, üçüncü bölümde planlamanın çağın getirileri ile yüzleşmesi için elinde bulundurduğu potansiyel araçlar, dördüncü bölümde ise Türkiye dinamikleri ele alınmaya çalışılacaktır. Son bölüm ise, değişen dünyada planlamanın yeri, şehircilik kavramı ile ilişkisi ve şehirciliğin uygulamaya ilişkin araçları eleştirel yaklaşımla ele alınmaya çalışılacaktır.

Sosyal ve Ekonomik Alandaki Yapısal Değişimlerin Planlama Yaklaşımlarına Etkisi

Planlı kalkınma modellerinin üretildiği dönem olarak 1900’lerin ortaları, uzun vadeli ve geniş kapsamlı planlama anlayışının hakim olduğu bir süreçti. 2. Dünya Savaşı sonrasında 1980’lere kadar süren bu dönemde, modernite ve ulus devlete güven ile kent planlama, ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemenin sağlanması için istenen / gerekli görülen bir araç olarak kabul edilmekteydi. Geniş kapsamlı planlama yaklaşımı, planıcının

kentin tüm mekansal ve sosyal sorunlarını çözebilecek rasyonel seçme yetisine sahip olabileceği ve geleceği doğru tahmin ederek sorunları önleyebileceği görüşüne dayanmaktadır.

Bu görüş, 2. Dünya Savaşı sonrasında modernizmin eleştirilmeye başlanması ile yıpranma sürecine girmiştir. Hızla değişen koşullara ve bu koşulların ürettiği sorunlara paralel olarak iş göremeyen planlamanın meşruiyeti sorgulanmaya başlamıştır. Özellikle 1970'lerden sonra ileri kapitalist ülkelerde değişen sosyal konumlar ve ekonomik getirilerin dağılımındaki eşitsizliğin yanı sıra çevresel sorunların ortaya çıkması, planlamayı çok yönlü sorunların çözümünde çıkmaza sokmaya başlamıştır. Bununla birlikte sosyal eşitsizliğin giderek artması, sosyal grupların birbirinden uzaklaşması, kamu ve özel sektör rollerinin giderek kaygan bir zemine çekilmesi, kent plancısı açısından bir temsil krizi yaratmıştır. İkinci olarak modernitenin 'daha iyi bir gelecek' idealine ulaşmak için aldığı yapı, bürokrasi ile birlikte totaliter ve yukarıdan aşağıya bir örgütlenme biçimine dönüşmüş, modernitenin çocuğu olarak planlama da kamu adına icra edilmesiyle bu eleştirilerden nasibini almıştır.

Planlamaya eleştiriler şöyle özetlenebilir: savunucu planlama taraftarları, kapsamlı planlama yaklaşımını toplumun tümünü kapsamayan, güçsüz kesimlerin temsil edilmediği soyut bir yaklaşım olarak eleştirmişlerdir. Bu görüşe göre plancılar teknisyen olarak değil, siyasal sürecin içinde aktif aktörler olarak yer almalıdır. Marksistler, planlamayı, kapitalist üretim ve yeniden üretim süreçlerinin işlemesine katkı sağlayan yeri ve rolü dolayısıyla eleştirmişlerdir. Liberal ekonomi taraftarları ise devletin müdahalesini, dolayısıyla planlamayı piyasa hareketlerini ve bireysel yaratıcılığı ve piyasa koşullarını olumsuz etkilediği savı ile eleştirmişlerdir*.

1980'ler, dünya tarihinde bir diğer kırılma noktasını oluşturur. Bu dönem liberal ekonominin, modern sonrası "postmodern" diye adlandırılan

akımların, popüler kitle kültürünün ve küreselleşmenin doruk noktasına ulaştığı yeni dünya düzeni ile simgelenmektedir.

1980'lere damgasını vuran en önemli değişim, devletin piyasaya müdahalesinin daralması ile serbest piyasa koşullarının kabul edilmesidir. Bu durum, planlamanın piyasanın hareketlerini engellediği görüşünü ortaya çıkarmıştır. Ancak denetimsiz (serbest) piyasanın sanıldığı kadar iyi bir "gelişme" biçimi olmadığı, takip eden on yıl içinde anlaşılmıştır. Serbest piyasa koşullarında özel sektörün başıboş, azade uygulamaları, kent-sel ayrışmayı körüklemiş, özelleşme ile kamunun elini çektiği ulaşım dahil, eğitim ve sağlık gibi pek çok "kamusal" hizmetin özelleşmesi, eşitsizliği ve toplumsal kamplaşmayı uç noktalara götürmüştür. Bunun sonucunda zengin-yoksul (üst ve alt gelir grupları) kutuplaşması oluşmuş, özellikle metropoliten alanlarda bu iki grup, mekansal 'nitelik' açısından birbiri ile zıt iki uçtaki gettolara çekilmiştir. İstanbul'da bu durum henüz toplumsal çatışmaya yol açmasa da Londra ya da New York gibi küresel kentlerde yaşanan toplumsal çatışma bir sorun olarak planlama gündemine girmiştir.

Hakim ve kapsayıcı toplumsal ve ekonomik bir pratik olarak küreselleşme, hayatın her alanında etkili olmuştur. Küreselleşmenin en önemli etkileri, sınırların ortadan kalkması olarak nitelenen ulus üstü ya da ulus ötesi birliklerin ortaya çıkmasıdır. Özel sektörde şirketler, ulus ötesi hareket eden kuruluşlar haline gelerek tüm dünya üzerine yayılmış ve bir yandan esnek üretim alanındaki, diğer yandan iletişim alanındaki teknolojilerin gelişmesi, küresel şirketlerin pazar arayışlarında yerkürenin tümüne nüfuz etmeleri sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ucuz pazar arayışları özellikle işgücü piyasasındaki eşitsizliği artırmış, yatırımların uluslar üstü hukuka tabi olması, ulus devletin vatandaşlarının çıkarlarını ve haklarını koruyan niteliğini olumsuz etkilemiştir. Küresel pazarda yer edinmek isteyen ulus devletler, ekonomik gelişme adına ilkelerinden taviz verme durumuna gelmiştir. Bu durum ulus devletin

Planlama her zaman serbest piyasanın toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerini giderme amacını taşıdığından, liberal ekonomi ve ekonomik küreselleşme taraftarları tarafından safdışı bırakılmak istenen bir araç olmuştur.

* Farklı planlama yaklaşımlarına getirilen eleştirilerin ayrıntılı olarak tartışıldığı kapsamlı bir ele alış için Tank Şengül'ün (2002) özenli çalışmasına bakılabilir.

Günümüzde planlama, strateji üreten üst ölçekli bir eylem alanı ile arazi kullanım planlaması arasında sıkışmış görünmektedir.

ve planlamanın meşruiyeti konusunda özellikle üçüncü dünya ülkelerinde bir sarsıntıya yol açmıştır. Planlama her zaman serbest piyasanın toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkilerini giderme amacını taşıdığından, liberal ekonomi ve ekonomik küreselleşme taraftarları tarafından safdışı bırakılmak istenen bir araç olmuştur. Diğer yandan planlama sürecinin yerel yönetimin siyasi tavrından bağımsız kalamaması da planlamanın meşruiyeti açısından bir sorun oluşturmaktadır.

Kitle kültürünün ortaya çıkışı ise modern sonrası dönemin atomize bireyin içinde bulunduğu toplum ile aidiyet duyguları çerçevesinde ilişkiler geliştirmesini engellemesine yol açmıştır. Kültür endüstrisi, gelişmiş dünyada tektipleşme süreci başlatmış, bireyin toplumla ilişkisini yüzeyselleştirmiştir. (Lefebvre, 1998; Horkheimer, 2002) Küresel medyanın toplumlar üzerindeki etkisinin bir sonucu olarak standart yaşam tarzları dünya çapında idealize edilmekte, medyanın güdümlenmesi (manipülasyonu) ile insanın gerçeklik duygusu zedelenmektedir. Gerçeklik duygusunun zedelenmesinde David Harvey'in (1999) zaman-mekan sıkışması adını verdiği olgunun da önemli bir payı vardır. İletişim teknolojilerinin gelişmesi, insanların mekan bağımsız ilişki kurabilmesine olanak tanımıştır. Dolayısıyla insanlar mekandan bağımsızlaşır, toplumdan koparken, bir yandan kentle ilişkileri, diğer yandan kamu yararı tanımı aşınmaya uğramıştır.

Postmodern olarak nitelenen dönemde yaşanan dönüşüm pek çok yazar tarafından ele alınmıştır.** Postmodern kültür ve popüler sanatın 'kitsch'e varan uygulamaları, bu akımların genelinde görülen 'her şey uyar' (everything goes) söylemi toplumlarda genel bir duyarsızlığın oluşmasına da yol açmıştır. 'Her şey uyar' sloganı, modernizmden sonra geleceğe, rasyonel insan aklına ve bilime güven duygusunun sarsılışını da göstermektedir. İlerleme kavramı, bireyin hayatında toplumsal

gelişim değil, daha çok bireysel ekonomik kazanç bağlamında çağrışımlar yüklenmiştir. Bu durumda geriye kalan tek gerçeklik, serbest piyasa koşulları içinde toplumsal değil, bireysel çıkarlar haline gelmektedir. Planlamanın bireye değil, topluma hitap eden yapısı ise böyle bir dönemde aşınmaya uğramıştır, çünkü planlamanın başarıya ulaşması için toplum tarafından kabul görmesi gerekmektedir. Planı uygulayan her ne kadar yerel yönetim olsa da toplumsal uzlaşma, kabul ve gönüllülük olmaksızın plan, meşruiyet kazanamayacak, çıkar gruplarınca güdümlenebilir (manipüle edilebilir) bir araç olarak kalacaktır.

Planlamayı İçinde Bulunduğu Krizden Kurtaracak Araçlar Neler Olabilir?

Planlamanın modern bürokratik ve hiyerarşik yapıdan kaynaklanan yukarıdan aşağı uygulamalara araç olması, temsili demokrasinin içinde bulunduğu genel kriz bağlamında toplumsal temeli oluşturacak 'tüm kesimlerin temsil edilmesi' sorunu, uzun vadeli planların içinde bulunulan hız çağında etkisiz kalması, ulus devletin (ekonomik denetim ve yönetim açısından da) aşınmaya uğramasıyla birlikte özel sektörün planlama sürecine davet edilmesi gerekliliği, plancının ve planlamanın rolünde değişiklikler yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Demokrasi ve temsil konusu bir sorun olarak planlamanın gündeminde yerini almıştır (Tekeli, 1996).

İlk olarak ulus devletler, 1980'lerden sonra yaşadıkları deneyimler kapsamında demokratikleşme ve yeniden yapılanma süreci içine girmişler ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi hareketleri başlamıştır. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve yeniden yapılanma hareketi, sivil toplum hareketleri ile birlikte bazı sorunlar*** barındırmakla birlikte, yukarıdan aşağı yapılanma biçimine, aşağıdan yukarıya yapılanmanın eklenilebileceğinin ipuçlarını vermektedir. Bu durum

** Modern ve sonrası olarak adlandırılan dönemlerle ilgili ayrıntılı tartışmalar için bkz. Touraine (2001), Best ve Kellner (1998), Berman (1994). Touraine, postmodern dönemin modernliğin daha hızlı bir devamı olduğunu ileri sürerken devlet ve demokrasinin değişen anlamlarını da tartışmaktadır. Best ve Kellner Postmodern düşüncedeki ütopyik yanları ve açmazları eleştirel bir yaklaşımla açığa çıkarmaktadır. Berman ise modernliğin karanlık yüzüne ilişkin tartışmaları özellikle kent yaşamı açısından ortaya getirmektedir.

*** yerel dinamikler ve bu anlamda oluşan çıkar odaklı ve geçici sivil toplum örgütleri ayrı bir çalışmanın konusu olmakla birlikte, burada, bu tür örgütlenmelerin barındırdığı olumlu ve olumsuz potansiyellere dikkat çekilmek istenmektedir.

hem planlamanın hareket alanı açısından hem de temsiliyet açısından belli olumlu potansiyelleri de barındırmaktadır.

İkincisi, plancının devlet adına ve kamu yararına 'doğruyu bilen' teknik adam olma kimliğinden sıyrılarak bir uzlaştırmacı / arabulucu kimliği üstlenmesi yönündeki adımlar, toplumsal kabul görmeye tüm aktörlerin sürece katılımı ile planlamanın meşruiyet temelini sağlamlaştıracak bir yöntemsel dönüşüme işaret etmektedir. (Adams, 1994; Tekeli 2001) Müzakereci ve katılımcı planlama modelleri, önceki bölümlerde açıklanmaya çalışılan paradigma değişimlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Bir kent planının fiziksel mekana müdahalelerden çok, kentin gelişmesini bir vizyon çerçevesinde ele alan stratejik yaklaşımlar geliştirmesi, planın esnekliğini, uyarlanabilirliğini ve dolayısıyla uygulanabilirliğini arttıracak yaklaşımlar sunmaktadır. Günümüzde planlama, strateji üreten üst ölçekli bir eylem alanı ile arazi kullanım planlaması arasında sıkışmış görünmektedir. Planların kentsel mekana müdahalede yetersiz kalması, aynı zamanda üst ölçekte kentin bir vizyona ve bunun uygulanabilirliğini yönlendiren stratejilere gereksinim duyması, planlamanın mekansal boyuttan üst ölçeklere çekilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Ancak bu durum kentlerin mekansal müdahaleye ihtiyaç duymadığı, parçacı yaklaşımlarla, her biri kenti ayrı yerlerden tarifleyen, kısa vadeli ve dar görüşe sahip projelerle yetinileceği anlamına kesinlikle gelmemektedir. Kentin gelişmesi ve dönüşümü, yeni koşullara göre yatırım kararlarının mekansal yer seçimleri ve uygulama kriterleri, kent bütünü içinde düşünülüp ele alınmalıdır. Dolayısıyla mekana ilişkin projeler olarak ele alınacak kentsel tasarım projeleri, planla ilişkilendirilerek değerlendirilmelidir.

Sürdürülebilirlik ve toplumsal eşitliğin sağlanması konularında kent mekanını ve kentsel servisleri kapsayan ayaklar, ancak kente bütüncül yaklaşımlarla ve planlamanın hiyerarşik yapısı içinde çözümlenebilir. Söz konusu olan, bu ayakların içinde yer alacağı hiyerarşik yapının totaliter bir oluşum biçimine dönüşmeden, yatay hareketlere ve örgütlenmelere, tabandan gelen yerel ihtiyaçlar ve dinamiklerin söz sahibi olma-

sına da olanak sağlayan bir örgütlenme şemasına dönüştürülebilmesidir.

Bununla ilgili olarak bölge kavramının yeniden tanımlanması ile bu hiyerarşi içinde alacağı yer, önem taşımaktadır. Ulus üstü bölgesel birlikler, geniş çapta toplumsal eşitsizliklerin giderilmesinde ve fonlar aracılığı ile finansal desteklerin paylaşımında önemli bir denetim ve eşgüdüm merkezi haline gelmektedir. (Ünsal 2001) Bununla birlikte, ulus altı bölgeler, yerel olanaklar ve sorunlar için kent ölçeğinden daha geniş bir çerçeve sunmakta, yerel yönetimler arası koordinasyonun sağlanmasında yatay örgütlenmede ön plana çıkmaktadırlar.

Kent ölçeğinde ise plancılar, yerel yönetimler aracılığı ile kent içi toplumsal örgütlenmelerin karar alma süreçlerine katılımını destekleyen, özel sektör ile kamu sektörü yatırımları arasında dengeyi sağlayan ortamlar ve koşulları üretmek için çaba gösterme misyonunu üstlenmeye başlamışlardır.

Türkiye’de Yeni Bir Şehircilik Yaklaşımının Temel Dinamikleri

Türkiye Cumhuriyeti’nde kent planlama çalışmaları yeni devletin modernleşme ve muasır medeniyetler seviyesine çıkma ideali çerçevesinde, kentlerin modernleştirilmesi ve 'güzelleştirilmesi' kaygısı ile birlikte ortaya çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan çalışmalar 1860'lara dayanır. O dönemde yapılan çalışmalar da kentlerin (başta İstanbul) güzelleştirilmesi ve çoğu ahşap olan bitişik nizam konut alanlarının her an karşı karşıya kaldığı yangın tehlikesine karşı önlemler içeriyordu. Neredeyse 1950'lere kadar planlama adına yapılan çalışmalar yol güzergahlarının ve bina nizamlarının belirlenmesi ile ilgiliydi. Dolayısıyla Türkiye’de şehircilik üzerine tartışmaların hala mekansal determinizm içeriyor olması ve bilimsellikten ayrı algılanması şaşırtıcı değildir (Firidin, 1996).

Türkiye’deki kent planlama pratiği, 1980'lere kadar tümüyle merkezi yönetimin elinde bulunuyordu. Ancak Türkiye’de bu aracın gücü merkezi yönetim tarafından (hala) farkedilememiştir. 1950'lerde yaşanan toplumsal hareketlilik, kentlerin büyük sorunlarla yüzyüze gelmesine neden

olmuş, ancak şehircilik bu sorunların çözümü için bir araç olarak ele alınmak yerine, popülist politikalarla birlikte yasadışı olanın yasallaştırılması, yanlışın doğrulanması için bir araç olarak kullanılmıştır. Bu durumun sonuçları her doğal afette hatırlanmasına karşın hala toplumsal bilincin uykuda tutulduğu görülmektedir.

Türkiye’de planlama ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görülmemiş, aksine, piyasa hareketleri için aşılması gereken bir engel sayılmış, yeni zenginlerin ya da ulus ötesi yatırımların yaratacağı istihdama güvenilmiş; sonuç olarak değil planlamanın, pek çok hükümetin meşruiyeti bile sorgulanmıştır. Altaban, Ankara Metropolitan Nazım Plan Bürosunun özel sektör girişimlerini engellediği gerekçesi ile kapatıldığını belirtmektedir (Altaban, 1998: 61). Türkiye, tam 80 yıldır peşinde koştuğu muasır medeniyetlerin elindeki ‘medenileşme’ aracını rafa kaldırmıştır.

Bu konudaki en büyük kırılma noktası, 1980’lerdir. Bu kırılma noktası, Türkiye’nin dünyaya eklemelenmek adına hükümet politikalarıyla liberal ekonomiye geçmesi ile başlamıştır. Bu dönem yine bir popülist politikalar dönemidir. Yine yasadışı olan yasalaştırılmış, ahlak dışı olan meşrulaştırılmış, ekonomik ve sosyal ortam, liberalleşmenin tam olarak ‘başıbozukluk’ olarak yaşandığı bir deformasyona uğramıştır.

1980’lerde Türkiye imar hareketindeki en büyük değişiklik, 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile plan yapma, yaptırma, onaylama, uygulama ve gerekirse(!) planda tadilat yapma yetkisinin belediye meclisine verilmesidir. Bu durum yerleşme ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi adına büyük bir gelişim olarak nitelenirken; bu kez, belediyeler de liberalleşmiş ve planlar üzerinde istediklerini yapma hakkına sahip oldukları yanılsamasına kapılmışlardır. 1980’lerde iktidara gelen sağ partinin üretim yerine kentsel rant üzerinden para kazanmayı teşvik eden politikaları, kentlerin denetlenememesi için uygun bir ortam oluşturmuştu. Dönemin iktidar partisi ve o partinin öncülleri, plan düşüncesini reddeden politikaları başarı ile uygulamışlar ve günümüzdeki çözümünden çok sorun üreten 3194 sayılı imar yasasını

(diğer bir çok deformasyonla birlikte) topluma armağan etmişlerdir.

Dolayısıyla Türkiye’de planlama pratiği asla bir şehircilik eylemi düzeyine erişememiş, en fazla mekan düzenlemesi seviyesine ulaşmıştır.

Sonuç

Günümüzde sermayenin ulus ve yerel üstü davranışları planlamanın açmazlarından birini oluşturmaktadır. Ulus devletin aşınması, küresel sermaye hareketleri içinde şirketlerin uluslar üstü hukuk kurallarını işleterek yerel çıkarların önüne geçmeleri, planlama pratiği ve planın konusu olan kentliler açısından olumsuz koşullar doğurmaktadır. Bunun gerisinde daha önce değinildiği gibi küresel ekonominin dinamikleri yatmaktadır. Kamu yararı kavramı sorgulanırken, küreselleşmeye karşı sürdürülebilirlik ve toplumsal eşitlik konuları, planlama pratiği ve kuramından yanıt bekleyen alanlar olarak gündemdedir.

Planlamaya özellikle modernizm çerçevesinde yapılan eleştiriler, aslında modernizmi vaadettiği ütopyayı/projeyi gerçekleştiremediği için suçlamakta ve eleştirilerin dayanak noktası da modernite olmaksızın kurgulanan dünyanın idealize edilmiş biçimlerine dayanmaktadır. Daha açık ifade etmek gerekirse, örneğin serbest piyasacılar planlamayı günah keçisi ilan ederken, müdahale olmaksızın piyasanın doğru yolu bulacağını iddia ediyorlardı, oysa 1980’lerin deneyimleri serbest piyasacıların bu ideal dünyasının da gerçekte hiçbir zaman var olmadığını gösterdi. Aksine serbest piyasanın azade, durumu yerküredeki yoksulluğu ve eşitsizliği artırdı. Kentteki kimi sosyal grupların dışlanması, temsili demokrasinin içinde bulunduğu krizle, biraz da olsa sorgulanır hale gelmiştir. Örneğin soylulaştırmayı teşvik eden kentsel yenileşme projelerinde, bir mahallenin yerlilerinin mekanlarını üst gelir grubuna bırakmaya çıkar grupları tarafından ‘ikna edilmeleri’, bu tür bir katılım, temsiliyet ve uzlaşmayı ne kadar meşru kılar?

Buraya kadar tartışılan konular üzerinden, tekrar bir değerlendirme yapılacak olursa, Türkiye’de planlama pratiğinin kendisini dünyadaki paradigma değişimlerine uyum gösterecek şekilde yeniden yapılandırmasının gerektiği görülmek-

tedir. Burada, iki önemli değişim karşımıza ık-
maktadır. İlki modernleşme sürecinin getirdiği
katı hiyerarşik yapının eleştirilmesi ve aşınması
sonucunda planlamanın merkezi ve hiyerarşik
yapısının gözden geçirilmesi gerekliliğidir.
Planlama, doğası gereği hiyerarşik bir yapı-
lanmaya ihtiyaç duymaktadır, ancak kurumlar
arası eşgüdüm, yetki paylaşımının merkezi ve
yerel yönetimler arasında dengeli dağılımı, sivil
inisiyatiflere söz hakkı verilmesi ve yerel dina-
miklerin devreye girmesi ile bu hiyerarşik yapı
esnek ve şeffaf bir hale gelebilecektir. Bununla
bağlantılı olan ikinci önemli değişim ise kentli
kimliği ve aidiyet duygusunun aşınmasıdır. Bu
anlamda da sivil inisiyatiflerin sürece dahil
edilmesi ve yerel yönetimlerin rollerinin doğru
belirlenmesi gerekmektedir. Planın bilimsel bir
belge olarak ele alınmak yerine bilimsel iddialar
ve araştırmalarla kurulan stratejik bir yön gös-
terme şeması, seçilen bir yol olarak düşünülmesi,
planlamanın uğradığı anlam kaybına da çözüm
getirebilecektir. Bu anlamda ulus devletin aşın-
ması süreci ile ortaya çıkan uzun vadeli yerel ve
ulusal çıkarlar ile kısa vadeli ekonomik kazanç
gerilimi, yine merkezi ve yerel yönetimlerin
birbirini besleyen ve yerel dinamiklerle eşgü-
düm içinde çalışan bir ilişki içine girmeleri ile
çözülebilir hale gelecektir.

Sorun, şehircilik eylemlerinin bir bütün olarak ele
alınmaması, kamusal ve toplumsal desteğin sağ-
lanmamasıdır. Planlamanın hiyerarşik yapısının
kırılamaması, yerel yönetimlerin kapalı kapılar
ardında yaptırdığı, katılıma imkan vermeyen
projeler olarak kalması ve yerel dinamikleri
bünyesine katamaması bir diğer sorunu oluş-
turmaktadır. Türkiye’de yasal düzenlemeler,
şehircilik kavramı çerçevesinde yapılmalıdır.
DPT’den yerel yönetimlerin uyguladığı kentsel
tasarım projelerine kadar her ölçekteki karar
ve uygulama mercileri arasında koordinasyonu
sağlayacak esnekliğe ve eşgüdüme izin veren
düzenlemeler gerçekleştirilmelidir. Yerel yön-
etimlerin kent planı üzerindeki kayıtsız şartsız
hakimiyeti (plan yapma, yaptırma, uygulama,
“gerekirse” değişiklik yapma yetkilerinin tek elde
toplanmış olması) tartışılmalı, yetkinin merkezi
yönetimde olmasının yaratacağı sakıncalar göz
önüne alınmalı; yerel katılıma, izleme ve denetime

izin veren, özel ve kamu sektöründeki aktörlerle
birlikte, toplumu mahalle ölçeğinden itibaren
içine alan, en küçük yerel yönetim birimi olarak
muhtarlıkların siyasetten bağımsız ancak etkin,
Çok yönlü, dürüst ve şeffaf kurumsal yapılar
olarak uygulama aşamasına çekilebileceği bir
yeniden yapılanmaya gidilmelidir.

Türkiye açısından bakıldığında, en üst ölçekte
DPT ve alt ölçekte ise mahalle yönetim birim-
leri olan muhtarlıklar planlama açısından atıl
bir görünüm sunmaktadır. Yatırımların ve çıkar
gruplarının denetlenebilmesi için ulus devletin
ve yerel yönetimlerin *ulusal çıkar ve kamu
yararı refleksini* geliştirecek düzenlemelere
ihtiyaç vardır. Bunun için DPT, bakanlıklar,
yerel yönetimler ve bunların birimleri arasında
eşgüdüm sağlanmalıdır. Diğer yandan, yukarıda
belirtildiği gibi günümüzde kentle ve toplumla
ilişkileri yüzeyselleşmiş olan kentli bireylerin
planlama pratiği içine ekilebilmeleri açısından
yine yerel yönetim birimleri ve en küçük idari
birim olarak mahalle örgütleri etkinleştirilmeli-
dir. Planın yasal bir formalite ve ekonomik geli-
şimin önünde bir engel olmaktan çok geleceğin
yönlendirilmesinde bir araç olduğu görüşünün
kamuya taşınması ve her kademedeki yönetim-
lerce benimsenmesi, bu anlamda önemli bir
aşamayı oluşturmaktadır.

Günümüzde kamu alanı daraltıldığı için birçok
proje özel sektör tarafından kâr amacı ile ger-
ekleştirilmektedir. Bu noktada sarsılan kamu
ıkarları, özel sektörden bazı tavizlerin alınması
ile korunabilir. Özel sektörün kamusal projelerin
içine çekilmesinde ve kamu-özel sektör işbirliği
ile kaynak yaratılmasında ise üst ve alt bölgesel
oluşumlar ile yerel yönetimler ve mahalle örgüt-
lenmeleri temel yapı taşları olarak görülmelidir.
Kamusal alanı ilgilendiren projelerin daha esnek
tanımlanması, bu anlamda kentsel tasarım pro-
jelerinin yerel yönetimlerin ‘prestij yarışmaları’
olmaktan çıkarılarak, planlama pratiğinde şehir-
cilik sistemine eklenmiş bir “uygulama aracı”
olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunlarla
birlikte yapılan her ölçekteki ve her kapsamdaki
projenin hedeflerini ne kadar gerçekleştirebildiği-
nin gözlenmesi ve denetlenmesi, önemli bir ayağı
oluşturmaktadır.

**Planın
bilimsel bir
belge olarak
ele alın-
mak yerine
bilimsel
iddialar ve
araştırma-
larla kurulan
stratejik
bir yön
gösterme
şeması,
seçilen bir
yol olarak
düşünü-
lmesi, planla-
manın uğra-
dığı anlam
kaybına da
çözüm geti-
rebilecektir.**

Kaynaklar

Adams, D. (1995), *Urban Planning and the Development Process*, UCL Press, London.

Altaban, Ö. (1998), "Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi", *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, içinde Ed. Yıldız Sey, Tarih Vakfı Yayınları, Bilanço '98 dizisi, İstanbul, sy: 41-64.

Berman, M. (1994), *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, İletişim, İstanbul.

Best, S., Kellner, D. (1998), *Postmodern Teori: eleştirel soruşturmalar*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Firidin E. (1996), *Fiziksel Planlamanın Norm Olarak Değeri, Eskişehir Örneği*, yayınlanmamış lisans bitirme çalışması, MSÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul.

Harvey, D. (1999), *Postmodernliğin Durumu*, Metis Yayınları, İstanbul

Horkheimer, M. (2002), *Akıl Tutulması*, Metis Yayınları, İstanbul.

Lefebvre, H. (1998), *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul.

Şengül, T. (2002), "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", *Planlama*, 2002/2-3, Ankara, sy: 8-30.

Tekeli, İ. (1996), "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne...*, içinde, Ed. Ferzan Bayramoğlu Yıldırım, WALD yayını, İstanbul.

Tekeli, İ. (2001), *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*, İmge Kitabevi, İstanbul.

Touraine, A. (2002), *Modernliğin Eleştirisi*, YKY, İstanbul

Ünsal, F. (2001), "Kentsel Planlamada Avrupa Birliği ile Uyumu Kolaylaştıracak Araçlar", *Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu: AB Süreci ve Planlama*, 5. Türkiye Şehircilik Kongresi, ŞPO, 7-9 Kasım 2001, Ankara

Şehir Planlamada Felaketten Sakınım ve Risk Azaltmaya Japonya'dan Mahalle Ölçeğinde Bir Örnek*

Tokyo Metropol Alanında Sumida Kenti Kyojima Mahallesi Toplumsal Gelişme Projesi

Semra KALKAN

Y. Şehir Plancısı

Kyojima Mahallesi toplumsal gelişme projesi, ahşap evlerle yapılaşmış olan Kyojima Mahallesi'nin yaşam çevresinin iyileştirilmesi ve felakete karşı korunmanın sağlanması amacıyla geliştirilmiştir. Aralık 1981'de yapılan toplumsal gelişme konferansında belirlenmiş olan "Toplumsal Gelişme Planı"na dayanır. "Yapılaşmış Alan Gelişmesi Teşviki Projesi" gereğince hükümetçe sunulan fon sistemine uygun olarak eski konutların yeniden inşasını, trafik yollarının genişletilmesi ve iyileştirilmesini, mahalle evlerinin yapımını ve yeşil bantların geliştirilmesini kapsar. Mahalle evleri proje sırasında evleri yıkılıp yeniden yapılması gereken mahalle sakinlerinin geçici süreyle kalması için inşa edilir. Bu evler merkezi ve/veya yerel hükümetlerin mülkiyetindedir. Geçici konaklamanın ötesinde kiralık konut sunumu ile ilgili idareye gelir temininde kullanılır.

Bu proje Japonya'da halen yaygın olarak kullanılmakta olan diğer "şehir planlama" projelerinden farklıdır. Amaç; "toplumsal gelişme" olarak belirlenmiş olduğundan Japon yetkililer tarafından bir şehir planlama projesi olarak görülmemektedir. Proje hükümleri diğer şehir planlama yöntemlerinde ve projelerinde var olan "uygulamada

yaptırım" gücünü içermez. Amacı gereği, özel kesimden ve vatandaşlardan hiçbir finansal katılım olmaksızın yürütülmüştür. Proje maliyetinin %50'si Merkezi hükümet, %25'i Tokyo Metropolitan Hükümeti, %25'i de yerel belediye olan Sumida Belediyesi'nce karşılanmıştır.

Japonlarca hangi amaç öne çıkarılmış olursa olsun, bu proje yerleşme kalitesi, güvenliği, felaketlere dayanıklılığı açılarından "yeterli olmayan" küçük bir kent parçasının "iyileştirilmesi" isteğinin son derece sistemli ve başarılı olarak hayata geçirilmiş halidir.

Bu projede "özel sektör" yoktur. Ancak vatandaş ve değişik düzeylerdeki hükümet birimleri tam bir işbirliği yapmayı başarmışlardır. Finansın tamamen yerel ve merkezi hükümetlerce sağlanmış olması elbette ki projenin uygulanmasını sağlayan temel etkenlerden biridir. Ancak, yapılmış ve 10 yılı aşan süre kesintisiz sürdürülmüş ve halen de sürdürülmekte olan bir vatandaş-yerel belediye (Sumida)-Büyük Şehir Belediyesi (Tokyo) ve Merkezi Hükümet işbirliğinin mükemmelliği göz ardı edilmemelidir. Ayrıca, şehir planlama projesi olarak görülmemekle beraber şehir planlamanın bazı farklı yöntemleri/araçları bir arada başarı ile formüle edilerek kullanılmıştır.

* Bu yazı 24 Ağustos-26 Ekim 2003 tarihleri arasında Tokyo'da Japon Uluslar Arası İşbirliği Ajansı'nca (JICA) farklı ülkelerden 14 katılımcı için düzenlenen "Kapsamlı Şehir Planlama" Kursu içeriğinde yer alan Sumida City-Community Development Project of Kyojima District" adlı Tokyo'da küçük bir belediye olan Sumida Belediyesi'nin hazırladığı dökümandan ve kursun diğer dökümanlarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Yazar bu kursun katılımcısı olmuştur.

Bu yazının kaynağını oluşturan konferans Japonya'nın başkenti Tokyo'nun Sumida Kenti'nde proje uygulamasının yapıldığı mahallede mahalle yönetimine ait küçük bir mekanda verilmiş ve ardından proje uygulama sahası olan mahalle kurs katılımcılarına yerinde anlatılarak gösterilmiştir.

Japonlarca hangi amaç öne çıkarılmış olursa olsun, bu proje yerleşme kalitesi, güvenliği, felaketlere dayanıklılığı açısından “yeterli olmayan” küçük bir kent parçasının “iyileştirilmesi” isteğinin son derece sistemli ve başarılı olarak hayata geçirilmiş halidir.

İşte bütün bu farklı kesimlerin işbirliği ve proje araçlarının bu mahalleye ve sorunlarına özel olarak “yeniden formülasyonu” bu projede bizim Türk şehir plancıları olarak üzerinde durmamız gereken asıl konulardır. Özetle, ortada mevcut bulunan soruna yaklaşım, onun ele alınışı, tanımlanışı, çözümlerin “soruna özel olarak” formüle edilmiş biçimi ve bu formülde farklı rollerin tanımlanışı ve son olarak da bu rollerin farklı siyasi dönemlerde başlangıçta konulmuş olan ilkelerinden sapılmaksızın “Toplumsal Gelişme” ya da bizim daha çok ilgileneceğimiz tanımıyla “Yerleşmenin Felakete Dayanıklılık ve Yaşam Kalitesi Açılarında İyileştirilmesi” adına kararlılıkla- kesintisiz –uzun dönemli uygulanması, üzerinde özenle durmamız gereken noktalardan bazılarıdır.

Kentsel Dönüşüm olgusunu tartıştığımız bu günlerde Kyojima çalışmasının başarılı ve çok küçük ölçekli bir örnek ve tartışmalarımıza bir katkı olması umuduyla aktarıyorum.

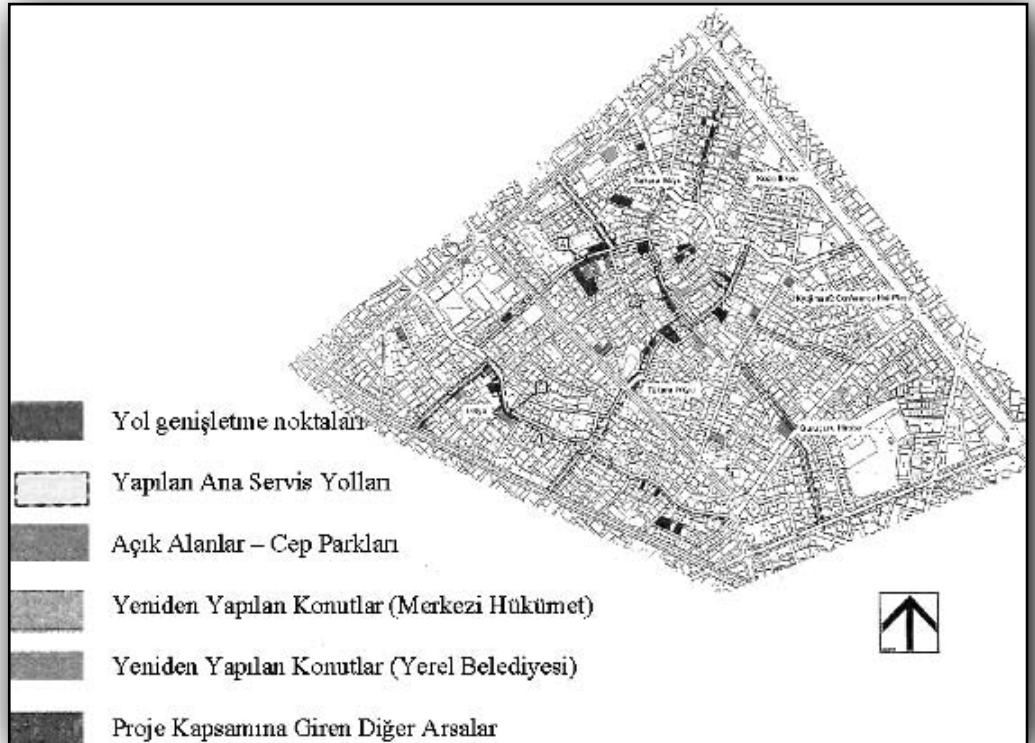
TOPLUMSAL GELİŞME PROJELERİ SÜRECİ (YASAL ÇERÇEVE)

Bu projenin başlıca yasal araçlarını aşağıda kısa açıklamaları verilen projeler ve onların dayandığı yasalar oluşturur. Mahalle, Tokyo Metro-

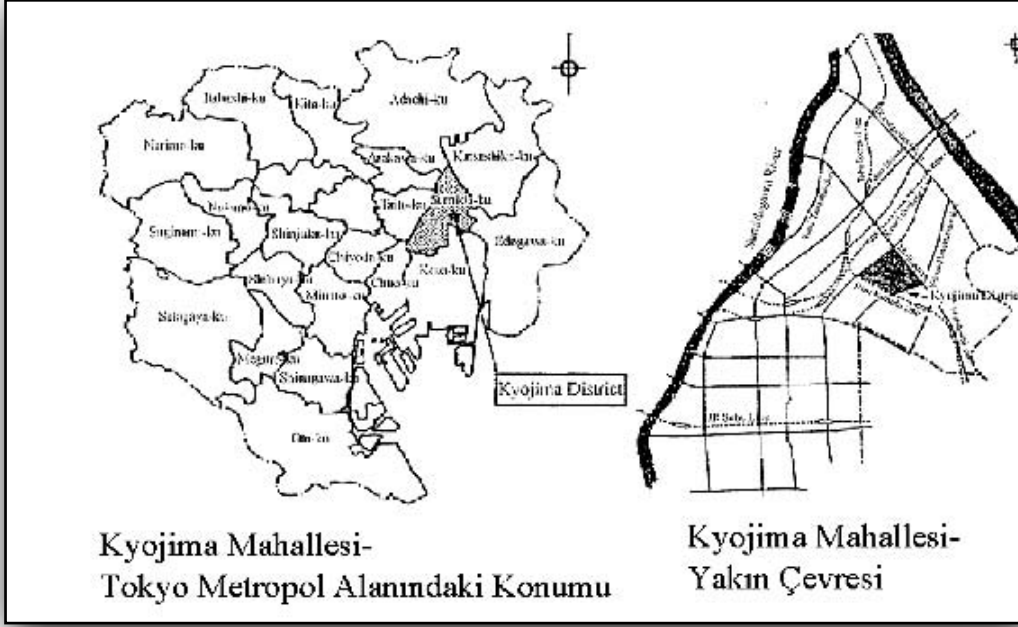
politene alanı içinde olduğundan metropol çapında felaketten sakinim kapsamına giren bazı büyük projeler ve yasa ile yönetmelikler bu projenin en temel “yasal ve finansal uygulama araçları” olmuşlardır. Her bir projede ilgili soruna özel bir fon/ finans sistemi oluşturulmuştur. Toplumsal gelişme, felaketten sakinim, risk azaltma amaçlarının öncelik taşıdığı bu projelerde kamu yararı öne çıkar ve finans asıl olarak kamu tarafından sağlanır. Bütün bu projeler merkezi hükümet (Arazi, Altyapı ve Ulaşım Bakanlığı) ile Tokyo Metropolitan Hükümeti tarafından geliştirilmiştir ve yürütülmektedir. Özel sektör ya da metropol kapsamındaki belediyeler bu makro projeler kapsamında sorun alanları tanımlayabilir, kendi yörelerine özgü projeler geliştirebilir ve yine bu makro projelerin sunduğu finans sistemlerini kullanabilirler.

Yapılmış Alan Rehabilitasyon ve Geliştirme Projesi 21 Nisan 1983 - 31 Mart 2010 (31 Mart 2000’de proje periyodunun yenilenmesi onaylandı.)

- Eski binaların yeniden inşası (Özellikle belli koşulları karşılayan kiralık konutlar için)
- Yaşam çevresinin iyileştirilmesi (Arsaların satın alınması ile sokak ve açık alan geliştirilmesi)

PLANLAMA
2004/2

- Yerleri değiştirilmiş olan arsalarda oturanlara yönelik önlemler (Kiralık evlerin inşası)

Bu tip projelerde açık alan oluşturma ve yol genişletme çalışmaları sırasında bazı konutların yıkılması ve o konutlarda oturanlara arsa ve konutlarına karşılık yine aynı mahalle içinde yeni bir konut verilmesi yöntemi benimsenir. Çünkü, mahalle sakinlerinin o zamana kadar yaşamakta oldukları yaşam çevrelerinden koparılmaması esastır. Kamulaştırılan arsasına ve o arsa üzerindeki evine karşılık kendisine yeni ve/ veya kiralık konut temin edilen mahalle sakinleri aynı arsada olmasa da yine aynı mahallede eş değer bir arsada/ evde oturmaya devam edecektir. Bu noktada hak sahibine hakkının telafisi arsa ve/veya ev şeklinde yapılır.

Bu proje öncelikle kamulaştırma ile kiralık ev inşasının kamu eliyle yapıldığı ve konutların yeniden inşasının yine kamu tarafından desteklendiği bir projedir.

Tokyo Ahşap Evlerden Oluşmuş Yerleşme Alanları Geliştirme Projesi (Tokyo Metropoliten Hükümeti) 1 Ekim 1991 – 31 Ekim 2004

- Eski evlerin yeniden inşasının desteklenmesi
- Yaşam çevresinin iyileştirilmesi

- Yeri değişen arsalarda oturanlara yönelik önlemler

Burada ilk maddede geçen proje ile özünde aynıdır. Ancak, özellikle ahşap evlerden oluşmuş eski konut bölgelerine yönelik olarak geliştirilmiştir.

Ahşap Evlerden Oluşan Yapılaşmış Alanlar için Tokyo Felakete Karşı Korunma Acil Önlemleri (Tokyo Metropolitan Hükümeti) 1 Nisan 2000 – 31 Mart 2010

- Eski konutların yeniden inşasının desteklenmesi
- Felakete karşı korunma için dar sokakların iyileştirilmesi projesi

İkinci maddedeki proje ile benzerdir. Ancak, burada daha acil önlemlere öncelik verilmektedir.

Felakete Karşı Korunma Yeniden Geliştirme Alanı Tanımlanması (Arazi, Altyapı ve Ulaşım Bakanlığı) 14 Ocak 1999

- “Yapılaşmış Alan Felakete Karşı Korunma Bölgesi Geliştirme Yasası” kullanılır.

Kent Felaket ve Yangın Korunma Projesi (Meiji-dori Senti) (Tokyo Metropolitan Hükümeti) 1 Eylül 1981 – 31 Ekim 2005

- Yangından kaçış ve tahliye hattının açılması

Özellikle yangına karşı acil önlemlerin yalnızca belirli bir semtte geliştirilmesi projesidir.

MAHALLENİN PROJE ÖNCESİ DURUMU

Mahalle, Sumida Kentinin kuzeyinde yer alır ve Oshiage, Meiji, Jukkenbashi Caddeleri ile ve Tobu Demiryolu'nun Kamedo Hattı ile sınırlanır. Alanı 25.5 hektardır. Ocak 2002 itibarıyla nüfusu 6823, hane sayısı 3169'dur.

Büyük Kanto Depremi'nden önce tarlalar ve bataklıklarla kaplı kırsal bir alandı. Bu depremden sonra yapılaşmış bir alana dönüştü. 1923'de Kanto Depremi geniş çaplı bir hasara neden oldu. Sumida ve çevresindeki alanlar da hasar gördü. Bu hasardan mağdur olanlar ve deprem sonrası yürütülen arazi yeniden düzenleme projesi uygulaması nedeniyle yerlerinden geçici olarak ayrılmak zorunda olanlar bu mahalleye yerleşti. Bu nedenle pek çok teras ev inşa edildi. Çevredeki fabrikalarda ve mahalle içindeki küçük fabrikalarda çalışan işçiler için yapılan teras evlerin sayısı giderek arttı. Tarıma dayalı gelişmiş olan yerleşmenin organik dokusu sokakları konutlarla doldu ve Kyojima yapılaşmış bir alana dönüştü.

1945'de Sumida bu kez hava bombardımanı ile tekrar tahrip oldu. Neredeyse tüm yerleşme yerle bir oldu. Ancak Kyojima Mahallesi fiziksel konumu sayesinde bu tahribatlardan kurtuldu. Savaşın tahribatlarından mağdur olanlar Kyojima'ya yerleştiler ve burada yaşamaya, teras evleri tamir etmeye ve genişletmeye başladılar. Mahalle içindeki küçük fabrikaların sayısı arttı ve mahalle savaşın yaralarının sarıldığı bir mekan oldu.

Tachibana Ginza tek alışveriş caddesiydi ve yerleşmenin özellikle yoğunlaştığı bölge bu cadde çevresi oldu. Bu durum ticaret alanının da genişlemesine neden oldu. Kyojima, iş ve sanayi sektörleri geliştikçe daha canlı bir hale gelmeye başladı.

Ancak daha sonra ülkedeki yüksek ekonomik büyüme ile Kyojima dışındaki alanlarda da adı geçen sektörler hızla gelişmeye başladı. Buna karşılık Kyojima'daki sanayiler düşüşe geçti. Gençler mahalleyi terk etmeye, yaşlı nüfus oranı artmaya başladı. Yaşlı nüfus sorunu büyüdü ve bir takım sosyal refah önlemlerine gerek olmaya başladı.

Kyojima'da Felakete Dayanıklılık Açısından Başlıca Sorunlar

Eski evler yumuşak bir zeminde birbirine çok yakın konumlanmıştır. Kontrolsüz yapılaşma sonucu pek çok dar sokak ve çıkmaz sokak mevcuttur. Büyük bir felaket anında mahalle büyük risk altındadır.

Konut parselleri dolgu ve hafriyatla oluşturulduğundan zemin sağlam değildir. Tarla yolları ve sulama kanalları caddelere dönüştürüldüğünden bütün yolların %56'sı 4 metreden daha dardır. Bütün yolların yarıdan fazlası özel mülkiyettedir.

Mahallede Aralık 1998 itibariyle 3365 konut birimi (2084 bina) vardı. Bu konut birimlerinin %74.7'si (2512) eski evdi.

Mart 1998'de Tokyo Metropolitan Hükümeti'nce yayınlanan Deprem Tehlikesinin Bölgesel Riski

Raporu'na göre Kyojima Mahallesi Tokyo'da en riskli ilk bölge olarak belirlenmiştir.

Mahallede nüfus 1975'den bu yana %40 düşmüştür. Nüfusun sürekli azalmasına karşılık 65 yaş ve üzerindeki nüfus artmaktadır. Ocak 2003 itibariyle yaşlı nüfus oranı %26.7'dir. Bu değer Sumida Kenti genelindeki yaşlı nüfus oranından (%18.9) çok yüksektir.

Mahalle sanayinin başlıca kısmını oluşturan küçük fabrikaların sayısı ve her sanayi dalındaki girişimci sayısı azalmaktadır. Sanayi dalları arasında özellikle imalat sanayi işletmesi sayısı hızla düşmektedir.

Binaların parsel ölçeğinde yeniden inşası; parsel boyutlarının çok küçük olması ya da yola cephesinin bulunmaması, mülkiyetin hisseli olması ve kredilerin çok düşük olması nedenleriyle zordur.

TOPLUMSAL GELİŞME PROJESİNİN TARİHÇESİ

Aşağıdaki sürecin incelenmesinden de görüleceği gibi Kyojima Toplumsal Gelişme Projesi mahalle sakinleri ile yöre belediyesi'nin doğrudan katılımı ile başlatılan ve yürütülen bir projedir. Asıl finans,

**Mart
1998'de
Tokyo
Metropoli-
ten Hükü-
meti'nce
yayınlanan
Deprem
Tehlikesinin
Bölgesel
Riski Rapo-
ru'na göre
Kyojima
Mahallesi
Tokyo'da
en riskli ilk
bölge olarak
belirlenmiş-
tir.**

merkezi ve yerel hükümetlerce sağlanmasına rağmen vatandaşların projeyi anlaması ve sahiplenmesi projenin ilkelerinden biri olmuştur. Bunun için uzun bir zaman sürecinde birçok toplantılar ve başka çalışmalar düzenlenmiştir. Vatandaşların projeyi benimsemesi bu sayede sağlanmıştır. Böylece, projenin finans araçlarının da desteği ile eski evlerin sahiplerince yıkılıp yeniden yapılması kuvvetle teşvik edilmiş ve gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak bu proje asıl sahiplerinin yani eski ev sahiplerinin projeyi sahiplenmesi sayesinde uzun bir süreçte devamlılık gösterebilmiş ve başarıya ulaşmıştır.

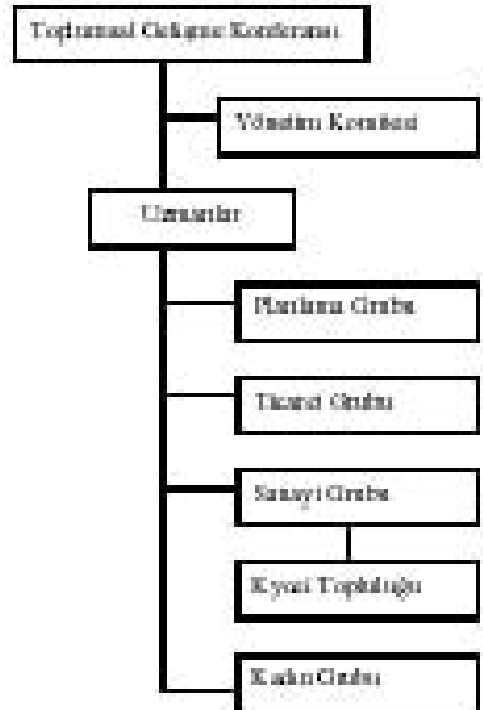
Projenin fikir olarak ilk başlatıldığı tarihten bu yana gelişme sürecini daha rahat izlemek açısından aşağıdaki başlıklar kronolojik olarak verilmiştir:

- 1978 Toplumsal gelişmeye dayalı “Konut İnşa Projeleri Araştırması” Tokyo Metropolitan Hükümeti, Konut Bürosu
- 1980 Kyojima Mahallesi Toplumsal Gelişme Çalışması Toplantısı” organize edildi ve 12 farklı yerde gerçekleştirildi. “Mahalle Gelişme Planı” (“Toplumsal Gelişme Planı”) hazırlandı ve 7 kez anlatıldı.
- 1981 Kyojima Mahallesi Toplumsal Kalkınma Çalışması Toplantısı” “Kyojima Mahallesi Toplumsal Gelişme Konferansı” olarak değiştirildi. “Toplumsal Gelişme Planı” “Konferans Planı” olarak değiştirildi. Konferans planını anlatmak için dokuz yerel toplantı yapıldı.

“Konferans Planı” “Toplumsal Gelişme Planı” olarak ele alındı.

- 1982 Sumida Toplumsal Gelişme Birliği ve Sumida Arazi Geliştirme Birliği kuruldu. “Kyojima Toplumsal Gelişme Merkezi” kuruldu.
- 1983 Kyojima Mahallesi’nde Yaşam Çevresi Gelişme Modeli Projesi sunuldu.
- 1985 Sumida Toplumsal Gelişme Destekleme Sistemi başlatıldı.
- 1986 Kyojima 3 Bölgesi Mahalle Evi tamamlandı.
- 1990 Toplumsal Yaşam Çevresi Gelişme Projesi’nin yönetim organı Sumida Kenti’ne aktarıldı.
- 1991 Tokyo Ahşap Kiralık Ev Geliştirme Projesi Kyojima’da tanıtıldı.
- 1995 Tokyo Ahşap Kiralık Ev Geliştirme Projesi, Toplumsal Yaşam Çevresi Gelişme Projesi ile birleştirildi. İsmi “Yapılmış Alan Konut ve Kent Alanı Gelişme Projesi” olarak belirlendi.
- 1998 Kyojima Mahallesi Toplumsal Gelişme Projesi’nin mevcut statüsünün incelendi, revize edildi.
- 1999 Proje planı uygulanarak proje süreci 10 yıl daha uzatıldı.

Konferansın Organizasyon yapısı

TOPLUMSAL GELİŞME KONFERANSI

Kyojima Mahallesi toplumsal gelişme ve tanıtım projesinde karar verici olarak 7 kasaba birliği ve 3 alışveriş merkezinden seçilen yerel ve yönetici üyeler Toplumsal Gelişme Konferansı denilen organizasyonu oluşturmuştur.

1998 yılından bu yana projenin yenilenmesi (revizyonu) sürecinde vatandaşların çeşitli fikirlerini kabul etmek, kendi kararlarına göre faaliyet göstermek ve dengeli-demokratik bir organizasyonu sağlamak amacıyla her bir kasaba birliğinden ve alışveriş merkezinden 2'şer kadın üye seçilmiştir.

Organizasyondaki Her Bir Grubun Rolü

- Toplumsal Kalkınma Konferansı

Kyojima Mahallesi Kalkınma Planı'nın kararlarını verir ve planı uygular.

- Yönetim Komitesi

Proje uygulamasını yönetir, gündemi programlar ve hazırlar.

- Uzmanlar Kurulu

Planlama Grubu: Genel planlama

Ticaret Grubu: Ticaretle ilgili planlama

Sanayi Grubu: Sanayi ile ilgili planlama

Kadın Grubu: Planın kadınlar açısından değerlendirilmesi, izlenmesi

- Organizasyon Danışma Kurulu

Kyojima'nın 7 sivil derneğinin başkanları

TOPLUMSAL GELİŞMENİN İÇERİĞİ VE AMACI

Kyojima Mahallesi Toplumsal Gelişme Projesi, Toplumsal Gelişme Konferansında belirlenmiş olan "Toplumsal Gelişme Planı"na dayanır. Bu proje Sumida Belediyesi'nce sunulmuştur. "Toplumsal Gelişme Planı" mevcut talepleri karşılamak için 2000 yılında gözden geçirilmiştir. Planın başlıca amaçları;

1. Kyojima Mahallesi'ne uygun iyi bir yaşam çevresi
2. Konut ve işyerlerinin birbirine yakın konumlandırılması
3. Büyük bir depreme dayanıklı ve güvenli yerleşme

4. Kentin sürekli sakinleri için yaşayan bir şehir

5. Nüfusun bütün kuşakları için dengeli, canlı bir yaşam

TOPLUMSAL GELİŞME PLANININ İÇERİĞİ

Plan başlıca üç kısımdan oluşur:

- * Günlük servis yollarının planlanması
- * Konutların ve diğer binaların iyileştirilmesi
- * Kamu kullanışlarının planlanması

Günlük Servis Yollarının Planlanması

1. İyileştirmede mevcut durumu dikkate alan bir planın yapılması
2. Mahalle içi yolların yeterliliğinin sınanması
3. Yeni açılması gereken yolların belirlenmesi
4. Bütün yol sisteminde yolların önceliklerinin yeniden belirlenmesi
5. Günlük servis yollarının genişletilmesi ve geliştirilmesi
6. Uygun aralıklarla (yaklaşık 100 m.) ve uygun genişliklerde ana servis yollarının inşası

* Günlük servis yollarının işlevleri

- Felakete Karşı Korunma

Kyojima Toplumsal Gelişme Projesi asıl sahiplerinin yani eski ev sahiplerinin projeyi sahiplenmesi sayesinde uzun bir süreçte devamlılık gösterebilmiş ve başarıya ulaşmıştır.

Bir felaket esnasında itfaiye araçlarının geçmesine yeterli olacak genişlikte

- Günlük Hizmetler

Günlük hizmetleri sağlayan servis araçlarının geçmesine elverişli genişlik

(Malzeme getirilmesi ve götürülmesi, kargo hizmetleri, çöp toplama vb.)

İnşaat ya da diğer operasyonlar için yeterli genişlik

- Yayalar

Yayalar ve bisiklet sürücülerini için güvenlik

Yürüyüşe uygun bir çevre

Konutların ve Diğer Binaların İyileştirilmesi

1. Eski binaların kaldırılması konut, dükkan ve depoların iyileştirilmesi

2. Felakete dayanıklı, yangına dayanıklı binalar inşa etmek

3. Yeniden inşanın teşviki, birkaç parselin birleştirilmesi ve çok katlı binaların inşasının planlanması

4. Sumida kent belediyesine ve vatandaşlara düşen her bir rolün net olarak tanımlanması, belediyenin kendi evini yeniden inşa etmek isteyen vatandaşları desteklemesi

Plan mahalle alanını bölgelere ayırmayı ve etkin bir yeniden inşayı ve iyileştirmeyi öngörüyordu. Bunun sonucu olarak; projenin başladığı 1983 yılında bütün binaların %42.9'u "tehlikeli" olarak

sınıflandı ve yıkıldı. Yaşam çevresi ve felakete karşı korunma nitelikleri o zamandan bu yana iyileştirildi.

Kamu Kullanışlarının Planlanması

1. Sınırları tali yollarla belirlenmiş olan Kyojima Mahallesi tek bir bölge olarak ele alındı.

2. Mahallede halen mevcut iki konferans salonunun bulunduğu da dikkate alınarak değişen toplum yapısının, yaşlanan nüfusun gelecekteki gereksinimlerini karşılayacak yeterli kamu kullanımının planlanması

3. Yaşlanan nüfus ve düşen doğum oranı göz önüne alınarak açık alanlar ve cep parkları yalnızca çocuklar için değil mahalledeki herkes için planlandı. Bu açık alanlar deprem ve yangın hallerinde bu felaketlerden korunmak için de kullanılacaktır.

PROJENİN BAŞLICA SONUÇLARI

Proje ile gerçekleştirilmiş olan işler şöyle özetlenebilir:

Projenin uygulamaya konması sonucunda gerekli alanlar kamulaştırılmıştır. Yollar genişletilmiş ve bazı mahalle sakinlerinin geçici ikametgahları olacak olan mahalle evleri inşa edilmiştir. Konutlar arasında çok yetersiz bulunan ve felaket zamanlarında kaçış ve toplanma mekanı niteliğindeki yeşil – açık alanlar yeterli hale getirilmiştir. Yağmur suyu tanklarının inşası ve konferans salonunun yapımıyla da donanım eksikleri genel anlamda giderilmiş olmaktadır. Bu üç önemli sonucun ardından mahalleye bakıldığında mahallenin felaketlere karşı daha güvenli bir hale getirilmesi amacına ulaşılmış olmaktadır.

Gerekli alanların kamulaştırılması

Toplumsal gelişme için gerekli arsalar yol genişletme, mahalle evi inşası, açık alan ve cep parkı yapımı amacıyla temin edildi.

Alınan arsaların alanları toplamı: 12 501 m² (Bunun 2863 m²'si Tokyo Metropolitan Hükümeti'nden alındı.)

Projeye dahil edilmemiş olan bazı arsalar "geçici" olarak kullanılmıştır. Ardından bu arsalar mahalle birlikleri ve Sumida Belediyesi arasında anlaşma sağlanarak projeye dahil edilmiştir.

Yol Genişletme

“Dar Yolların Genişletilmesi” Projesi’ne göre aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

- Günlük servislerin verildiği 6-8 m’lik ana yollar felaket anında itfaiye vb araçların geçmesine yetecek ölçüde genişletildi.
- 4 metreden daha dar yaya yolları iki yanında cephe verdikleri arsalarındaki yeniden inşa işleri ile birlikte genişletildi.

6-8 m’lik yollar 293 m, dar yollar ise 706 m uzunluğundadır.

Mahalle Evlerinin İnşası

Bu evler projenin uygulaması sırasında yapılan kamulaştırmalar nedeniyle evlerinden çıkmak zorunda kalanlar için bir tür geçici ev niteliğindedir. Ancak, “geçici ev” olması “kelitesiz” olması anlamına gelmemektedir. Çünkü, bu konutlar aynı zamanda belediyenin dar gelirli vatandaşlara makul ölçülerde kiralık konut sağlamasında da kullanılırlar. Kyojima’da yaşlı nüfus oranı büyüktür ve bu evlerin sakinlerinin ortalama yaşı 64’dir. Bu nedenle mahalle evleri engelli ve yaşlılara yönelik tasarım yöntemleri ile inşa edilmiştir.

Bu amaçla Mart 1993- Ocak 1999 arasında toplam 16 bina (mahalle evi) ve 137 konut birimi inşa edilmiştir.

Yeşil Alan Geliştirilmesi

Cep parkları ve açık alanlar yaşam çevresinin iyileştirilmesi ve mahalle genelinde felakete dayanıklılığın artırılması için geliştirilmiştir.

Yağmur Suyu Tanklarının İnşası

Mahalle evlerinin ve cep parklarının altında yağmur suyu tankları mevcuttur. Bu tanklarda ilk aşama yangın söndürmede kullanılacak su biriktirilir. Su bu tanklara bitişik arsalarındaki konutların çatılarından toplanır.

Konferans Salonunun İnşası

Yerel, mahalle ölçeğinde faaliyetlerin desteklenmesi amacıyla 1999’da iki konferans salonu inşa edildi.

PROJENİN GELECEĞİ

Başlangıçta mahalle sakinleri projeyi tam anlama-

dılar. Ancak, arsa ve ev sahipleri ile yapılan birebir görüşmeler ve çok sayıda genel toplantılarda yapılan açıklamalar sayesinde zamanla anlaşıldı ve 10 yıllık bir işbirliği sonucunda kayda değer bir başarı sağlandı.

Yine de yangına karşı korumalı evlerin sayısı yalnızca %34’dür. Bu durum, özellikle büyük bir deprem halinde büyük risktir. Bu nedenle projenin özellikle “güvenli yaşam çevresi”ni desteklemek amacıyla devam ettirilmesine karar verilmiştir.

Bu amaca yönelik olarak mahallenin altyapısının mümkün olan en kısa sürede tamamlanması için gözden geçirilmiş proje planına uygun olarak günlük hizmetlerin sağlandığı bazı ana yollar “birinci derecede öncelikli yollar” olarak tanımlanmıştır.

Mahalledeki felakete karşı korunmayı artırmak için mahalle sakinlerinin eski evlerini kendilerinin yıkıp yeniden inşa etmesi beklenir. Yeniden inşa için uygun önlemleri getiren bir sistem kurmak için mevcut sistemlerin en etkin kullanımının sağlanması kadar yeni sistemlerin araştırılmasına da ağırlık verilmiştir.

YENİDEN İNŞAYI DESTEKLEYEN PROJELER, BUNLARIN İÇERİKLERİ VE OLASI ETKİLERİ

Bu projede kamu eliyle doğrudan yapılan işler yukarıda sekizinci madde altında özetlenmiştir. Buna ek olarak kamunun öncülük ettiği bir önemli iş daha olmuştur. Bu da konut sahiplerinin felaketlere karşı güvenliği olmayan ve eski konutlarını yenilemelerinin ya da yeniden yapmalarının özendirilmesidir. Bu özendirme ise özetle aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

Yeniden İnşanın Desteklenmesi

İki türlü finansal destek sistemi vardır:

“Yapılaşmış Alan Geliştirme Projesi” eskimiş ahşap ve kiralık evlerini yeniden inşa etmek isteyenlere evin yıkımı, yeniden tasarlanması, ortak donanımlarının yeniden inşasında finans sağlanmasıdır. 5 binada 49 konut birimi bu sistemle yapılmıştır.

“Mahalle Geliştirme Destek Sistemi” ile “Komşuluk Geliştirme Planı”na uygun olarak yeniden inşa planlarının uygulanması sağlanır. Yol genişletme

Kamunun öncülük ettiği bir önemli iş daha olmuştur. Bu da konut sahiplerinin felaketlere karşı güvenliği olmayan ve eski konutlarını yenilemelerinin ya da yeniden yapmalarının özendirilmesidir.

nedeniyle yapılan yeniden inşa uygulamalarında; plan yapımı, fon oluşturma, binalarda yangına karşı önlem donanımının yapımı, 3 kuşağa da hitap eden nitelikte konutların ve ortak donanımlarının inşasında finans sağlanır.

Sumida Toplumsal Gelişme Sistemi ile desteklenerek yeniden inşaya gidilen arsaların sayısı 28'dir. Bu rakama yol genişletmeden etkilenmiş 5 arsa da dahildir.

Eski ve güvenli olmayan konutların sahiplerine yönelik olarak yapılan bir özendirme sistemli olarak gerçekleştirilmiştir. Ancak, proje yürü-

tücüleri arasında yer alan kamu yetkilileri özendirme konusunda daha etkin yöntem arayışlarına projenin tamamlanmasıyla birlikte son vermiş değillerdir. Bu konuda kullanılabilecek diğer bazı yöntemler ise aşağıda özetlenmiştir.

Arazi Yeniden Düzenleme Projesi

Küçük çaplı bir arazi yeniden düzenleme projesidir. Başlıca amacı;

- Yolların genişletilmesi, yeniden yapılması sırasında küçük ve kullanışsız arsa parçalarının ortaya çıkmasını önlemek
- Hak sahiplerinin bu işe yaramayan kullanışsız arsa parçalarını değerlendirmelerini sağlamak
- Böylece, bu yollara cepheli parselleri yeniden inşa işlerine uygun hale getirmek

Yapılaşmış Konut Alanı Geliştirme Yasası

Yapılaşmış kent alanlarının iyileştirilmesine ilişkin bir yasadır. Altyapı geliştirme maliyetinin azaltılmasında etkin bir yöntemdir.

Mahalle Gelişme Planlaması

Yol kenarlarında yapılan yeniden inşa çalışmalarına uygun olarak yapılır.

Bu planlama sayesinde iyi bir kent çevresi yaratılabilir, altyapı gelişmesi desteklenebilir.

Kent Yaşam Çevresi Reform Fonları

Merkezi hükümete bağlı **Konut Kredi Birliği**'nce toplumsal gelişmeyi desteklemek amacıyla kurulmuş olan bir fon sistemidir.

Ortak kullanım alanlarının geliştirilmesi yolu ile özellikle felakete karşı korunmayı destekleyicidir.

SONUÇ

1970'li yılların sonlarında ilk girişimleri başlayan bu proje başlangıcından bu yana 25 yılı yakın bir süre geçmesine rağmen halen devam etmektedir. Finansmanın büyük kısmının kamu sektörüne karşılanmasına rağmen yöre sakinlerinin inisiyatifine projenin her aşamasında birincil önem verilmiş, proje kamunun "tepeden inme" bir uygulaması niteliğinde yürütülmemiştir. Eski ev sahiplerinin evlerini yıkıp yeniden yapmaları konusundaki kararları sabırla beklenmiş ve

bu kararı teşvik edecek her türlü önlem (proje yürütme ve finans açılarından) alınmıştır. Projede her türlü detay özenle düşünülmüştür. Eski evinin güvenli olmadığına inanan ve bunu yıkmaya ve yenisini yapmaya karar veren bir vatandaşın bu ev yapılıncaya kadar konaklayacağı konut yine mahallenin içinde kamu tarafından inşa edilmiş olan mahalle evlerinde sağlanmıştır.

Ayrıca, 10 yıllara uzanan proje sürecinde projenin tamamlanan kısımları o yöre sakinlerine “oturdıkları mahallenin yaşam çevresinin gerçekten iyileştiğini, felakatlere karşı korunumunun arttığını” somut olarak göstermiştir. Bu da projenin uzun zaman sürecinde sahiplenilmesini ve devamlılığını güçlendirmiştir.

Mahalle ölçeğindeki bu proje elbette ki refah düzeyi ve yaşam standartları Türkiye’ye göre çok daha yüksek olan bir ülkenin merkezi ve yerel hükümetlerinin “geniş” finans olanakları ile gerçekleşebilmiştir. Ancak, burada Türk şehir plancıları ve yerel yöneticileri olarak gözden kaçırmamız gereken ve ders almamız gereken pek çok konu vardır:

- Finansın akılcı kullanımı: Elde mevcut finans kaynaklarımızın çok kısıtlı olduğu bir gerçektir. Ancak bu durum bizim bu kaynakların “akılcı” kullanımına gelişmiş bir ülkede olduğundan çok daha büyük bir özen göstermemiz zorunluluğunu ortaya çıkarır. Ülkemizde yürütülen projelerde “paranın akılcı kullanılmaması” sorunu, “paranın kısıtlılığından” çok daha ciddi bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.
- Bu nedenlerle, bir projenin çok kısıtlı finans kaynaklarını oluştururken ve organize ederken onun “en etkin” kullanımının nasıl sağlanacağı konusunda ülkemiz insanına, kurumlarına özgü doğru formüllerin üretilmesi üzerinde durmamız gerekmektedir. Örneğin, Kyojima projesi’nde vatandaşların projeyi benimsemesi öncelikli önem verilen konu olmuştur. Projenin sürekliliğinde, verimliliğinde, projeye ayrılan finansın etkin kullanımında bu sahiplenmenin ciddi payı vardır.
- Özel yönetim organizasyonunun kurulması: Türkiye’de standart bir mevzuata göre “yöre özel” sorunları çözememek-

teyiz. Mevzuatımız genellikle soruna özel çözümlere olanak veren esnekliği pek fazla taşımıyor. Taşısa bile mevcut kurumsal yapı, mevcut yönetim yapısı esnek proje yönetim organizasyonlarının yaşama geçirilmesine pek olanak vermiyor.

- Bir projenin, çözümü amaçlanan soruna özel yönetim yapısına kavuşturulması için bizim insanımızı ve bu işe dahil olacak kurumların yapılarını ve zaafiyetlerini dikkate alan ve bunları en aza indirecek yaratıcı proje yönetimleri oluşturmamız gerekmektedir. Kyojima projesinde vatandaşların kurmuş olduğu birlikler ve komisyonlar ve yöre belediyesinin oluşturduğu “projeye özel” komisyonlar ve birlikler projenin yönetiminde asli rolleri üstlenmişler, karar verici olmuşlardır.

- Projenin sürdürülebilirliğinin sağlanması: Ülkemizde uzun dönemli projelerde en önemli iki sorundan biri finansal kaynakların yetersizliğinin yanında son derece yanlış kullanılmasıdır. İkinci önemli sorun ise proje ömrünün “ilgili idarenin yönetim periyodu” ile kısıtlanmasıdır. Her yeni yönetimin genellikle kendisinden önceki doğru-yanlış her türlü birikimi tamamen yok sayarak işe başlamasıdır. Oysa her gelen yönetimin o zamana kadarki bütün yönetimlerin her türlü deneyiminden ders çıkarması, kamu yararına uygun projeleri sürdürmesi gerekmektedir. Türkiye’de yönetimler genellikle önceki dönemlerden devam etmekte olan projeleri bu anlamda sahiplenmemektedirler. Öyleyse bu koşullarda çözüm; projeyi asıl kullanıcılarının sahiplenmesidir. Örneğin; bir mahalle iyileştirme projesinde proje mahalle sakinlerince sahiplenilmişse yönetim değişikliği projenin sürekliliğinin tamamen sona ermesine yol açamaz. Çünkü, projeyi asıl kullananların yani mahalle sakinlerinin talebi devam edecektir. Bu durum yeni gelen yönetimin göz ardı etmesi zor bir durumdur.

Yukarda açıklanan 3 maddeye başka maddeler ekleyebiliriz. Bir mahalle iyileştirme projesi örneğinden çıkarabileceğimiz başka dersleri tartışmaya açabiliriz. Ancak, bu yeni maddeler ve tartışmalar yeni yazı konuları olacak kadar geniş kapsamlıdır.

Kyojima projesinde vatandaşların kurmuş olduğu birlikler ve komisyonlar ve yöre belediyesinin oluşturduğu “projeye özel” komisyonlar ve birlikler projenin yönetiminde asli rolleri üstlenmişler, karar verici olmuşlardır.

Deprem Şurası – 2004

Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonu

Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme, Öneriler ve Karşı Görüşler

Şehir Plancıları
Odası Derem Şurası
Temsilcisi

Ömer KIRAL

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı 2947 sayılı yasa uyarınca Üniversiteler, Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sivil Toplum Örgütleri ve ilgili diğer kişilerin katılımıyla Deprem Şurası düzenlenmesine karar vermiştir. Deprem Şurası kapsamında Şura Genel Sekreterliğince yedi çalışma konusu saptanarak komisyonlar oluşturulmuştur. Kurumsal Yapılanma, Mevzuat, Afet Bilgi Sistemi, Mevcut Yapıların İncelenmesi ve Yapı Denetimi, Yapı Malzemeleri, Kaynak Temini ve Sigorta ve Eğitim çalışma konularında oluşturulan komisyonlar 13 Nisan 2004 tarihinde ilk toplantılarını yaparak çalışmalarına başlamışlardır. Komisyonların çalışmalarını tamamlayarak raporlarını 5 Temmuz 2004 tarihinde Şura Genel Sekreterliğine teslim etmeleri öngörülmüştür. Raporlar Sekreterlikçe çoğaltılarak Şura Üyelerine, Şura toplantı tarihinden 30 gün önce gönderilecektir. Şura'nın Eylül ayında yapılması planlanmıştır.

Odamız, bütün komisyon çalışmalarına katılmak istediğini bildirdiği halde Şura Genel Sekreterliği Odamız katkısını Kurumsal Yapılanma Komisyonu ve Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonu ile sınırlandırmıştır.

Bu yazıda Kaynak Temini ve Sigorta Komisyonu çalışmalar kapsamında hazırlanan Komisyon Raporu'na yapılan katkılar özetlenmiştir.

Komisyonun, depremlerin ülkemizde yarattığı ekonomik kayıpların teminat altına alınması, deprem öncesi ve sonrasında gerekli olan finansman kaynaklarının temin edilmesi amacıyla; genel bütçe kaynakları(paket kredi, Toplu Konut

Kredisi ve sigorta teminatı), vergi iadesi ve vergi muafiyeti, zorunlu deprem sigortası, depremlerin neden olduğu ekonomik kayıplar, güçlendirme projelerinin finansmanı, fiziki varlıkların finans yoluyla korunması, özel sigorta ve teminat, zarar karşılama ve yatırım planları, deprem anında müdahale için kaynak sorunu, uluslararası finansman ve kredi olanakları konularında çalışmalar ve değerlendirmeler yaparak öneriler geliştirmesi ve bunları bir rapor hazırlayarak Şura Sekreterliğine sunması beklenmektedir.

Komisyon çalışmalarına 13 Nisan 2004 tarihinde başlamış ve Sigorta, Kaynak Temini ve Yönetimi, Depremlerin Neden Olduğu Ekonomik Kayıplar konularında üç adet alt komisyon oluşturulmasına karar vermiştir. Depremlerin Neden Olduğu Ekonomik Kayıplar alt komisyonu başkanlığına Oda temsilcimiz seçilmiştir. Komisyon ikinci toplantısını 7 Mayıs 2004 tarihinde yaparak alt komisyon çalışmalarında yapılan hazırlıkları tartışmıştır. Komisyon Başkanlığı, alt komisyon ve üyeler arasındaki görüş alışverişleri internet ortamında kurulan tartışma grubu e-posta iletişim aracıyla devam etmiştir. Komisyon Raporu e-posta trafiği ile sonuçlandırılmış ve Şura Genel Sekreterliğine 5 Temmuz 2004 tarihinde iletilmiştir.

Komisyon çalışmaları sırasında ilgili kurumlardan 1999 depremlerinin yarattığı kayıplar yazıyla istenmiş ve olası Marmara Depremi'nin yaratabileceği kayıplar konusunda yapılmış araştırmalar incelenmiştir. İçinde bulunduğumuz yıl, İzmir'de 4. sü gerçekleştirilen "Türkiye İktisat Kongresi" kapsamında Afet Yönetimi Çalışma Grubu tara-

PLANLAMA
2004/2

findan hazırlanan “Türkiye’de Afetlere İlişkin politikalar ve İktisadi Etkenler” başlıklı Rapor, Ülkemizin önünde ki tehlikeleri ve riskleri kapsamlı bir biçimde analiz etmiştir.

Ayrıca Sayıştay Başkanlığı’nın “İstanbul Depreme Nasıl Hazırlanıyor?” başlıklı performans denetim raporu, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin dört üniversiteye yaptırdığı “İstanbul Deprem Master Planı” çalışmaları da değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelerden raporda yararlanılmıştır. Deprem yaratabileceği kayıplar konusunda İstanbul örneği ele alınmıştır. Bu konuda geçtiğimiz yıllarda sonuçlandırılan ve benzer sonuçlara ulaşan iki araştırma bulguları raporda değerlendirilmiştir. Bu araştırmalardan ilki İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin JICA’ya yaptırdığı “The Study on a Disaster Prevention/Mitigation Basic Plan in İstanbul” adlı çalışmadır. Çalışma Eylül 2002 tarihinde tamamlanmıştır. İkinci çalışma ise Boğaziçi Üniversitesi tarafından Mayıs 2002 de tamamlanan “Earthquake Risk Assessment for İstanbul Metropolitan Area” adlı çalışmadır. Yapılan araştırmaya göre Marmara’da meydana gelecek olası deprem sonucunda İstanbul’da 34, 828 binanın tamamen yıkılacağı, 67,395 binanın ağır hasar göreceği ve 195, 097 binanın ise orta hasar göreceği tahmin edilmektedir. Aynı çalışmada uygulanan bir diğer yöntem göre ise 40,268 binanın tamamen yıkılacağı 76,944 binanın ise ağır hasar göreceği tahmin edilmiştir.

Araştırmanın ekonomik kayıpların incelendiği bölümünde ise bina hasarlarının meydana getireceği kayıpların 11,250,000,000 Amerikan dolarını bulacağı tahmin edilmiştir. Araştırmada kullanılan iki ayrı yöntem göre yapılan tahminlerde deprem sonucunda 431,671 yada 608,908 hanehalkının konut gereksinmesi doğacaktır. Araştırmada bina hasarları sonucunda ortaya çıkacak ekonomik kayıplar tahmin edilmeye çalışılmıştır. Bu kayıplara altyapı, ulaşım, hizmetler ve üretim sektörlerindeki deprem hasarları ve hizmet ve üretimin durması nedeniyle ortaya çıkacak ekonomik kayıplar ile değeri ölçülemeyecek insan kayıplarımız da eklendiğinde İstanbul’un ve Türkiye’nin önünde ne kadar büyük ve önemli bir tehlikenin bulunduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Komisyon çalışmalarında tehlikenin büyüklüğü dikkate alınarak çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekliliği üzerine dikkat çekilmiştir.

Bu çerçeveden bakılarak deprem zararlarının en aza indirilmesi amacıyla gerekli finansman kaynağının temini için, birincisi ülkesel ölçekte “Ulusal Afet Fonu” ve ikincisi küresel ölçekte “Dünya Afet Fonu” olmak üzere iki fonun kurulması önerilmiş ve komisyonca kabul görmüş ve Sonuç Rapor’da bu öneriler geliştirilmiştir.

Komisyon raporunda Ulusal Afet Fonu’nun gerekliliği aşağıdaki biçimiyle yer almıştır.

“Deprem öncesi evredeki işler ile hem deprem zararların azaltılması ve hem de diğer hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla (örnek: tehlike ve risk haritaları, mikrobölgeleme çalışmaları ve sakinim planlarına dayanan planlama kararlarının hazırlanması, altyapı sistemleri için doğru güzergah, yapılar ve kullanımlar için doğru yer seçimlerinin yapılması, kentsel ve kırsal iyileştirme, dönüşüm, yapı güçlendirme ve güvenlik artırma işlerinin yürütülmesi, afet bilgi sistemi ve bankası, toplumun eğitilmesi kampanyaları gibi...) bugünkü dağınıklık ortamından kurtulmak, kaynakları daha verimli ve etkin kullanmak amacıyla Türkiye Ulusal Afet Fonu (TUAF) oluşturulması bir zaruret halini almaktadır.”

Ulusal Afet Fonu’nun kaynakları arasına Zorunlu Deprem Sigortası’ndan kaynak aktarma yapılması önerisi komisyonca da kabul edilmiş ayrıca fonun mali gücünün afet zararlarını ve riskleri azaltıcı faaliyetlere yöneltilmesi vurgulanmıştır.

Raporun “Sonuç ve Öneriler” bölümünde ise aşağıdaki ifadelerle yer verilmiştir.

“Nüfusunun neredeyse tamamının deprem riskine maruz kaldığı ülkemizde deprem afeti nedeniyle ortaya çıkacak toplumsal ve ekonomik kayıpların telafisinde sigortacılık sisteminin kullanılması, hem herhangi bir afet sonrasında vatandaşlarımızı daha hızlı hizmet götürülmesini sağlayacak, hem de afetler nedeniyle Devletin üzerindeki mali yükü azaltacaktır.

Bu nedenle, dünya sıralamasına bakıldığında bir çok gelişmekte olan ülkenin bile gerisinde kalan Türk Özel Sigortacılık Sisteminin geliştirilmesine yönelik olarak gerekli tedbirlerin alınması önem taşımaktadır. Türk toplumunun gelir düzeyi arttıkça, gelir dağılımındaki yapılanma sağlıklı bir yapıya ulaştıkça, enflasyonla mücadele sonuçlarını verdikçe, mali piyasalar

Bu çerçeveden bakılarak deprem zararlarının en aza indirilmesi amacıyla gerekli finansman kaynağının temini için, birincisi ülkesel ölçekte “Ulusal Afet Fonu” ve ikincisi küresel ölçekte “Dünya Afet Fonu” olmak üzere iki fonun kurulması önerilmiş ve komisyonca kabul görmüş ve Sonuç Rapor’da bu öneriler geliştirilmiştir.

Afetler ile mücadelede gerekli olan kaynak ihtiyacının uluslararası yardım ve dayanışma anlayışı çerçevesinde karşılanmasını teminen Türkiye'nin Dünya Afet Fonu'nun kurulması düşüncesini Birleşmiş Milletler gündemine getirebileceği düşünülmektedir.”

**PLANLAMA
2004/2**

geliştirilerek ve eğitim sistemi kullanılarak sigorta bilinci 7'den 70'e herkese verildiğinde, Özel Sigortacılık Sektörünün gelişimini önleyen bir çok sorun da kendiliğinden çözümlenecektir. Bu noktada Sektörün de müşteri memnuniyetine odaklı politikalar sergileyerek toplumda kendini benimsetmesi gerekmektedir.

Sigortacılık Sisteminin deprem riskine karşı teminat sunduğu ürün profiline bakıldığında, çok geniş bir yelpaze içerisinde, farklı müşteri gruplarına hizmet götürdüğü görülmektedir. Kendimiz, konutlarımız, iş yerlerimiz, fabrikalarımız, hatta hayvanlarımız ve burada saymadığımız daha bir çok varlığımız için deprem sigortası yaptırma olanağı bulunmaktadır. Ayrıca, 27 Eylül 2000 tarihinden itibaren 587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararname ile temel olarak meskenlerimiz için Deprem Sigortası yaptırma yükümlülüğü getirilmiş ve bu sigortayı sunmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurulmuştur. Sigorta Şirketleri ve DASK ise müşteri ile aralarındaki sözleşme gereğince üstlenmiş oldukları risk için aldıkları reasürans koruması ile deprem riskinin Türkiye ekonomisi üzerinde yaratacağı baskıyı tüm Dünya ülkelerine yayarak azaltmaktadırlar.

İsteğe bağlı olarak yaptırılabilen deprem sigortalarının 1999 yılında Ülkemizde yaşanan iki büyük deprem felaketinin ardından sigortalıların hasarlarını hızla tasfiye ettiği görülmüştür. Bununla birlikte, 1999 yılı felaketlerinin toplam faturasının 6 milyar ABD doları olduğu tahmin edilirken, deprem riskine karşı sigortalanma oranının düşük olması nedeniyle, bu hasarın ancak %10'u Sigortacılık Sektörü tarafından karşılanmıştır. Bu durum, sigortaya olan talep yetersizliğini bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir; üstelik, sigorta sektörü tarafından karşılanan bu tazminat ödemesinin %95'i afet öncesinde sağlanan reasürans koruması nedeniyle yurt dışından sağlanmıştır.

Oysa, Dünyada örnekleri görülen ve Ülkemizde de uygulanan zorunlu deprem sigortası ve ihtiyari deprem sigortaları ile üzerinde hala çalışılan diğer doğal afet sigortaları, afetlere maruz kalan durumlarda meydana gelen hasarların karşılanmasında en etkin yoldur ve bu sigortaların yaygınlaştırılması durumunda afet sonrası dönem için 2

milyar dolardan 10 milyar dolara yakın bir teminat sağlayacak olması önemli bir gerçektir.

Zorunlu Deprem Sigortası sigortalanma oranlarına bakıldığında da, uygulamanın dört yıl içerisinde göstermiş olduğu başarılı performansı ile yurt dışında örnek ülke uygulaması olarak kabul görmesine ve yurt içinde de çeşitli ödüllere layık görülmesine rağmen, sigorta talebi yönünden sıkıntılar yaşadığı görülmektedir.

Bu nedenle sigorta arz ve talebinin geliştirilmesi için yapılması gereken önemli hususlar aşağıda belirtilmiştir.

- AB normlarına uygun ve yıllardır üzerinde çalışılan “Sigortacılık Faaliyetlerinin Düzenlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun”un bir an önce çıkarılması,
- Halen yürütülmekte olan Zorunlu Deprem Sigortasının mevzuatı olan 587 sayılı Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Deprem Şurası'nda geliştirilen önerileri de kapsayacak biçimde revize edilerek ivedilikle kanunlaştırılması,
- İhtiyari deprem sigortalarında sigortacılık mevzuatı gereği sigorta şirketlerince ayrılması zorunlu tutulan “Deprem Hasar Karşılıkları”nın Kurumlar Vergisi Kanununa göre gider yazılabilmesi için anılan Kanunda gerekli değişikliğin yapılması ve bu karşılıkların yatırıma yönlendirilmesi sonucunda elde edilen getirilerin Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden (BSMV) muaf tutulması,
- Yangın sigortaları üzerinden alınan ve hiçbir mantığı bulunmayan %10 oranındaki Yangın Sigorta Vergisinin kaldırılması,
- Devletin “yara sarma” politikalarını terk edip her fırsatta insanlarımızın özellikle depremle ilgili sigortalarını yaptırmalarını telkin edip sigorta bilincini yerleştirmesi için gerekli önlem ve beyanlarda bulunması,
- Özellikle deprem sigortalarında Devletin ödeme gücü düşük insanlarımıza prim desteği sağlaması,
- Deprem primlerinin kişilerin gelir vergisi matrahından indirilmesine imkan sağlanması,
- Deprem Sigortası için ödenecek primlerin de BSMV'den muaf tutulması

- Kamu mallarının sigorta yapılamayacağına ilişkin düzenlemeden vazgeçilmesi

gerekmektedir.

Sigortacılık Sistemi, deprem gerçekleştikten sonra ortaya çıkan hasarın en kısa sürede giderilmesini sağlamaktadır. Ancak, afet dönemi gibi olağanüstü durumların idaresinde afet öncesinde ve afet anında gerekli müdahaleleri yapacak, sigortacılık sistemi dışında, başka finansal kaynakların da yaratılması önem taşımaktadır. Bu nedenle, Doğal afetler zararlarının aza indirilmesi amacıyla Devlet bütçesinden bağımsız, kalıcı ve sürekli bir fona ihtiyaç duyulmaktadır. Bu fona, Türkiye Ulusal Afet Fonu (TUAF) denilmiştir. Söz konusu fonun kaynakları aşağıdaki kelimelerden oluşacaktır:

1. Sigorta bir araç olarak kullanılmak suretiyle sigorta işlemleri üzerinden alınan BSMV kaldırılarak onun yerine "Afet Fonu" adıyla bir fon ihdas edilmeli ve ilgili kanununda gerekli değişiklik yapılmalıdır.
2. Ülkemizdeki bazı ürün ve hizmetlerden ya KDV'nin belirli bir miktar düşürülerek, düşürülen oranda fon alınması veya KDV'ye dokunulmadan belirli bir oran dahilinde fon ihdas edilmeli, ürün ve hizmet yelpazesinin genişletilmesi veya dar tutulması, fon oranlarının tespiti siyasi otoritenin yetkisi çerçevesinde belirlenmelidir.
3. Gerekteğinde iç ve dış borçlanmalar yoluyla kaynak sağlanmalıdır.
4. Fonun kendi faaliyetlerinden, sigortacılık sektörü ile bazı ürün ve hizmetlerden alınacak paylardan veya diğer kamu hizmetlerinin yarattığı rant ve gelir kaynaklarından alınacak paylardan elde edilecek gelirlere sahip olmalıdır.
5. Fona Kamu bütçesinde her yıl tahsisat yapılmalı ve Fon gerektiğinde Devlet bütçesinden avans alabilmelidir.

Fon risk yönetimi, performans yönetimi ve afet yönetim ile ilgili tüm fonksiyonları ifa etmelidir.

Fon kamu varlıklarının yurt içinde ve yurt dışında sigortalanmaları için gerekli tedbirleri almalıdır.

Fonun idaresi, kamu yönetim otoritesi tarafından iş tanımı belirlenmiş ve görevini yerine getirmesi

için gerekli yetki ile donatılmış katılımcı, kamuya şeffaf, hesap verebilir modern bir kamu kurumu tarafından yapılmalıdır.

Kurum, yapı ve konutların ıslahı ile sağlıklı yeni konut edindirme modellerinde organizatörlük ve garantörlük görevlerini üstlenmelidir. Böylece, herhangi bir afet sonrasında sigortacılık sistemi tarafından yapılan tazminat ödemelerinin afet sonrası şoku atlatamayan vatandaşlarca barınma ihtiyacı dışındaki harcamalar için kullanılmasının da önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Son bir öneri olarak doğal afetlerin küresel bir olgu olmasından hareketle Dünya ülkelerinin afetlere karşı mücadelesinde mali ve teknik işbirliğini, dayanışma ve yardımlaşmasını sağlamak üzere Birleşmiş Milletler çatısı altında "Dünya Afet Fonu" nun (DAF) kurulmasını önermektedir.

Gerek büyük afetler sonrası gerçekleştirilen rehabilitasyon ve yeniden yapılandırma faaliyetleri gerekse afetler öncesinde olası hasarların ortaya çıkarabileceği sosyal ve ekonomik kayıpların en aza indirilmesini sağlayacak iyileştirme, yenileme ve güçlendirme faaliyetlerinin finansmanı ülkelerin kendi öz kaynaklarından karşılanamaz seviyelere çıkmaktadır. Bu nedenle, afetler ile mücadelede gerekli olan kaynak ihtiyacının uluslararası yardım ve dayanışma anlayışı çerçevesinde karşılanmasını teminen Türkiye'nin Dünya Afet Fonu'nun kurulması düşüncesini Birleşmiş Milletler gündemine getirebileceği düşünülmektedir."

Komisyon tarafından hazırlanan sonuç raporda Oda görüşleri önemli ölçüde yer almıştır. Rapor'da yer almayan görüşlerimiz ise öneriler ve karşı görüşler olarak Rapor ekinde aşağıdaki biçimde yazılmıştır.

“Sayın Ömer KIRAL’ın görüşü

‘Zorunlu Deprem Sigortasında yaşanan sorunlar ve öneriler’ başlığı altında aşağıdaki önerinin yer almasını öneriyorum:

- Zorunlu Deprem Sigortası uygulamasının Türkiye genelinde gelir dağılımına bağlı olarak adaletli bir biçimde yaygınlaştırılması için gelir düzeyi düşük ailelerin ödemeleri gereken prim tutarının bir kısmı için Devlet katkısı sağlanmalı yada prim oranları düşürülmelidir.

• Geçmiş yıllarda yapılan hasar ödemelerine bakıldığında Zorunlu Deprem Sigortası tazminatlarının ortalama bir ay içerisinde hak sahiplerine ulaştırıldığı görülmektedir. Afet sonrası şoku atlatabmayan ve aile bireylerini kaybetmiş, gelir yapısı bozulmuş afetzedeler, tazminat ödemesi nedeniyle ellerine geçen söz konusu nakiti ya içine düştükleri kaotik sosyoekonomik durumlardan dolayı yaşamları için zorunlu harcamalara ayırmakta yada başka yerleşmelere göçmektedirler. Afetzedelerin alacakları bu tazminatı anayasal hakları olan barınma ihtiyaçlarını giderme yolunda kullanmalarının temini için devletin konut edindirme amacına yönelik olarak yerleşmelerin stratejik gelişme planları kapsamında kentsel iyileştirme, kentsel yenileme ve yeni yerleşme projelerini afet sonrasında hızla uygulamaya koyarak hak sahibi afetzedelerin afetlere karşı dayanıklı ve güvenli işyerleri ve konutlara sahip olmaları sağlanmalıdır.

‘Sigortadan Yaratılacak Kaynaklar:’

başlığı altında aşağıdaki önerinin yer almasını öneriyorum:

Türkiye Ulusal Afet Fonu için Zorunlu Deprem Sigortası üzerinden alınacak fon en az %15 olmalıdır.

‘Fonun gelirleri’ başlığı altında aşağıdaki karşı görüşün yer almasını öneriyorum:

Raporda Fonun gelirleri altında önerilen gelir kaynakları arasında yer alan

• ‘İmar planlarından kaynaklanan rantlar, İmar aflarından sağlanan gelirler, Gecekonduların yeni yapılara dönüşümünden sağlanan gelirler’ gibi öneriler hassas konular olup şehircilik alanında olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Bu tür önerilerin şehircilik alanında uzmanlığı olan kurum ve kuruluşların katılımıyla, dikkatlice ve ilgili şehircilik yasalarında düzenlenmesi gerekir.

• Geçtiğimiz dönemlerde kaçak yapılar ve gecekondu için çıkartılan imar aflarının yerleşmelerimizdeki afet risklerini nasıl artırdığı ve 1999 depremlerinde bu afların çok acı sonuçlar verdiği, büyük kayıplar oluşturduğu, doğal ve tarihi miras alanlarımızda büyük tahribatlara neden olduğu göz

önüne alınarak bu üç önerisinde Komisyon Raporu’ndan çıkarılması gerekmektedir.

‘Risk yönetimi’ başlığı altında aşağıdaki karşı görüşün yer almasını öneriyorum:

TUAF fonksiyonlarından Risk Yönetimi başlığı altında sayılan “Yeni konut edindirme modellerinde garantörlük görevi üstlenmesi,” işlevinin TUAF kuruluş ana amaçlarıyla bağdaşmaması, fonun riskini artırması ve kaldırılmasını önerdiğim “Yapıların Islahı ve Sağlıklı Konut Edindirme Modeli” ile bağlantılı olması nedeniyle metinden çıkarılmasını öneriyorum.

‘DÖRDÜNCÜ BÖLÜM Yapıların Islahı ve Sağlıklı Konut Edindirme Modeli’ ile ilgili olarak aşağıdaki karşı görüşün yer almasını öneriyorum:

• Dördüncü bölüm’de önerilen kurumsal model kaynak temininden çok kaynak harcamaya yöneliktir. Bu tür modellerin yaşanabilir kentsel çevrelerin ve konut alanların oluşumunda rol alan Belediyeler, konut kooperatifleri, toplu konut kuruluşları, konut kobi’leri, konut sunumu ve isteminin örgütlenmiş aktörleri, Toplu Konut İdaresi ve ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşlarının katılımıyla geliştirilmesinde yarar vardır. Önerilen hipotetik modelin Komisyonun Deprem Şurası Komisyon Çalışmaları Kitabı’na yapılan iş tanımı kapsamı dışında kaldığı düşüncesiyle dördüncü bölümün tümüyle komisyon raporundan çıkarılmasını öneriyorum.”

Oda temsilcisi, Komisyon çalışmaları sırasında taslak rapor aşamasından karşı görüşlerin Sonuç Rapor’a eklenmesi aşamasına kadar Oda Yönetim Kurulu’na ve TMMOB Genel Sekreterliği başkanlığında toplanan Odaların Şura Temsilcileri Komisyonu’na yazılı ve sözlü olarak bilgi vermiş, görüş alış verişinde bulunmuş ve kurumsal eşgüdüm sağlanmıştı.

Eylül ayında yapılacak Deprem Şurası toplantısında Komisyon Raporları 15 dakikalık sürelerde özetle anlatılacak ve Şura Genel Kurulu’ndaki önerilerde dikkate alınarak nihai rapora dönüştürülecektir. Raporların görüşülmesinden sonra Şura Genel Sekreterliği nihai raporları dikkate alarak “Şura Sonuç Bildirgesini” hazırlayacak ve kapanış oturumunda sonuç bildirgesi okunacaktır.

Engelliler, Kamu Mekanı ve Engelsiz Tasarım: Kamusal İç Mekanlarda İrdelenmesi İçin Bir Çerçeve*

Hülagü KAPLAN*, Mustafa ÖZTÜRK**

*Doç. Dr.
Şehir Plancısı,
Gazi Üniversitesi

**Endüstri Mühendisi

Bireylerin erişme ve kullanma hakkına göre mekan incelenmek istendiğinde ayırt edilebilen dört farklı mekan türü olan kamusal – yarı-kamusal – yarı özel – özel mekan'dan birincisinde –kamusal mekan'da – nüfusumuzun %10 dolayında bir kesiminin bu hakkını kullanma olanağını layıkıyla bulamadığı görülmektedir. Bu kesim hareket yeteneği ve/veya algılama ve kavraması fizyolojik, psikolojik veya anatomik yapı ve işlevlerinde belli kayıp dolayısı ile kısıtlı olan bireylerden oluşmaktadır. Temel anlamda i. ortopedik, ii. görme, iii. İşitme/konuşma, iv. Zihinsel engelli (veya özürlü) olarak nitelenen bu dört gruba, daha geniş anlamda yaşlılık, fiziksel veya anatomik olarak ilk bakışta anlaşılamayan sürekli hastalık dolayısıyla engelliler ile, hamile vb. belli bir süre için hareket yeteneğinde kısıtlılar da eklendiğinde, kentsel mekanları kullanmada engelli olanların oranının %10'dan daha büyük bir oranda olduğu açıktır.

Kentlerde kamusal mekanlar, kentin sosyal, ekonomik ve kültürel işlevlerinin gerçekleştirilmesinde önemli payı olan, kentin günlük yaşamının sahneleridir. Genelde, kentsel, kamu mekanı denildiğinde anlaşılan 'kentsel açık mekan' aslında kamu mekanının bir türünü tanımlayabilmektedir. Daha doğru bir tanım için "kamu" ve "mekan" kavramlarını kentsel işlevler ve hizmetler anlamında birbirleri ile belli bir sınıflandırma yoluyla ilişkilendirmek gerekmektedir.

Şöyle ki, mekan açık bir mekan veya kapalı bir mekan olabilir. Sokak, meydan ve parklar ilkinde, kamu hizmetinin görüldüğü binalar ise ikincisine ilişkindir. Dahası, kentlinin birlikte kullandığı, bir arada bulunduğu bazı kamusal mekanlar sabit değil, hareketli olabilir. Toplu taşıma taşıtları, mekansal anlamda buna örnektir.

Kentsel Kamusal Mekan: Sınıflandırılması ve İlişkileri

Buna göre kamusal mekanları kuramsal olarak açık-kapalı anlamında.

kamusal dış mekan

kamusal iç mekan olarak;

sabit – hareketli anlamında da,

sabit kamusal mekan

hareketli kamusal mekan olarak,

sınıflandırılabilir. Bunlar birbirleri ile ilişkilendirildiğinde, aşağıdaki tablo düzenlenebilir.

Tablo - 1: kamusal mekanın tanımı.

	A	S
D	DA	DS
İ	IA	IS

A: kamusal dış mekan S: sabit kamusal mekan
K: kamusal iç mekan H: hareketli kamusal mekan

PLANLAMA
2004/2

* Gelecek sayıda incelemenin ölçütlerine örnekler üzerinden değinilecektir.

Kamu mekanları enerjinin korunumu ilkesine göre düzenlenmelidir. Enerji korunumu hem mekanın düzenlenmesinde, hem de bu mekanın bireyler (kentliler) tarafından kullanılmasında önemlidir.

DS (sabit kamusal dış mekan) için örnekler sokak, meydan, kentsel parklar; İS (sabit kamusal iç mekan) için kamu hizmetlerinin görüldüğü kurum, kuruluş binaları, raylı sistem istasyonları, kentlerarası otobüs terminali gibi ulaşım binaları; İH (hareketli iç kamusal mekan) için çeşitli toplu taşıma türlerinin taşıtları, iç mekanda hareketli merdiven, asansör örnekleri oluşturmaktadır.¹ DH (hareketli dış kamusal mekan) için bugünkü teknolojik gelişme evresinde bir örnek olmaması, bunun gelecek bir evrede de olmaması anlamına gelmemektedir. Bugün için özellikle kamusal iç ulaşım mekanlarında kullanılan hareketli bantların (yürüyen band, hareketli merdiven) gelecekte kamusal dış mekanlarda, özellikle yeni kentsel gelişme alanlarında kullanılabilme olasılığı bulunmaktadır.

Genel, kuramsal anlamda bir kentin (K) kamusal mekanları toplamı

$$K = [DS(DH) + IS(İH1) + İH2] + [YK + YÖ] + [Ö]$$

Olarak ifade edilebilir. Burada DH, DS'nin, İH1, İS'nin fonksiyonları olarak yer almaktadır. İH2 ise toplu taşıma taşıtlarıdır. Kentin kamusal mekanlarının bir bütün oluşturduğu [,] ile belirlenmektedir. YK, YÖ, Ö: yarı-kamusal, yarı-özel, özel mekanları, ifade etmektedir.

Kamusal Mekanın Kullanımı ve İlişkilerine Yönelik Genel Kurallar

Kent mekansal bütünü kamusal mekanlarının düzenlenmesinde bu mekanların tanım ve ilişkilerine yönelik önemli genel kurallar aşağıdaki gibi belirlenebilir.²

- i. Kamu mekanı genelde algılanan kentsel mekanlardan ibaret değildir. Bugün için İH1 ve İH2'de bu kapsamda ele alınmalıdır; DH ise gelecekçi bir fonksiyon olarak düşünülmelidir.
- ii. Kentsel işlevlerde (S) mekanlar genel kural olarak amacı, (H) mekanlar ise araç'ı oluştururlar. Bu genel kurala istisnalar ekseninde dönel mekan gibi, söz konusudur.
- iii. Kamu mekanları belli bir veya birden fazla

işlevler için 'parça' lar olarak biçimlendirilip, düzenlenebilir. Ancak kentsel işlevlerin/hizmetlerin yerine getirilmesindeki amaç-araç ilişkileri nedeni ile biçimlendirilmeleri ve düzenlemelerindeki bir kural bu ilişkiler için kentsel tasarımın geçirgenlik ilkesi ve okunaklılık (anlaşılabilirlik) ilkesinin başından itibaren, erişebilirliğin ve kullanılabilirliğin azamileştirilmesi yönünden, tasarıma dahil edilmesi olmalıdır.

iv. Kentsel kamusal mekanlar bir süreklilik içinde düzenlenmelidir. Bu süreklilik kamu mekanlarının birbirini tanımlar ve tamamlar biçimde, belli durumlarda birbirine geçmeli konumlarda yer alacağından, birbirleri ile ilişkilendirmeleri her birinin projelendirilmesinde gözetilmelidir. Bu anlamda, bir bilişsel-davranışsal bileşen olarak okunaklılık, bir erişebilirlik bileşeni olarak, okunaklılığın yanında geçirgenlik önem kazanmaktadır (Kaplan, 1999). Bu genel kurala istisnalar ana gövde'den (omurga) dallanma'da ortaya çıkabilir. Örneğin, bir konut alanı dış mekan düzenlenmesinde mekansal özellik ve/veya mahremiyet amacı, bir kamu yapısına odaklanma ile dallanma 'çıkılmaz sokak' niteliğini gösterebilir. Ancak bu durumlarda da okunaklılık, mekanın anlaşılır kılınması anlamında, önemini yitirmemelidir.

v. Kamu mekanları enerjinin korunumu ilkesine göre düzenlenmelidir. Enerji korunumu hem mekanın düzenlenmesinde, hem de bu mekanın bireyler (kentliler) tarafından kullanılmasında önemlidir. Bilindiği gibi bireyin biyolojik yapısı enerjisinin korunumu ilkesini de içermektedir. Özellikle kentsel ulaşım mekanlarında enerji korunumu'na karşıt düzenlemelerin yer almamasına özen gösterilmelidir. Enerji korunumuna göre taşıyıcıya ikilemi durumunda, enerji korunumuna uygun mekansal düzenlemenin ölçütü bu mekanda yer alan arazi kullanımlarının iklimin hangi tarafınca yoğun kullanıldığından tanımlanmasından devşirilebilir. Bir kentsel hız yolu, toplu otopark giriş-çıkışı vb. taşıtla

¹ Mimarlıkta özellikle silindirik yapıların veya bir yapının belli bir kesiminin bir eksen etrafında dönel kütle olarak tasarlanması da İH örneğidir. Bu tür amaçlanan genellikle sabit manzara etkisinden, Panorama etkisine geçmekle ilgilidir.

² Kural belirlemesi bu çalışma için yapılmış olup, tartışmaya açıktır.

erişebilirliğin birincil olduğu durumlarda korunum, yakıt tüketimindeki performans, çevre hava kalitesi, gürültü ölçütlerine göre belirlenecek bir ölçüt ile, buna karşılık çevre kalitesi anlamında da hız yolu, belli bir kapasitenin üzerinde birim toplu otopark içermemesi gereken, kentsel merkez gibi yaya yoğun kullanım alanlarında korunum, yaya erişebilirliği ölçütleri ile belirlenmelidir. Bu kısaca, böyle bir alanda, yer alan bir yolun taşıtlara ayrılan (platform) kesiminin yaya karşıdan-karşıya geçişi için, yaya arzu hattına uygun biçimde, kesitte en kısa mesafe ile düzenlenmesidir. Enerji korunumu genel kuralına göre, Ankara’da örneğin Meşrutiyet Caddesi üzerinde yapılandırılmış yaya üst geçitleri, projelendirilmeleri aşamasından itibaren battaldır.

vi. Yine enerji, korunumu ve buna ek olarak, kullanım konforu yönünden dış mekan – iç mekan (DS – İS) ilişkisinde ve iç mekan’ın içindeki ve istasyon örneğinde olduğu ve iç mekan’ın kendi içindeki ve istasyon örneğinde olduğu gibi genel dolaşım/bilet katı (mezanin) peron katı (taşıt katı) ayrımı durumunda, bu katlar arası ilişkide (İS (İH1) ve İS-İH2) düşeyde asansör, lateral bağlantıda rampa veya rampa + hareketli merdiven düzenlemesi genel kural olmalıdır.

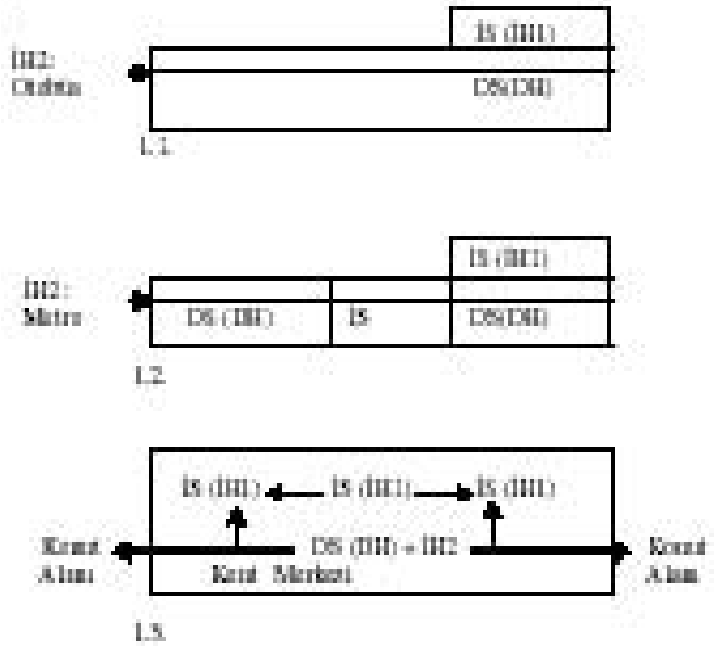
Kamusal Mekan İlişkileri ve Engelsiz Tasarım

Kentsel kamu mekanlarının birbirleri ile kavramsal ilişkileri aşağıdaki gibi şemalaştırılabilir (Şekil - 1)

Engelsiz bir kentlinin konutundan çıkarak, sadece metro’yu kullanarak, bindiği istasyondan önce, indiği istasyondan sonra birer yaya geçidinden geçtiği tek-yönlü bir yolculuk durumunda kamu mekanları ilişkileri şekil-2’de gösterilmektedir.

Şekil - 2’de engelsiz kentli için kaldırım bordür yüksekliği, kaldırım döşemesinin niteliği, yaya geçidinin niteliği, istasyon giriş-çıkışları, istasyon içinin döşeme, döşeme malzemesi, bilet gişesi/makinesi konumu, turnikeler, asansör/hareketli merdiven olup-olmaması, metro taşıtı giriş-çıkışı, taşıt içi düzenleme, varış noktasını oluşturan kamu binasının girişi, iç düzeni, kamu binası içi erişme koşulları, mekansal kullanım

anlamında bu kentliyi öncelikle mekansal kullanımda konfor düzeyi olarak ilgilendirmektedir. Örneğin, asansör/hareketli merdiven seçeneğinin işletimde olmaması durumunda seçenek olarak sabit merdiveni, diğer seçeneğe göre biraz daha fazla enerji harcayarak, kullanabilmektedir. Ancak, eğer yaya geçidi yaya üst geçidi olarak düzenlenmiş ise, belli bir risk olarak, bu geçit yerine eşdüzlemde yolun karşısına geçmesi olasılığı, enerji korunumu ilkesine göre, artmaktadır. Peki, bir engellinin aynı yolculuğu yapması durumunda, kamu mekanlarının düzenlenmesinde nelerin düşünülmesi ve genel çerçeve’de planlamaya, tasarım öğeleri ayrıntısında da kentsel tasarıma dahil edilmesi gerekmektedir? Örneğin görme özürlü bir engellinin standart işgörebilen

Şekil - 1: Kamu mekanlarının ilişkilerinin kavramsal gösterimleri.

1.1: Kentsel dış mekan – yüzeyde toplu taşıma – kamu binası.

1.2: Kentsel dış mekan – metro – iç mekan (istasyon + tünel) - kamu binası.

1.3: Konut alanı – kent merkezi – toplu taşıma – kamu binası. Burada işlevleri uyumlu iki kamu binası arasında askı – geçit (kablolu: sky way) olası ilişkisi de gösterilmektedir.

Şekil - 2: Konut – kamu binası (3) arasında metro ile yolculuğa göre kamu mekanları ilişkisi. G: yaya geçidi 1, 2, 3: iç mekanlar.

engelsiz bir kentliye göre şekil -2'deki yolculuğu gerçekleştirilmesi, mekan engelsiz tasarım çerçevesinde düzenlenmiş dahi olsa şu iki konuda farklılaşma göstermektedir:

i. harcanan zaman artmaktadır

ii. harcanan enerji artmaktadır.

Sözkonusu engellinin engelsiz kentliye göre bu yolculukta karşılaştığı işlem/destek bildirişim sayısı çok daha fazla olup, şekil-2 için tarafımızca 20 işlem/destek bildirişim olarak hesaplanmıştır.

Kamu mekanlarının engelliler için düzenlenmesinin tasarım öğeleri ayrıntılarında, yazının ilk bölümünde yapılan engelliler gruplamasına göre belli farklılıklar sözkonusu olabilmektedir. Ancak kamu mekanlarının birbirleri ile ilişkilendirilmesinde bu yazıda yukarıdaki altı genel kural'a (i – vi) uyularak yapılacak düzenlemeler engelsiz kentsel kamusal mekanların oluşturulmasında 'engelsiz tasarım' altı kuralını da içerdiği takdirde, engelli ve engelsiz tüm kentlilerin ortaklaşa mekansal kullanım paydası elde edilir. Bu altı kuralın beş'i :

i. yeterli/gerekli genişlik

ii. yeterli gerekli hareket alanı

iii. yeterli / gerekli yükseklik

iv. yeterli / gerekli yüzey

v. yeterli gerekli yönlendirme ve uyarma'dır (Andaç, 1997; Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, I. Özürlüler şurası, 1999) Buna Polat (2002) yaşamsal olarak yeterli / gerekli estetik değerler 'i eklemiştir.

Kentsel Bütünleşme ve Engelsiz Tasarım

Kentsel kamu mekanlarının 'kamu'nun (toplumun) tüm bireylerinin 'hakça' kullanımı için ve yaşanabilir mekanlar olarak düzenlenmesi kentleşmenin bir gereği olarak görülmelidir. Böyle bir düzenlemenin bir tasarım öğesi olarak en basit bir örneği merdiven-rampa birlikteliğidir. Tasarımlanan mekanın kısıtlı olması durumunda vazgeçilmesi gereken merdivendir. Rampa eğiminin uygun/gerekli eğimi aşması durumunda 'yeterlilik/gereklilik' kapsamında düşey/yanal hareketli öğelere başvurulması düşünülmelidir. Bu erişilebilir ilkesine basit bir örnektir. Mekanın okunaklılığı (anlaşılabilirliği)'ne basit bir

örnek görme engelinin bastonu ile okuyabileceği biçimde, yönelimi sağlayan döşeme malzemesinde farklılığın düzenlenmesidir. Yaşanabilirlik, mekanın erişilebilir ve okunabilir düzenlenmesine ek olarak mekanın duyumunu ve belli gereksinimlerin giderilmesini de içermektedir. Bu da, çevre kalitesinin kalabalıklık-ferahlık, yeşil doku düzenlemesi, mikroklima gibi değerlere ek olarak, sanitasyon'u da içerdiği anlamına gelmektedir. Bu son söylenene basit bir örnek bir kentsel meydan'da veya bir parkta engelliler için tuvalet vb. öğelerdir. Ancak engellilerin gereksinimlerinin tasarım sürecinde yer alması mekansal ayrımcılık olarak tasarımlama anlamına gelmemelidir. Özel gereksinimi olan engelli kentlilerin köle-yurttaş, siyah-beyaz, gibi, kentsel mekanın düzenlenmesinde yer tahsisi ile tamamen ayrıştırılması, bugün, kamu mekanlarımızın düzenlenmesinde egemen proje anlayışı olan 'Modernist' konvansiyonel kentsel tasarım kadar hakkaniyet dışıdır ve kentsel bütünleşmeye aykırıdır. Bu aykırılık, kentsel ekolojik yaklaşımın, dolayısı ile kentsel sürdürülebilir gelişmenin özellikle eşdeğerlik ve katılım ilkelerinin gerçekleştirilememesindeki bir etkidir.

Engelsiz kentsel tasarım (barrier-free design) ve bunu izleyen evrensel tasarım (universal design) kentsel mekanların tasarımının bu mekanları tüm kentlilerin kullanabileceği, fiziksel bütünleştirme ve toplumsal bütünleşme yönünde bir tasarım olduğunu savunur. Her ne kadar engelsiz-tasarım adı altında olmasa da, konuya ilk eğilenlerden birisi insan-çevre ilişkileri ile kentsel çevre psikolojisi sahasında önemli bir araştırmacı olan J.Douglas Porteous'tur. Porteous mimarların ve plancıların mekanı çoğu kez bir 'görsel kurgu' olarak gördüklerini, kentsel mekanı kullanacakların gereksinim ve arzularını gözardı ettiklerini, bundan 33 yıl kadar önceki bir yazısında belirtmektedir (Porteous, 1971). Tasarım disiplinlerindeki dikkatlerinin kullanıcı ve kullanıcı-çevre ilişkisine çevrilmesi ve tasarımda form öğeleri ve form oluşturma çabalarının yerini 'canlı'yı, (kullanıcı'yı, kentliyi) ve çevre değerlerini gözönüne alan tasarımlara bırakması özellikle 1980'lerin sonundan itibaren sürdürülebilir kentsel gelişme anlayışının ve ilkelerinin planlama, kentsel tasarım, mimarlık gündemlerinde yer alması ile hızlanmıştır.

Son on yıl içinde özellikle Rob İmrie (1997; 2000 a; 2000 b) Peter Hall ve R.İmrie (1999; 2001) ve Brendan Gleeson (1997; 2001) çalışmalarını engelsiz – tasarım’a yoğunlaştırmışlardır. Engelsiz-tasarım kuramsal çalışmaları sürecinde belirginleşen evrensel tasarım konusunda Ann Sawyer (1997) ve ABD’de Uyarlamacı Çevreler Merkezi’nce 2000’de, 21. Yüzyıl İçin Tasarım yapmak başlığı altında düzenlenen evrensel tasarım uluslararası konferansı katkıda bulunmuştur. Bu konferans’a sunulan Vera Helena Moro Bins Ely vd.’nin bildirisinde gelişmekte olan ülkeler kamu mekanları-evrensel tasarım ilişkisi Brezilya örneğinde kurulmaktadır (Bins Ely, V.H.M. vd., 2000). Yine bu zaman aralığında, Toronto’da (Kanada) Engelsiz-Tasarım Merkezi kurulmuştur. Engelsiz-tasarımın amacı bu merkezin kitapçığında şöyle belirtilmektedir: “Engelsiz-tasarımın amacı herkesin fiziksel bağımsız hareketinin ve engellilerin toplumun ana gövdesi ile (toplumun geri kalan kısmı ile – Ç.N.) bütünleşmesinin sağlanmasıdır. Gerçek bağımsız hareket edebilmesinin anlamı bireyin çok az bir yardım alarak veya hiç yardım almayarak günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirebilmesidir”.

Engelsiz-tasarım’ın kavramları ve içeriği sürdürülebilir kentsel gelişme ve dolayısıyla kentsel ekoloji ile doğrudan ilgilidir ve dolayısıyla ekolojik kentsel tasarım paradigmasının (Kaplan, 1995) bir bileşeni olarak görülmelidir.

Yasal Çerçeve

Ülkemizde 1997 yılında 572 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3194 sayılı İmar Kanunu’na eklenen “ek madde 1” imar planlarında, yapılarda ve kentsel, toplumsal, teknik altyapı alanlarında, “fiziksel çevrenin özürllüleri için ulaşılabilir³ ve yaşanabilir kılınması için” Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standartlarına uyulması zorunluluğunu getirmiştir. Aynı kararname ile 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun 15. Maddesinde değişiklik yapılarak, bu madde de sayılan yapılar, bunların çevresinin, yolların, park, bahçe

ve rekreasyon alanlarının, toplumsal ve kültürel hizmet alanlarının, ulaşım araçlarının “özürllülerin kullanımına ve ulaşılabilirliğine uygun olarak yapılmasını sağlamak ve denetlemek” görevi belediyelere verilmiştir. Aynı kararname 3030 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu’nda da değişiklikler getirmektedir.

Türk Standartları Enstitüsü’nün TS9111; TS12460; Şehirçi Yollar-Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm: 10, 11, 14, 22 bu konuda başvurulabilecek standartlar arasındadır.

Yukarıda belirtilen ve daha sonra 2 Eylül 1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan, imar mevzuatındaki yönetmelikleri kapsayan değişiklikler ile, engelli “özürllü” tanımı ve belli yaptırımlar yasal çerçevemizde yer almıştır. Ancak, imar planlarının yapımında, kentsel tasarım projelerinde, mimari projeler, mühendislik projelerinde ve uygulamada yasal olarak getirilen bu yaptırımlara yeterince uyulmadığı, özellikle bina projeleri ile ulaşım ve teknik altyapı projelerinde gözardı edildiği görülmektedir. Gündemde olan “Özürllüler Kanun Tasarısı ve Bazı Kanunlarda ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı Taslağı” da önemli eksiklikleri ve yanlış uygulamaya yol açabilecek hususları içermektedir.

Aşağıdaki bölüm kentsel ulaşım mekanlarından bir örnekleme ve inceleme çalışmasının bulgularını içermektedir. İncelenen mekan bu yazıdaki belirleme ile iç mekandır (İS (İH1). İnceleme ölçütlerinin 1990 yılında ABD’de yürürlüğe giren ADA (Americans with Disabilities Act: Engelli Amerikalılar Yasası) olmasının nedeni, engelsiz tasarım konusunda gelişmiş ve evrensel anlamda yararlanılan bir yasa olmasından dolayıdır.

Ölçütler, ‘kamu mekanında’ erişilebilirliğin sağlanmasını belli yeterlilik / gerekli yaptırımlarına bağlayan ADAAG (ADA Accessibility Guidelines – Buildings and Facilities: Engelli Amerikalılar Yasası Erişilebilirlik Kılavuzu – Binalar ve Donatılar) ölçütlerinden kentsel raylı sistem istasyonları ile ilgili olanlardır.

Engelsiz kentsel tasarım (barrier-free design) ve bunu izleyen evrensel tasarım (universal design) kentsel mekanların tasarımının bu mekanları tüm kentlilerin kullanabileceği, fiziksel bütünleştirme ve toplumsal bütünleşme yönünde bir tasarım olduğunu savunur.

³ Ulaşılabilir terimi yerine daha uygun olan ‘erişilebilir’ terimi kullanılmalıdır.

Kamusal İç Mekanlar Olarak Metro ve HRS’de Engellilere Sağlanan Kullanışlılık ve Donatının Karşılaştırılması Ölçütleri

Amerikan Engelliler Yönetmeliği Bina ve Tesislere Erişebilirlik Kılavuzu (ADA Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities (ADAAG)) her türlü erişilebilir binanın engelliler açısından taşıması gereken özelliklerini vermektedir. Genel olarak Metro ve HRS istasyonlarında engellilere sunulacak tesis ve kolaylıklar bu kılavuzun ilgili kısımlarından derlenerek oluşturulmuştur. Metro ve HRS istasyonları iç mekanlarında engellilerin kullanımına da uygun mekansal düzenlemeleri ilgilendiren ADA Kılavuzu başlıklarından ‘***’ ile verilenler ilerideki sayfalarda tablolaştırılmıştır. Başlıklardan ‘*’ konanlar istasyonlarda yer alması gereken fakat Ankara Metro ve HRS’nde bulunmayanları, hiç yıldız konmayanlar ise istasyonlarla ilgisi olmayanları göstermektedir.

- 4.1 . Minimum gereklilikler**
- 4.2 . Mekan ve uzanma mesafeleri**
- 4.3 . Engelli güzergahı**
- 4.4 . Engeller ve çıkıntılar**
- 4.5 . Yer ve zemin yüzeyleri**
- 4.6. Parkyeri ve yolcu indirme bindirme bölgesi*
- 4.7 . Bordür rampaları*
- 4.8 . Rampalar**
- 4.9 . Merdivenler**
- 4.10.Asansörler**
- 4.11.Platform asansörleri (Tekerlekli sandalye asansörleri Ç.N.)**
- 4.12.Pencereler
- 4.13.Kapılar**
- 4.14.Giriş donatıları (Turnike, bilet (kart) satış gişeleri Ç.N.)**
- 4.15.İçme suyu fışkiyeleri ve su soğutucuları*
- 4.16.Birim tuvalet*
- 4.17.Tuvalet bölmeleri*
- 4.18.Pisuarlar*
- 4.19.Lavabo ve aynalar*
- 4.20.Küvetler
- 4.21.Duş bölmeleri
- 4.22.Tuvalet(Makyaj bakım odaları Ç.N.)
- 4.23.Banyolar, banyo odaları ve banyo donatıları ve duş odaları

4.24.Bulaşıklıklar

4.25.Depolar

4.26.Trabzan, tutamaklar ve küvet ve duş oturakları**

4.27.Kontrol ve işletme mekanizması**

4.28.Alarmlar**

4.29.Farkedilebilir uyarılar**

4.30.İşaretler**

4.31.Telefon**

4.32.Yerine sabitlenmiş veya yerinde yapılandırılmış iskemle ve masalar

4.33.Toplanma/toplantı alanları

4.34.Bilgi edinme aygıtları**

4.35.Giyim kuşam (prova) odaları

4.36.Sauna ve buhar banyoları

4.37.Banklar**

Ankara Metrosu ve HRS’nde (Ankaray) istasyonların engelliler tarafından kullanılabilirlik ve donatı yönüyle ADA Yönetmeliği ölçütlerine göre yeterliliği, Metro için Macunköy, Ankaray için Maltepe İstasyonlarında ayrı ayrı, Kızılay istasyonunuda ise Metro ve Ankaray’ın birlikteliği ile incelenerek karşılaştırılmıştır. Bu İstasyonlardaki inceleme Nisan 2004’te her bir istasyon, bir veya birkaç defa yerinde gezilerek yerinde tespitler ile yapılmıştır. Kızılay Metro ve Ankaray Kat Planları Şekil -3’te gösterilmektedir.

KAYNAKÇA

ADA Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities,

Adaç, G. (1997) Ulaşılabilirlikte Boyutsal Kriterler, Yapı Dünyası, Şubat, 2*.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (1999), I. Özürlüler Şurası: Çağdaş Toplum

Yaşam ve Özürlüler Komisyon Raporları Kitabı, Fiziksel Çevrenin Düzenlenmesi

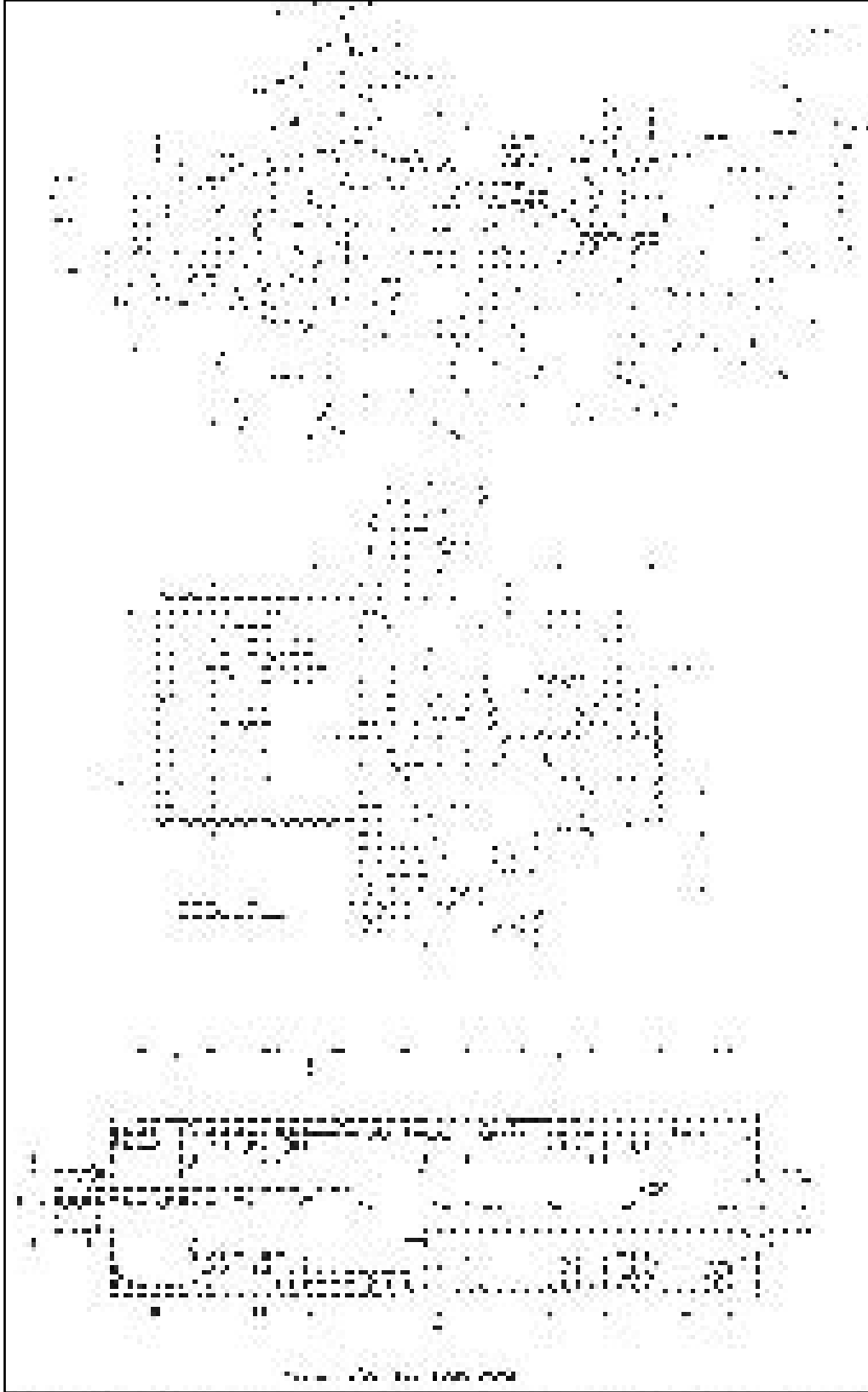
Alt Komisyonu Raporu, Ankara.

Bins Ely, V.H.M. vd. (2000) Towards Universal Design of Public Areas in Developing

Countries, Designing for the 21st Century: An International Conferenceon

Universal Design, AEC.

Edwards, C, (2001) Inclusion in Regeneration: A Place for Disabled People ? Urban

Şekil-3: Kızılay Metro ve Ankaray İstasyon Kat Planları. En üstte mezanin, ortada ara kat, altta peron katı.

- Studies, vol.38, no.2, 267-286.
- Gleeson, B. (1997) The Regulation of Environmental Accessibility in New Zealand., International Planning Studies, vol.2, no.3, 367-390.
- Gleeson, B. (2001) Disability and the Öpen City, Urban Studies, vol.38, no.2, 251-265.
- Hall, P., Imrie, R., (1999) Architectural Practices and Disabling Design in the Built Environment, Environment and Planning B: Planning and Design, no.26, 409-425.
- Imrie, R. (1997) Challenging Disabled Access in the Built Environment, Town Planning Review, vol.68, no.4, 423-448.
- Imrie, R. (2000) Disability and Discourses of Mobility and Movement, Environment and Planning A., vol.32, 1641-1656.
- Imrie, R. (2000b) Responding to the Design Needs of Disabled People, J.of Urban Design vol.5, no.2, 199-219.
- Imrie, R., Hall, P. (2001) Inclusive Design: Designing and Developing Accessible Environment, Spon Ltd., Londra.
- Kaplan, H. (1995) Yeni Bir Kentsel Tasarım Paradigması Olarak Ekolojik Kentsel Tasarım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Planlama'ya ve Tasarıma Ekolojik Yaklaşım Bildiriler Kitabı, 91-144.
- Kaplan, H. (1999) Kentsel Tasarımda Duyarlılığa Bir Yaklaşım: Ankara Kent Merkez Mekanlarının Duyarlı Kentsel Tasarım İlkeleri Çerçevesinde Test Edilmesi, 1. Ulusal Kentsel Tasarım Kongresi Bildiriler Kitabı, 283-290.
- Polat, E. (2002) Kentsel Yaya Mekanlarındaki Tüm Kullanıcılar İçin Karar-Destekli bir Tasarım Modeli Önerisi: Ankara Kent Merkezi Örnekleme, Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Ankara.
- Porteous, J.D.(1971) Design with People - The Quality of the Urban Environment, Environment and Behavior, vol.3, no.2, 155-178.
- Sawyer, A. (1997) Accommodating the Disabled, the Architects' Journal, no.1, 58-59.

**Pananos
Plajı ve
Çevresi
Kentsel
Tasarım
ve
Peyzaj
Projesi
Yarışması**

Selçuk (İzmir) Belediyesi Aralık 2003 Pananos Plajı ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Projesi Yarışması

EKOLOJİ VE PLANLAMA

Y. Şehir Plancısı

Mehmet Nazım ÖZER

Ülkemizde yaşanan ve yaşanmakta olan hızlı kentsel büyüme ve gelişmenin, ekolojik değerlere sahip alanlara olumsuz etkileri gözlemlenmektedir. Kentsel çevrenin yayılması / büyümesi, doğal çevre üzerinde egemen olma alışkanlığı, sınırsız ve özensiz kullanma baskıları sorunsalı, hassas dengelerin mevcut olduğu ekosistem alanlarının bozulmasına veya tahrip olmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz etkilerin sonuçları ne boyutta ve ne zaman ortaya çıkabileceği net olarak bilinmeyen bir ekolojik tahribatın habercisidir.

Ekolojik sorunlar, 1970'li yıllardan bu yana uluslararası ve ulusal düzeyde küresel bir konu olarak ülkelerin gündemine girmiştir. Doğal kaynakların sınırsız ve bilinçsizce tahrip edilmesi nedeniyle BM Genel Kurulu'na 1987 yılında sunulan "Ortak Geleceğimiz" adlı Brundtland Raporu, 1992 Rio Dünya Çevre ve Kalkınma Zirvesi'nde Gündem 21 Eylem Planı önerisi ve Sürdürülebilir Kalkınma 2002 Zirvesi'nde sunulan Johannesburg Bildirileriyle yoksullukla mücadele, üretim ve tüketim kalıplarının değiştirilerek biyosferin ve biyolojik çeşitliliğin korunması amaçlanmaktadır.

Çalgüner (2003) ekolojiyi;(1) canlılar ile çevreleri arasındaki karşılıklı etki ve ilişkileri inceleyip araştıran ve çevreye göre daha geniş bir kavrayış getiren ve biyosferin (yaşam alanının) dengesini ve bütünlüğünü (2) amaç olarak gören bir bilim olarak tanımlamaktadır. Ekoloji, insan dahil tüm canlıların yaşadığı, nefes aldığı, beslendiği doğanın ve doğal döngülerin tümünü içeren bir şekilde tanımlanabilir (Arapkırlioğlu, 2003). Günümüzde de ekoloji, canlıların yaşam temellerini dolayısıyla doğayı korumanın ilkelerini öğreten bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır.

Ekoloji kavramının mekanı ve konusu ekosistemdir. Ekosistemi, ekoloji disiplininin, ekolojik çalışmaların temelini biçimleyen çalışma bağlamında "doğada bir arada yaşayan canlı ve cansız varlıkların sistemli ilişkiler kurarak oluşturdukları bir sistem olarak tanımlayabiliriz (Cook ve Özke- resteci, 2001; Kayır, 2003). Çepel (1992) Ekolojinin temelinde şu üç konuyu inceleyip araştırmanın gereğini ortaya koymaktadır. Bunlar;

- Ekosistem analizleri ve sistem modellerinin geliştirilmesi,

(1) 1869'da bir Alman biyologu olan Ernest Haeckel tarafından kullanılan ekoloji, Yunanca "yer (konut, hane)" [oikos] ve "bilim-söylem" [logos] sözcüklerinden türetilmiştir. Ekoloji sözcük anlamıyla yerleşme bilimi yada yurt söylemi olarak ifade edilmiş ve bu bilimin ilk gelişim aşamalarında canlıların yaşadığı yerlerin özellikleri incelenmiştir (Çepel, 1992).

(2) Ekolojinin inceleme ve araştırma sonuçlarının değerlendirilmesinde indirgemeli ve bütünsel yaklaşımlardan yararlanılmaktadır. İndirgemeli yöntemde, bir bütün parçalara bölünerek her parça tek tek incelenir, sebep sonuç ilişkileri çıkarılır ve ardından parçalar bir araya getirilir. Bütünsel yaklaşım ise ekolojik olaylardan neden sonuç ilişkilerini doğru ve net olarak ortaya koyabilmek için ekolojik olayların da geldiği sistemdeki tüm etkilerin ve süreçlerin bir bütün olarak düşünülüp değerlendirilmesidir (Çepel, 1992; Kayır 2003). Ekolojik sürecin o sistemi bir bütün haline getiren tüm elemanların işlev ve ilişkilerinin ortak ürünü olması nedeniyle bütünsel yaklaşım tercih edilmiştir.

- Ekolojik döngüler ve
- Ekolojik enerji konularıdır.

Ekosistem (3), mekanda, belirli sınırları olan ancak geçiren; canlı - cansız elemanları ve bunlar arasındaki etkileşimlerin karmaşası dolayısıyla dinamik ve zaman boyutunda sürekli değişim ve gelişim gösteren bir bütün olarak algılanmalıdır. (Şahin, 2003)

İnsanlık tarihine bakıldığında, insan ve doğa ikilemi (karşıtlığı) devamlı vardır. Bu ikilem kurgusunun temelinde doğal çevre ve doğayla insanın karşılıklı bağımlılık ve ilişki içerisinde olması yatmaktadır. Ekoloji, planlamayı tasarımı da yeniden tanımlamak adına yeni bir araç olabilir mi? Planlama ve tasarım kuramlarında bu soru sıkça tartışılmaktadır. Çevresel etki değerlendirilmesi, stratejik planlama, ekolojik planlama (4) ve biyoplanlama (5) kavramları ile planlama süreci ve araçları yeniden tanımlanmaktadır.

Kentleşme doğayı sömüren (yok eden, tahrip eden) bir araç haline gelmiştir. Şükran (2003), doğal süreçlerin kent içinde devamlılığını sağlayacak alanları açık ve yeşil alan sisteminin önemli parçası olarak görmekte ve doğada kentsel ve kırsal alan diye bir ayırım olmadığını, hiçbir sistemin birbirinden izole olamayacağını belirtmektedir. Ayrıca bir ekolojik alanın, herhangi bir kullanım karşısındaki taşıma kapasitesinin (6) de dikkate alınması gereklidir.

Çalgüner (2003), doğa tamirciliğinin ötesinde, bir ekosistem alanına müdahale edilmesi ve sistemin bir anlamda sistemin ortak yararına olacak şekilde planlanması gerektiğine değinmektedir. Ekolojik amacın süreç içinde belirlendiği süreç planlaması, stratejik planlama şeklinde ele alınmalıdır. Bu bağlamda Ekolojik planlama yaklaşımının ilk adımı ekosistem analizidir. Bir ekosistemin analizi ise o sistemin formunu ve

fonksiyonunu belirleyen temel ekolojik süreçlerin, organizmaların, kolonizasyonun, desenin ve aynı zamanda lokal müdahalelerin analizini gerektirir (Şükran, 2003).

Kaplan (2002) açık ve yeşil alanların planlama ve tasarım çalışmalarında yeni bir doğa anlayışı oluşturma ve geliştirme sorumluluğu olduğunu ve kent ile doğanın birbirlerine duyarlı olması gerektiğini belirtmektedir. 21. yüzyılın en önemli konusu ekolojik değerler olarak saptanmaktadır. Bu nedenle ekosistemler ve süreçlerinin değer olarak planlama ve tasarım ortamlarında ele alınması önemli konuların başında gelmektedir.

Kentlerin artan nüfusunun açık ve yeşil alan ihtiyacını karşılamak üzere kent çeperlerinde kalan ekolojik alanların kentli kullanımı için değerlendirilme çabaları son yıllarda yoğunlaşmaktadır. Ankara Gölbaşı Doğa Parkı, Antalya Lara Kent Parkı ve Selçuk Pananos Plajı planlama, tasarım ve peyzaj proje yarışmaları bu çabaların en önemli örnekleridir. Bu alanlar taşıdığı doğal kaynak değerlerinin çeşitliliği, niteliği, olumsuz müdahalelere karşın koruduğu doğal kimliği ile bölgede ayrıcalıklı potansiyel alanlar olarak değerlendirilmelidir.

Pananos Plajı (Selçuk) Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması, ülkemizde sınırlı sayıda yapılan ve konusu özelinde ilk örneklerinden biridir. Ülkemizdeki yarışmalarda; yarışma süreci ve ödül alan projelerdeki temel fikir ve tasarım ilkelerinin saptandığı ve daha geniş kitlelere ulaştırıldığı bir belgelemenin çok fazla yapılmadığı belirtilebilir. Yarım asırlık bir süre içerisinde gerçekleştirilen yarışmaların çoğu mesleki ortamda iz bırakmadan fikirleri ve deneyimleriyle uçup gitmişlerdir.

Planlama dergisi bu sayısında söz konusu eksikliğin giderilmesini amaçlamaktadır. Bu yayında

(3) Ekolojik sistemin bir bütün olarak ele alınması gerektiğini 1942 yılında ilk ortaya atan Amerikalı bitki biyoloğu Egler'dir. Egler bitki topluluklarının bir doğal bütün oluşturduğunu; insanoğlunun bu topluluk üzerinde etkin bir rolü olduğunu vurgulayarak, bu ilişkinin tümünü Bütüncül İnsan Ekosistemi olarak adlandırmıştır (Arapkirlioglu, 2003)

(4) Ekolojik planlama, doğal döngülerin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla doğayı temel alan bir yaklaşımdır. (Sılaydın, 2003)

(5) 1990 yılların sonunda Amerika'da biyologların önceliğiyle atılan biyoplanlama, kentin kendisini insan türünün yaşadığı bir mekanizma olarak ele almasıyla farklı bir mekanizma olarak ele almasıyla farklı bir bakış açısı benimsemektedir. Biyoplanlama sürecinde insan ve çevresine ilişkin tüm disiplinlerin bir araya getirilerek ortak bir çalışma platformu önerilmektedir. Bu yaklaşım kent biyoplanlaması veya kentsel biyoplanlaması olarak adlandırılmaktadır. (Arapkirlioglu, 2003)

(6) Taşıma kapasitesi bir alanın doğal ortamın sürekliliğine zarar vermeden taşıyabileceği en fazla kişi, konut, yaban yaşamı sayısı ya da bir kullanım tipine ilişkin mekan büyüklüğü olarak tanımlanabilir.

Pananos Plajı Yarışmasının konusu, amacı, sürece ilişkin değerlendirme ve yarışmaya teslim edilen, her biri büyük emek ve düşünce ürünü olan 53 projeden ancak ödül alan 12 projenin fikir içeriği ve jüri raporları sunulmaktadır.

Kaybedilmeye başlanan eşsiz kültür ve doğal değerlerimizin bu yarışma sonucu elde edilen fikir ve tasarım birikimi ile belgenerek araştırmacılara ve meslek adamlarına bir planlama ve tasarım kültürü oluşturması açısından önemli bir eser olacağı inancındayız.

Bu yazının devamında yer alan raporlar yarışmacıların kendileri tarafından hazırlanmış özgün proje raporlarıdır.

Bizlerle bu bilgileri paylaşmamıza olanak tanıyan Selçuk Belediyesi İmar Müdürü Onur YETİZ ve yarışmacılara teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

Arapkirlioğlu, K., 2003, Ekoloji ve Planlama, Planlama Dergisi 2003/1, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, ss 4-8.

Cook, J., Özkeresteci, İ., 2001, Ekolojinin Mimarisi, Domus 10, İstanbul, ss 52-57.

Çalgüner, T., 2003, Çevre mi? Ekoloji mi?, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Çepel, N., (1992), Doğa Çevre Ekoloji, Altın Kitaplar, İstanbul.

Ferry, L., 2000, Ekolojik Yeni Düzen, Çev. T. Ilgaz, Cogita Yapı Kredi Yayını, İstanbul.

Kayır, G.Ö., 2003, Doğaya Dönüş (Topluma Ekolojik Bakış), Bağlam Yayınları, İstanbul.

Sılaydın, B., 2003, Fiziksel Planlama, Toplumsal Bilinç ve Ekoloji, Planlama Dergisi 2003/1, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, ss 9-13. ÖZER M.N., Şahin Ş., 2002, Kentsel Tasarımda Ekolojik Etik, 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması (Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler Uluslararası Sempozyumu Oturum Teması; Kentsel Tasarımda Kurama Doğru), MSÜ, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayını, İstanbul, ss 280-295.

Şahin Ş., 2003, Ekolojik Söylemin Mekan Planlama ve Tasarıma Yansımaları, Peyzaj Mimarlığı Dergisi 2003/2, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayını, Ankara, ss 55-59.

YARIŞMA ŞARTNAMESİNDEN

Yarışma Alanının Seçilme Gerekçeleri

Yarışmaya çıkarılarak, büyük bir kentsel park olarak düzenlenmesi istenilen alan, Selçuk belediye sınırlarının kıyıdaki bölümünü oluşturan Pamucak bölgesinde yer almaktadır. Pamucak bölgesi, güney bölümünde turizm amaçlı yapılaşmaların başladığı, hazırlanan koruma amaçlı imar planlarının uygulamaya geçirilmesi sonrasında Türkiye'nin sayılı turizm bölgelerinden biri olması beklenen bir alandır.

Başta Ephesos antik kenti olmak üzere, var olan çok sayıda kültürel değer yanında, sahip olduğu doğal değerler bölgeye olan ilgiyi sürekli kılmaktadır. Bu ilgi bölgeyi turizm açısından önemli bir odak durumuna getirmiştir.

Pamucak bölgesi 7 Aralık 1985 tarih ve 85/10036 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı büyük bölümü kamu mülkiyeti niteliğinde olan sahile yakın bölümlerin entegre turizm tesisleri olarak düzenlenmesi için planları üretmiştir.

Pamucak sahili ve çevresindeki alanlar, "İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu" nun 10.10.1991 ve 18.8.1995 tarihli kararlarıyla, doğal değerler açısından sahip olduğu potansiyeller göz önüne alınarak "2. Derece ve 1. Derece Doğal Sit Alanı" ilan edilmiştir. Alanın büyük bölümünün doğal sit alanı olması, bunun yanında çok sayıda arkeolojik sit alanının bulunması nedeniyle, Selçuk Belediyesi 1997 yılında Selçuk-Pamucak Koruma Amaçlı İmar Planını üretmiştir.

Hazırlanan planlarda, Pamucak Bölgesi ağırlıklı olarak turizm tesis alanı olarak planlanmış, bu alanlarla doğrudan ilişkili olmak üzere, tatil köyü, golf sahası, kamping alanları, günübirlik tesis alanlarının düzenlenmesi yapılmıştır.

Sahip olduğu potansiyelin yanında Pamucak bölgesi, yaz aylarında özellikle hafta sonlarında, yakın çevre yerleşmelerden ve ilçelerden (Torbalı, Tire, Bayındır, Ödemiş, Kiraz gibi) sahile gelen kullanıcılara plaj ve rekreasyon alanı olarak hizmet sunmaktadır. Bugün için Pamucak sahilinin güney kesimi 5 yıldızlı turistik tesisler tarafından kullanılırken, özellikle ulaşımın en rahat sağlandığı ve henüz

yapılaşmamış orta bölüm halk plajı olarak kullanılmaktadır.

Onaylanan imar planlarının yürürlüğe girmesi ve uygulamasının tamamlanması sonrasında, bölge bir yandan önemli bir turizm merkezine kavuşurken, diğer yandan bugün için sahilin orta bölümünde verdiği bölgesel rekreatif hizmetini veremez duruma gelecektir.

Bu endişeden hareketle ve yakın gelecekte ortaya çıkması olası bir sorunu gidermek amacıyla, Pamucak bölgesinin kuzey bölümünde yer alan ve bugün için yoğun olarak kullanılmayan Pananos Plajı ve bitişiğindeki alanların halka açık plaj tesisleri ve çağdaş bir rekreasyon alanı olarak düzenlenmesi düşüncesi geliştirilmiştir.

Yarışmayla projelendirilecek olan alanın yaklaşık büyüklüğü, 103 hektardır. Yarışma alanı genel olarak, aynı zamanda alanın kaynak değerlerini oluşturan ve birbirini tamamlayan üç farklı bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, kumsal bölümüdür. Bu bölüm park alanı boyunca güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanmakta, yaklaşık uzunluğu 1800 m. ve ortalama genişliği 100 m.'dir. Alan içindeki bir diğer farklı bölüm, sulak alanlardır. Planda park alanı içinde kalan su kaynakları ve bu su kaynaklarının oluşturduğu gölcükler ile sulak alanın deniz ile bağlantısını sağlayan uzantısı, yarışma alanındaki bölümlerden ikincisini oluşturmaktadır. Sulak alanlardan güneyde olanın büyüklüğü yaklaşık 30.000 m², kuzeyde yer alanın alansal büyüklüğü yaklaşık 125.000 m²'dir. Alan büyüklükleri mevsimlere göre küçük çapta değişiklikler göstermektedir. Kuzeydeki sulak alanı denize bağlayan uzantı ise yaklaşık 450 metre uzunluktadır. Alan içindeki üçüncü farklı bölüm, doğal bitki örtüsüne sahip olan, toprak derinliği düşük yer yer kayalık sırtlar ve bu sırtların etekleridir. Gerek sahip olduğu bitki örtüsü açısından, gerek sahip olduğu topoğrafik yapı ve gerekse sahip olduğu manzara açısından bu bölüm de ayrı bir öneme sahiptir.

Yarışmadan Beklentiler ve Amaç

Yarışma sonunda, söz konusu alanda yaratılacak tasarım ile;

- Günümüzün peyzaj mimarlığı, şehircilik, mimarlık, mühendislik ve sanat anlayışının çevre ve doğa koruma önceliği yönünden uygun çözümlerin bulunması.

• Selçuk, çevre yerleşmeler ve turizm merkezine hizmet verecek bir rekreasyon alanının, başta kıyı kullanımı olmak üzere çevresindeki diğer kullanım alanları ile bütünleştirilerek oluşturulması.

• Bölgenin doğal flora ve faunasına uygun bir yaklaşım anlayışı ile uygun ortamın oluşturulmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi.

• Park bütünselliği içinde, mevcut durumu da gözeten, alanı estetik ve fonksiyonel olarak da değerlendiren önerilerin elde edilmesi.

• Alana farklı işlevler kazandırmak suretiyle, her kesimden farklı yaş grubunu çekecek ilgi odaklarının yaratılması.

• Sürdürülebilirlik çerçevesinde, alanın işletme ve yönetim modelinin belirlenmesi beklenmektedir.

• Alana farklı işlevler kazandırmak suretiyle, her kesimden farklı yaş grubunu çekecek ilgi odaklarının yaratılması.

• Sürdürülebilirlik çerçevesinde, alanın işletme ve yönetim modelinin belirlenmesi beklenmektedir.

• Bu çerçeve içinde amaç: İmar planlarında "Büyük Kentsel Yeşil Alan" olarak düzenlenmiş olan alanda, plajla birlikte bir bütün olarak düzenlemenin yapılmasını sağlayacak, bölgenin sahip olduğu doğal değerlerin korunmasına katkı yapacak ve bunun yanında konaklama amaçlı turizm tesislerinden bağımsız, halka tümüyle açık bir plaj ve çağdaş bir rekreasyon alanının elde edilmesini sağlayacak projeyi elde etmektir.

Gereksinim Programı

Yarışmacının temel yaklaşımları doğrultusunda, halka açık bir plaj ve rekreasyon alanının gerektirdiği üniteler, giriş tesisleri, otopark türleri, toplu taşıma durakları, oyun ve dinlenme alanları, seyir terasları, piknik alanları, yeme içme tesisleri, göl çevresi düzenlemeleri, heykel, minyatür, maket vb. plastik öğeler, servis ve teknik altyapı alanları, tuvaletler, yönetim birimleri ve imar planı notlarında sayılan diğer birimlere düzenlemelerde yer verilebilecektir.

Bunun yanında yarışmacılar tarafından hazırlanacak önerilerde;

- Alanda var olan kumsalın halka tümüyle açık bir plaj olarak düzenlenmesi, kıyıdaki düzenlemelerin bu amaca uygun yapılması,
- Alan içinde yer alan sulak alanların düzenlenmesine özel önem verilmesi, su ürünleri ile ilgili önermelerde bulunulması,
- Alan içindeki tüm düzenlemelerde, doğal bitki örtüsüne sahip alanların bütünselliğinin korunması, bozulmayı arttıracak düzenlemelerden kaçınılması ve doğal bitki örtüsünün geliştirilmesi,
- Malzeme kullanımında yöresel malzemelerin tercih edilmesi,
- Uygulama açısından, kısıtlı bütçe olanaklarının dikkate alınması gerekmektedir.

Yarışma alanı Pamucak Turizm Merkezi sınırları içinde yer almakla birlikte, alanının bir bölümü 2. Derece ve bir bölümü de 1. Derece doğal sit alanıdır. Bu nedenle, Yüksek Kurulun almış olduğu ilke kararları doğrultusunda, bu tür alanlarda yer alabilecek kullanımlar, yapılar ve faaliyetler sınırlandırılmış durumdadır.

Yarışma alanı, onaylı imar planlarında, “Büyük Kentsel Yeşil Alan” olarak tanımlanmış ve bu alan içinde yapılabilecekler plan notlarında tanımlanmıştır. Ancak; Yarışmacıların, plan notlarında sayılan kullanım türlerinin yanında, yürürlükteki ilgili yasa hükümlerine ve Yüksek Kurul’un almış olduğu ilke kararlarına aykırı olmamak, alanın doğal değerlerine zarar vermemek koşuluyla, düzenleme amacına aykırı olmayan yeni ve farklı önerileri geliştirmeleri olanaklıdır. Bu türden yeni önerileri geliştiren yarışmacıların hazırlayacakları raporda, öneri gerekçelerini ve imar planı üzerinde ya da notlarında yapılması gereken değişikliği de açıklamaları gerekmektedir.

İmar planında, alan geneli için uygun görülen yapılaşma emsali 0,05 dir. Yarışmacıların, bu emsal sonucunda ortaya çıkan yapılaşma yoğunluğunu, alanın yeşil alan ve plaj özelliği ile doğal sit alanı olmasını dikkate alarak yeniden değerlendirmeleri önerilmektedir.

Yarışmacılardan İstenenler

1/1000 Ölçekli Proje: Yarışma alanının bütünü kapsayan ve yarışmanın amacını içeren (işlevler, peyzaj, sirkülasyon vb.) her türlü ayrıntının, ölçeğin elverdiği ölçüde verileceği çalışmadır.

1/500 Ölçekli Proje: Yarışmacılar tasarımın özelliğine göre seçecekleri iki ayrı bölgeden 1/500 ölçekli proje hazırlayacaklardır. Mimari ve peyzaj mimarlığına yönelik çözümler, yaya, taşıt, bisiklet vb. ulaşım çözümleri, toplu taşın durakları vb. öneriler, birbirinin bütünüleyicisi olacak şekilde hazırlanacaktır. Arazi plastığı, tesviye kotları, dolaşım, kent mobilyaları, donatılar ve diğer elemanlar ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda projede gösterilecektir.

Bitkisel kitle oluşumu, estetik ve fonksiyonel ilişkiler kurulacak biçimde, uygun görülen bitki tür ve boylarına göre bitkilerin yer ve miktarları projede belirtilecektir. Proje üzerinde bazı temel ölçüler, büyüme alanları, kesit çizimleri, detay referansları ayrıntılı olarak belirtilecek.

1/200 Ölçekli Proje: Tasarımın özelliğine göre, 1/500 ölçekli proje sınırları içinden seçilecek iki farklı yerden, ölçeğin gerektirdiği ayrıntıda hazırlanacak, tasarımda kullanılan bütün malzeme türleri, bitkiler, arazi kotları belirtilecektir.

Ek Çizim ve Açıklamalar: Yarışmacıların gerekli gördüğü miktarda ayrıntı çizimleri, genel silüet ve perspektifler vereceklerdir. (3 boyutlu görüntüler)

Açıklama Raporu: Yarışmacı, şartname ve ekinde verilen bilgiler ve paftalarda yeterli olarak açıklanan konuların yinelenmesinden kaçınarak, konu ile doğrudan ilgili açıklamaları kapsamak üzere bir rapor hazırlayacaktır. Hazırlanacak raporlarda;

- Yarışmada önerilen açık ve yeşil alan peyzaj projeleri ile ilgili ihtiyaç programı, alanın yakın çevresi ile nasıl ilişkilendirildiği, alana ait verilerin ve konunun ele alınışı ile değerlendirilişi açıklanacak, önerilen yapısal malzeme ile özellikleri, bitki türlerinin nitelik ve niceliği, korunması istenen mevcut yapısal ve bitkisel öğelerin ele alınışı ile çözüm önerileri, uygulama ve bakıma yönelik teknik bilgiler ve yöntemler ile uygulama yaklaşık maliyeti belirtilecektir.
- Yarışmada önerilen yapılarla ilgili olarak ihtiyaç programı ve arsa verilerinin, konunun projelendirilmesinde ele alınışı ve değerlendirilişi belirtilecek, yapı ekonomisi, işletme ve geleceğe dönük devamlılığı açısından işlevine

en uygun inşaat sistemi, malzeme ve genel mimari planlama ile çözüm hakkında bilgiler verilecektir.

- Yarışma alanına ait imar planı kararlarında (sınır, plan notu, yapılaşma düzeni ve koruma kararları gibi) değişiklik öngörülüyorsa bu önerilere de raporda ayrıca yer verilecektir.
- Öneri planlarındaki tasarım ilkeleri, planlarda gösterilme olanağı olmayan maliyet, olabilirlik, uygulama etapları, esneklik vb. konuların açıklamaları ile peyzaj mimarlığı, mimari ve altyapı, işletme ve yönetim modeline ilişkin konulardaki tamamlayıcı bilgi ve yaklaşımlara da raporda yer verilecektir

Yarışma Takvimi

Projelerin Teslim Tarihi 16 Şubat 2004

Sorular ve Yanıtlar 09 Ocak 2004

Jüri Toplantısı 23 Şubat 2004

Danışman Jüri Üyeleri H. Vefa ÜLGÜR (Selçuk Belediye Başkanı), Mahmut DRAHOR (Şehir Plancısı), İsmail PAYAMCI (İnşaat Mühendisi), Kazım PEHLİVANOĞLU (Mimar)

Asli Jüri Üyeleri Prof. Dr. Ümit ERDEM (Ziraat Mühendisi / Peyzaj Mimarı), Prof. Dr. Erhan Vecdi KÜÇÜKERBAŞ (Peyzaj Mimarı), Ersin PÖĞÜN (Mimar), Ömer KIRAL (Şehir Plancısı), Talat ULUSOY (Mimar), Necati UYAR (Şehir Plancısı), Hatice BALIÇ (Peyzaj Mimarı)

Yedek Jüri Üyeleri Bilgi YARCI (Peyzaj Mimarı), Yrd. Doç. Dr. Dürrin SÜER (Mimar), Doç. Dr. Adnan KAPLAN (Peyzaj Mimarı), Ayşe EZER (Şehir Plancısı)

Raportörler Atilla AKSOY (Mimar), Onur YETİZ (Harita Mühendisi)

BİR BELEDİYEDEN BİR ÖRNEK YARIŞMA,

PANANOS PLAJI (SELÇUK-İZMİR) KENTSEL TASARIM VE PEYZAJ PROJE YARIŞMASI

Ümit ERDEM

Plansızlığın sıradan bir nitelik olduğu ülkemizde, böyle bir yarışmanın gerçekten hepimizi umutlandıran ve heyecanlandıran bir olgu olarak görülmesi gerektiğini, vurgulamakla başlamak istiyorum sözlerime. Hele bu olgunun, bir “ÇEVRE MASTER PLANI” bile bulunmayan, koca koca “MEGAKENT”lerimiz dururken, bir ilçe belediyesince ele alınmış olması, bizleri ayrıca mutlu ediyor. Çünkü hepimizin bildiği gibi, 20. yüzyılda göz ardı ettiğimiz PLAN ve PLANCI kavramları yüzünden ne yazık ki bugün, 21. Yüzyılın eşliğinde çarpık kentleşme durumunda bulunan öne çıkmış bir ülke durumundayız.

Pananos Plajı gerçekten konumu itibarıyla de böyle ele alınmayı zorunlu kılan bir alandır. Hem tarihsel, hem ekolojik ve dolayısıyla doğal ve kültürel geçit yöresi durumunda bulunan alan bütün bu nitelikleri yanıtlayabilen kapsamda planlanmak durumundadır. Bu yüzden, böyle bir gereksinimi ön görerek kentsel tasarım ve peyzaj projesi yarışmalarının başlatılması

çok anlamlı olarak kabul edilmelidir. Yarışma, bilindiği gibi, “Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri, Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği” ilkeleri doğrultusunda yapılmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan yarışma şartnamesi, katılımcıları ayrıca yönlendiren bir çerçeve olarak ortaya konulmuştur. Bu yönetmelik ve şartname kapsamında çalışmalar ele alınmış ve ilgili jüri tarafından değerlendirilmiştir. Burada, jürinin geniş kapsamlı uzmanlardan oluşumu da ayrıca vurgulanmalıdır.

Bakanlık, üniversite, yerel yönetim ve serbest piyasa alanından gelen uzmanlardan oluşturulan jüri yapılan seçimle birlikte Prof. Dr. Ümit ERDEM’in başkanlığında 23.02.2004 tarihi itibarıyla değerlendirme çalışmalarını başlatmıştır. Yönetmelik ve şartnamede dikkate alınarak değerlendirmeye esas olacak beklenti ve amaçlar belirlenmiştir. Bu beklenti ve amaçlar;

Prof. Dr.
Yarışma Jüri Başkanı
Ege Üniv. Z.F.
Peyzaj Mim. Bl. Öğr. Üyesi
E.Ü. Çevre Merkezi Müdürü

PLANLAMA
2004/2

- Günümüzün peyzaj mimarlığı, şehircilik, mimarlık, mühendislik ve sanat anlayışını çevre ve doğa koruma önceliği yönünden uygun çözümlerin bulunması,
- Selçuk İlçesi, çevre yerleşimleri ve turizm merkezine hizmet verecek, kendi içinde bütün ve bağımsız bir rekreasyon alanının, başta kıyı kullanımı olmak üzere çevresindeki diğer kullanım alanları ile bütünleştirilerek oluşturulması,
- Bölgenin doğal florasına, faunasına ve kültürel dokusuna uygun bir ortamın oluşturulmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi,
- Yeşil doku bütünselliği içinde, mevcut durumu da gözeten, alanı estetik ve fonksiyonel olarak da değerlendiren öneriler,
- Alana farklı işlevler kazandırmak suretiyle, her kesimden farklı yaş gruplarının değişik sezonlarda ilgisini çekecek alanların yaratılması,
- Sürdürülebilirlik çerçevesinde, alanın işletme ve yönetim modelinin belirlenmesi,
- Uygulanabilirlik (mevcut plan kararları, yasa, yönetmelik ve sit kararlarına uygunluk),
- Malzeme kullanımı,
- Kısıtlı bütçe olanaklarına uygunluk,
- Açıklama raporu ile istenen diğer bilgiler'dir.

Konu Selçuk İlçesi kapsamında ele alındığında yarışma alanının konumu, ulaşım durumu bakımından da önem kazanmaktadır. Selçuk, İzmir iline bağlı olmakla birlikte Aydın iline de sınırdır. Kuşadası gibi sahil yöresine komşu, Efes gibi önemli ören yerlerini de içinde barındırmaktadır. Ayrıca Selçukluların önemli eserleri yine bu ilçemizde bulunmaktadır. O yüzden, tarihsel ve arkeolojik değerler bakımından oldukça önemlidir. Şirince beldesi gibi birçok kültürü de barındıran yerleşimleri bulunmaktadır. İşte, doğal ve kültürel bu değerler yarışma çerçevesini ayrıca belirlemiştir. Yarışma alanında bir başka önemli konu ise, alanın bir bölümünün I. Derece Doğal Sit bir bölümünün ise II. Derece Doğal Sit sınırları içinde bulunmasıdır. Yarışmacılar bu bakımdan da çalışmalarında doğal sit kararları kapsamında fikirler üretmek zorunda kalmışlardır. Bu durum yarışma şartnamesine yansımış, yarışmacılar önceden uyarılmıştır. Alan doğal ve fiziksel bakımdan irdelendiğinde, yine önemli morfolojik bir yapı ile karşılaşılacaktır. Üçüncü jeolojik zaman sonundaki tektonik hareketlerle alçalma

ve yükselmeler yarışma alanında etkindir. Bu alanda Küçük Menderes ve diğer akarsularla alüvyal birikimler yoğunlaşmış, bugünkü görünüm ortaya çıkmıştır.

Bu alanda Küçük Menderes ve diğer akarsularla alüvyal birikimler yoğunlaşmış, bugünkü görünüm ortaya çıkmıştır. Bu yüzden alanın topografik yapısı Pananos Plajının kumsalı ve bitişiğindeki düzlük alanlar ile düzlüklerin gerisindeki yamaçlardan oluşmaktadır. İklim özellikleri ise tipik bir Akdeniz İklimi olarak belirlenebilir, yazlar sıcak ve kurak geçerken kış aylarının ılık ve yağışlı olduğu gözlenmektedir. Alanda ayrıca, özellikle kışın yükselen iki gölet bulunmaktadır. Bitki örtüsüne gelince, yine Akdeniz Florası'ndan söz edilebilir. Bu yüzden, dört tip vejetasyon ayrılanabilmektedir; kıyı vejetasyonu, sulak alan vejetasyonu (çoğunlukla tuzcul bitkiler), maki florası, orman vejetasyonu. Yukarıda belirtilen bütün bu beklentiler, yapısal durum, doğal ve kültürel doku, ilgili yönetmelik ve şartname çerçevesinde katılımcıların sunduğu projeler kapsamında ele alınmış ve jüri tarafından değerlendirilmiştir. Yarışmacıların çoğunlukla genç olmaları ve zamanında yetiştirebilme heyecanı bazı basit eksikliklere de neden olmuştur. Bu yüzden bazı projeler kimlik zarfı bulunmaması nedeniyle, bazı projeler rapor ve yer görme belgesi eksikliği nedeniyle yönetmelik gereği yarışma dışı bırakılmıştır. Böylece 53 projeden, ne yazık ki 39 proje değerlendirmeye alınabilmiştir. Birinci elemeye yine ilgili yönetmelik ve şartname kapsamında 11 proje elenmiş, ikinci elemeye itibaren ise jüri çok zorlanmıştır. Çünkü, 28 adet proje de değişik yönleri bakımından da olsa, özgün karakterde projeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu yüzden jüri çok titiz bir çalışma yaparak ikinci ve üçüncü elemeler gerçekleşmiş, 6 adet proje sıralamaya kalmıştır. 24 sıra no'yla yarışmaya katılan bir şehir plancısı, bir mimar, bir peyzaj mimarından oluşan ekip birincilik ödülünü, 16 sıra no'yla yarışan üç peyzaj mimarı ve bir makine mühendisinden oluşan ekip ikincilik ödülünü, 14 sıra no'yla yarışan iki yüksek mimardan oluşan ekip üçüncülük ödülünü almışlar, 4 sıra no'yla yarışan bir yüksek mimar, iki peyzaj mimarından oluşan ekip birinci mansiyonu, 41 sıra no'yla yarışan bir yüksek mimar, iki mimardan oluşan ekip ikinci mansiyonu, 40 sıra no'yla yarışan dört mimardan oluşan ekip üçüncü mansiyonu kazanmışlardır. 6 adet projede jüri tarafından satın almaya uygun görülmüştür.

Bu yarışmada belki de en önemle söylenebilecek şey, çok uzmanlığa olan saygının öne çıkmış olmasıdır. Değişik mesleklerin birlikteliği başarıda katkılı olmuştur. Yarışmanın bir başka önemli yanı ise, katılımcıların çoğunlukla genç olmaları ve buna karşın üst sıralarda yer alabilmeleridir. Bir üçüncü nokta ise, hemen her projenin güçlü bir yardımcı ekiple desteklenmiş olmasıdır. Jüriyi bir başka etkileyen nokta ise, kimisinde abartılı olsa da son teknolojinin, özellikle bilgisayar teknolojisinin projelere yansıdığı görülmesidir.

Bütün bu yarışma evreleri ve çalışmalar fikirlerin birlikteliğinde yaratıcılığın daha kolay olduğunu göstermektedir. Ama her şeyden önce özellikle politikada yada yönetimde yerini alanların, her

şeyi ben bilirim havasından kendilerini kurtarıp, özellikle toplumun geleceğini yakından ilgilendiren bu tür alan kullanımlarında çok uzmanlı çalışmalara gitme zorunluluğunu, plana ve plancıya saygının gerekliliğini unutmamalıdır. Bir ilçe belediyesi olarak Selçuk Belediyesi bu kapsamda önemli bir adım taşı sayılmalıdır. Bu çerçevede yine kentlerimizde yüzeysel, güntübirlik önlemler yerine en azından çevre kapsamlı MASTER PLANLARI için gerekli önlemler ivedilikle ele alınmalı, bu projede de gördüğümüz gibi genç uzmanların önü açılmalıdır. Çünkü, hep bilinen bir sözde olduğu gibi; “Planlama Başarılıyorsa Başarısızlık Planlanıyor” demektir. 21. yüzyılda ülkenin geleceği çarpık kentlerle oluşturulamaz.

Sertaç ERTEN (şehir plancısı)
Devrim ÇİMEN (mimar)
Sinan BURAT (peyzaj mimarı)

1 ödül

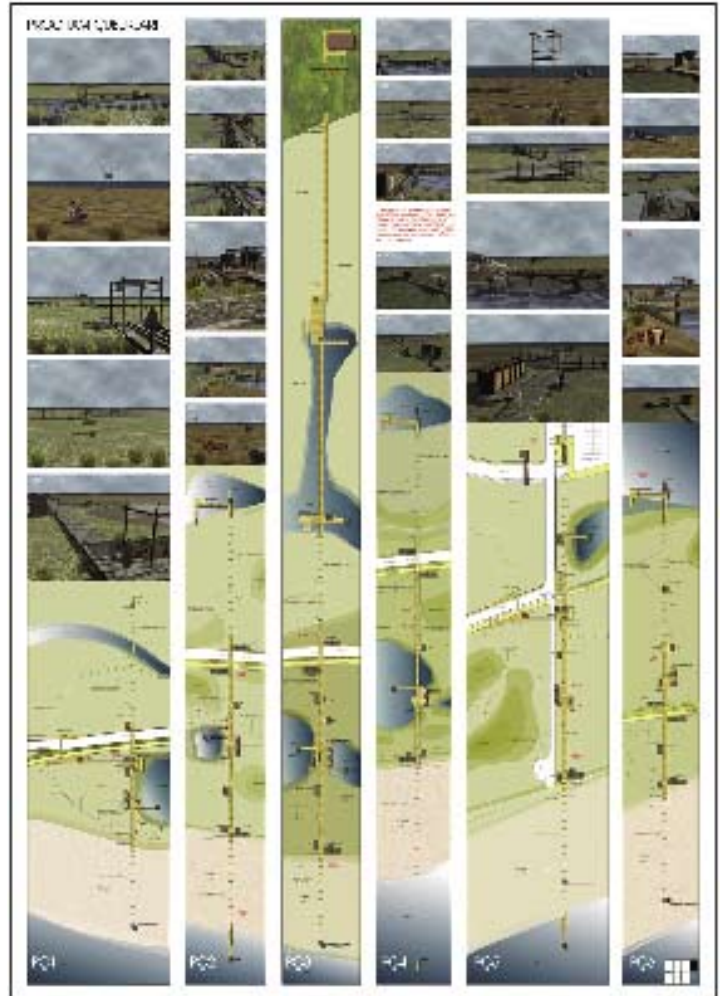
Danışman: Figen DİLEK

Açıklama Raporu

İmar planlarında büyük kentsel yeşil alan olarak tarif edilen yarışma alanı, aynı zamanda büyük bir ıslak alan sisteminin (Menderes Deltası) alt parçası olma özelliğini taşımaktadır. Diğer yandan alan yoğun bir şekilde plaj aktiviteleri için kullanılmaktadır. Bu durum bir ekosistemin alt parçası olarak Pananos ile kamusal Plaj Pananos arasındaki gerilimi yaratmaktadır. Bu projenin temel çıkış noktasını da bu oluşturmaktadır.

Bu saptamadan yola çıkarak yarışma alanının hem kamuya açık plaj kullanımı aktivitelerini barındırması, hem de bir ekosistemin alt parçası olduğu vurgusunun yapılması gerekli görülmüştür. Bu durum kendi içerisinde koruma-kullanma gerilimini taşımaktadır.

Projede bu gerilimin çözülmesi için PROGRAM ÇUBUĞU fikri geliştirilmiştir. Program çubukları, alanda korunması gereken ıslak ve kumul alanla plajın arasında bir uzlaştırıcı görev görmektedir. Program çubukları, hem günlük plaj kullanımına yönelik aktiviteleri içinde barındırır, hem de alanın diğer ekolojik değerleriyle kontrollü bir ilişki kurulmasını sağlar. Ele alınması güç olan yarışma alanı, program çubuklarıyla kodlanarak görsel ve işlevsel açıdan okunur ve anlaşılır kılınır.

1 ödül

Ana Planlama Kararları: Her ne kadar yarışmalardan istenen projeler 1/1000 ve daha alt ölçekleri bazında kurgulandıysa da, yarışma alanının gerçek anlamda kavranabilmesi ve anlamlı bir bağlama oturtulabilmesi için 1/25000 ölçekten başlanarak belirli kararlar ve ilişkiler geliştirilmiştir.

İlk olarak, ıslak alanların ekosistemdeki yerinin kamuya anlatılması amacıyla ISLAK ALANLAR GEZİNTİ ROTASI önerilmiştir. Bu rotanın ana amacı, ekosistemin bir bütün olduğu ve Pananos plajının da Menderes deltasının bir alt parçası olduğu bilgisinin verilmesidir. Bu rotanın yarışma alanı içinde tanımlanan kısmı, plajın gerisinde bulunan ıslak ve kumul alanlardır. Daha üst ölçekte bu rotanın, Küçük Menderes deltası ve Gerekirse (Kuş Cenneti) ve Çatalca Göllerini

kapsaması düşünülmüştür. Yarışma alanı içinde tasarlanan Islak Alan Görsel Eğitim Merkezi de, bu rotanın bir başlangıç yada bitiş noktası olarak kurgulanmıştır.

İkinci olarak, Selçuk ilçesinin önemli rekreasyon koridorlarından biri olan dut yolunun Pamucak sahiline ve Pananos plajına doğru uzatılması ve Selçuk Dut yolu Bisiklet ve Yürüyüş Koşu Parkuru olarak düzenlenmesi kararı geliştirilmiştir. Bu kararlar, yarışma alanının Selçuk ilçesiyle ilişkisinin güçleneceği öngörülmüştür.

Peyzaj:Proje alanında görülen maki, su içi, su kenarı ve kumul floraları, proje teması doğrultusunda korunup geliştirilmiştir. Bu amaçla, Ege maki örtüsünün karakteristik türleri kullanılmaya özen gösterilmiş, egzotik türlerin kullanılmasın-

dan kaçınılmıştır. Bitkilerin yer seçiminin, yaşam ortamı isteklerine ve yarışma arazisinin içerdiği yamaç, kumul, su kıyısı, sulak alan gibi farklı yaşam ortamlarına dikkat edilerek yapılmasına özen gösterilmiştir. Uygulamaya geçilmeden önce alanda mevcut bitki tür ve cinslerinin tam listesinin çıkarılması ve yerlerinin belirlenmesinden sonra egzotik türlerin ortamdaki uzaklaştırılması ve bakım ve onarım yapılması gerekli görülmektedir.

Ege maki bitki örtüsündeki ve su içi ve kıyısı bitki türlerinin ticari türler olmamalarının getireceği temin sıkıntısını aşmak için alanın doğusundaki tarım alanının ilk etapta fidanlığa dönüştürülüp düzenlemede kullanılacak türlerin burada üretilmesi önerilmiştir. Düzenleme için gerekli üreti-

ÇUK) KENTSEL TASARIM VE PEYZAJ PROJE

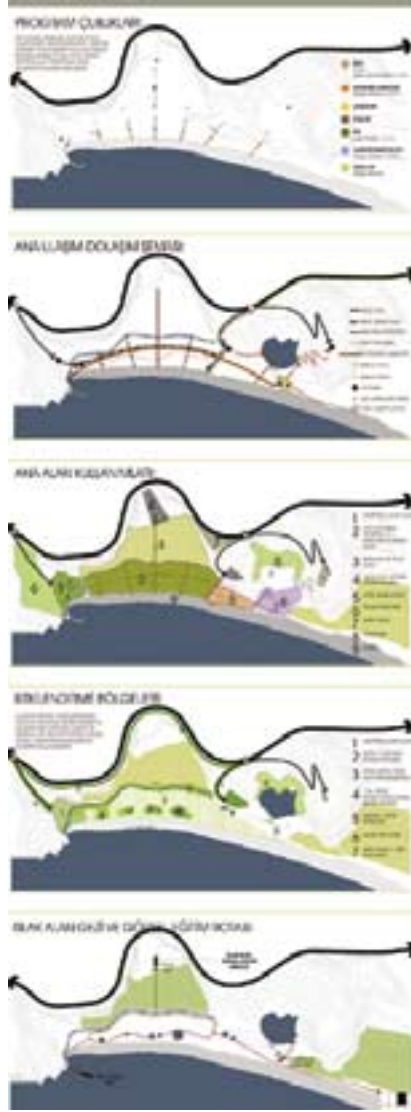
min yapılmasının ardından bu alan Islak Alanlar Görsel Eğitim Merkezi'ne dönüştürülecektir. Bu eğitim merkezinin amacı, ıslak alanların nasıl oluştuğu, neler içerdiği ve doğal sistemdeki rolleri hakkında bilinçlenmeyi sağlamak olacaktır. Ayrıca hem Menderes Deltası'nda görülen ıslak alan bitkilerinin, hem de maki bitki örtüsünün bu alanda ziyaretçilere tanıtılması sağlanacaktır. Alanlar Gezinti Rotası'nın başlangıç ve bitiş noktaları bu eğitim merkezi olacaktır. Bu turun rehberliğini yöre halkı gençleri içinden yetiştirilen eko turizm rehberleri ve üniversite öğrencileri yapacaktır. Tur güzergahında, bu alanda yaşayan kuş ve memeli türleri ve sulak alanlar hakkında küçük ahşap iskeleler üzerinde bilgilendirici panolar olacaktır. Bu tur için makul bir ücret alınması düşünülmektedir. Bu yol ile, hem plaj kullanıcılarının, hem de çocukları ile birlikte alana gelen ebeveynlerin çevre konusunda bilinç düzeylerinin artırılması hedeflenmiştir.

S. ERTEN, D. ÇİMEN, S. BURAT

PLANLAMA
2004/2

1 ödül

S. ERTEN, D. ÇİMEN, S. BURAT

Projenin Fizibilitesi:

Projenin kendini finanse etmesi ve işletim ve yönetimi amacıyla ücret alınması planlanan aktiviteler aşağıda sıralanmıştır; Günübirlik park giriş ücreti, Kamping alanı, bungalov ve otopark ücreti, Kafeterya, çay bahçesi ve restoran kiralama bedelleri, Eğitim aktivitesine katılım bedeli.

Mimari:

Tasarımın genel özellikleri göz önüne alınarak program çubuklarında kullanılan ahşap malzeme esprisi alanda yer alan binalar içinde kullanılmıştır. Kır gazinosu, tepe restaurant, ıslak alanlar görsel eğitim merkezi ve çay bahçesi binaları ahşap ve çelik strüktür olarak düşünülmüştür. Bu binaların ahşap döşemeleri projenin ruhuna uygun olarak doğal zeminin üzerinde uçarcasına tasarlanarak yere minimum noktadan değmesi sağlanmış böylece genel bir tema olan doğaya yaklaşım mimarlık ölçeğinde de yinelenmiştir. Program çubukları üzerine takılan büfe, wc, duş ve soyunma kabinleri takılıp sökülebilir ve aynı zamanda büfe ve wc nin takıldıkları ahşap kabuk boş haliyle de alanda heykelsi bir görüntü arz etmektedir. Tepe restaurant binası daha çok bulunduğu yerden referans olarak geniş bir terasla bitirilmiş, böylece bina açık alan aktivitesi ile entegre edilmiştir.

Jüri Raporu

Alana müdahale yok denecek kadar azdır. Kullanış yeterli bulunmuştur. Maliyet analizinin yeniden yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Yönetim modelleme planı bulunmamaktadır. Ulaşım çözümü olumludur. Belediye koşullarında nitelik ve maliyet yönünden uygulanma olanağı vardır. Kum stabilizasyonu mevcuttur. Gerektiği kadar yapı önerilmesi uygun görülmüştür. Yayılımı olumlu karşılanmaktadır. Sulak alandaki çözümler gerçekçidir.

Karayolundan giriş ve otoparkın olgunlaşmamış olduğu düşünülmektedir. Mevzuata uygun projelerden birisidir. Çözüme yönelik öneriler bu kapsamda olumlu karşılanmıştır. Plaja çıkışlar ve alana girişler oldukça kontrollüdür. Gözetim merkezinin yeri sorgulanmalıdır. Bütünleşik araç servis yolu, yaya ve bisiklet yolları işlevsel bulunmuştur. Güneydeki tepe yolunun uygulanabilirliği irdelenmelidir. Kuzeydeki otoparklardan kumsala yakın olanının yer secimi yanlış bulunmuştur. Bitkisel tasarımda yörenin bitkilerinin tercih edilmesi olumludur ancak, işlevsel anlamda tartışmalıdır. Giriş kontrolünün alt kote alınmış olması olumlu

karşlanmıştır. Fakat yoldaki dönüşler tartışmalıdır. Tasarımların gözlem ve irdelemelere dayalı olduğu saptanmıştır. Sulak alan görsel eğitim merkezine ulaşım çözümlenmelidir.

Ayrıca yaya yollarının kesişme noktadaki mafsal tasarımı ve otopark çözümü yetersizdir. Sahile uzanan 6 adet çubuk güçlendirilmelidir. Önerilen otopark kapasite ve islerlik açısından yeniden değerlendirilmelidir. Aydınlatma elemanları ve aralıkları tartışmalıdır.

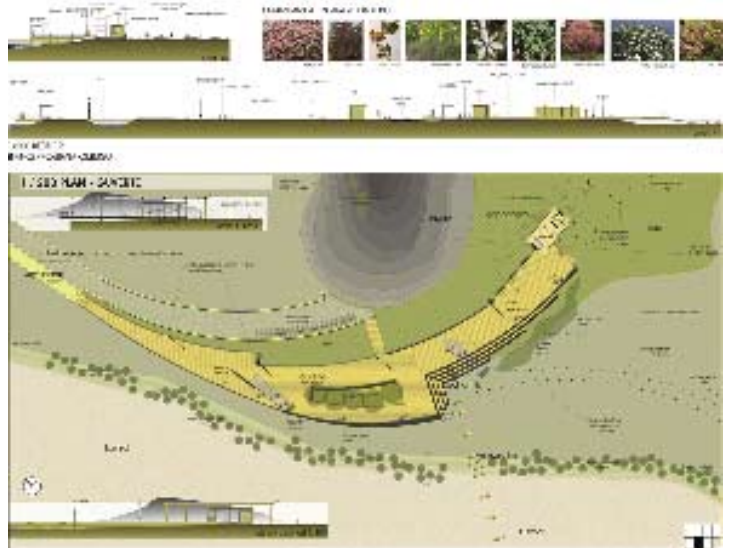
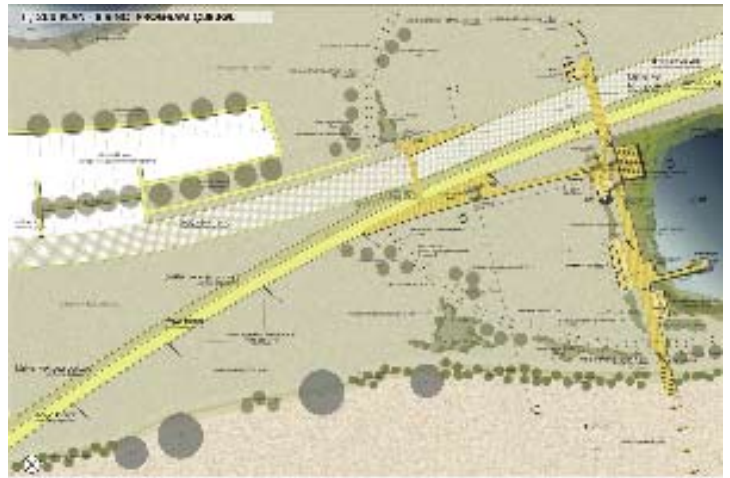
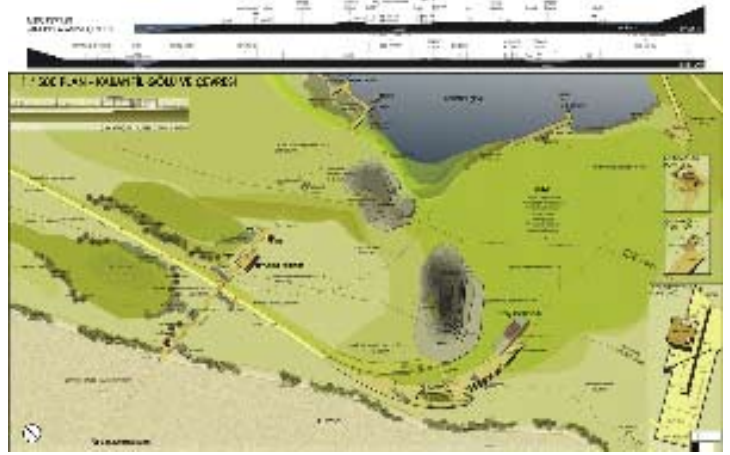
Ömer KIRAL'ın karşı oy gerekçesi;

Alan giriş mekanı: Proje alanı giriş bölümünde yer alan kavsak, otopark, durak gibi önerilerin tasarım standartları açısından gözden geçirilmesi gereklidir. Bu bölümün alan içindeki konumu, geniş açılı bir baki mekanı olması, yaz dönemlerinde yoğun bir kıyı trafik yolu üzerinde olması ve bunların getirdiği sorunlar ve fırsatlar, olanaklar değerlendirildiğinde, çeşitlendirilmiş işlevlerle en iyi kullanım analizlerinin yapılarak giriş mekanının gereksinim programının yapılarak mekansallaştırılması ve tasarlanması projenin mali olabirliğine olumlu etki yaratarak proje içi çapraz finansman olanakları sunulabilir.

Yollar ve otoparklar: makroform kaygılarıyla tasarlandığı anlaşılan yol güzergahları alanın güney bölümünde topoğrafik yapıyı zorlamakta ve yol tasarım standartlarına özellikle servis yolu kitlesel otopark arasındaki bağlantının kesişme noktalarında uymamaktadır. Kitsel otoparkın konumu, biçimi ve büyüklüğünün, sulak alanların bütünselliği, mevsimsel özelliklerle uyumluluk, flora ve fauna dengesiyle çeliştiği, otopark tasarımıyla yapılan müdahalenin olumsuzluklar içerdiği kanısındayım. Servis yolunun makroform içerisindeki yeri ve tasarımı olumludur. Ancak proje alanındaki doğal ortam dikkate alındığında, bisiklet, koşu ve yaya dolaşımının, araçların kullanıldığı servis yoluna paralel olarak düzenlenmesi yerine doğa içine ve "çubuk"larla temas edecek biçimde tasarlanması beklenirdi.

Çubuklar: Yaz dönemlerindeki yoğun kıyı kullanımını dikkate alındığında "çubuk"ların gerek boyutlan gerekse içerdiği düşük yoğunluklu işlevsel düzenleme yapısının yetersiz kalabileceğini düşünmekteyim.

Yönetim ve işletme: Proje alanı yönetim ve işletme sistemi ile ilgili öneriler genellikle diğer projelerde de bulunmamaktadır. Bulunanlarda ise uygulanabilirlik açısından yetersizlikler

bulunmaktadır. Alan yönetimi ile bakım ve işletme sisteminin, doğal ortamın korunması, kıyı kullanımlarının doğal ortama olumsuz etki yapmayacak biçimde ve sürdürülebilir bir çevreyi oluşturmak amacıyla kurumsallaştırılmasının en az tasarımın elde edilmesi kadar önemli olduğuna dikkat çekmek isterim.

Ersin POĞÜN'ün karşı oy gerekçesi:

§Yönetim ünitesi oluşturulup, alan içindeki lokalizasyonun belirlenmesi

§Alanın orta bölümünde yer alan “araç giriş yolunun” bitiminde araçla yöneliş, dönüş ve manevralarına cevap veren; (otopark, otobüs)

açısından ayrılmış bir otopark terminal oluşturulması,

§Kıyı bandında yay için oluşturulan yola koşut olarak, hemen girişten başlayarak araç yolundan ayrılmış yayayı yönlendirici bir düzenlemeye girilmesi gereklidir.

§Yaya trafiğinin kesiştiği veya yarışmacılarca uygun olan başka başka bir noktada yeterli boyutlarda bir “buluşma - toplanma” meydanı geliştirilmesi

§Bisiklet dolaşma yolunun kıyı boyunca sınırlı tutulmayıp, alanın derinliği içinde yer alan değişik ortamlarda da turlamasının sağlanması uygun olacaktır.

Kemal ÖZGÜR (peyzaj mimarı)

Bayazıt O. AYOĞLU (peyzaj mimarı)

Mustafa GÜVENÇ (mak. Müh.)

Tuğba AKYOL (peyzaj mimarı)

2 ödül

Yardımcı Ekip: Serdar BAYRAM, Mehmet KARACA, Keykubat ARAS, Meltem ŞENTÜRK, Neval ORAN, Leyla UÇKAÇ, Elif BOYACI

Açıklama Raporu

İlgili alanın geniş bir koruma bölgesinde mevcut sulak alan olması, bölgenin su rejimini dengelemesi, zengin bir bitki ve hayvan topluluklarının yaşamasına olanak sağlaması nedeniyle, ekolojik değerinin yüksekliği göz önüne alınarak tasarım yapılmıştır.

Sulak alanların ekonomik, kültürel, bilimsel ve rekreasyonel olarak büyük bir kaynak teşkil ettiğine ve kaybedilmeleri halinde bir daha geri getirilemeyeceğine inanarak, alan koruma ağırlıklı kullanım ve kullanım ağırlıklı koruma alanı olmak üzere iki bölgeye ayrılmıştır. Koruma ağırlıklı kullanım alanında sulak alanların bilimsel kaynak teşkil etme ve 1. Derecede sit alanı olma özellikleri öncelikli baz alınarak bu alanda doğa eğitim alanı, ekolojik araştırma merkezi gibi kullanımlar yer alırken, kullanım ağırlıklı koruma alanında sulak alanların ekonomik - kültürel kaynak teşkil etme ve 2.derece sit alanı olma özellikleri öncelikli baz alınarak bu alanda aktif rekreasyon

faaliyetlerine yer verilmiştir. Otoparklar, plaj ve denize dayalı aktiviteler, su eğlence aktiviteleri, spor merkezi, hafif yoğunluklu ticaret alanları, kültür-sanat meydanı ve çok amaçlı meydan bu alanda yer almaktadır.

Alan, yakın çevresindeki turizm, spor ve konut alanları ile bütünleşecek biçimde değerlendirilmiştir. Önerilen kullanımlarda alanın taşıma kapasitesi dikkate alınmıştır. Bununla beraber alanın bütünsel yaklaşım içerisinde bir “yama” olmaması, bölgesel anlamda verilmiş üst ölçek kararlar ve gelişim konsepti ile uyumlu çalışması hedeflenmiştir.

Alanı sınırlayan otoyol ve yakın küçük yerleşkenin gürültü, egsoz vb. negatif etkileri alan içi değişken koruma dereceleri ve alanın bitişik kullanımlarla olan ilişkileri; kullanım konseptinin belirlenmesi, “öneri kullanım” yerleşimleri, bitkilendirme, tampon alanların seçimi ve alanı sınırlayan diğer kullanımlardaki imalat sonrası muhtemel ilişkilendirme için boş bırakılan “genişleme ve ilişkilendirme alanları”nın belirlenmesinde temel parametreler olarak değerlendirilmiştir. Alanın dolaşım kurgusunda yaya merkezli bir yaklaşım benimsenmiş, yaya ve araç trafiği birbirinden yalıtılarak kesişim noktaları asgari düzeyde tutulmaya özen gösterilmiştir. Alan içerisinde motorlu taşıt dolaşımı, otoparklara ulaşım ve zorunlu kullanımlar için servis yolları ile sınırlandırılmıştır. Alanda doğal bitkilendirmenin yanında, açık yeşil alanlara da yer verilmiştir.

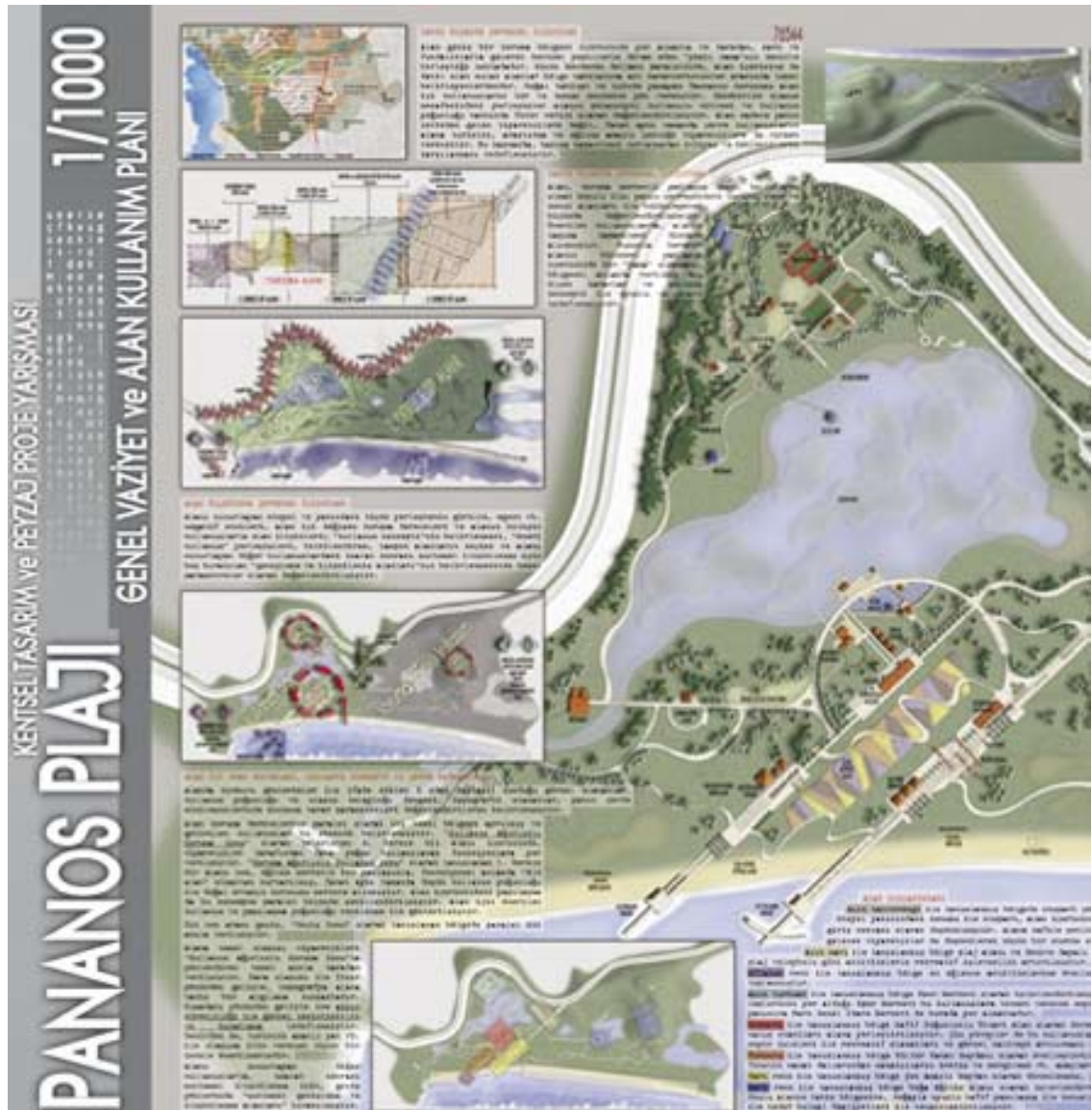
Geniş alanlarda hem ibreli, hem de yapraklı ağaç türleri yer yer iç içe dikilerek kitle-boşluk ilişkilerini ve doğal uyumu göz ardı etmeyen bir bitkisel düzenleme önerisi getirilmiştir. Yoğun kullanımın olduğu dolaşım alanlarında özellikle güzel kokan estetik görünümlü, değişik renk etkisi ile öne çıkacak bitki türleri ile bir kompozisyon oluşturulmuştur. Alan içerisindeki kayalık alanların sunduğu doğal görsel etki nedeni ile bu bölgeler ya olduğu gibi bırakılmış, ya da sınırlı bitkisel müdahale de bulunma benimsenmiştir. Ekoloji Okulu bölgesinde eğitim amaçlı kullanılacak bitki parterleri, buradaki kullanımın hizmetine sunulmuştur. Plaj bandına paralel olarak tuza ve rüzgara dayanıklı bitkilerle iç bölgelerin bitki tekstürüne yumuşak bir geçiş de düzenleme kapsamında önerilmiştir.

Jüri Raporu

Sulak alanlara müdahalenin azlığı, projenin olumlu yanlarındandır. Trafik döngüsü işlevsel bulunmuştur. Yönetim modellemesi ve maliyet analizi eksiktir. Sulak alanlarda doğal yapı korunmuştur. Servis bağlantıları yetersiz bulunmuştur. İşlevi olan sürpriz mekanlar oluşturulması projenin artılarındandır.

Birinci ve ikinci derece sit alanlarındaki uygulamalar yasal çerçeveler içerisinde olumlu bulunmuştur. Kum stabilizasyonu çalışması yoktur. Bitkisel tasarım açısından, raporda

öneriler bulunmasına karşın yetersizdir. Proje sunum açısından ve kavramsal açıdan yeterli görülmüştür. Ana giriş aksi oldukça uzun, fakat topografyaya uygundur. Otopark dağılımında dengesizlik olduğu düşünülmektedir. Gelen kullanıcıların plaj tesislerine ulaşımında, uzaklık bakımından zorlamalar mevcuttur. Bazı yapıların sulak alanlar içinde önerilmiş olması, flora ve fauna bakımından sorgulanmak durumundadır. Proje alanındaki önemli bir aksın, bir ucunun güvenlik ile kulübesi sonlanması

olumsuzluk olarak düşünülmektedir. Kıyı alanda bir promonad kullanılmaması ve böylece daha organik bir ulaşım sistemine yönelmesi olumlu bulunmuştur. Spor kompleksi gibi tesisler uygun noktalarda yer almıştır. Proje içinde bir işlevsel ayırım gözlenmektedir. Böylece her alanın işlevselliği korunmaktadır. Eko parktaki kulübelerin malzeme seçimi ve tasarımının bölgeye uyumu sağlanmalıdır.

Karşı oylar; Ersin POĞÜN, Ömer KIRAL, Talat ULUSOY

Açıklama Raporu

Genel Yaklaşım

Pananos Plajı Ve Kent Parkı:

Yarışma alanının düzenlenmesi, mevcut doğal niteliklerin geliştirilerek korunması temel yaklaşımı üzerine kurgulanmıştır.

Yaya Ve Taşıt Dolaşımı:

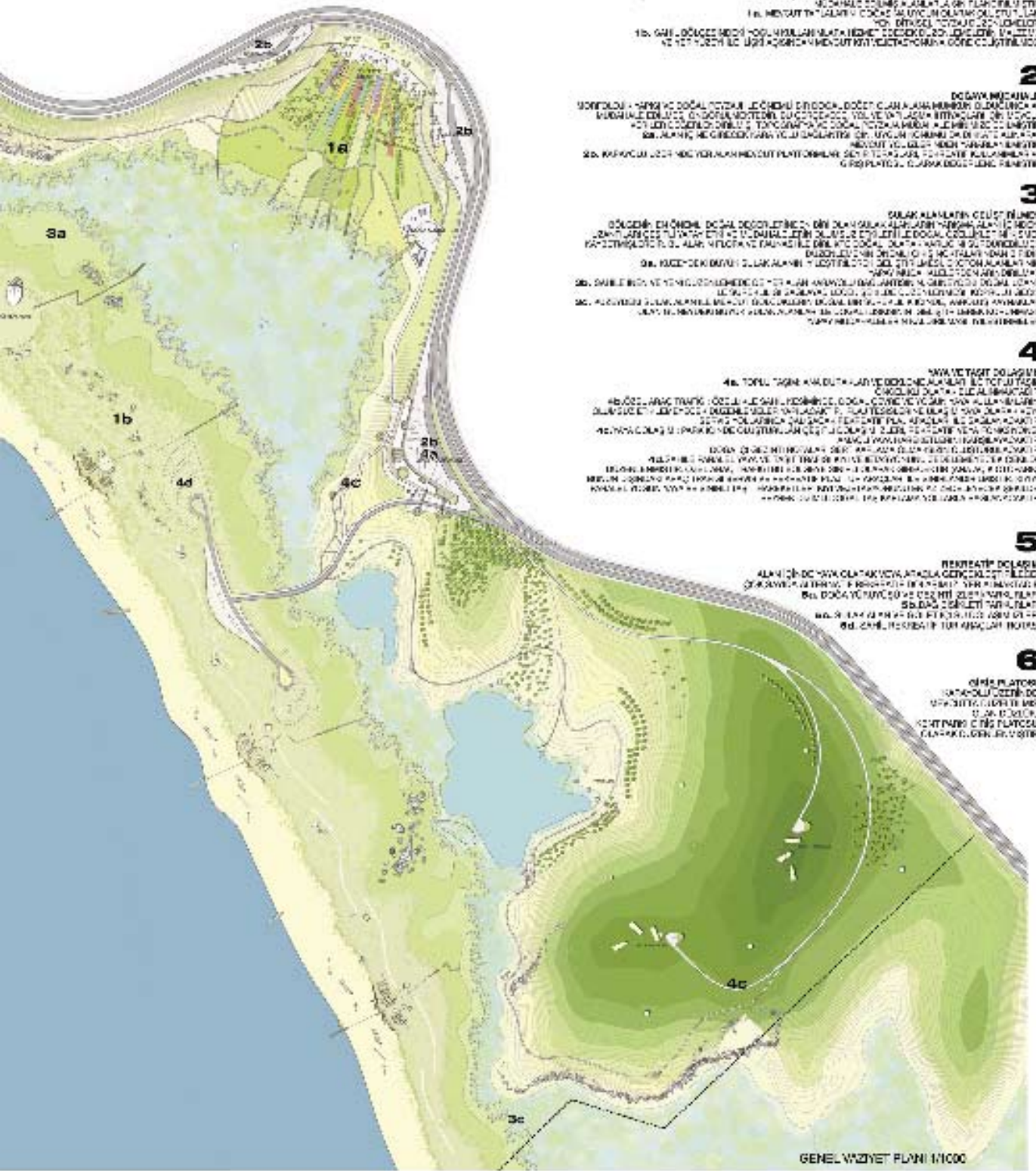
A. Toplu Taşım: kent parkı giriş platformu ve plaj girişinde oluşturulan ana duraklar ve bekleme alanları ile toplu taşıma öncelikli olarak ele alınmaktadır.

B. Özel Araç Trafığı: özellikle sahil kesiminde, doğal çevre ve yoğun yaya kullanımlarını olumsuz etkilemeyecek düzenlemeler yapılacaktır. Plaj tesislerine ulaşım yaya olarak veya servis yollarında çalışacak rekreatif plaj araçları ile sağlanacaktır.

C. Yaya Dolaşımı: park içinde oluşturulan çeşitli dolaşım izleri, rekreatif veya fonksiyonel amaçlı yaya hareketlerini karşılayacaktır. Yaya yolları, doğal doku ve topografyaya uygun form ve malzeme ile oluşturulacak; doğa içi gezinti rotaları sert kaplama olmaksızın oluşturulacaktır.

3 ödül

1
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

2
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

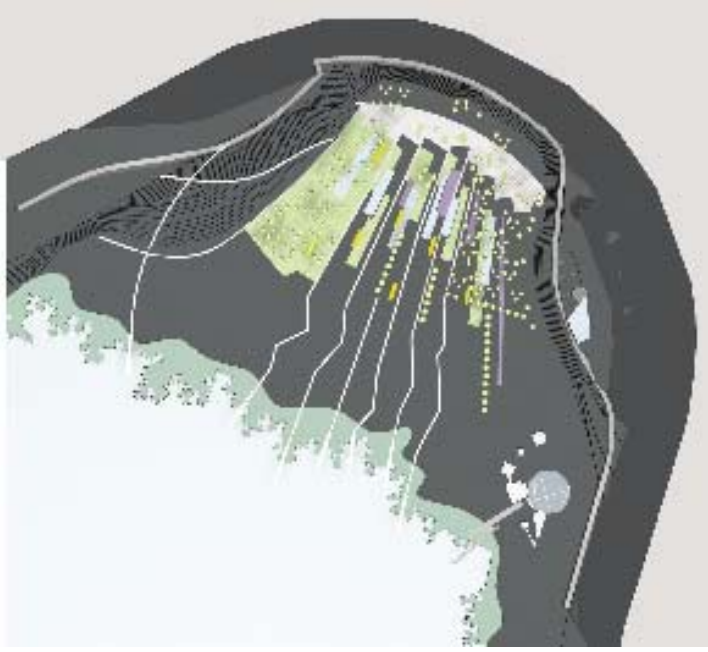
3
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

4
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

5
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

6
DOĞAL PEYZAJI VE ÇEVRE KİMLİĞİNİ KORUYAN VE
MÜHÜRLENDİRİLMİŞ ÇEVRESEL ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
PEYZAJI VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN
VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL
KİMLİĞİNİ KORUYAN VE ÇEVRESEL KİMLİĞİNİ KORUYAN

GENEL WAZİYET PLANI 1/1000

D. Sahile paralel yaya ve taşıt trafiği kıyı vejetasyonunu zedelemeyecek şekilde düzenlenmiştir. Özel araç trafiği bu bölgeye sınırlı olarak girecektir (ana açık otopark). Bunun dışındaki araç trafiği servis ve rekreatif plaj tur araçları ile sınırlandırılmıştır. Kıyıya paralel yoğun yaya ve sınırlı taşıt hareketleri kıyı vejetasyonunu en az zedeleyecek şekilde, seyrek dizimli doğal taş kaplama yollarla sağlanacaktır.

Rekreatif Dolaşım:

Alan içinde yaya olarak veya araçla gerçekleştirilecek çok sayıda alternatif rekreatif dolaşım izi yer almaktadır:

- A. doğa yürüyüşü ve gezinti izleri/parkurları,
- B. dağ bisikleti parkurları,
- C. sulak alan ve gölet içi su dolaşım izleri,
- D. sahil rekreatif tur araçları rotası,

Sulak Alanların Geliştirilmesi

Bölgenin en önemli doğal değerlerinden biri olan sulak alanların yarışma alanı içindeki uzantıları çeşitli yapay etki ve müdahalelerin olumsuz etkileri ile doğal özelliklerini kısmen kaybetmişlerdir. Bu alanın flora ve faunası ile birlikte doğal olarak varlığını sürdürebilmesi düzenlemenin önemli çıkışı noktalarından biridir.

3a. Kuzeydeki büyük sulak alanın iyileştirilerek geliştirilmesi, ekoton alanlarının yapay müdahalelerden arındırılması,

3b. Sahile inen ve yeni düzenlemede de yer alan karayolu bağlantısının, güneydeki doğal uzantı ile sürekliliği sağlayabilecek şekilde düzenlenmesi: köprülü geçiş,

3c. Kuzeydeki sulak alan ile mevcut gölcüklerin doğal bir süreklilik içinde, varoluş kaynakları olan güneydeki büyük sulak alanlar ile doğal ilişkisinin geliştirilerek korunması: yapay müdahalelerin kaldırılması, iyileştirmeler.

Doğaya Müdahale:

Morfolojik yapısı ve doğal peyzajı ile önemli bir doğal değer olan alana mümkün olduğunca az müdahale edilmesi öngörülmektedir. Bu çerçevede, yol ve yapılaşma ihtiyaçları için mevcut veriler değerlendirilmiş, topoğrafya ve doğal peyzaja müdahale minimize edilmiştir:

1a. Alan içine girecek kara yolu bağlantısı için, uygun konumu da dikkate alınarak mevcut yol izlerinden yararlanılmıştır,

1b. Karayolu üzerinde yer alan mevcut platformlar; seyir terasları, rekreatif kullanımlar ve giriş platosu olarak değerlendirilmiştir.

Doğal Peyzajın Geliştirilerek Korunması:

Alanın ve uzantısı olduğu doğal çevrenin karakterini oluşturan mevcut doğal peyzajın geliştirilerek korunması ana yaklaşımdır. Yeni bitkisel peyzaj düzenlemeleri, mevcutta müdahale edilmiş alanlarla sınırlandırılmıştır: 1a. Mevcut tarlaların doğasına uygun olarak oluşturulan yeni bitkisel peyzaj düzenlemeleri, 1b. Sahil bölgesindeki yoğun kullanımlara hizmet edecek düzenlemelerin malzeme ve yer yüzeyi ile ilişki açısından mevcut kıyı vejetasyonuna göre geliştirilmesi,

Giriş Platosu

Karayolu üzerinde mevcutta düzeltilmiş olan düzlük, kent parkı giriş platosu olarak düzenlenmiştir. Yapay müdahale sonucu oluşan şev ve yaklaşık 7-8 metrelik kot farkından yararlanılarak oluşturulan “duvar yapı” alanda yer alacak yapısal unsurlar

Gezinti Rotası
Giriş Platformu

Toplu Taşıma Durakları
Lokantalar

Piknik Alanları	We
Yürüyüş İzleri	Duş Ve Soyunma
Servis Yolu	Büfe
Seyir Terası	Kafeterya
İskele	Çay Bahçesi
Doğa Gözlem Kulübesi	Çocuk Oyun Alanı
Açık Gösteri Alanı	Açık Lokantalar

Jüri Raporu

Sulak alanlara müdahalenin az olması olumlu bulunmuştur. Yönetim ve modellemeye ilişkin görüşler ise yetersizdir. Ortalama değerinde bir maliyet söz konusudur. Alanın kuzey - güney ucuna ulaşım yetersiz görülmektedir. Sahil bandındaki yaya yürüyüş çözümleri, odak bağlantıları ilişkileri olumludur. Giriş platformundaki seyir terası olumludur. Gereğinden fazla yapılaşma olmaması projenin olumlu yönlerindedir.

Ulaşımında hedef noktalara gidiş yetersizdir. Yazın yoğun kullanımlarda yaya yollarının doğal koşullardan nasıl korunacağı belirsizdir. Şartnamede belirtilen hedeflere ulasan kavramsal çalışmalar olumlu karşılanmıştır. Araç girişi ve son ulaşım noktasının esnek olması olumlu, kıyıda önerilen plaj tesis odaklarına servis bağlantısı yetersizdir. Plaj tesis odaklarının dağılımı, mimari dil olarak plaj tesislerinin birbirleriyle ve doğayla uyumlu olması projenin olumlu yanlarındandır. Ağır yapıların karayolu çevresinde toplanması uygun bir çözüm olarak görülmüştür. Araç trafiğinin kontrollü olması olumlu karşılanmıştır. Tüm seyir platformları konumları bakımından uygun olarak belirlenmiştir. Bitkisel tasarım kapsamında korumacılık düşüncesi ile hemen hemen hiç bir yenilik düşünülmemesi olumsuzluktur.

Karşı oylar; Ümit ERDEN, Ersin POĞÜN, Ömer Kırıl.

Nimet AYDIN (Y. mimar)
Habibe ADUŞ (peyzaj mimarı)
Kezban ÜNAL (peyzaj mimarı)

Yardımcı Ekip: Kerim YAMAN, Ümran KAVAK,
Hakkı ŞAHİN, Levent İNCE, Evrim SUNAL,
Kamer SAĞLAM, Hakan ÖZTÜRK,
Erol ÖZDEMİR

Açıklama Raporu

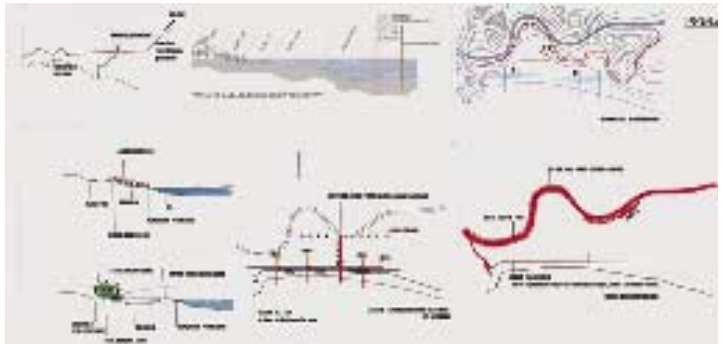
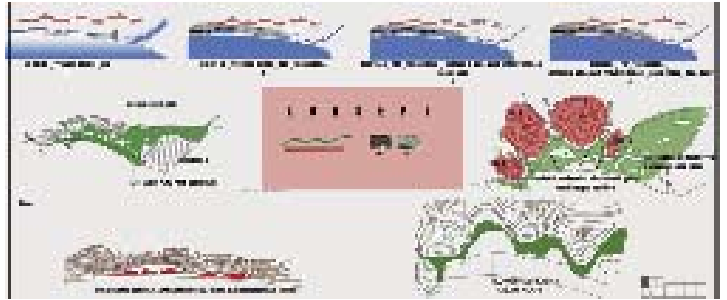
Genel

Alan, bütüncül planlama prensibi ele alınmıştır. Alanın kendine özgü doğal bir karakteri vardır. Günümüz yaşam şartları, insanı doğa ile bütünleştirmeye, doğayı anlamaya doğru götürmektedir. Bu süreç doğayı tanıma, eğlenme, dinlenme, meraklandırma, deneyimleme, korumanın önemi, çevresel buluş gibi özendirici temaları içine alan konseptleri hayata geçirmeyi anlamlı kılmaktadır.

Tasarım Öncesi Alanın Potansiyelinin Tespiti

Alan bir biyotoptur. Alan yalnızca bir planlama ya da mimarlık hizmetiyle yaklaşılacak bir alan değil çevre, biyoloji, sosyoloji, mimarlık, planlama ve peyzaj disiplinlerinin ortaklaşa üretebilecekleri bir çalışma platformu gerekmektedir.

1 mansiyon

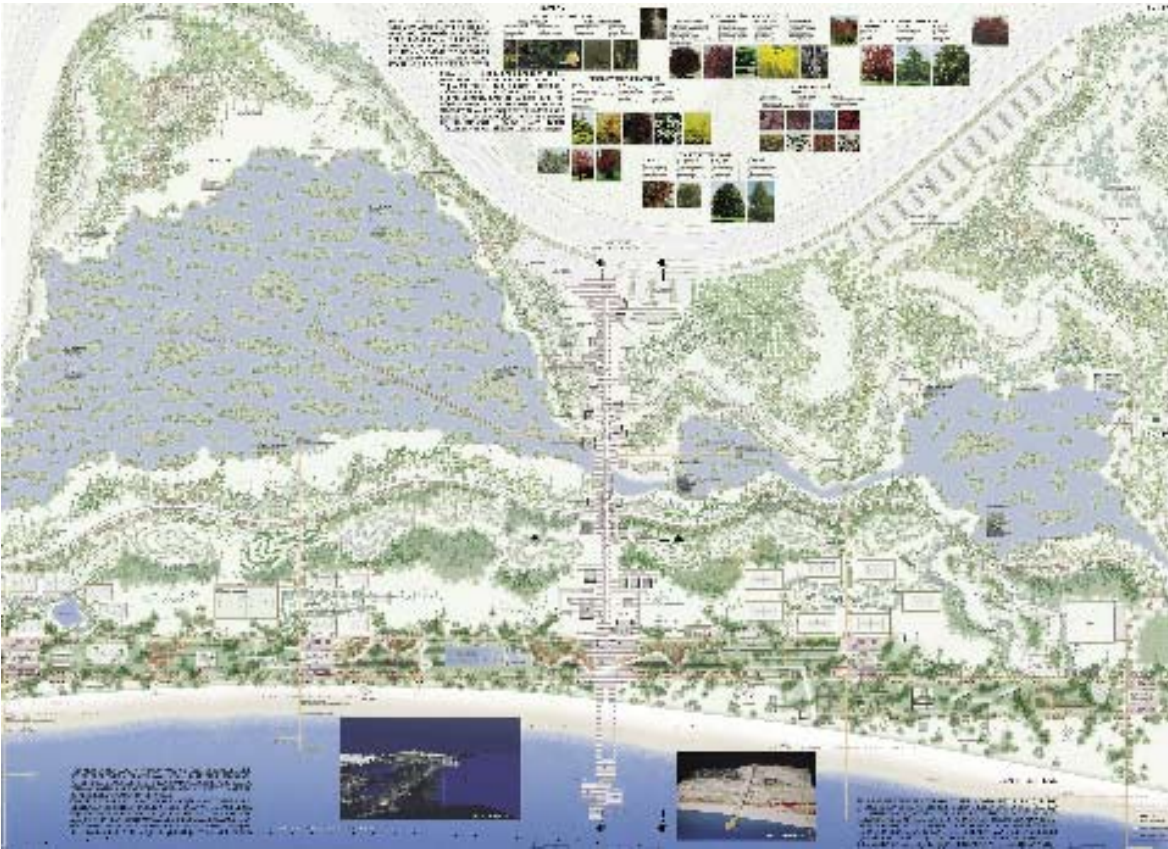

1 mansiyon

N. AYDIN, H. ADUŞ, K. ÜNAL

PLANLAMA
2004/2

Alan makro ölçekte Ege kıyı şeridinde sürdürülebilir bir çevre konseptine en uygun olanlardan biridir. Örnek gerekirse; Köyceğiz’deki zengin flora ve fauna dengesini Ege’de sürdürebilecek bir potansiyele sahiptir.

Alanın plaj parktan çok bir biyotop olarak içinde sağlıklı bir beslenme zinciri oluşturmuş bir doğa parkı olması hem ekolojik hem de yörenin kültürel ve tarihi yapısına uyumluluk açısından neredeyse bir zorunluluktur.

Küçük Menderes nehrinin yarattığı sulak alanlar, yörede varolan eko sistem için vazgeçilemez, müdahale edilmemesi gereken çok değerli bir planlama kriteridir.

Alanın yerüstü ve yeraltı su dengesi bakımından yapılacak müdahaleler çok hassas bir durumdadır.

Alan, Selçuk’ta bulunan Batı Anadolu Medeniyeti (Efes), İzmir (Symrna) ve Denizli (Hierapolis) arasında yer alan tarihi bir ilçedir. Ege Denizinden 6 km, İstanbul’dan 680 km, Aydın’dan 55 km, Denizli’den 225 KM, Bodrum’dan 180 km, Marmaris’ten 205 km ve Antalya’dan 510 km uzaktadır.

Bu veriler alanın kültür turizminde önemli bir yeri olduğu gibi, bu turizm hareketlerine, Doğa Turizminin de çok katkı sağlayacağı ve doğa turistleri içinde vazgeçilmez bir durak olabileceğini göstermektedir.

Konsept

Alanın kesintisiz kumsalı ve ona paralel oluşturulan güncel bir yaşam aksı “plaj park promenade” olarak düşünülmüştür. Bu iki paralel kurgu plaj park promenade’nin içine eğlence, dinlenme, eğitim, kültür ve doğa gibi temaları alarak biyotoptan tamamen bağımsız, ancak zaman zaman biyotopla kontrollü bir ilişki kurup, birbirinden taban tabana zıt iki işlevi ortak payda da buluşturmaya yönelik bir çabadır. Aslında konsept budur.

Doğal olarak bu konsept beraberinde minimum yapılaşma, olabildiğince az sert zemin kriterlerini getirmektedir. Aslında konsept güncel-doğal, somut-soyut, yaşlı-geç, gündüz-gece, siyah-beyaz gibi kesin tanımlarla ayrılmış elemanların bir bütünlük içinde yorumlanması üzerine kurgulanmıştır.

Konsept sosyal bir yaşamın doğal veriler üzerine yaslanabileceğinin bir araştırmasıdır.

Konsept çevredeki yerüstü sularının, bulutların, topografyanın, organik doğal biçimlerinin güncel yaşamın sade çizgileriyle birlikteliğidir.

Doğal ortamın doğaya, topografyaya ve suya uyumlu biçimlenmesi, plaj parktaki kararlı biçimlenmeyle yer yer uyuşmakta yer yer ayrılmaktadır. Aslında bu “Veracity-in Unity” birlik içindeki çokluğun sorgulamasıdır.

Gökyüzündeki bulutlar, yeryüzündeki su ve topografyadaki inişler çıkışlar bir tarafta güncel yaşamın coşkusu, eğlencenin dinamizmi, dinlenmenin huzuru ise diğer taraftadır. Böylece “Plaj Parkın” biçimlenmesi için alt veriler hissedilmiştir.

Plaj Park İşlevleri

Plaj park promenadı ise; lineer bir kurgu ile alanın iki ucundaki günöbirlikler arasında hem çizgisel bir ilişki kurmakta hem de arkasındaki güçlü biyotopa zarar vermemek üzere iki sert zemin arasındaki tanımlı bir alan yaratmak üzere kurgulanmıştır

Limitleri belli plaj park promenadı, sosyo-kültürel promenada ilave dört odakla toplam beş yerinde bölünebilen bir çubuktur. Bu bahsedilen beş odak farklı temaları içinde barındırmakta, ama hepsinde ortak olan soyunma-duş, yeme-içme işlevleri ile hem promenad işletme kolaylığı vermekte hem de

promenada bir hiyerarşi getirmektedir. Ana promenadı kesen bu odaklar aynı zamanda ‘biyotopa’ maksimum korunumlu bir açılım sağlamaktadır. Plaj park işlevleri dönüşebilen ama üremeye kapalı bir anlayışla tasarlanmıştır.

Jüri Raporu

Tüm alanda doğal yapıya ve sulak alanlara müdahaleler saptanmıştır. Örneğin sulak alan -1.50 m kotuna getirilmiştir. Önerilen yönetim planı yetersizdir. Balıkçı barınağı gerçekçi bulunmamıştır. Ahşap malzeme çok kullanılmıştır. Aktivitelerin kullanım odakları yeterlidir. Yoğun yol kullanımı önerilmektedir. Birinci derece doğal sit alanında önerilen otopark tartışılabilir durumdadır. Sunum tekniği açısından mükemmele yakın olan projede; konsept aşamasındaki ilkeler ve çözümler uygun bulunmaktadır. Kıyıdaki havuz denetim bakımından sorgulanmak durumundadır. Alana giriş ile iskele arası (sosyo - kültürel promenad) yaya erişimleri bakımından 400 - 500 m uzunluğundadır ve erişim zorlukları bulunmaktadır. Nüfus kapasitesi yüksek kabul edilmiştir. Düzenleme, ziyaretlerde kişilerin oyalanması bakımından çeşitlilik yaratmaktadır. Öneri proje yarışma alanını kullanıcılar bakımından cazibe merkezi durumuna getirmesi karşılanmıştır. Bitkisel tasarım ilkeleri yönünden uygun projelerden biridir. Her ne kadar ana aksların bir takım zorlukları olsa da servis araçlarıyla bu zorlukları giderilebilir durumdadır. Aydınlatmanın tek bir noktada toplanması estetik açıdan uygun olmasına rağmen, faunaya zarar vermesi açısından sorgulanmak durumundadır. Özellikle iki odak noktasında kıyı yasası açısından sorunun var olduğu düşünülmektedir. Kum stabilizasyonuna ilişkin bir çalışma görülmemektedir.

Karşı oylar; Talat ULUSOY, Necati UYAR, Hatice BALIÇ

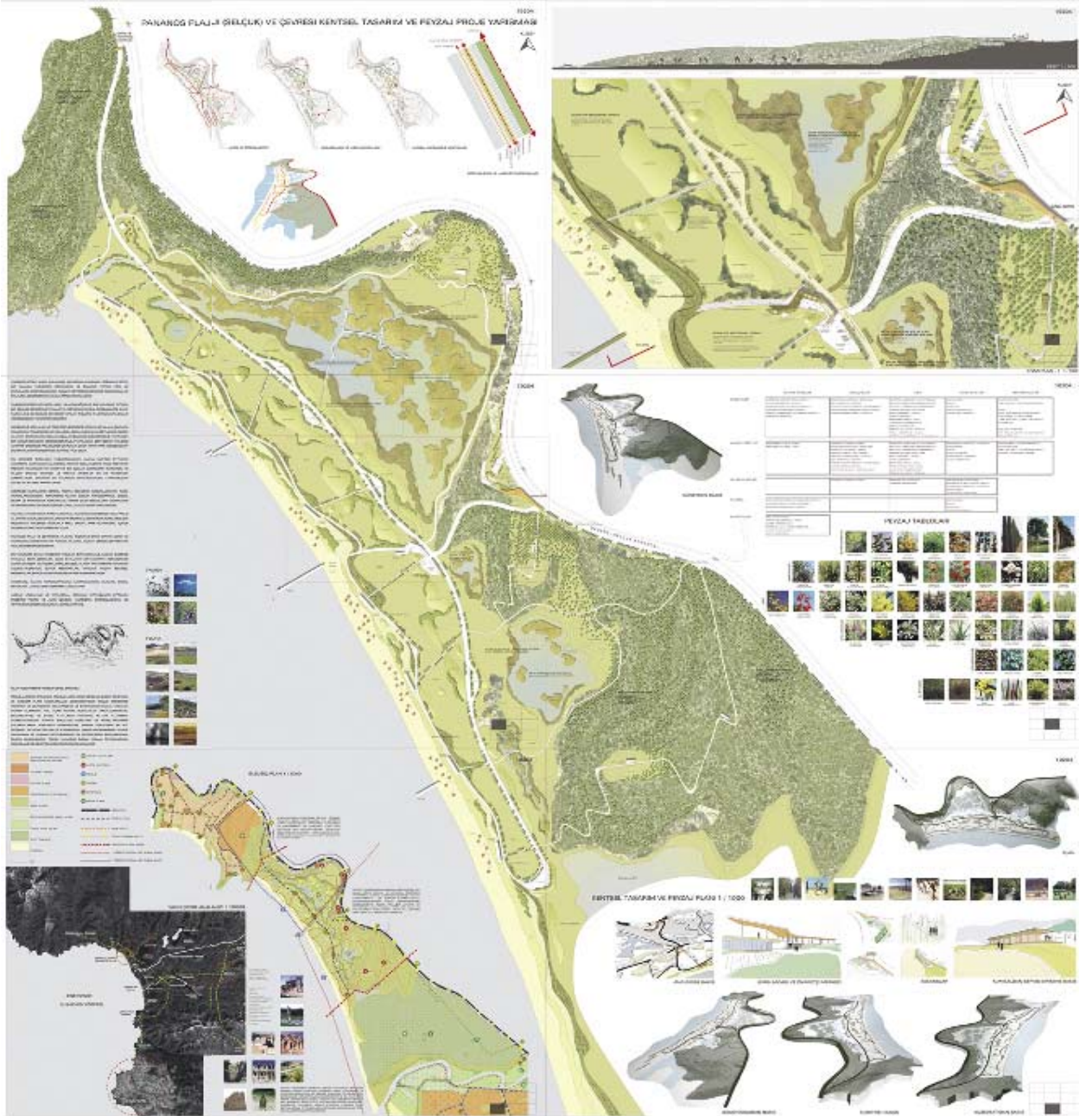
Yardımcı Ekip: Emre SAVGA

Açıklama Raporu

Genel Yaklaşım

Tasarım sürecimiz öncelikle alanı anlamaya çalışılmakla başladı. Kuşkusuz böyle bir alanda tasarımın özgünlüğünü ve başarısını 'topos' (yer) ile kurulacak ilişki belirleyecekti. Proje alanına

ilişkin verilen belge, bilgiler, araştırmalarımız ve alana yaptığımız ziyaret, alan ve çevresinin kendine özgü doğal ve kültürel değerlerini kavramamızda yardımcı oldu.

Açık alan ve park projelerinde genellikle alana fazlaca fonksiyon yüklenerek bir anlamda özelliklerini kaybetmesine neden olunur. Söz konusu doğa parçaları eğlence endüstrisine hitap eden bir alana dönüşür. Gereğinden fazla yapılaşma, sert

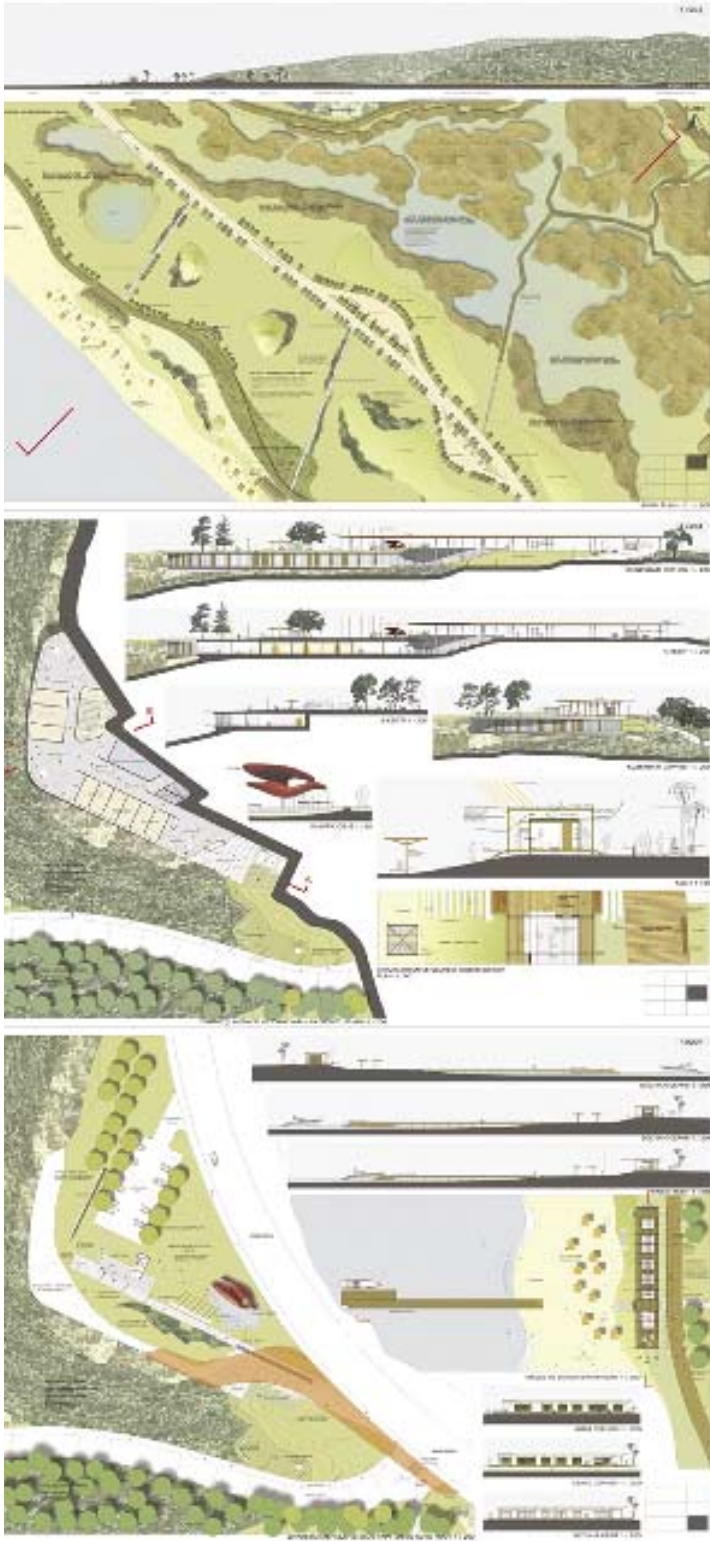
zemin ve ilgisiz aktivite önerileri projelerde ön plana çıkar. Artık park içinde doğayı deneyimlemek neredeyse imkansız hale gelir. Bu süreçte özellikle tasarımcıların alana empoze ettikleri geometri, aşırı müdahale isteği, yere ve özelliklerine karşı adeta bir meydan okumadır ve otoriter bir özellik barındırır. Kurgusal ve ölçüğü şaşmış işlevsel ve mimari öneriler sık sık karşımıza çıkmaktadır. Doğanın bu anlamda manüvasyonu tarafımızdan çekince ile karşılanmaktadır.

Dolayısıyla müdahale türü ve miktarının genel olarak yarışmacıya bırakıldığı bu yarışmada tercihimiz alanın özgün topoğrafyası, doğal flora ve faunasıyla korunması, tahrip olan bölgelerin onarılması ve yeniden diriltilmesi üzerine kurulu ekolojik bir yaklaşımdır. Alanı hiçbir şekilde eğlence parkı ve ticari alan olarak görmedik. Tersine tüm alanın bir 'doğa parkı' olarak ele alınmasını önermekteyiz. Proje alanının doğal zenginliklerinin ve morfolojisinin korunabilmesi için bozulmayı önlemek amacıyla milli doğal park bütünlüğü içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Pananos Plajı ve Çevresine, olduğu biçimiyle saygı duyan, doğa ile yaşanacak deneyimin ön planda olduğu, doğayı zenginleştiren bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım, en alt düzeyde tutulan bir müdahale, asgari düzeyde tutulan sert zeminler, göze batmayan bir mimariyi beraberinde getirmektedir. Bu nedenle projemizde, alanın karakterine aykırı bir geometrizasyon, büyük meydanlar, yapılar, yoğun kentsel mobilyalar, büyük oturma grupları yer almamaktadır. Hedefimiz, alanın topoğrafyasına, morfolojisine, iklimine, doğal peyzajına uyumlu bir tasarıma ulaşmaktır.

Alan Ve Çevresine Yönelik Genel Strateji

Proje alanının ötesinde, öncelikle deltanın geneline ilişkin bir eylem ve koruma planı hazırlanması gerekmektedir. Küçük Menderes Nehri'nin ve çevresinin kirlenmesine ve barındırdığı doğal yaşamın tahrip olmasına yol açan nehre boşaltılan kanalizasyonun, endüstriyel ve evsel atıkların kontrol altına alınması gerekmektedir. Ayrıca erozyon denetimi ve ağaçlandırma çalışmalarına yoğunluk verilmelidir. Yangın tehlikesini en alt düzeyde tutacak önlemler alınmalıdır. Yersiz müdahaleler, yoğun yapılaşma ve yabancı bitkilendirme ile ekosistemin bozulmasının önüne geçilmelidir. Temel yaklaşım doğal yaşam ortamlarının korunması ve geliştirilmesi üzerine kurulmalıdır.

Peyzaj Düzenleme Kararları

Yer yer kayalık ve ağaçlandırılmış tepeler, tepelerin eteklerinde başlayan, ılgınlar, sazlıklar, bataklıklar, göletler, kum tepeleri, sulak çayırlar barındıran düzlük, uzun bir kumsal ve deniz proje alanının doğasını oluşturur.

Özellikle ekosistem açısından bölgedeki sulak alanlar önemlidir. Sulak alanlar, canlı yaşam için çok önem taşıyan alanlardır. Başta su kuşları, balıklar, böcekler olmak üzere pek çok canlıya uygun yaşam ortamı sağlar. Gerek doğal dengenin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasındaki rolleri, gerekse ülke ekonomisine sağladığı katkılar nedeniyle tüm dünyada korunması öncelikli alanların başında yer alır. Sulak alanlar, yeryüzündeki başka hiçbir ekosistemle karşılanamayacak işlev ve değerlere sahiptir. Başta su kuşları olmak üzere çok zengin faunası yanı sıra, bölgenin su rejimini düzenler, iklimini yumuşatır, filtre görevi görerek suyun kalitesini artırır.

Alanın sahip olduğu doğal zenginliğin vurgulanması bu noktada önem taşımaktadır. Öncelikle alanın doğal yapısını iyileştirilen ve güçlendiren bir peyzaj yaklaşımı benimsenmiştir. Doğal yapıyı ve bileşenlerini içeren yaşam ortamlarının tespiti, koruma altına alınması, tahrip olan alanların ekolojik açıdan restorasyonu ve rehabilitasyonu peyzaj yaklaşımımızın ilk aşamalarını oluşturur.

Projemizde, bataklıklar, sazlıklar ve gölcükler ‘1. derece koruma bölgesi’ ve aktif korunacak sulak alan olarak belirtilmiştir. Bu alanların kıyı şeritleri ise ‘2. derece koruma bölgesi’ ve ‘sulak alan geçiş - etkilenme bölgesi’ olarak ifade edilmiştir.

Bunun dışında kumsal özel bir alan olarak projenin içinde yer alır. Diğer tepelik alanlar ve düz çayır alanlar doğal kır benzeşimli peyzaja sahip olacak şekilde düzenlenmiştir.

Peyzaj düzenlemesinin temel hedefi, öncelikle alanın doğal karakteristiğinin korunmasıdır. Kırsal bir peyzaj yaklaşımı tercih edilmiştir. Alanın topoğrafyası, mevcut bitki dokusu, ağaç varlığı, sulak alanlar, kumsal, silüet özellikleri korunmuştur. Yeni düzenlemeler, doğal dokuyu destekleyen ve geliştiren niteliktedir. Alanın sahip olduğu doğal değerler, iklim özellikleri, topoğrafya, toprak yapısı ve Akdeniz florasının genel özellikleri ile alan için önerdiğimiz program veri alınarak peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır.

Bölgede yaygın olarak görülen vejetasyon türleri yanı sıra, alanın doğasına uygun ve bulunması kolay olan sınırlı miktarda farklı türler de öneril-

miştir. Vejetasyona ilişkin kararların belirlenmesinde, alanın doğasına uygunluk yanı sıra bitkisel kitle oluşumu, estetik ve fonksiyonel ilişkiler açısından bitki türleri ve boyları, çiçeklenme özellikleri, silüet etkisi, kullanım yerine göre gölge sağlama özellikleri göz önünde tutulmuştur. Bitkilerin, özellikle alanın aktif kullanıma açık olduğu aylar içerisinde sahip oldukları nitelikler değerlendirilmiştir.

Alanın doğal dokusu ve yeni öneriler bütünleştirilerek, çeşitli kesimlerinde bitki kompozisyonları oluşturulmuştur. Bu düzenlemelerin, topografyaya uygun, mevcut doğal bitki dokusuyla uyumlu, estetik ilişkiler (tür, boy, renk ve silüet etkileri vb.) açısından tamamlayıcı, kullanım yerine göre işlevsel olması hedeflenmiştir. Bu hedefler doğrultusunda ağaç, ağaççık, çalı, otsu ve yer örtücü bitki gruplarından oluşan kompozisyonlar önerilmiştir. Bu bitki kompozisyonları özelliklerine göre kumul alanda, tepelerde ve kayalık alanda, göl ve bataklık kenarlarında, su içinde ve düz sulak toprak alanda kullanılacak şekilde gruplanmıştır.

Alanın mekansal kurgusunda yönlendirme amaçlı olarak, peyzaj düzenlemeleri yapılmıştır. Vurgulanmak istenen izler, seçilen bitki dizileri ile güçlendirilmiştir. Proje alanında önerilen dolaşım yüzeylerinde ahşap, çakıl, sıkıştırılmış toprak, taş gibi doğal malzemeler kullanılmıştır.

Yalın ve alçakgönüllü bir tutumu tasarım süreci boyunca tutarlı bir şekilde sürdürülmesi amaçlanmıştır. Asgari müdahale ve yapılaşma, zorunlu ihtiyaçların optimum düzeyde temini ve alan içindeki hareketin organizasyonu ile yetinmenin doğru olduğunu savunmaktayız.

Jüri Raporu

Kullanım çeşitliliği algılanır değildir. Yönetim plan modellemesi ve maliyet analizi bulunmamaktadır. Giriş ve ulaşım ile ilgili çözüm yeterli görülmektedir. Yaya yollarında hedef noktalarına ulaşım olumlu görülmüştür. Ayrıntılarda getirilen çözümler mimari konsept bakımından yeterlidir. Girişteki seyir terası olumlu karşılanmıştır. Yaya yolları dengeli bulunmuştur.

Tartışılabilir korumacı bir yaklaşım görülmektedir. Kıyıda tasarlanan yol maliyet açısından tartışılır durumdadır. Ana giriş yoluyla servis yollarının kesişme alanı yetersiz görülmektedir. Kıyı bandında yapılaşmaya yer verilmemiş olması ve kum stabilizasyonuna yönelik düzenleme önerileri olumlu karşılanmıştır.

Karşı oylar; Ümit ERDEM, Ömer KIRAL

Özgür TOP (mimar)
İskender H. KULU (mimar)
Kahraman KARTAL (mimar)
Tuncay GÜLTÜRK (mimar)

Yardımcı Ekip: Doğukan ABACI,
Serdar DUVARCI, Burhanettin SEVİNÇ,
Yavuz K. GÜNER

Açıklama Raporu

Proje Alanına Bakış Yarışma alanı kıyı boyunca devam eden turizm tesisleri arasında sıkışan ve gün geçtikçe gerçek doğasına ilişkin referanslarını kaybeden doğal bir miras durumundadır. Tahrip olmuş doğası ile yeterli alt yapı ve servis olmadan kullanılan plaj Pamucak Sahilinin en güzel yerlerindedir. Doğası koruma altına alınmalı ve bölge halkının rekreasyon merkezi olarak düzenlenmelidir.

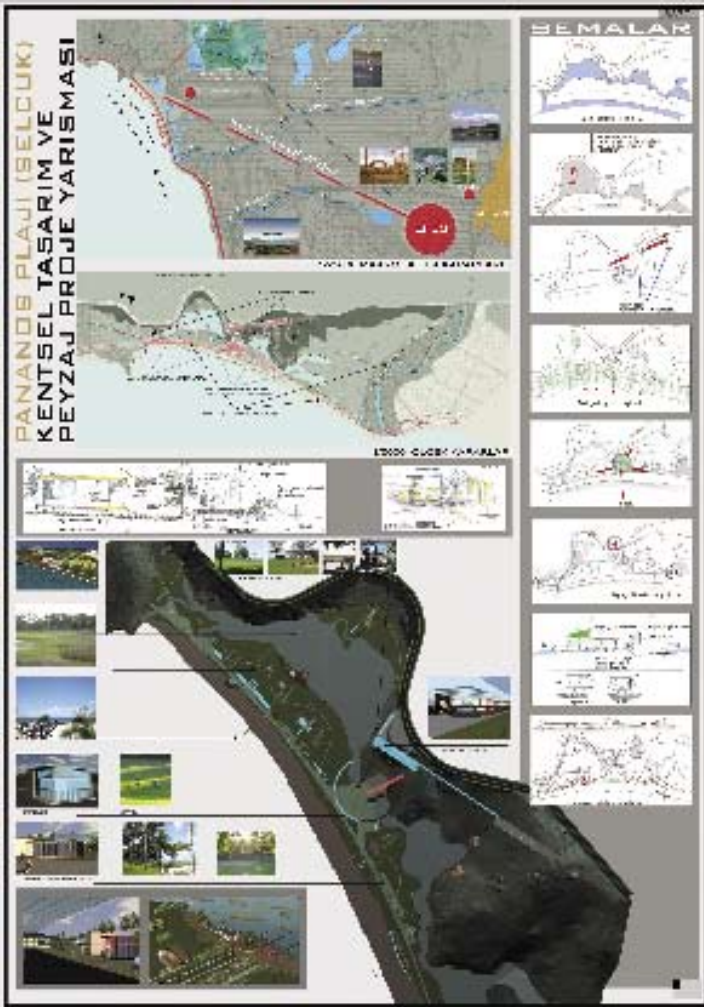
Temel Tasarım İlkeleri Yarışma alanının 1. ve 2. Derece Doğal Sit alanı içinde olması üzerinde

3 mansiyon

önemle durulan bir olgudur. Tasarım kararlarında bu olgu öne çıkmıştır. Koruma politikası esas itibariyle başta insan ve insanın varlığı olmak üzere her türlü canlının “koruma- kullanma esasları” çerçevesi içinde kirlenmeden korumak, geliştirerek ve kullanarak korumak gibi hedeflere ulaşacak tarzda geleceğin hayatiyetin devam ettirilmesi benimsenmiştir. Alanın kullanımında koruma; ekolojik restorasyon (sulak alan bütünlüğü), sosyo ekonomik fayda (kıyı kullanımı rekreasyon), çevre ve doğa eğitimi (kültürel çalışma Efes Promenadı), gibi birbirinden farklı ancak birbirini tamamlayan ekolojik ve bütüncül bir tasarım yaklaşım öngörülmüştür.

Giriş tesisi tüm alan içindeki yaya-servis ulaşımı alan içindeki dağılım eşitliği, arsanın topografyası şehirlerarası yol ilişkisi açısından alanın merkez ekseninde mevcut durumda harfiyatla doğal yapısı tahrip edilmiş bölgede düzenlendi. Tesis bünyesinde yönetim, ticaret, sağlık birimleri bulunuyor. Plaj alanına ve parkın geneline açılan zengin vistaya sahip olması, kuzey batı ve güney doğusunda bulunan vadilerle arsanın tümünden ayrılması, tesisin kentsel MİRADOR niteliğinde tasarlanmasına olanak sağladı. Bu kapsamda giriş tasarımı aşağıdaki kurgu şeklinde ele alındı. Topografyanın sağladığı eğime yerleşme avantajını kullanarak 3 farklı kotta düzenlendi. Bunlar; Giriş Platosu: Bu kotta dolmuş ve otobüs durakları, tur otobüsleri karşılama alanı ve otoparklar düzenlendi. Alt Meydan: Karşılama ve yaşama işlevleri düzenlendi. Ticaret ve diğer yapı birimleri giriş platosu altında tasarlandı. Bu alanların önünde yeşil yaşam platosu düzenlendi. İklim koşullarını göz önünde bulundurularak kültür aksı ve devamındaki seyir terası ve tarih köprüsünü giriş meydanında saçaklaştırarak kültür işlevi ile karşılama işlevi farklı kotlarda çözüldü.

Yönetim birimi yerden kopuk saydam iz olarak yorumlandı. Palmiyeli Meydan: Giriş ve Yönetim tesisi ile Kıyı Yaşam aksını bağlayan, parkın

çeşitli etkinliklerini kapsayan ve alanda bir ODAK oluşturan birim olarak tasarlanmıştır.

Kıyı yaşam aksı: Pamucak sahilinin kıyı yaşam sürekliliğini desteklemek amacı ile Pananos Plajının eğlence ve kıyı yaşam omurgası niteliğini taşıyan, kuzeyde yerleşim birimleri, güneyde ise alanın devamındaki sahil ve Küçük Menderes çayı kıyısı ile bağlantısının gerektiği önerisini gündeme getirecektir. Sahil boyunca devam eden,hafif yapılaşmaya sahip eğlence, kıyı yaşamı ve plaj omurgası olarak düşünülmüştür. Aksta oluşturulan yapılar çelik konstruksiyon olarak düşünülüp, Parkın tasarım ilkelerinden biri olan, geçirgenlik doğal süreklilik fikrini desteklemek amacı ile geçirgen yapı anlayışına sahip. Aks boyunca yer yer yarıaçık alanlar oluşturularak ve bunlara düşünsel oyunlar, çocuk oyun alanları, kafeler, açık snack barlar gibi işlevler yüklenerek plaj yaşamına paralel ve zengin mekan örgütü oluşturulmuştur. Aks boyunca iklim dengeleyici havuzlar ve görsel geçirgen yapıya sahip gölge elemanları oluşturulmuştur. Alanın kuzeyinde yer alan ve sulak alanla arsanın bütününden ayrılan bölgede doğa parkı önerilerek, Pamucak bölgesinin sahip olduğu zengin flora ve faunasını araştırma ve geliştirme merkezi tasarlanmıştır. Pananos Plajı günün her saati, yılın her mevsimi yaşayan ve her yaş grubuna keyif veren bir merkez haline getirmeyi amaçlayarak, kafeterya, restoran, bar, yeme- içme birimleri, spor alanları, çocuk oyun alanları, seyir platformları, su bahçeleri, amfi tiyatro, sinevizyon vb. mekanlarla bugünün yaşantısını ve geleceğin beklentisini; müze ve anıt kompleksiyle geçmişinizi bir çizgide buluşturan ve kendini sürekli yenileyen bir plaj olarak tasarlanmıştır.

Anıt ve müze kompleksinin mimari tasarım kriterleri Yarışma alanın bulunduğu bölgenin taşıdığı Tarihi Değerler ve Arkeolojik Belleğine Yönelik, Parka büyük ölçüde önem ve kimlik kazandıracak ve Bölgedeki Kültürel Gelişim ile Turizme katkıda bulunacak Açık hava ve Kapalı müzelerden oluşmaktadır. Taşıdığı bu İmaj kapsamında yörenin geleneksel şehircilik anlayışının yorumu olarak alınan park kompleksinin Akropolü olarak tasarlandı. Arsanın en üst noktasında bulunan Akropol, alanın ikincil Agorası olan (yönetim) giriş tesisleri ile vadiyle ayrılmaktadır. Vadiye düzenlenen Tarih köprüsü devamında giriş meydanında saçaklaşarak YÖNETİM AGORASINI

ve Kentsel Miradoru oluşturuyor. Tarih Köprüsü ile Akropol arasındaki alan, parkın kuzeydoğusunda bulunan arkeolojik site hizmet verecek ve bölgenin tarihi dönemlerini etaplayan AÇIK-HAVA MÜZESİ olarak düzenlendi. Topografyaya uygun şekilde yükselerek düzenlenen müze Kutsal Yol-Akropol Caddesi fikrine gönderme yapmaktadır. Aksın sonunda tören alanı ve kapalı müze bulunmaktadır. Kapalı müze tasarım kriterlerini mevcut doğal çevre ve dağın silüetini tahrir etmeden yapılaşmaya dayalı bir anlayışta geliştirdi. Müze iki katlı olup üst kat giriş geçici sergi ve artemis salonu, alt kat ise meydanın altında çözülerek kalıcı sergi, kafe ve diğer işlevleri kapsamaktadır. Doğal çevre korumacı anlayışı ile tepe içinde çözülen müze üst katı yapımından önce tepedeki mevcut yeşil doku transplantasyon uygulaması ile alınarak yapımdan sonra gerekli uygulamalarla müzenin üstündeki toprak tabakasına yerleştirir-

PLANLAMA
2004/2

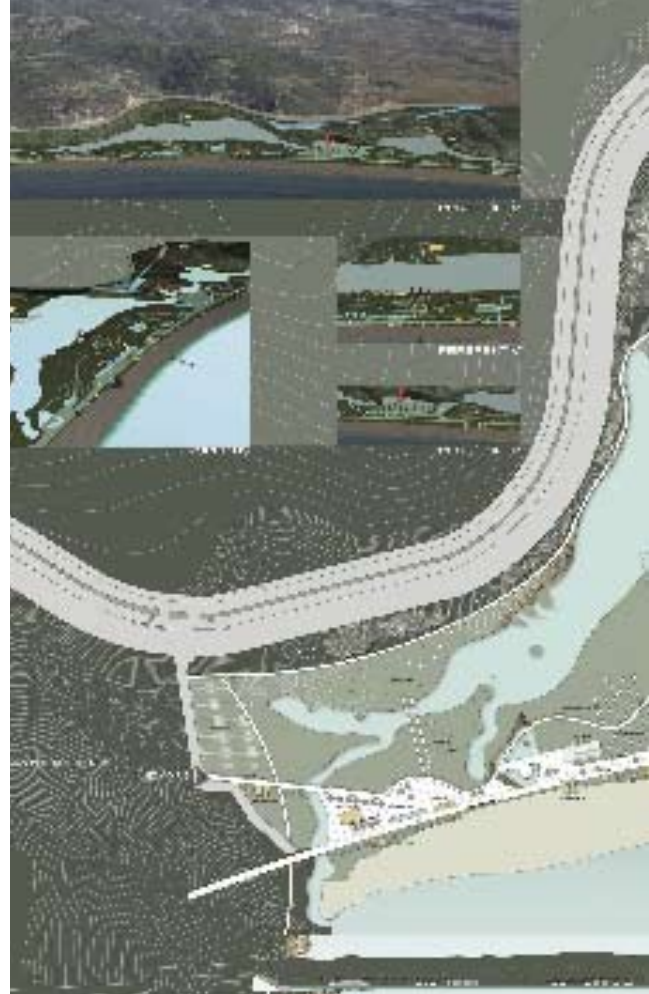
3 mansiyon

lecektir. Müze tasarımında kat yükseklikleri ve taşıyıcı sistem, tepedeki yeşil dokunun doğal yaşamını sürdürmesi için gereken toprak tabakasının derinlik ve yüküne göre belirlendi. Ayrıca Müze toprak altındaki çözümü ve artemis salonun krater yorumu ile tasarlanması, Selçuk'taki yedi uyuyanlar mağrası ve Artemis tapınağının Jüpiter'den gelen siyah bir taş üstüne kurulduğunu anlatan efsanelere gönderme yaparak Selçuk bölgesinin farklı tarihi ve kültür dönemlerinin kolajını meydana getiriyor.

Peyzaj Tasarım İlkeleri: Parkta flora ve fauna korunarak yalnızca ekolojik dengenin devamı sağlanmakla kalınmamış, göldeki yaşamın devamı için ek tedbirler alınmıştır. Ötöfikasyon; atıklarla gelen aşırı besin maddelerinin vejetasyonu uyarmasıyla göllerin çözünmüş oksijen yokluğu sonucunda ölmesine kadar gidebilen yaşlanma sürecidir. Ötöfikasyonu önlemek için göl çevresinde oluşturulan hendeklerle çevredeki tarım alanlarından gelen ve bitki besin elementlerince zengin sular göle ulaşmadan drene edilmiştir. Bu göldeki flora ve fauna için hayati bir tedbirdir. Diğer önemli bir tedbir ise erozyon kontrolüdür. Toprak kaybını ve gölün dolmasını önlemek için özellikle doğal bitki örtüsünden seçilmiş türler kitleler halinde kullanılmıştır. Deniz kıyısında yer alan bir bölge olan alanımızda oluşabilecek tuz serpintisi, kumul hareketi gibi sorunları önlemek amacıyla kıyıda suni tepeler oluşturulmuştur. Bu tepeler halofitlerle (tuza dayanıklı bitkiler) bitkilendirilmiştir. Tepeler bu fonksiyonlarının dışında görsel bir zenginlik, üçüncü boyut olarak karşımıza çıkmaktadır. Sinevizyon ve spor alanları etrafı gürültü perdelemek amacıyla uygun türlerle bitkilendirilmiştir. Bitkiler kullanım amacına göre formal (aks ve mekan tariflemek için) ve informal halde yaz, kış dengeli bir yeşil görünüm yaratacak şekilde kullanılmıştır. Bir yönlendirme elemanı olarak kıyı aksı boyunca kullanılan ağaçlar gölge sağlamak, yönlendirmek amacı ile ağaçların yaya yolu boyunca yaya yolunun iki tarafında yada ortasında kullanılması öngörülmüştür. İnsanların yoğun kullanımına açık yerler diğer süs bitkileriyle zenginleştirilerek tasarlanmıştır. Bu mekanlar bitkisel açıdan planlanırken bitkilerin doku, çiçek, meyve ve yaprak rengi, kokusu gibi özellikleri göz önüne alınarak daha özel bitkisel kompozisyonlar oluşturulmuştur. Parkta yaya

yolları boyunca belli aralıklarla oturma elemanlarının bulunduğu dinlenme mekanları oluşturulmuştur. Tasarım kararları; Park sınırları da gerek trafik sonucu oluşan gürültüyü önlemek gerekse mekanı tariflemek amacıyla masif bitki dokusu yaprak döken ve herdem yeşil dengesi sağlanarak kullanılmıştır. Tasarımın temelini koruma ve iyileştirme oluşturmuştur. Yer yer yaklaşımlarla insanlar gölden sınırlı faydalanmışlardır. Bu amaçla oluşturulan başlıca zonlar şunlardır: Kıyı koruma zonu, Göl kıyılarını koruma zonu, Masif bitkilendirme zonları

Sulak alan kararları: Hellenistik ve Roma devirlerinde geliri Artemis tapınağı'na ait bir lagün (selunisia) vardı. Bugün yarışma alanı içinde çevresel miras olarak mevcut sulak alanlar lagünden kalan çok küçük bir bölümdür. Yok olma tehdidinde bulunan sulak alan sistemine su sağlanması ve önceden kurutulmuş alanların geriye kazanılması amacıyla politikalar geliş-

tirilmelidir. Hemen hemen bütün sulak alanlar kendilerinden çok uzakta kaynaklanan yer üstü ve yer altı suları ile desteklenirler. Nehirler ve yer altı kaynakları boşa akan sular olarak görülerek su kullanım projesiyle tüketilmektedir ve sulak alanları tehdit etmektedir. Su kullanım projeleri geliştirilerek sulak alanlara su temin edilecektir. Tarım nedeniyle, sulama temininin sulak alandan yapılması taban suyunun azalmasına ve aşırı miktarda kimyasal madde birikimine neden olan yoğun tarımsal etkinlikler kaldırılacak ve sulak alanlar rehabilite edilecektir.

Jüri Raporu

Bu çalışmada doğal yapıya ve sulak alanlara müdahalenin fazla olduğu görülmektedir. Maliyet hesabi, yönetim modellemesi planı bulunmamaktadır. Alanda yönlendirme ve buna bağlı aks önerileri soyut kalmıştır. Girişteki otopark doğal yapıyla uyumsuzdur. Girişten sonra sahile giden

yolun uygulanabilirliği zordur. Çeşitlendirilmiş işlevlerle oluşturulan lineer düzenleme, sahil bandı için olumlu bulunmuştur.

Güney bölümündeki sulak alan doğal sınırlarının dışına taşırılmıştır. Palmiyeli meydan kurgusu olumludur. Şemalarla kavramsallaşan makro ilişkiler olumludur. Kültür köprüsü fikri, proje kapsamı temelinde uyumlu bir fikir olarak kabul edilmelidir. Önerilen alan kullanım kararları ve işlevlere yönelik ayrıntılar tasarım titizliği bakımından takdire değer bulunmuştur. Kıyı yaşam promonadını en iyi çok iyi çözümlenmiştir. Biçimsel endişelerle tasarımda esnek tutulabilecek öğelerde zorlamalar gözlenmektedir. Kendi tasarım kurgusu içinde bütünleyici ve toparlayıcıdır. Formsal bütünlük ve dil birliği olumludur. Bitkisel tasarımda kullanılan bitki türleri ve ölçekleri hatalıdır. Bitkisel tasarıma yönelik düşünceler raporda ve projede anlaşılmamaktadır.

Karşı oylar; Ömer KIRAL ve Ersin POĞÜN

Banu BAŞEŞKİCİ (Y. mimar)
Ervin GARİP (Y. Mimar)

Y. Kenan GÜVENÇ (mimar)
Nazmiye ÖZTÜRK (mimar)
Yuvacan ATMACA (mimar)
Gül Bahar EDİK (peyzaj mimarı)

Satınalma

Açıklama Raporu

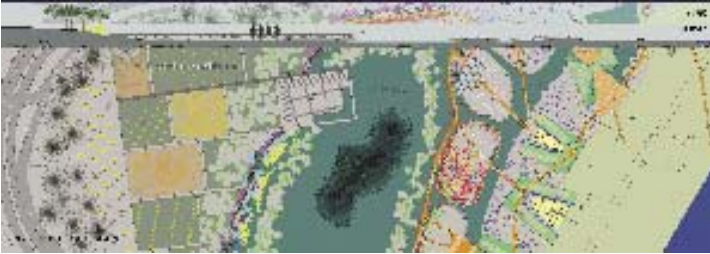
KOKA KOLA KUTUSU VE “DÜŞÜNEN SAZLIK”...

Maruz kaldığı etkilerin türü ve şiddeti açısından Pananos ‘yabanıl’ bir doğa karakterini sürdüremeyecek denli küçük ve fakat ‘dekore - domestik’ bir hale getirilemeyecek kadar da büyük bir yeryüzü parçasıdır. Pananos bir ‘plaj’ olmaktan önce bir kumsaldır ve ondan önce de şüphesiz bir sulak alan parçasıdır. Pananos’a eğilen akıl; vitrin şekillendirici değil ‘yaşarlılıkların’ bütünlüğüne ve sürekliliğine “nasıl baktığını anlatan bir ‘yaklaşımçı’ olmalıdır. Dolayısıyla, Pananos’ta hem organik yaşarlılıklar, hem inorganik hareket sistemlerinin algılanabilirliğini arttırmak, tezahür eden süreçleri sabırla izleyerek beklemek ve en sonunda Pananos’un o karmaşık sonuç şekillenmeleri üzerinde yeniden düşünmeyi seçmek tasarımın ta kendisi olacaktır. Dolayısıyla size burada sunulan bir öneri değil, bir yaklaşım modellemesi taslağıdır. Bu taslak:

SONUÇ YERİNE “YÖNETİM VE FİNANS” POLİTİKASI: PANANOS DEĞİL, KÜÇÜK MENDERES DELTASI GENEL STRATEJİSİNDE ÖZELLEŞMİŞ BÖLGE OLARAK PANANOS YÖNETİLMELİDİR.

Şüphesiz Pananos sokaktaki insanın insanın sulak alanlara sivrisinek yuvası-bataklık olarak bakışını kırabilecek cazibe taşıyan bir alandır. Buraya gelen insanlara bir taxodiuma dokunabilmekten, ellerini gölcük sularına sokup oynayabilmekten, güneşin erişilmez uzaklığının bizlerde yarattığı hislere dek her ölçekte deneyimlenebilme olanağı sağladığında bu durumla elde edilebilecek hoşnutluk zaten Pananos’u doğal olarak koruyacaktır. Yani bu aynı zamanda sosyal bir sorundur. İnsanları Pananos eğitmelidir, başka insanlar değil.

Dolayısıyla bu sonucu yaratabilmek için Pananos’un kendini toparlaması en az iki yıl alacaktır. Yani ortada birçok şey yapıldığı halde yapılanların hiç gözükmediği bu yüzden zorlu iki geçiş ve oluşum yılı... İşte bu döneme her kademedden

- 1) Pananos’u coğrafi ölçekte ‘topraksal’ olan ile ‘denizsel’ olanın buluşma - karşılaşma eşiği olarak görüyor.
- 2) Pananos’un insan-dışı hayatına kontrollü müdahale etmek üzere, Pananos yerkabuğuna mümkün olduğunca az ‘sürtünen’ bir kullanım zemini örgütlenmesini öneriyor.
- 3) Etkin bir korumanın insanların Pananos’taki yaşarlılıkların kavranılması doğrultusunda alanı koşullarını deneyimlenme olanaklarının artırılmasını öneriyor.
- 4) Küçük Menderes Deltası ve mansaplarının bir bütün olduğunu ama Pananos’un bu ‘Büyük Evin’ misafir odası olduğunu düşünüyor.
- 5) Yaklaşım alanını; tepelikler, sulak alan ve kumsal olarak üç sektörel büyüklük arasındaki korelatif ilişkiler ağı olarak görüyor.

PLANLAMA
2004/2

yerel ve merkezi gücü katmak zorunludur. Bakanlık, valilik, kaymakamlık, milli parklar genel müdürlüğünden üniversite, belediye, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü inisiyatiflerine bu iki yıl paylaşılmalıdır. Bu paylaşım bir vakıf çerçevesinde olabilir. VE FAKAT CAN ALICI HUSUS BÖYLE BİR VAKFIN ESASTA VE MUTLAKA RAMSAR SULAK ALANLAR KONVENSİYONU İÇİNDE SULAK ALAN TANIMINA GİREN KÜÇÜK MENDERES DELTASI ÜZERİNE ÇALIŞMA KAPSAMINDA KURULMALIDIR. AMA BU ÇALIŞMANIN EN ÖNEMLİ VE ÖNCELİKLİ ÖRNEKLEMESİ PANANOS ÖZELİNDE OLMALIDIR.

Avrupa konseyi sivil toplum kuruluşları için hibe fonları dahi başlangıç aşaması için gerekli çalışmaların yapılabilmesini finanse edecek 1.5 milyon Euro civarındaki bir bütçeyi vakfa sağlayabilecektir. Fakat sulak alanlara ilişkin bütün uluslar arası sözleşmelerin ilgili hükümlerini reddedecek yapılaşmalar ve yaklaşımlar öncelikli tartışmaya açılmalıdır. Örneğin alanın güneyinde plan kararı olarak görünen golf alanı ya da bugünkü haliyle Selçuk Seferihisar yol ayırımından sonra ki yaklaşık 2 km lik karayolu bugünkü iyi niyetli yaklaşımlarla bağdaşmamaktadır.

Bir başka marjinal öneriyle raporu bitirme arzundayız;

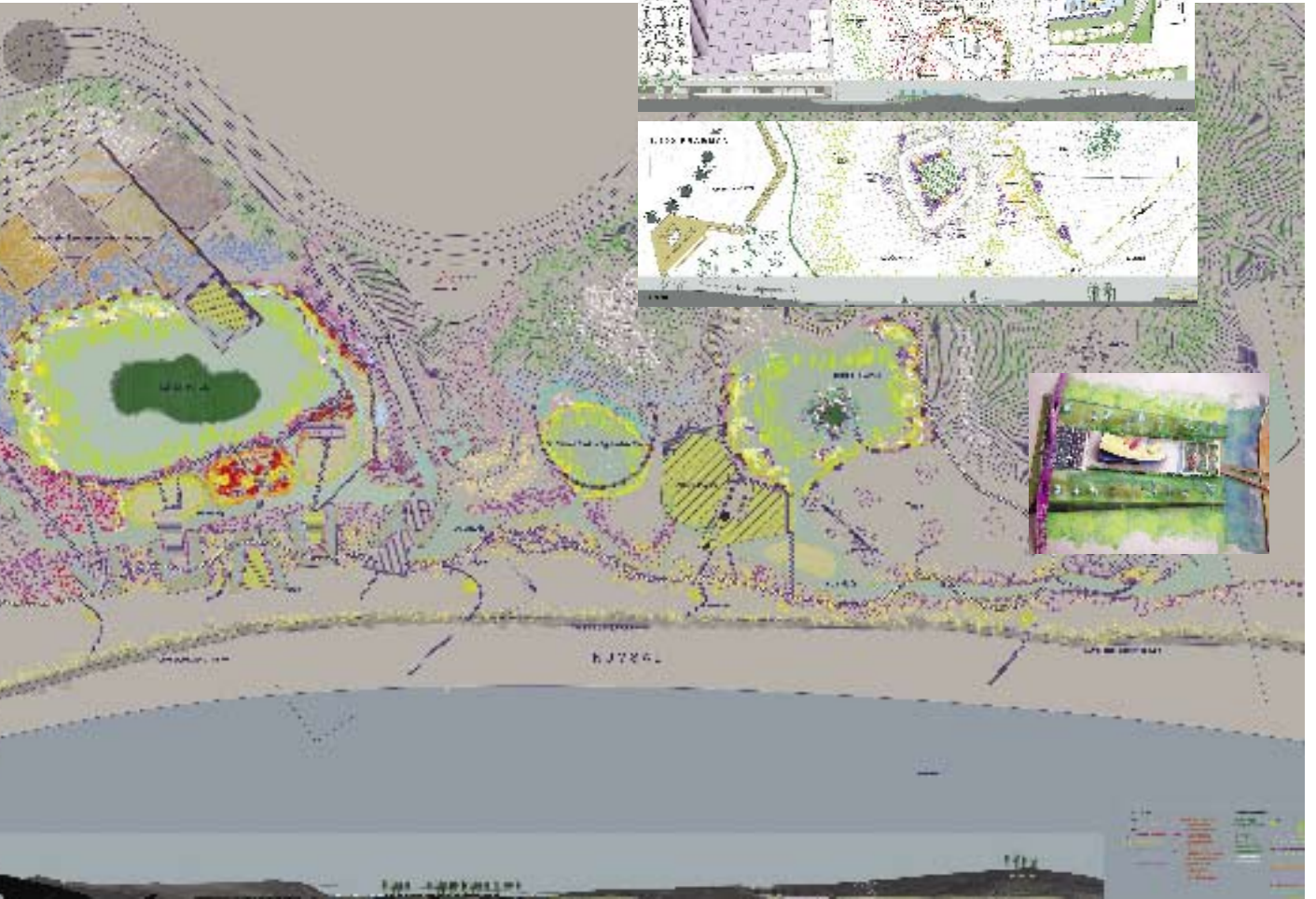
Bir ya da birkaç müteahhide verilerek yapılacak bir inşai faaliyet süreci Pananos'a uyumlu değildir. Bunun yerine bölge sosyokültürel geliştirici bir örgütlenme olarak üniversite ve orta öğrenim öğrencileri, gönüllü gençlik grupları ve meraklı ilgili insanlarla konunun uzmanlarının birlikte yönlendirecekleri bir süreç beklenmedik zenginlikte sonuçlara varacaktır.

Koka Kola kutusu ile düşünen sazlığı çatışmadan bir araya getirebilmek için bu yarışma harika bir fırsattır.

Jüri Raporu

Bu projede, sahanın bir dekor kadar büyük olduğundan hareket ile doğa koruma yaklaşımında kavramsal bütünlüğü olmasına karşın, kavramsal yaklaşım ile proje önerilerinde tezatlık olması, ayrıca getirilen proje önerileri ile şartnamede istenilen koşulların karşılanamaması, plaj aktiviteleriyle ilgili herhangi bir öneride bulunulmaması nedenleri ile oy çokluğuyla elenmiştir. Karşı oy sahibi: Ömer KIRAL (ikinci eleme)
Tasarımını "yabanıl bir doğa karakterini sürdüremeyecek denli küçük ve fakat dekore domestik bir hale getirilemeyecek kadar da büyük bir yeryüzü parçasıdır" felsefesi ile geliştirme cabası nedeniyle oybirliğiyle satın alınmıştır

Satınalma

Celal A. GÜZER (mimar)
Yüksel ÖZTAN (Y. Zir. Müh.)
Belemir GÜZER (peyzaj mimarı)
Gaye ÇULCUOĞLU (peyzaj mimarı)

Satınalma

Yardımcı Ekip: Simtaç YÜCEL, Aydın IŞIK,
Ragıp G. GÖKÇEK, Şebnem ERDEM

Açıklama Raporu

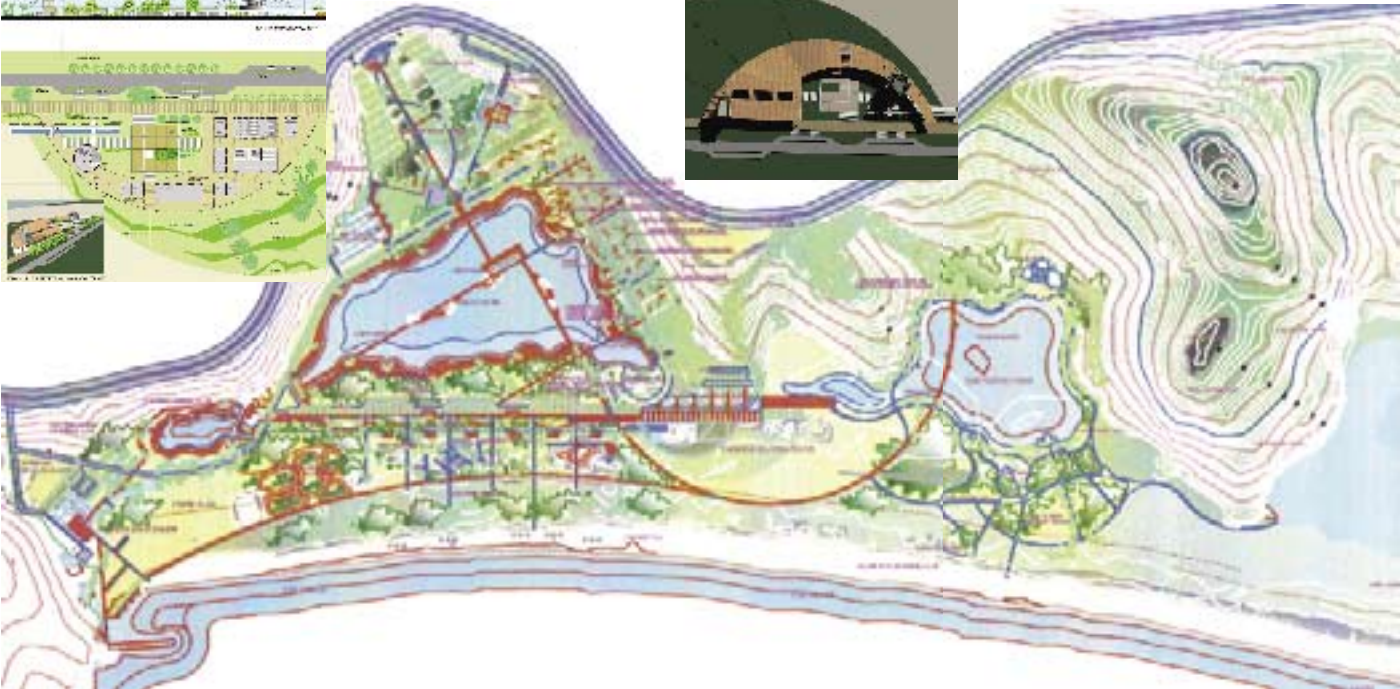
Genel Proje Yaklaşımı

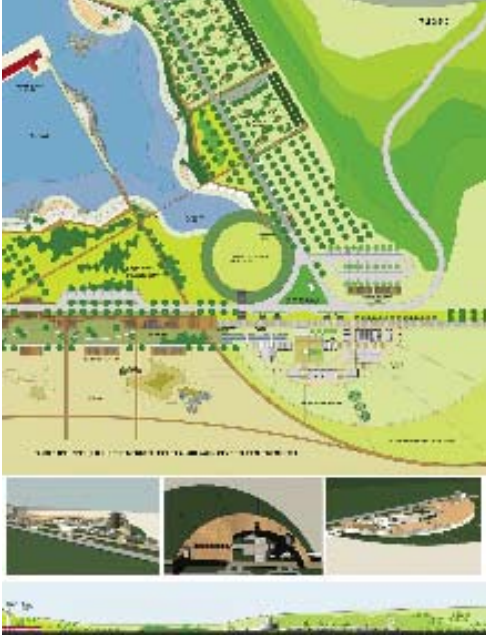
Pamucak bölgesinin kuzeyinde yer alan ve “doğal değerler açısından sahip olduğu potansiyeller göz önüne alınarak” 1. Derece ve 2. Derece Doğal Sit Alanı ilan edilen Pananos Plajı ve çevresi için hazırlanan projenin ana fikri, doğal değerlerin korunmasına öncelik tanınarak, sahil kullanımının yanı sıra yıl boyu kullanıma açık, çok seçenekli çağdaş bir rekreasyon alanının oluşturulmasıdır. Yarışma şartnamesinde, imar planlarının uygulama sürecinde bölgenin önemli bir turizm potansiyeline sahip olacağı belirtilmiştir. Doğal değerlerin korunması ile turizme yönelik kullanımların uyumlu bir denge içinde tutulması öneri projenin en önemli hedefidir. Doğal değerlerin sürekliliğinin nasıl korunacağı konusu projede kontrollü alt bölgeler ve temaların oluşmasını sağlamıştır.

Proje alanına bölge üniversitelerinin davet edilerek ortak çalışmalar yürütülmesi durumu, bir yandan alanın çevre bilincinin artırılmasına yöne-

lik “eğitici” kimliğini destekleyecek; diğer yandan ise, yerli ve yabancı ziyaretçilere yönelik turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi ve rekreasyonun Değişik konular açısından değerlendirilmesini sağlayacak; her kesimden farklı yaş grubunu çekecek ilgi odaklarını yaratmış olacaktır. Bu önerilerimizin gerçekleşmesi durumunda, günümüzde “Pananos Plajı” olarak adlandırılan alanın barındırdığı doğal özellikler ve güzellikler nedeniyle, “Selçuk Doğa Parkı” veya “Ege Doğa Parkı” olarak adlandırılması durumunda, bu başlığın daha geniş kapsamlı olacağını düşünüyoruz. Proje alanı beş alt bölgede ele alınmıştır. Koruma Zonu, Kıyı Zonu, Pananos Kültür Merkezi, Pamucak Bitkisel Üretim ve Koleksiyon Alanı, Pananos Balık Evleri

Proje alanına ulaşımında, denizden ve karadan toplu taşıma özendirilecek önerilerde bulunulmuştur. Proje alanının doğusundan geçen mevcut yol üzerinden alana ana giriş sağlanmıştır. İklim ve arazi zemin verileri dikkate alınarak otopark

alanları koruma zonu dışında olmak üzere proje alanına dağıtılmış, ve bitkilerle desteklenerek yeşil üst örtü oluşturulmuştur. Proje alanı içerisinde yaya ulaşımının önceliği benimsenerek bisiklet yolları ve park içi toplu taşıma seçenekleri artırılmakta ve alan bütününde yaratılan ilgi odaklarıyla kullanıcıların alan içine dağıtılması hedeflenmektedir.

Proje alanında yer alan üç temel arazi formu olan tepeler, çukur alanlar ve düzlükler değerlendirilerek patikalarla arazinin yakın ve uzak çevresiyle birlikte üç boyutlu algılanması sağlanmıştır. Proje alanında, hem bitkilerin kolay uyum sağlaması, hem de Ege Bölgesi'nin zengin doğal bitki örtüsünün gündeme getirilmesi amacıyla Ege ve Akdeniz yurtlu bitkilere öncelik yer verilmiştir, bu suretle sonuçta alanın bütününde bir "Botanik Bahçesi" oluşması söz konusudur. Mevcut zeytin ve kızıl çam kitleleri daha da artırılarak kitlesel ve görsel etkileri kuvvetlendirilmiş; bitkisel tasarımda kitle boşluk dengesinin oluşturulması önemsenmiştir.

Alanın, yerel bir merkez olmasının yanısıra, ülke ölçeğinde hatta uluslararası ölçekte katılıma açık olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, düzenlenecek seracılık, bahçe düzenleme, bitkisel üretim v.b. eğitime dayalı konuların aktarıldığı kurslarla ve günübirlik kullanımlarla geniş bir coğrafyaya hitap etmesi beklenmektedir.

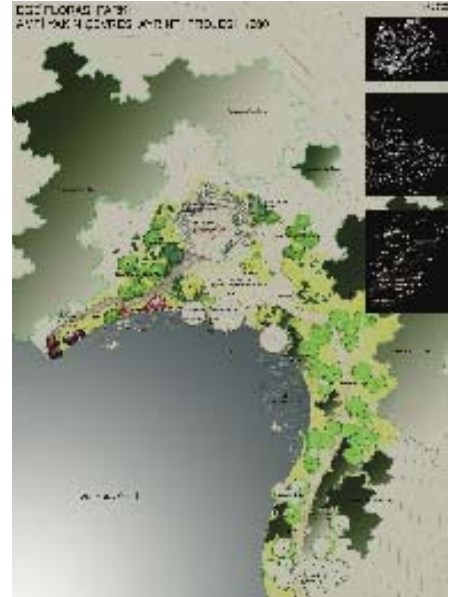
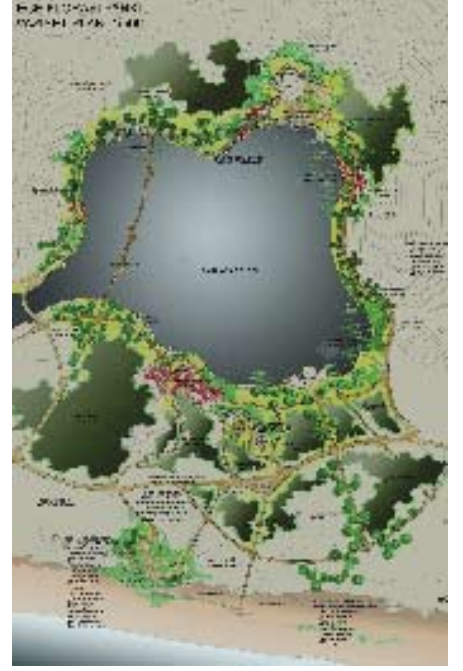
Jüri Raporu

Doğal yapıya güneydeki gölet çevresinde müdahale azdır. Kullanımlar yeterli bulunmamıştır. Yönetim planı verilmiştir, ama işlev bakımından tartışmalıdır. Ulaşımına ilişkin alana giriş önerisi yetersizdir. Birinci ve ikinci derece doğal sit ayrımı ve ilkelere uyumluluk olumlu bulunmuştur. İkinci derecedeki sulak alana müdahalenin yoğun olduğu görülmektedir. Kuzey bölümdeki gölet içi kafe önerisinin uygulanabilirliği tartışılır durumdadır.

Girişe bağlı olarak önerilen otopark uygun değildir. Kuzey sulak alan çevresinde doğu-batı ve kuzey-güney yönünde doğal yapıya uymayan parselasyon düzeni getirilerek yapılan düzenleme olumsuz bulunmuştur. Güney bölümdeki göletin çevresindeki peyzaj düzenlemeler olumlu bulunmakla birlikte işlevsizdir.

Önerilen kültür merkezinin gerçekliği tartışmalıdır. Kuzeydeki göletin denizle ilişkisinin kesilerek su havzası içine yoğun aktiviteler getirilmesi (tematik bahçeler gibi) olumsuz bulunmuştur. Seferihisar - Selçuk yolu aksında önerilen ilk girişin uygulanması zordur. Bitkisel tasarımla ilgili fikirler projeye tam olarak yansıtılmamıştır. (üçüncü eleme)

Proje alanı genelindeki bölgeleme yaklaşımı ile güneydeki sulak alan çevresinde getirdiği "Ege Flora Parkı" düzenlemesi nedeniyle oybirliğiyle satın alınmıştır.

Deniz ARSLAN (Y. mimar)
Aslı ÇALIKOĞLU (mimar)
Volkan LOKUMCU (mimar)
Elif ÇELİK (mimar)
Ceren HANCIOĞLU (mimar)

Satınalma

Açıklama Raporu

Amaç:

Tasarımın dayanağı sürekli değişen doğal ortamda bu değişimle birlikte yaşayabilecek dönüşken sistemler kurgulamaktır. Pananos plajının bozulan karakteri doğanın tamirini dolayısı ile doğaya eklenmeyi gerekmektedir. İşte bu noktadan itibaren ek olma durumu tartışılabilecektir.

Planlama kriterleri:

Öngörülen eklerle doğanın yeniden okunur kılınması bununla birlikte eklerin de görünür kılınması hedeflenmektedir. Bu nedenle 3ek ile varolan ekosisteme katılmak, kabullenmek, sürdürülebilirlik paydasında buluşmak tasarım konusudur.

“doğayı işletmek üzere 3ek: doğaya ulaşmak için ek1ek2ek3 önermeleri sürdürülebilir bütünlük bir tasarımı gündeme getirdi, bu bağlamda tüm ekler doğal bölgeleri ana karakterleri kesen bir omurgaya sahip oldu, bu omurganın sürekliliği altyapı sistemlerinin dağılma ve toplanması - benzer işlevlerin birleştirilmesi uzmanlaşmış

kullanımlar tanımlanmış bölgeler le sağlandı servis alan ve servis veren bu kurgu, girdi (enerji, yoğunluk, malzeme, para) ve çıktıları (atıklar, para) ile kendine yeten, işletilebilir bir büyüme veya küçülmeyi işlevlerin sona ermesi durumunda ise kalıcı hiç bir iz bırakmamayı hedefledi “

Pananos'un kavranması doğal zonları kesen eklerin doğayla buluştukları, örttüğüleri değme noktalarının, ara kesitlerin tümü ile doğal unsurlarla (kum, çakıl, çıplak toprak, soğanlılar, kumul çalılar, perennaller, çalılar, ağaçlar, biotoplar, su, rüzgar gibi) kültürlenmesi ile olacak, önerilen yürüme rotaları ile tüm mevsimlerde, tüm yaş gruplarının ve özür-lülerin aktif kullanımı sağlanacaktır.

“doğanın restorasyonu ile ekler /omurgaların varoluşları bir eş zamanlı süreçtir Doğanın kültürlenmesi ve yaşanmasını sağlayan bu döngü için eş /ard zamanlı kullanım rotaları yeni doğa tutkunları için kurgulandı özellikle gri dönemlerde pananos doğa turlarının gözdesi olacak,

eskürsion meraklılarına yada yeni meraklılara kadın,erkek,genç ve yaşlılaradaha da önemlisi çocuklara en önemlisi herkese açık bir pananos söz konusu olacaktır”

Toprak su yönelimi planlamasının bir diğer unsurudur. Bu nedenle öngörülen iç yol bu kararın başladığı yer olup aynı zamanda pananosun atar damarıdır. Bu yol ile pananosa ulaşılabilirdiği gibi yine bu yol ile tüm atıklar transfer olacak aynı zamanda insan ve araç sirkülasyonu organize edilmiş olacaktır. Yol kenarı parklarla kısa bir yürüme mesafesinde yada uzun bir keşif parkuru ile pananosun her yerinde olmak kolaylaşacaktır. Özellikle eklerin servis veren suya dönük tarafı doğa deneyiminin kıyı tesisleri ile (büfe, serbest oturma alanları, giyinme, soyunma, duşlar,gölgelikler, depolar, atık kutuları enerji “Suya yönelmek: taban suyu, filtre edilen yüzey suyu , tuzlu suyun ve balçığın oluşturduğu ortak yaşam formlarının en ekstrem örneklerinin bulunduğu bu ortamın ve ekfauna/flora seçkisinin sunduğu deneyim ve denize ulaşmak kıyı boyunu kullanmak yeniden kumullar-topuklar kumlu-sulu topraklar denize atlamak mavi dönemlerin sıcaklığı/serinliği kıyı yaşamını destekleyen kıyı tesisleri “

Toprak yönelimi doğayı diklemesine kesen ve kayalıklara doğru uzanan yeni doğa keşiflerinin her mevsim özellikle gri dönemlerde (geç sonbahar, kış) de sürmesini sağlayacaktır. Doğa

içine yerleşmiş küçük süprizlerle kullanıcının merakı da kıskırtılmış olacaktır. Bu yönelimlerin sonlandığı tarımsal aktivite parselleri özellikle kentliyi yeniden toprakla yeniden tarım ve meyvacılıkla tanıştıracak isteyenler için bir toprak işletmesi tadında fizik olarak ta çalışma olanağı sağlanacaktır. Özellikle çocuklar ve gençler için bulunmaz bir fırsat olacak olan bu organizasyon aynı zamanda uluslar arası ekolojik turlarında bir istasyonu olabilecektir. “Toprağa yönelmek: bu deneyim insanın doğaya eklenmesi ile özdeş; böylelikle toprağın farklı durumları (alivüyonlu ova , kayalık yamaç ...) İle bunların üzerine gelen yeni kullanımlar (var olan ova tarımı, meyvacılık, toprağın işlenmesi ,bir doğa sanatı deneyimi olarak da yeni tarım) var olan florayı korumak makiliğın geliştirilmesi var olan tarımsal işletmenin ekleriyle bir eko-tarıma dönüştürülmesi “

Yeni bitkisel malzeme: kıyıda kum nergisi - narcisus sps, kumul tepeliklerde ve makiliklerde Cistus varieteleri katırtırmağı spartium junceum, lavantavandula angustifolia, ada çayı salvia officinalis, diğer kıyı zonu kurakçılırları: triglochin maritima, deniz lavantası limonium variteleri, deve dikenini echinophara spinosa, senecio pseudoaria, glyseria varieteleri çocuk zonlarında sembolik anlamda sumak cotinus coggygria, kıyı kumul tepelerde ufak yapraklı kaz ayağı dokuları- mesembryanthemum sps, sulak zonda su süseni iris pseudocorus, thypha angustifolia, nilüfer - nymphaea, bambu bambusa aurea, bodur bambu varieteleri sasa pygmea , ovada narenciye, incir, zeytin, susam, ayçiçeği, buğday, pamuk, pirinç vb...

Jüri Raporu

Bu projede kavramsal çerçevede doğanın değişimi ve döngüsü ile çekiciliği dikkate alınarak, değişken çözüm sistemlerinin getirilmesine kavramsal yaklaşım olmasına karşın, bu çözümlerin noktasal olarak kalması, dolayısıyla bu yaratıcı düşüncelerin projeye bir sistem dahilinde yansıtılmamış olması, sulak alanlara yönelik çelişkili yapısal alanların önerilmesi, bisiklet yol güzergahlarındaki sorunlara yeterince açıklık getirilmemesi nedenleri ile oybirliğiyle elenmiştir. (Üçüncü eleme)

Kavramsal çerçevede projenin temel yaklaşımında doğanın “değişme” özelliği nedeni ile “dönüşken” sistem önermesi, bu kavramsal yaklaşımın mimari dile de yansıtılması nedeniyle oybirliğiyle satın alınmıştır.

PLANLAMA
2004/2

İpek YÜREKLİ (mimar)

Danışman: Arda İNCEOĞLU (mimar)
Yardımcı Ekip: Sevinçe BAYRAK

Açıklama Raporu

Pananos plajının karakteri

Pananos plajının karakterini yol ile kıyı arasındaki kesitte yer alan doğal dokunun çeşitliliği belirler.

Söz konusu kesit; yol - yamaç - eski kıyı şeridi - sulak alan - topuk bölgesi - kumsal ve deniz kıyısını içine almaktadır.

Çevrenin topoğrafyası yoldan denize ulaşmak isteyenlere bu kesitin farklı şekillerde algılanabildiği geçişler sunmaktadır.

Projenin temel amacı pananos plajının doğal yapısındaki bu çeşitliliğin deneyimlenmesine yardımcı olmaktır.

Tasarım kararları

Projenin ana kararlarından biri, plaj için gerekli olan destek servisinin farklı deneyimler sunan doğal yapının bozulmadan sağlanmasıdır. Tam tersine, var olan çeşitliliğin vurgulanması ve ortaya çıkartılması amaçlanmıştır.

Yapılan ekler geçici karakterde olacaktır. Gerekli zaman arkalarında iz bırakmadan kaldırılabilirler.

Eklenen yapısal öneriler var olan doğal yapıya sadece dokunur.

Temelsiz, hafif, kolay kurulabilen ve kaldırılabilen ahşap sistemler kullanılacaktır.

Var olan kullanım çeşitliliği desteklenecek ve bütün seneye yayılması sağlanacaktır.

Bu hedeflere ulaşmak amacıyla topoğrafyanın karakteristik yerlerinden (vadi - burun - gölet) geçen ve farklı gezi senaryoları oluşturan dört güzergah üzerinde yapısal omurgalar önerilmektedir.

Bu omurgalar birer otopark ile başlayıp yol ile deniz arasındaki kesite paralel olarak denize doğru uzanırlar.

Başlangıç noktalarının yer aldığı yamaçların ağaçlandırılarak içinde piknik yerleri bulunan koruluklar haline dönüştürülmesi önerilmektedir.

Koruluklar bölgenin peyzaj karakterinde baskın olan ağaç tiplerinden (selvi - zeytin - fıstık çamı - portakal) oluşmaktadır.

Plaj içinde yer alacak olan lokanta, tuvalet, duş terası, cankurtaran kulesi, satış ünitesi gibi gerekli servis birimlerinin hepsi omurgalara bağlıdır.

Omurgalar denizin içinde iskele veya deniz üstü terasına dönüşerek son bulurlar.

Bölgenin dokunulmamış doğal plaj karakterinin sürdürülmesi birincil tasarım hedefidir.

Doğal yapının vurgulanması, algılanması, deneyimlenmesi olabilecek en az ek ile sağlanmaktadır.

Mimari elemanlar

Gerektiğinde bölgeyi hiç el değmemiş durumuna geri döndürmek için sökülür takılır, geçici bir mimari dil geliştirilmiştir.

Yapısalıklar, belli bir etaplamayı mümkün kılacak şekilde kurgulanmıştır.

Sistem belli tiplerin tekrarı şeklinde tasarlanmıştır.

Gerektiği zaman yeni birimler kolayca ve tasarım kararlarını bozmadan eklenebilir ya da azaltılabilir.

Kolay yapılabilir, çok gelişmiş uzmanlık istemeyen detaylara sahip, kolay kullanılabilir bir yapısal sistem oluşturulmuştur. Mimari elemanların malzemesi tamamen ahşap olacaktır.

Kapalı birimlerde yer alan hareketli panolar sistemin açılıp kapanmasını sağlarken aynı zamanda düşeyde ve yatayda gölgelik görevi de görmektedir.

Yapılar rüzgar ve güneş enerjilerini kendileri üretebilmekte, filtrasyon üniteleri sayesinde atıklarını çevreye zararsız hale getirebilmektedirler.

Gerekebilecek her türlü altyapı (elektrik, su, atık su) omurgaya bağlı olarak sistemde yer almaktadır.

Altyapının sağlanması için kazı yapılmayacaktır.

Ulaşım

Plajın içinde taşıt ulaşımı yoktur.

Araçlar anayol kenarındaki otopark bölgelerinde bırakılacak ve denize ulaşım önerilen güzergahlar üzerinde yürüyerek sağlanacaktır.

Mevsimsel duruma göre doğal alan üzerinde de yürümek mümkündür, ancak doğal yapıların olabildiğince az zedelenmesi amacıyla yumuşak ve sert yürüme izleri oluşturulacaktır.

Doğal yapı üzerine koyulan rampa - yürüme elemanları gerektiği zaman kaldırılabilir ve kalıcı iz bırakmayacak şekilde tasarlanmıştır.

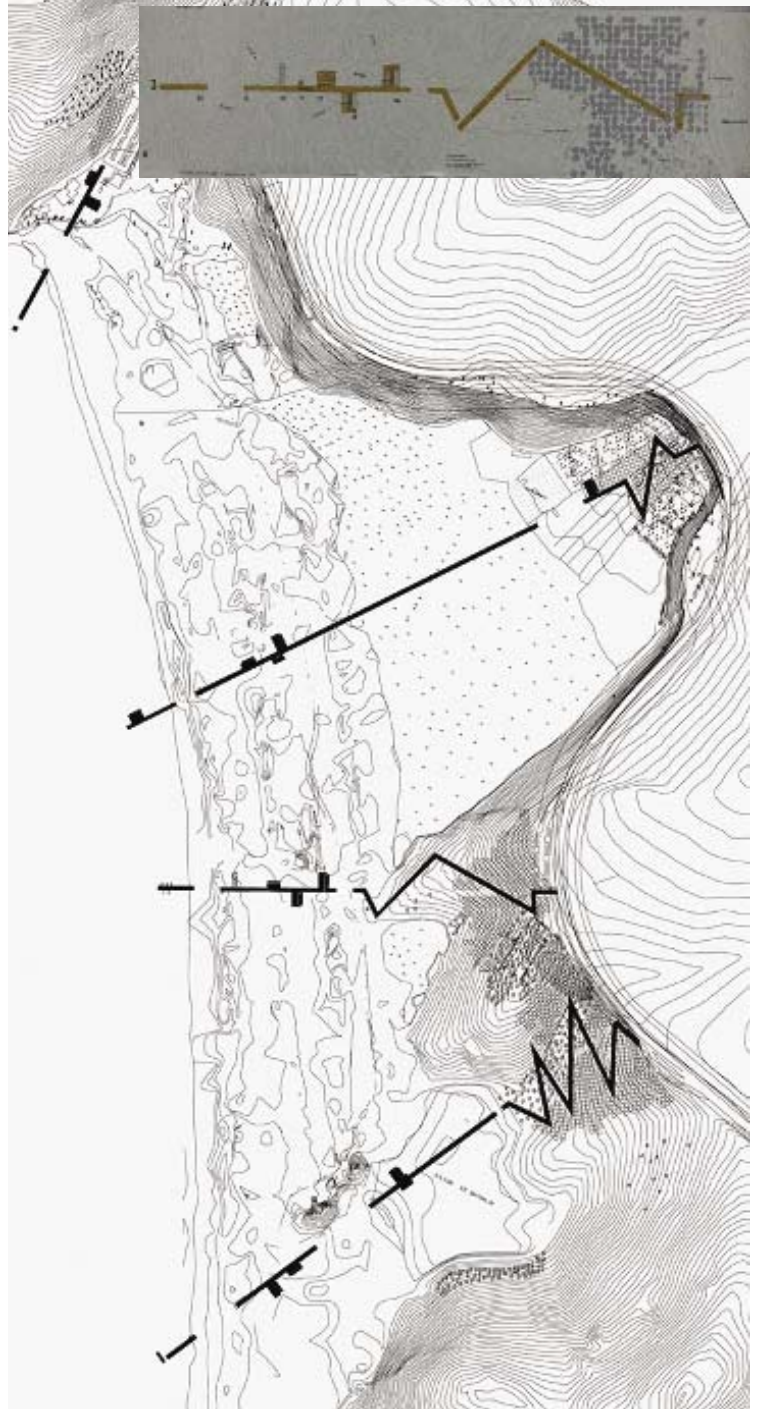
Plaj taşıt trafiğine kapalıdır.

Yalnızca belli zamanlarda var olan ve servis patikasına dönüştürülen yol üzerindeki traktör tipi araçlar katı atıkları toplayacak ve servis sağlayacaktır.

Jüri Raporu

Doğal yapıyı koruma kaygısını temel alan, bu projede “arkalarından iz bırakmadan kaldırılabilir” fikri üzerine kurgulanan tasarım yaklaşımı olmasına, doğal karakteri hiç bozmadan belirli bölgelerde sınırlı bitkilendirme önermesi, yarışma şartnamesinde istenilen diğer işlevlerin göz ardı etmesi nedenlerinden dolayı oy birliği ile elenmiştir. (ikinci eleme)

Kavramsal olarak; “arkalarında iz bırakmadan kaldırılabilir” fikri üzerine kurgulanan tasarım yaklaşımının projeye de yansıtılmış olması nedeniyle oybirliğiyle satın alınmıştır.

Yardımcı Ekip: Engin ESEN, Özgür YERLİ,
Pınar ÖZYILMAZ, Tuğba ÇETİNKAYA

Açıklama Raporu

Alanın topografik özellikler bakımından zengin bir görüntü sergilemesi, hem deniz hem de sulak alan varlığına sahip olması, iklimsel özellikleri, toprak özellikleri, bitki örtüsü, tarihsel gelişimi, barındırdığı özellikleri, arkeolojik ve ekolojik değerleri, yakın çevresinde bulunan kent merkezleri ve bu mekanların turizm potansiyeli açısından taşıdığı farklı değerler, alan için geliştirilmesi mümkün alternatif çeşitliliğinde hissedilir bir artış sağlamakla birlikte, varılması gereken kararların bir kez daha gözden geçirilmesi konusundaki hassasiyeti hissettirmekte, bunun için de doğru kararların verilebilmesi açısından uzun ve detaylı bir araştırmaya işaret etmektedir.

Alana ait plan kararlarının ve tasarıma yön veren konseptin, ancak bütün verilerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesinden sonra ortaya konabileceği düşüncesinden hareketle, gerekli incelemeler yapılmış, bölge ve yakın çevresi hem tarihi hem de sosyo-kültürel yönden incelenmiş, hali-

hazır fiziksel ve sosyal veriler üzerinden fikirler yürütülmüş, yorumlar yapılmış, detaylı bir çalışma sonucunda konsept oluşturulmuştur. Merkeze oturtulmuş ve temel alınmış bu “ana-fikir”den yola çıkarak oluşturulan plan kararları ile birlikte ortaya çıkan tasarım ürünü, bir vücut olarak nitelenebilecek çalışma alanına adeta bir ruh hediye etmiş, ona bir kişilik ve kimlik kazandırmıştır. Alana kazandırılan bu kimliğin hedefi vurgulayan en önemli noktalarından biri; en az zararlanmayla “doğayı insana tüm varlığıyla sunmaktır”.

Çalışma alanı Selçuk, Efes ve Kuşadası olmak üzere, bir çok yerleşim birimine ve İzmir kent merkezine ulaşılabilirlik açısından yakın bir bölgede yer almaktadır. Ortaya çıkarılacak ürün sonucunda gününbirlik ziyaretlerin bile hatırı sayılır derecede etkili olacağı bu mekan, aynı zamanda barındırdığı arkeolojik, tarihsel ve doğal değerler açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu iki ana özellik öyle bir noktada birleşmiştir ki, yaratılacak kullanım alternatifleri çoğaltılırken, buna ek olarak belli başlı kısıtlamalar da beraberinde gelmektedir. Yani çalışma alanının bir bölümünün I. Derece Doğal Sit Alanı sınırları içinde bulunuyor oluşu alternatifleri kısıtlarken, buna uygun kullanımların pratiğe dönüşmesi için olanak yaratmaktadır. İşte tam da bu noktadan hareketle, yapılan bütün incelemeler, yapı malzemelerinden bitki türleri seçimine kadar gerçekleştirilen ayrıntılı analiz çalışmaları, plan kararları, veri taramaları, yasal çerçeveler, gereksinimler ve bütün bunlar baz alınarak oturtulan tasarım kriterleri, ortaya “mevcudu koru ve geliştir” sloganını hedef seçmiş bir çalışma şekli sunmuştur. Çalışmaya yön veren temel hedef budur.

Jüri Raporu

Doğal yapıya ve özellikle güneydeki sulak alana yoğun müdahale bulunmamaktadır. Ayrıntılarda belirtilen yaklaşımların ise uygulanma gücü vardır. Ulaşım sistemi yeterince çözülmemiştir. Yönetim planı modellemesi ve maliyet analizi bulunmamaktadır. Grafikselleştirilmiş sunum tekniği başarılı görülmüştür. Plaj tesislerine yönelik düzenlemeler yetersizdir.

Bitkisel tasarım ilkeleri bakımından seçilen türler ve bunlara bağlı alan kullanım kararları olumludur. Kavramsal olarak, yaklaşım farklılığının mekana yansıtılmasında göstermiş olduğu tasarım duyarlılığıyla, içinde bulunulan bölgenin özelliklerine uygunluğu olumludur. Alan yönetimi bakımından ziyaretçi ve idari tesisler merkezi fikri olumlu görülmüştür. (üçüncü eleme)

Projenin kullandığı farklı grafik, sunum tekniği nedeniyle oybirliğiyle satın alınmıştır.

P1 ...

P ...

P ...

A1 ...

A ...

A1 ...

A ...

A1 ...

A1 ...

A ...

U ...

Toplu Konut Kanununda ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Toplu Konut İdare Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Toplu Konut Kanununda değişiklik yapan söz konusu Kanun 12 Mayıs 2004 günlü ve 25460 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anılan Kanununun 2. maddesi uyarınca; Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, gecekondü dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerden konut uygulama alanı olarak belirlendiği alanlarda veya valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki imar planlarını yapma, yaptırma ve tadil etmeye yetkili kılınmıştır.

Yapılacak bu planların, büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde kalan alanlar için büyük şehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe sınırları ile mücavir alan sınırları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, planların belediyeler veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanması suretiyle yürürlüğe gireceği hükmüne bağlanmıştır. Üç ay içerisinde bu planların onaylanmaması halinde, planların Toplu Konut İdaresi Başkanlığı tarafından re'sen yürürlüğe konulacağı da Kanunun 2. maddesinde belirtilmiştir.

Aynı madde içinde; Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na gerçek ve tüzel kişilere ait arazi ve arsaları ve bunların içerisinde veya üzerinde bulunan her türlü eklenti ve yapıları kamulaştırma yetkisi verilmiştir.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı gecekondü bölgelerinin tasfiyesi veya iyileştirerek yeniden kazanımına yönelik olarak gecekondü dönüşüm projeleri geliştirme, inşaat uygulamaları ve finansman düzenlemeleri yapabilme yetkisini Kanuna eklenen ek madde ile almıştır.

Kanunda Toplu Konut İdaresi Başkanlığının, gecekondü bölgelerinde, gayrimenkul sahibi ile haksahibi olan kişilerin haklarına konu gayrimenkullerin değerini tespit edeceği ve Başkanlığın bu kişilerle proje çerçevesinde anlaşma yapabileceği de hükmüne bağlanmıştır.

Mera Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

"Mera Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" 8 Haziran 2004 günlü ve 25486 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Mera Kanunun "Tahsis Amacının Değiştirilmesi" başlıklı 14. maddesi yeniden düzenlenmiştir. Tahsis amacı değiştirilmedikçe mera, yaylak ve kışlakta Mera Kanununda gösterilenden başka şekilde yararlanılamayacağı belirtilmiş ve ilgili müdürlüğün talebi, mera komisyonunun ve defterdarlığın uygun görüşü üzerine valilikçe tahsis amacı değişikliği yapılabileceği hükmüne bağlanmıştır. Kanunda tahsis amacı değişikliği yapılacak kullanımlar sıralanmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının talebi üzerine, 3243 sayılı Maden Kanunu ve 6226 sayılı Petrol Kanunu hükümlerine göre, arama faaliyetleri sonunda rezervi belirlenen maden ve petrol faaliyeti için zaruri olan alanlar; Kültür ve Turizm Bakanlığının talebi üzerine, turizm yatırımları için zaruri olan yerler; köy yerleşim yeri ile uygulama imar planı veya uygulama planlarına ilave imar planların hazırlanması, toprak muhafazası, gen kaynaklarının korunması, milli park ve muhafaza orman kurulması,

doğal, tarihi ve kültürel varlıkların korunması, sel kontrolü, akarsular ve kaynakların düzenlenmesi için ihtiyaç duyulan yerler ile yeni eklenen 442 sayılı Köy Kanununun 13. ve 14. maddeleri kapsamında kullanılmak üzere ihtiyaç duyulan yerler ve doğal afet bölgelerinde yerleşim yeri için ihtiyaç duyulan yerleri içermektedir. Söz konusu yerlerin tescilleri Hazine adına, vakıf meralarının tescilleri ise vakıf adına yapılmaktadır.

Mera Kanununa eklenen geçici madde ile; belediye ve mücavir alan sınırları içinde kalan ve 01.01.2003 tarihinden önce kesinleşen imar planları içerisinde yerleşim yeri olarak işgal edilen ve mera olarak kullanımı teknik olarak mümkün olmayan yerlerin tahsis amacı değiştirilerek Hazine adına tescilli de hükmüne bağlanmıştır.

Anılan Kanun ile Mera Kanunu yanısıra Köy Kanunu, Afet Kanunu ve Turizmi Teşvik Kanununda değişiklikler yapılmıştır.

Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

Maden Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 5 Haziran 2004 günlü ve 25483 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Anılan Kanununun 3 üncü maddesi ile Maden Kanununun 7 nci maddesinde değişiklik yapılmıştır. Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm bölgeleri, alanları ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askeri yasak bölgeler ve imar planları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi, gayri sihi müesseseler ile ilgili hususlar dahil hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirleneceği hükmüne bağlanmıştır.

Anılan madde de imar alanları içinde kalan madencilik faaliyetleri, ilgili yerel merciden izin alınarak yapılacağı, ruhsat alındıktan sonra imar alanları içine alınan maden sahalarına ise bu hükmün uygulanmayacağı öngörülmüştür.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 8 Haziran 2004 günlü ve 25486 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kanun, kamu görevlilerin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararını gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetmek üzere Kamu Görevlileri Etik Kurulunun kuruluş, görev ve çalışma usul ve esaslarının belirlenmesini amaçlamaktadır.

Kanunda yazılı görevleri yerine getirmek üzere Başbakanlık bünyesinde Kamu Görevlileri Etik Kurulu (Kurul) kurulmuştur.

Kurul, kamu görevlilerinin görevlerini yürütürken uymaları gereken etik davranış ilkelerini hazırlayacağı yönetmeliklerle belirlemek, etik davranış ilkelerinin ihlal edildiği iddiasıyla re'sen veya yapılacak başvurular üzerine gerekli inceleme ve araştırmayı yaparak sonucu ilgili makamlara bildirmek, kamuda etik kültürünü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak ve bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmakla görevli ve yetkili kılınmaktadır.

Dergilerden Seçmeler

Hazırlayan: Dr. Ömür KIZILGÜN, Şehir Plancısı - TÜBİTAK Merkez ve Enstitüler Eşgüdüm Ofisi

Küreselleşme ve Türkiye’de Giyim Sanayiinin Değişimi (*Globalization and the changing clothing industry in Turkey*)

Nebahat Tokatlı

Environment and Planning A 2003, Cilt 35, (10) Ekim, s. 1877 - 1894

Bu makalede, 1980 lerden bu yana giyim sanayiindeki bazı Türk firmalarının üretim, dağıtım ve perakendecilikte kendilerini nasıl olup da küresel ağlara ekleme yolları buldukları ortaya konmakta ve bu süreçte öne çıkan birbirleriyle ilişkili iki gelişmeye dikkat çekilmektedir. Bu gelişmelerin ilki, bazı üretici firmaların kendi stratejilerini geliştirip uygulamaya ve işlemlerini iyileştirmeye yetecek ölçüde özerklik kazanabilmesi ve kendi markalarını üreterek küresel rekabete katılmalarıdır. İkinci gelişme ise, bazı büyük yerli firmaların sermayesinin yavaş ve dikkatli bir şekilde sanayi sermayesinden ticari ve finansal sermayeye dönüşümüdür. Sonuçlar, güç ilişkilerini küresel ekonominin ağ ilişkileri içinde yapısal olarak kavramanın önemini yanı sıra, firmaların kendi özerklikleri içinde bilinçli değişim aktörleri olarak görme gereğini de göstermektedir.

Küresel Nitelikteki Giyim Sanayiinde İyileşme: Mavi Jeans ve Bir Türk Firmasının Yabancı Markalar için Üretimden Kendi Markasının Üretimine ve Perakendeciliğe Dönüşümü (*Upgrading in the Global Clothing Industry: Mavi Jeans and the Transformation of a Turkish Firm from Full-Package to Brand-Name Manufacturing and Retailing*)

Nebahat Tokatlı, Ömür Kızılgün

Economic Geography 2004, Cilt 80 (3), s. 221-240

ERAK Giyim 1984’den beri Calvin Klein, Guess ve Esprit gibi uluslararası markaların blucin tedarikçisi oldu. 1991’de kendi markası olan “Mavi Jeans”ın yaratılmasını takiben firma özgün marka üreticiliğine ve perakendeciliğe doğru döndü. Mavi Jeans bugün bütün dünyada aralarında Nordstrom, Macy’s ve Bloomingdale’s gibi “department

store” ların da bulunduğu 3000 den fazla satış noktası ile Vancouver, New York, Frankfurt, Berlin ve Montreal’de mülkiyeti ve işletmeciliği firmaya ait olan beş “flagship” mağazada satılmaktadır. Yazarlar bu makalede, firmanın başka markalar için üreticilikten kendi markasını üretmeye ve perakendeciliğe yönelen dönüşümünün istisnai öyküsünü anlatmaktadırlar. Makalede, bir çeper ülke üreticisi olan firmanın, alıcılar tarafından yönlendirilen ve dünyanın en büyük perakendecilerinin, marka pazarlayıcılarının ve fabrikasız üreticilerin asimetrik güçleri ve etkileri nedeniyle başat oyuncu olduğu giyim sanayii gibi bir alanda küresel üretim, tüketim ve bilgi ağlarına erişerek, yüksek katma değerli rekabet avantajı elde etmeyi nasıl başardığı tartışılmaktadır. Örnek çalışma ile, firmaların özerk hareket edebilecekleri bir alana sahip olduklarına ve stratejik amaç sahibi firmaların bir ölçüde kırılğan güç ilişkilerini amaçları doğrultusunda kullanabileceklerine ilişkin kuramsal yaklaşım desteklenmektedir.

Sınıf, Coğrafya ve Tüketimci Dönüş: “UNITE ve Stop Sweatshops Campaign” (*Class, geography, and the consumerist turn: UNITE and the Stop Sweatshops Campaign*)

Rebecca Johns, Leyla Vural

Environment and Planning A 2000, Cilt 32 (7) Temmuz, s. 1193 - 1213

20 yüzyılın sonunda sanayileşmiş ve sanayileşme ötesine geçmiş toplumlarda değişen politik ekonomi karşısında yeni stratejiler ve taktikler geliştirmek üzere mücadele eden birlikler ortaya çıktı. Birlik eylemleri için uygun yer ve doğru içerikle yapılması konusunda geleneksel yaklaşımları sarsan bir tavır “Union of Needletrades, Industrial and Textile Employees (UNITE)” ve onun yataıcı liderliğini yürüten ABD kökenli “Stop Sweatshops Campaign”den geldi. Giyim sanayiinde güç odağının sıçramasına dayalı analiz temelinde sözkonusu Birlik, dikkatini üretim noktasına değil de tüketim yerine yönelterek sektörde fiyatları belirleyen perakendecileri baskı altına aldı. Bu yüzyılın başındaki tüketimci dönüşümün tahminlerine uygun olan bu strateji, işgücü mücadelelerine yeni bir coğrafya ve politika getirdi ve işgücünü çalışan coğrafyacıları değişen ekonomik ortamda tüketim ile üretim arasındaki ilişkiyi yeniden ele almaya zorlamaktadır.

Perakendeciliğin Uluslararasılaşması/ Küreselleşmesi: Ekonomik- Coğrafi bir araştırma gündemine doğru (*The internationalisation/ globalisation of retailing: towards an economic - geographical research agenda*)

Neil M Coe

**Environment and Planning A 2004, Cilt 36(9) Eylül, s.
1571 - 1594**

Ekonomik coğrafya kapsamında, çağdaş küreselleşme süreçlerinin en az incelenen ögesi perakendeciliğin uluslararasılaşmasıdır. Yazar, bu alanda ekonomik-coğrafik bir bakışla araştırma gündemini geliştirmeye çalışmaktadır. Makalede benimsenen bakış açısı, işbirliği stratejilerindeki ve yatırım tercihlerindeki mekansal ve zamansal dalgalanmalara, politik-ekonomik kapsamların önemine ve potansiyel gelişme sonuçlarının çeşitliliğine duyarlıdır. Makale iki ana bölüm olarak kurgulanmıştır. İlkinde yazar, uluslararası perakendeciliğin mevcut düzeylerine ilişkin statik ve dinamik kavramlarla bir değerlendirme sunmakta ve bu olgunun daha fazla akademik ilgiyi talep ettiğini göstermektedir. İkinci bölümde, sözkonusu başlıkla ilgili önceki yönetim/iş dünyası yaklaşımındaki çeşitli kısıtlamalar gösterilmekte ve perakendeciliğin uluslararasılaşmasına ilişkin tamamen coğrafi bir araştırma gündemini ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır. Makalede, araştırmanın yararlı bir şekilde ilerleyeceği altı anahtar alan tanımlanmaktadır.

Kimin Vizyonu? Kaliforniya'nın Nevada Bölgesinde Komplo Teorisi ve Arazi Kullanım Planlaması (*Whose vision? Conspiracy theory and land-use planning in Nevada County, California*)

Patrick T Hurley, Peter A Walker

**Environment and Planning A 2004, Cilt 36(9) Eylül, s.
1529 - 1547**

Yazarlar bu makalede, Kaliforniya Nevada'da "Doğal Miras 2020" (NH 2020) olarak bilinen yerel çevresel planlama sürecinin zayıflatılmasında küresel komplo iddialarının rolünü incelemektedirler. Nevada resmi görevlileri, dönüşüm halindeki bu kırsal toplumda hızlı büyümenin çevresel etkilerinin NH 2020 ile giderileceğini düşünmüşlerdi. Bu program, koruma biyolojisinden çıkarsanan "landscape" ölçeğindeki yaklaşımların arazi kullanım plancıları tarafından özel arazilerde biyoçeşitliliği korumak için giderek artan şekilde kullanıldığını göstermektedir. Nevada'da bu yeni planlama vizyonu, yoğun bir dirençle karşılaştı. İzleyen mücadele, arazi kullanım planlaması ve politika üretimi yoluyla belli vizyonları gerçekleştirme çabalarına tepki olarak, yerel çevrenin geleceğine dair rekabet eden vizyonlara sahip sosyal gruplar arasında ortaya çıkabilecek çelişkileri göstermektedir.

Hasımlar, bölge planlamasında koruma biyolojisinden çıkarsanmış "landscape" ölçeğinde bir vizyonun kullanımını kendi mülkiyet hakları için önemli bir tehdit gibi algıladılar, bazıları bunu küresel çevreci komplonun bir parçası olarak tarif etti. Yazarlar, geniş anlamdaki

koruma bilimi ve ideolojisi ile, NH 2020 örneğindeki aktiflik arasındaki bağlantıları ortaya koymakta ve küresel koruma politikalarıyla kavramsal bağlantılar yapılmasının, yerel koruma planlaması çabalarını, "dışardan" müdahale edildiği iddialarına hassas hale getirdiğini öne sürmektedirler. Hernekadar NH 2020'nin, bazı karşıtlarının iddialarına karşın, küresel koruma çabalarıyla doğrudan bağlantısı yoksa da, küresel komplo iddialarının programı çökeltme girişimindeki başarılı kullanımı, plancı ve akademisyenleri sıklıkla ve yalın bir şekilde, "iyi planlama" diye tanımladıklarını geliştirirken hesaba katmaları gereken sosyal gerçekliklerin altını çizmektedir.

Stratejik (Mekansal) Planlamanın Yeniden Gözden Geçirilmesi (*Strategic (spatial) planning reexamined*)

Louis Albrechts

**Environment and Planning B: Planning and Design 2004, Cilt
31(5) Eylül, s. 743 – 758**

1990'larda mekan organizasyonuna farklı ölçülerde stratejik yaklaşım daha da yaygınlaştı. Giderek, karmaşık sorunların çözümünün, yaratılan stratejik yaklaşımların kısa dönemli eylemlerle bütünleştirilme becerisine dayandığı varsayımı ağırlık kazandı. Stratejik yaklaşımların yaratılması, geleceği paylaşmaya ilişkin bir tasarımı, ortak servetin oluşum ve gelişimini ifade etmekte, ayrıca bunların tümü zaman ve bütçe cinsinden bir saygınlığı ve güç sistemlerinin farkına varılmasını gerektirmektedir. Bu yeni talepler, yenilenmiş bir stratejik planlama kapasitesinin yanısıra, planlama stiliinde, tarafların eylem tanımında anlaşılabilir, ilgi alanlarını, amaçları, bilgiyi paylaşarak sürece daha aktif olarak katılacakları bir sızmayı gerektirmektedir. Bu makalede, böyle bir "alternatif" stratejik mekansal planlama yaklaşımı için yapı taşlarını sağlamak amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımın iki farklı kaynağından birincisi, eleştirel planlama yazını ile kavramın içeriğini genişletmede yararlanılacak olan iş dünyasının stratejik düşünme biçimidir. İkinci kaynak ise, Avrupa'daki stratejik planlama uygulamalarıdır.

İtiraz Tartışmaları: Planlamada Üçüncü Tarafın Haklarının Tanınmasına Doğru (*Discourses of objection: towards an understanding of third-party rights in planning*)

Geraint Ellis

**Environment and Planning A 2004, Cilt 36(9) Eylül, s.
1549 – 1570**

Halk katılımı, mekansal planlamanın baskın ve normatif ilkeleri, planlama pratiği ve planlamanın meşruiyeti tartışmalarının odağında yer almaktadır. Katılımın, katılım haklarının sistematik kurumsal tasarımın bir parçası olarak güçlendirilmesini öneren iletişimci yönetim tartışmaları içinde de güçlü bir yeri vardır. Haklar kavramı, planlama kapsamında önem kazanmakta ama hala gelişmemiş durumdadır. Üçüncü tarafın hakları açısından dikkatler, bu haklarla korunması gereken değerler üzerine veya farklı taraflar arasındaki haklar dengesi üzerine değil de, hak talep eden ve bu hakları kendi ilgi alanlarını geliştirmek üzere kullanan kentliler üzerine yoğunlaşmıştır.

Makalede, mevcut tartışmanın içini doldurmak üzere, planlama tartışmalarına ilişkin yazın kullanılarak planlamada üçüncü taraf haklarıyla ilgili kuramsal konular incelenmektedir. Çalışmada, İrlanda Cumhuriyetinde üçüncü taraf sözcülerinin örneği incelenerek beş ayrı muhalefet söylemi tanımlanmaktadır. Bu söylemler üçüncü taraf iddialarını kışkırtan karmaşık öğeleri ortaya çıkarmakta ve kentlilik, kamu çıkarı, mülkiyet hakları gibi konularla nasıl ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Makale, planlamada hakların doğası üzerine bir dizi genel gözlem ve bunun daha geniş şekilde iletişimci yönetim paradigmasıyla bağlantıları ortaya konarak sonuçlanmaktadır.

Emeklilerin Emekliler Köyüne Yerleştirilmelerini Modellemeye Yönelik Bir İtme-Çekme Çerçevesi: Avusturalya Deneyimi (*A push - pull framework for modelling the relocation of retirees to a retirement village: the Australian experience*)

Robert J Stimson, Rod McCrea
Environment and Planning A 2004, Cilt 36(8) Ağustos, s. 1451 - 1470

Yaşlılar kendi mekanlarında yaşamlarını sürdürmeyi tercih etseler de birçoğu yerini değiştirmekte, küçük bir kısmı konut ve yaşam çevresi olarak bu amaçla tasarlanmış emekli köylerine taşınmaktadır. Yazarlar bu çalışmada, itme-çekme etmenleri arasındaki ilişkileri ve ölçü niteliğindeki değişkenleri belirlemek üzere, Avusturalya'da emekliler köyü sakinleri arasında yapılan bir ulusal araştırmanın verilerine faktör analizi, yol analizi ve itme-çekme yaklaşımını uygulayarak, emeklilerin karar süreçlerini modellemişlerdir. İten etmenler, yaşam tarzındaki değişim, evin bakımı, sosyal yalnızlık, sağlık durumu ve hareketlilikle ilgili görünmektedir. Çeken etmenler ise yapıllı çevre ve ödeyebilirlik, köylerin konumsal özellikleri ve mevcut yaşam tarzını sürdürme isteği ile ilişkilidir. Araştırma verileriyle aynı zamanda köylerin hoşlanılan ve hoşlanılmayan özellikleri, önemli veya önemsiz özellikleri de tanımlanmaktadır. Toplamda şu söylenebilmektedir ki, bu köylere taşınmakla köy sakinlerinin tatmin düzeyi yükselmektedir.

Sürdürülebilir Gelişme Planı Nasıl İyi Olur? Sürdürülebilir Kalkınmanın İlkelerini Etkileyen Etmenlerin Analizi (*What makes a good sustainable development plan? An analysis of factors that influence principles of sustainable development*)

Maria Manta Conroy, Philip R Berke
Environment and Planning A 2004, Cilt 36(8) Ağustos, s. 1381 - 1396

Sürdürülebilir kalkınma için planlama yapmaya çalışanların karşılaştıkları başlıca soru şudur: Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini etkilemek için planlama pratiğinde ne yapılabilir? Bu çalışmada, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine olan desteğini nasıl etkilediğini belirlemek için, planlama sürecinin üç boyutu (kavramın arkasındaki politik

destek, katılım, kaynak sağlanması), yerel arazi kullanım planlarının örgütlenmesi ve devletin planlama mevzuatı irdelenerek, bu soruya yanıt aranmaktadır.

Çalışmada planların içerik analizleri ve Birleşik Devletler ölçeğinde 42 toplumda araştırma verileri kullanılarak böyle bir desteği etkileyen etmenler analiz edildi. Bulgular, Birleşik Devletlerdeki planlamaya çok uygun bir devlet mevzuatının varlığının yanısıra, planlama sürecine katılım sağlayan çeşitli grupların varlığının, yerel olarak sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda planlamaya verilen desteği arttıran etmenler olduğunu göstermiştir. Bu bulgulara dayalı olarak makalede planlama pratiği için öneriler getirilmiştir.

Sağlık İçin Konut: Piyasa İşliyor mu? (*Housing for health: does the market work?*)

Susan J Smith, Donna Easterlow, Moira Munro
Environment and Planning A 2004, Cilt 36(4) Nisan, s. 579 - 600

Piyasalar mal ve hizmetlerin dağılımı için, insanların ödeyebileceği gücüne göre işleyen mekanizmalardır. Piyasalar aynı zamanda tasarruflar arttıkça finansal kazanımların güvenceye alınması için kullanılacak yatırım araçlarıdır. Konut piyasaları bu özelliklerin her ikisini de içerir, bu nedenle de Britanya'da yaşama ortamının niteliğini maksimize ederken kişisel serveti arttıran ve koruyan bir yol olarak popülerdir. Bütün piyasalar kazananlar ve kaybedenler yaratır, fakat riskler veya kazanımlar şeklinde hiçbir sistematik sosyal farklılık yaratmaları beklenmez. Bununla birlikte bu makalede, İngilizlerin barınma normu ev sahipliği olduğu sürece, sağlık sorunları olan insanların, konuttan bir tüketim malı veya finansal bir değer olarak yararlanmak için mücadele edebilecek bir grup olduğu gösterilmektedir. Bu nedenle konut piyasalarının mevcut işleyişi, sağlık açısından bir ayrımı güçlendirme eğilimi göstermektedir, oysa böyle bir ayrım gerekli bir ilişkiler bütünü olmadığı gibi kaçınılmaz bir ilişkiler kümesi de değildir.

ANKARA BELEDİYESİ “KENTSEL ULAŞIMDA AMAÇLAR İLKELER POLİTİKALAR” BENİMSENDİ

N. Mehmet ARSLANTÜRK - UPD İşyeri Temsilcisi

Ankara Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü Ulaşım Planlama Dairesi Başkanlığı (UPD) tarafından “Kentsel Ulaşımında Amaçlar, İlkeler, Politikalar” başlıklı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Temmuz 1980’de bitirilen ve Ankara Belediyesi tarafından benimsenen bu çalışma, Toplulaşım Kongreleri, Bakanlıklararası İmar Koordinasyon Kurulu çalışmaları sonunda ortaya çıkan görüşlerin bu kuruluşça benimsenen bölümlerinden ve kuruluşça üretilen çeşitli raporlardan derlenmiştir.

I- Giriş

Ankara Belediyesi, kentiçi ulaşımın gereğince sağlanabilmesi için yoğun uğraş içindedir. Bu amaçla bir yandan varolan olanaklarını daha verimli biçime sokmaya çabalarırken, öteyandan uzun erimli ve köklü çözümlenmeleri amaçlayan planlama ve örgütlenme eylemlerini başlatmıştır.

Kuşkusuz bu çaba ve eylemlerin Ankara’nın gelecekte ulaşması özlemlenen ulaşım yapısına göre yönlendirilmesi istenir. Ancak böyle bir yapıyı ortaya koyması gereken bir Ankara Ulaşım Planı yoktur. İmar ve İskan Bakanlığı, Ankara Metropolitan Alan Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanmış ve Bakanlık onayı almış olan 1990 Nazım Plan Şeması daha çok bir makro-form arazi kullanım önerisi niteliğindedir. Bu niteliği ile ulaşım altyapısı yapmakla sorumlu kuruluşların yatırımlarını makro düzeyde yönlendirici bir özelliği vardır. Ancak uygulayıcı kuruluşlar açısından bir çok eksiklikler taşımaktadır. Örneğin, Nazım Plan şemasının etaplanmasının nasıl yapılacağı, kaynak kısıtlamalarının gözetilerek altyapı ile sistem seçimlerinin ne şekilde yönlendirileceği ve belki de en önemlisi, önerilen şemanın ulaşım açısından maliyetinin ne olduğu konuları belirsizdir. Ayrıca, ülkenin ve özellikle Ankara’nın hızla değişen koşullarında, uygulayıcı yerel yönetimlerin merkezi yönetim tarafından geliştirilen ve bağlayıcı kuralları olan bir planı uygulama zorunda kalmaları, büyük uygulama güçlükleri doğurmaktadır. Bundan ötürü, ülkemizde gerekli kadrolaşmaya elverişli koşulları olan büyük kent belediyelerinin kendi planı kadrolarını oluşturmaları ve uygulayacakları planın üretiminde etkin rol almaları gerektiğine inanıyoruz.

Uygulayıcı kuruluşlarca geliştirilen kısa erimli yerel, kesimsel veya parçacı çözümlerin anlamlı olabilmesi için uzun dönemli amaç, ilke, politika ve stratejiler ışığında düşünülmesi zorunluluğu

vardır. Geliştirilen çözümler belirli bir bütünselliğe oturtulabildiğinde ve uzun erimli ereklerle ulaşmayı engellemedikleri veya onlara ulaşmayı kolaylaştırdıkları ölçüde başarılı olabilirler. Ülkemiz ve kentlerimizin bugün karşılaştıkları dev sorunların büyük bir bölümü uzun yıllar salt kısa erimli, geçici düzenlemelere ağırlık verilmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır.

Burada ele alınan ilke ve politikalarından birçoğu Belediyemizin düzenlediği veya katıldığı değişik ortamlarda tartışılmış ve önerilmiştir. Uygulayıcı, planlayıcı, araştırmacı ve karar verici kuruluşlar arasındaki kopuklukların giderilebilmesi için zorunlu olan bu tartışmalar uygulamayı yönlendirebildikleri ölçüde verimli sayılabilirler. Bu ise söz konusu kuruluşların üstlerine düşeni yapmaları ile sağlanacaktır. Uygulayıcı bir kuruluş olarak savunduğumuz ilke ve politikaları ortaya koymamızın ve tartışmaya açmamızın bir diğer nedeni budur.

II- KENTSEL ULAŞIMDA AMAÇ VE İLKELER

A- Arazi Kullanım-Ulaşım Bütünlüğü İlkesi

Ulaşım, çeşitli ekonomik ve toplumsal eylemlerin birbirleriyle ilişkisini sağlayan eylemdir. Kentsel ulaşım aracılığıyla arazi kullanma eylemleri (işyerleri, konut, okul, vb.) arasındaki ilişkiler kurulur. Kentsel ekonomik gelişme arttıkça, bu ilişkilere duyulan gereksinme de artar. Kentsel ulaşım planlaması, artan ulaşım istemlerini karşılama zorunluluğundan doğmuştur. Sunulan ulaşım hizmetinin kullanıcılar açısından daha bulunabilir, ucuz, rahat, hızlı ve güvenli olması için yapılan düzenlemeler ulaşım planlamasında temel amaçlardır.

Ancak, ulaşım istemi artışı ekonomik gelişmelerin her zaman tüm bir göstergesi değildir. Örneğin, birbirleri ile ilişki kurma zorunluluğu olan eylemlerin mekansal konumları öylesine ters seçilmiştir ki sonuçta gereğinden fazla ulaşım istemi yaratılmış olabilir. Bu durumda ulaşım olanakları daha akılcı planlamanın ötesinde, sözkonusu eylemlerin mekansal konumlarının planlaması önemlidir. Bu sayede ulaşım sorunlarını daha köklü olarak çözmek olanağı doğmaktadır. Ayrıca, ulaşım dönük önlemlerle, önerilen arazi kullanım kararlarının gerçekleşmesi de hızlandırılacak, böylece karşılıklı yararlanma ilişkisi doğacaktır. Buradan çıkan sonuç ilk ilkemizi tanımlamaktadır. Arazi kullanım ve ulaşım planlaması birbirleriyle bütünleştirilmelidir.

B- Araştırma-Planlama-Uygulama Bütünlüğü İikesi

Türkiye uzun yıllar araştırma, planlama ve uygulama eylemlerinin birbirinden kopuk, birbirini beslemeyen bir biçimde yürütülmesi nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla karşılaşmıştır. Örneğin çok yönlü ve bütünsel planlara ulaşma amacı ile başlatılan geniş çaplı araştırmaların değerlendirilmesi yıllar almış, planlar üretilinceye kadar veriler eskimiş bu arada plansız uygulama tüm hızı ile sürmüştür.

Ülkemizde sağlıklı yerel yönetim-merkezi yönetim ilişkisi ve onun uzantısı olan araştırma-planlamanın uygulama ile kopukluğu olgusu, üzerine gidilerek düzeltilmesi gereken önemli bir noktadır. Bütün olumsuz etmenlere karşın bu sorunu çözmek olanaklıdır. Böylece planlama eyleminin yanı sıra kısa ödenem için bir takım önlemler alınabilecek ve bu esnek uygulama anlayışı içinde, yapıldığı anda geçerliliğini yitiren planın elde edilmesi ve ayrıca genel plan kararlarına karşı uygulama yapma durumu tümünden giderilebilecektir.

C- Halkın Katılımı İikesi

Ülkemizde ulaşım, kamusal ve özel kuruluşlarca sağlanmaktadır. Ancak bu örgütlerin karar verme eylemlerine halkın doğrudan katılımı yoktur. Bu nedenle, gerçekleştirilen uygulamalar zaman zaman halktan uzaklaşabilmekte, bu örgütlerin kurumsal çıkarları ile geniş halk kitlelerinin çıkarları çelişebilmektedir. Halk için hizmet üretmekle sorumlu örgütlerin daha sağlıklı uygulamalar yapabilmeleri için bu örgütlerin karar verme mekanizmalarına halkın doğrudan katılımının sağlanması gerekmektedir. Kuşkusuz bugün ulaşım kesiminin çeşitli yönlerinden sorumlu örgütlerin kendi aralarındaki eşgüdüm gözetildiğinde bunun sağlanması kolay değildir. Halk katılımı ulaşım kesiminin içinde gerçekleştirilmesi gereken kurumsal eşgüdüm ile birlikte düşünülmelidir. Kısa dönemde, özellikle halkın önemli bir kesimini etkilemesi söz konusu olan projelerin halkın değerlendirmesine açılması bir toplumsal sorumluluk olmalıdır.

D- Ekonomik Etkinlik İikesi

Ulaşım hizmetlerinin sunulduğunda “ucuz” ve “etkin” hizmet üretimi esastır. Ucuzluk bir yandan kullanıcılar ve kullanıcı olmayanlar, öte yandan hizmeti üretenler ve kaynak sağlayıcılar açısından sağlanmalıdır. Bu ise yalnızca kısa dönem için değil, uzun bir dönemde düşünülmelidir. Kısa dönemde ulaşım alt-yapı ve olanakları daha verimli kullanılırken, varolan olanakların tıkanması veya yüksek maliyetli olması durumunda, yeni ve daha büyük kapasiteli yatırımlara geçilmelidir.

E- Toplumsal Eşitlik İikesi

Ulaşımında değişik toplumsal kesimler arasında “eşitlikçi” ve ulaşım aracılığı ile “eşitleyici” tavır alınmalıdır. Bu, büyük sosyal eşitsizliklerin bulunduğu bir toplumda, “fırsat eşitliği” sağlamanın ötesinde (yani eşit tahsisler yapmak) düşük gelirli ve çaresiz kesimler yararına farklı tahsislerin yapılması demektir. Bunun sağlanabilmesinde etkin halk katılımının alınması bir araç olarak düşünülebilir. Yatırım ve hizmetlerin kent mekanında dağılımı ve ücretlendirme konularında özellikle gözetilmesi gereken bir nokta budur.

F- Dışa Bağımlılığın Azaltılması İikesi

Ülkemizin içinde bulunduğu ödemeler dengesi sorunu çok ciddi boyutlara ulaştığından özellikle petrol tüketimini ve teknoloji bağımlılığını azaltan türden ulaşım hizmetleri üretme gereği vardır. Yerli enerji türlerini (özellikle elektrik) ve yerli teknolojiyi temel alan ulaşım hizmetleri için yoğun gaba harcanmalıdır.

H- Ulaşımında İikeler Bütünü

Yukarıda sözü edilen ilkeler kendi içlerinde tutarlı olabilmelerine karşın, belirli konularda birbirleri ile çelişmektedir. Örneğin, toplumsal eşitlik ilkesinin sağlanması ekonomik etkinlik ile çelişebilir. Her ilke kısa ve uzun dönemde yapılması gerekenler arasında çelişkiler olabilir.

Sosyal içerikli her karar verme konusu gibi ulaşım da bu çelişkilerin varlığından ortaya çıkan sorunlarla karşı karşıyadır. Ulaşım planlaması ve uygulamaları bu çelişkileri uzlaştırabildiği veya dengeleyebildiği ölçüde başarılı olacaktır.

III- KENTSEL ULAŞIM POLİTİKALARI

A- Sistem Seçimi

Kentiçi yolcu taşımalarında değişik istem düzeylerinde değişik kapasiteli ulaşım türlerinin kullanılması gerekmektedir. Verimlilik açısından, istemin düşük olduğu alanlara düşük kapasiteli sistemlerin, istemin yüksek olduğu alanlara da yüksek kapasiteli istemlerin hizmet götürebilmesi gerekmektedir.

Kent ulaşım sistemi değişik ulaşım türlerinin dengeli olarak kullanıldığı bir yapıya kavuşturulmalıdır. Sistem seçiminde yapılacak çalışmalar çok ölçütlü (ekonomik, teknik, çevresel, sosyal) bir değerlendirmeye dayandırılmalıdır. Bu sistemler, raylı toplu taşıma sistemleri, otobüs ve trolleybüsler, dolmuş türleri, taksi, özel oto, bisiklet vb. türleri ile yayadır. Anılan sistemlerin birbirleriyle bütünleşecek bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir.

B- Altyapı Planlaması ve Yapımı

Altyapı yatırımlarında imar planlama ile bütünlük sağlanarak, kısa ve uzun dönemde olabildiğince

az maliyetli çözümlere gidilmelidir. Varolan altyapının en verimli bir biçimde kullanımına öncelik verilmelidir. Ancak, varolan yapıdaki düzenlemelerin fiziksel ve ekonomik açılarından yetersiz kaldığı durumlarda yeni yatırımlara yönelinmelidir. Yatırımcı ve planlayıcı kuruluşlar arasında eşgüdüm sağlıklı olarak kurulmalıdır. Gerek toplu gerekse bireysel ulaşım sistemleri tarafından ortaklaşa kullanılan kentsel karayolu altyapısında toplu taşıma lehine ve özel oto aleyhine fiziksel düzenlemeler (toplulara ayrılmış yol ve şeritler ile yaya bölmeleri) gidilmelidir. Kentlerarası bağlantıların kent içi geçişleriyle sorumlu kuruluşlarla yerel yönetimin işbirliği yapması için girişimlerde bulunulmalıdır.

C- Örgütlenme

Bugünkü kamusal görev dağılımındaki belirsizliğin yerine, kent planlama-uygulama birlikteliğini sağlayan ve yerel yönetimi daha etkili kılan ulaşım örgütlerinin oluşturabilmesi metropoliten ölçeğin gereğidir.

Yerel yönetimlerin veya birliklerinin olanaklarını aşan araç üretimi konusunda ülke düzeyinde örgütlenmenin amaçlanması gerekmektedir. Merkezi yönetimin planlayıcı ve kaynak dağıtıcı birimleri toplu taşıma yönündeki seçimlerini açıkça uygulamalıdır.

Gerek araç üretimi, gerekse yedek parça üretiminde ülkenin tüm gereksinmesi gözönüne alınarak, istemin karşılanmasına yönelik olarak seferberliğine başlanmalıdır. Bu çalışmaların sürdürülmesine koşut olarak, kent içi ulaşımına uygun toplu taşıma araçlarının sağlanması için gerekli önlemler ivedilikle alınmalıdır.

Öğretim kuruluşlarının ulaşım konusunda toplu taşıma bilincinin geliştirilmesine ve uygulamaya yönelik daha etkin eğitim vermeleri sağlanmalıdır. Ulaşım ile ilgili uzmanlık konularında (planlama, işletme, ekonomi, mühendislik) kapasiteleri artırılmalıdır. Bu kuruluşlarla yerel yönetimler bünyesinde staj ve hizmet karşılığı burs olanaklarının sağlanmasına çalışılmalıdır.

Ayrıca, geniş halk kitlelerinin toplu taşıma bilincinin geliştirilmesi ve ulaşım kararlarına halk katılımının örgütlü olarak sağlanabilmesi için kamuoyu oluşturma çalışmaları yapılmalıdır.

Yerel yönetimin ulaşım ile ilgili başarılı uygulamalar yapabilmesi için nitelikli planıcı ve uygulayıcı kadrolara gereksinimi vardır. Bunun için gerekli kadrolar sağlanmalı ve hizmet içi eğitim ile hızlı üretime yönelinmelidir.

D- İşletme

Farklı toplu taşıma sistemlerinin güzergah ve zamanlamasında eşgüdüm sağlanmalıdır. Düşük kapasiteli sistemlerin yüksek kapasiteli sistemleri besleyici olarak çalışması ile bu türler tamamlayıcı nitelik göstereceklerdir. Farklı toplu taşıma türleri arasındaki aktarmalı yolculuklar, fiziksel ve parasal önlemlerle özendirilmelidir.

Belediye sınırları içinde çeşitli kamu kuruluşlarınınca verimsiz olarak işletilen servis araçlarının belediyelerce işletilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

Trafik önlemlerinde toplu taşıma araçlarına öncelik verilmelidir.

İşletmenin ücret, güzergah sıklık gibi özellikleri belirlenirken dar ve düşük gelirli kitlelere götürülen ulaşım hizmetlerinin düzeyinin artırılmasına öncelik verilmeli, işletme özellikleri toplu taşıma araçlarının kullanımını özendirerek bir düzeyde saptanmalıdır.

Araçlara iniş ve binişlerde zaman ve enerji kazancı sağlayacak ücret ödeme, hareket memurluğu ve durak düzenlemelerine ilişkin yeni yöntemler uygulanmalıdır.

Kent içi toplu taşıma kuruluşlarının verimliliklerinin artırılması amacıyla yenileştirme, iyileştirme ve düzenleme çalışmalarına yönelilmeli, bu amaçla araç parkının standartlaştırılması ve kent içi kullanımı için özgün araç tasarımına gereken önem verilmelidir.

Özel otomobilin kullanımını kısıtlamak ve verimliliğini arttırmak amacıyla fiziksel ve doluluk oranlarını yükseltici önlemler alınmalı bu konuda yerel yönetimlere gerekli yetkiler sağlanmalıdır.

E- Finansman

Yerel yönetimin parasal açıdan kendine yeterli duruma gelmesi temel amaçtır. Toplu taşıma kuruluşlarının en büyük kaynağının yolcu ücretleri olduğundan hareketle, ücretsiz ve indirimli yolculuk yapanların sayısının azaltılmasına çalışılmalıdır.

Tarifelerin belirlenmesinde toplu taşıma araçlarının daha çok kullanımını sağlayıcı ve yolcuların daha düşük kapasiteli türlere geçişini engelleyecek ancak işletmenin maliyetini karşılayabilecek bir ücretlendirmeye ulaşabilmek amaçlanmalıdır.

Kısa dönemde uygulanması uygun görülen büyük ulaşım altyapısı yatırımlarını yalnızca yerel yönetim kaynakları ile karşılamak olanaksızdır. Bu konuda yatırım yapılması ile sağlanacak ülkesel kazançlardan hareketle merkezi yönetim finansmanı istenmelidir.

Özel oto kullanımının getirdiği altyapı ve diğer maliyetlerin, özel oto sahiplerinden elde edilecek kaynaklarla karşılanması gerekmektedir.

Tez Özetleri

Hazırlayan: Tunga KÖROĞLU

GAYRİMENKUL YATIRIM ORTAKLIKLARI (GYO): TÜRKİYE'DEKİ KAMU ARAZİLERİ İÇİN YENİ BİR KENTSEL GELİŞTİRME

ARACI

ERKAN, E. Ayşe

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Melih

PINARCIOĞLU

Aralık 2002, 190 sayfa

Bu tez, kamu arazilerinin değerlendirilmesinde gayrimenkul yatırım ortaklıklarının alternatif bir kentsel geliştirme aracı olarak kullanılıp kullanılmayacağı konusunu tartışmaktadır. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (GYO'lar), kamu sektörünün büyük ölçekli kentsel projeleri gerçekleştirme sürecinde karşılaştığı mali ve proje yönetimi gibi temel zorlukların aşılması açısından önemlidir. Bu tez Türkiye'de uzun vadeli, etkin ve uygulanabilir arsa/arazi politikalarının geliştirilememesi, alınan kararların planlama süreciyle uyumunu sağlayacak herhangi bir kurum kuruluşunun olmaması ve özellikle uzun vadede kentsel geliştirme projelerini destekleyecek kurumsal bir finansman sistemi geliştirilememesinin sebeplerini ortaya koymakta ve bu konulardaki eksiklikleri dünya örnekleriyle karşılaştırılarak değerlendirmiştir. Gayrimenkul projelerinin finansmanında, gayrimenkul(ler) veya gayrimenkule dayalı sermaye piyasası araçlarından oluşan portföylerinin, menkul kıymetleştirme yoluyla finansal bir araç olarak kullanılmasını sağlayan Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları (GYO'lar) ön plana çıkmıştır. Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları tüm dünyada, finansman kaynağı sağlama kolaylığı ve iyi proje yönetimi araçlarını kullanmak suretiyle başarılı olurken eldeki arazilerin değerlendirilmesi için devletin sahip olduğu bir gayrimenkul yatırım ortaklığının başarılı olması mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, kamuya ait gayrimenkul yatırım ortaklıklarının neden başarılı olamayacağı konusuna açıklık getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kamu arazileri, planlama, gayrimenkul finansmanı, GYO, kamu GYO'su, project management

KENTSEL ALANLARDA GÜNLÜK PERAKENDE TİCARETİN MEKANSAL EVRİMİ: ANKARA ÖRNEĞİ

YILMAZ, GÜLSEN

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama

Tez Danışmanı: Doç. Dr. MURAT

GÜVENÇ

Aralık 2002, 192 sayfa

Özellikle 1980'lerin II. Yarısından sonra, Türkiye'de perakende ticaretin yapısında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişim sürecinde büyük ölçekli, modern ticaret birimlerindeki (süper ve hipermarketlerdeki) artışa rağmen, küçük ölçekli geleneksel perakende ticaret (bakkal, kasap, kırtasiye ve manav yapıları vb) birimleri sektör içinde hala önemli bir yere sahiptir ve günlük ihtiyaçları sağlamak amacıyla bu önemini yakın gelecekte de koruyacaktır. Perakende ticaret, yerel dinamikler içinde evrim geçiren kent morfolojisinin ana bileşenlerinden biridir ve kent makroformunun şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Ancak, gelişmekte olan ülkelerde ve Türkiye'de perakende ticaretin evrimini kentleşme süreci içinde ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu boşluğu doldurabilmek amacıyla yapılan tez, Ankara kentinde 1923' den günümüze kentleşme süreci içinde, küçük ölçekli günlük perakende ticaretin evrimini, kentsel yatırımlar ve kent makroformundaki değişimler bağlamında incelemektedir. Bu tez kapsamında Ankara Ticaret Odası üye kayıtlarından %25 örnekleme alınarak gerçekleştirilen ampirik analiz, 4 farklı perakende ticarete (bakkal, kasap, kırtasiye ve manav) ilişkin kayıtların mekansallaştırılması ile gerçekleştirilmiştir ve böylelikle günlük perakende ticaretin mekansal organizasyonundaki değişimler ampirik bulgularla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Perakende coğrafyası, Ankara, Ticari Peyzajın Evrimi

KONUT ÇEVRELERİNİN TASARIMINDA KULLANILAN KENTSEL TASARIM İLKELERİNE İLİŞKİN KULLANICI TAKDİR VE FARKINDALIĞININ BELİRLENMESİ

MERTYÜREK, Serkan

ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali TÜREL

Aralık 2000, 149 sayfa

Bu çalışma tasarımcıların ve kullanıcıların mekan anlayışlarını oluşturan faktörlerle ilgilenmektedir. Buna ek olarak, söz konusu kapsamda tezin hedeflerine ve temel mantığına uygun olarak kullanıcılar ve tasarlama arasında somut bağlar kurabilmek amacıyla arazi planlama prosedürleri tamamlayıcı bir anlayışla ele alınmıştır. Dahası, Odtü kent konut alanında çalışmanın hipotezini test etmeye yarayacak deneysel ipuçları bulabilmek için bir ampirik çalışma gerçekleştirilmiştir. Tezin amacı bir konut çevresi özelinde Kentsel Tasarım ilkelerine yönelik olarak kullanıcıların farkındalıklarını ve takdirlerini belirlemektir. Bu çalışma sonucundaki çıktılar ve bulgular herhangi bir konut geliştirme projesinde hedefler ve objektiflerin belirlenmesinde yardımcı olabilir. Ek olarak, bu tez konjonktürde giderek önem kazanmaya başlayan ve yaşanabilir çevreler yaratılmasında kilit rolde olduğuna inanılan kullanıcı hakimiyetinin güçlendirilmesine hizmet etmektedir. Tez içerisinde, tasarımcıların mekan anlayışlarının kendi formal eğitimleri ve deneyimleri, kendi kimlikleri ve varlıkları özgün bir tasarım çerçevesinin özel koşullarına endekslenmiş bir takım durumsal faktörlerle şekillendiği düşünülmektedir. Bunun karşısında, kullanıcıların mekan anlayışlarının temel olarak iki kategori etkisinde şekillendiği düşünülmektedir. Bunlardan birincisi algılama, tanımlama ve zihinsel imajlar gibi psikolojik faktörler ve ikincisi de; mahremiyet, kişisel mekan, sınırsal davranış gibi mekansal

davranış kalıplarının gelişmesinde önemli rolü olan temel insani ihtiyaçlardır. Tezin içeriğinde tasarlayıcının deneyim ve formal eğitiminin tezin belkemiğini oluşturması düşünülmüştür. Bu konuyu oluşturan alt başlıklar kullanıcıların farkındalıklarının test edildiği temel alanları oluşturmak için seçilmişlerdir. Bununla paralel bir çizgide, ampirik çalışmanın yapısı da tezin 'deneyim ve formal eğitim' bölümünün içeriğine göre yapılandırılmıştır. Sonuçlar, tasarlayıcıların işlevsel konulara yönelik düşüncelerinin kullanıcılar tarafından öncelikle algılandığını ve takdir edildiğini göstermiştir. Finalde, tasarlayıcıların, zamanlarının ve enerjilerinin daha büyük bir bölümünü hemen hemen bütün tasarım müdahalelerinin temel amacını oluşturan 'kullanıcıların faydasının artırılmasına' yönelik olarak kullanmaları gerektiği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anahtar Kelimeler: Kullanıcı Farkındalığı, Kullanıcı Takdiri, Konut, Kentsel Tasarım, Fayda

YENİ TURİZM EĞİMLERİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE TURİZMİN DEĞERLENDİRİLMESİ

AKPINAR, Sibel
ODTÜ
Yüksek.Lisans., Şehir Planlama
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülden BERKMAN
Temmuz 2002, 157 sayfa

Turizm sektörü globalleşmenin etkisi ile pazarlama, turist profili ve teknoloji alanlarında çeşitli değişimler yaşamıştır. Bu değişimler sonucunda sürdürülebilir turizm, eko turizm, yumuşak turizm gibi yeni turizm anlayışları oluşmuştur. Bu çalışma, 1990'lı yıllardan günümüze kadar dünyada ve Türkiye'de turizm sektöründe meydana gelen değişimleri araştırmaktadır. Yıllar içinde turizm taleplerindeki farklılaşmalar sonucu dünyada önem kazanan destinasyon merkezleri ve bu merkezlerden biri olma potansiyeline sahip Türkiye'nin sektördeki durumu incelenmektedir. Çalışmada, üç aşamalı bir yöntem izlenmiştir. Birinci aşamada globalleşme süreci ve bunun sonucu dünyada turizm sektöründe meydana gelen değişimler incelenmiştir. İkinci aşamada, Türkiye'nin turizmde meydana gelen değişimler ve yönelimler ele alınmıştır. Üçüncü aşamada ise, tesis sayısı, yatak kapasitesi, konaklama ve

geceleme oranlarına göre Türkiye'nin turizm destinasyonları belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Globalleşme, Turizm istatistikleri, Turizm Gelişimi

KENT PARKI: DOĞANIN VE KENT KÜLTÜRÜNÜN BİR UZANTISI

RENKLİDAĞ, Öykü
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Baykan GÜNAY
Temmuz 2000, 125 sayfa

Yirmibirinci yüzyıl kentlerinin içinde bulunduğu sıkışık ve zor yaşam koşulları içerisinde insanların doğayla olan bağları giderek zayıflamaktadır. Binalarla dolu kent merkezleri için sayı ve alanca az kalmış olan parkların önemleri büyüktür. Parklar insanların doğayla iletişim kurup nefes alma şansını elde ettikleri nadir alanlardır. Parklar kent çevresinin monotonluğunu ve homojenliğini kırarak kent yaşamını zenginleştirme potansiyeline sahiptirler. Kent parkları ilk olarak batı ülkelerinde hızlı kentleşmenin getirdiği sağlıksız koşullara karşı bir panzehir olarak doğanın bir temsili şeklinde ortaya çıkmıştır. Ne var ki, zaman içerisinde önemli kavramsal dönüşümlere uğramış ve doğanın uzantısı olmaktan ayrılmış ve son olarak insan ve doğa ilişkisini yeniden sorgulamaya başlamışlardır. Ülkemizin Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kent parkı kavramıyla tanışması ise Türk halkına çağdaş toplum molini benimsetmek için bir araç olarak düşünülmüştür. Bu mekanların aracılığıyla topluma yeni kavramların ve dinlencenin tanıtılması hedeflenmiştir. Ancak, içinde bulunan kent koşullarının ürettiği toplumsal değişim ve dönüşümler, parkların yeni kentlileşen, sosyal ve ekonomik imkanları kısıtlı gruplarca işgal edilmesine ve burjuvanın buralardan çekilmesine sebep olmuştur. Yeni kullanıcıların beklentilerine ve yerel yönetimlerin rant politikalarına bağlı olarak, kent parkları birer eğlence aracı olmuş, doğa temsiline bir ifadesi olmaktan uzaklaşmış ve içine popüler kültürün aktiviteleri doldurulmuş işlevsel eritme kaplarına dönüşmüşlerdir. Bu çalışmanın amacı, park kavramının içinde doğa temsiline var olduğunu vurgulamaktır. Oluşum süreci boyunca kent parklarının çeşitli anlamlar ya da işlevler yüklenmesinin temelinde kentin uzantısı

ve kırım uzantısı olma gerilimi yatmaktadır. Doğa kavramı ve toplumların sosyal yapısı arasındaki ilişki sonunda parklar yavaş yavaş doğallıklarını yitirmişlerdir. Dar görüşler ve rant politikalarıyla park üretme süreci kent parkı kavramını doğanın tasviri olmaktan uzaklaştırarak sadece işlevselliğe ve indirgemeciliğe dönüştürmüştür. Bu konuda yeni bir anlayış, fiziksel ve sosyal anlamda duyarlı bir yaklaşım ve yeniden yapılanmaya gidilmesi gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kent parkı, doğa, doğanın uzantısı, eğlence, rekreasyon, işlevsellik, tasarımcı-kullanıcı,

MEGARONSU KONUT YERLEŞMELERİ GELENEĞİNİN ÇAĞDAŞ ÖRNEĞİ OLARAK FENAKET KÖYÜ

ÖZBERK, Banu
ODTÜ
Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Öğretim Görevlisi ERHAN ACAR
Ocak 2002

Megaron tipi konut planlarının yakın geçmişe kadar uygulandığı, eski rodos pareia'sı olan bozburun yarımadasındaki, fenaket (sindili, phoenix) kırsal yerleşmesinde konut biçimi/yaşam biçimi arasındaki kurgunun ortaya konması, bu sosyal pratik doğrultusunda oluşan mekansal yapının günümüzdeki hangi tür uygulamalara katkıda bulunabileceğinin incelenmesi.

Anahtar Kelimeler: megaron, kırsal mekan, fenaket yerleşmesi

KENT İMAJİ VE METRO; BATIKENT METROSU ÖRNEĞİ

KIRSAKAL, Filiz
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Yrd.Doç. Dr. Adnan BARLAS
Aralık 2002, 152 sayfa

Bu tez, kişinin kent içerisinde tercih ettiği toplu ulaşım aracıyla, o kişinin kentsel çevreyi algılamasının nasıl değiştiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Böylece, kentin yeni toplu ulaşım araçlarıyla yeniden yapılandırılmasında, kent imajı konusunda dikkate alınması gerektiğinin altını çizmektedir. Çalışma sırasında, özellikle metroyu ulaşım aracı olarak kullanılan kişiler üzerinde

durulmuştur. Metronun ulaşım olarak kentsel problemlerin çözümünde sağladığı yararların yanısıra, insanların kent imajını algılamasını engellemesi de gözönüne alınmalıdır. Bu çalışmada deneysel araştırma metodu kullanılarak, metro, kişi ile çevresi arasındaki ilişkiyi bozduğu için, metro kullanan kişilerin algıladığı kent imajının, kimliğini ve yapısını kaybetmekte olduğu gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel İmaj, Görsel Algı, Kimlik, Anlam, Metro, Toplu Ulaşım, Kişi-çevre İlişkisi, Bilişsel Haritalama, Taslak Harita, Mekansal Öğrenme

KENTSEL YENİDEN ÜRETİM SÜRECİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMA: İSTANBUL ÖRNEĞİ

GÜRLER, Ebru
ODTÜ
Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Çağatay KESKİNOK
Yrd.Tez Danışmanı:Yrd. Doç. Dr. Asuman ERENDİL
Aralık 2002, 271 sayfa

Bu tez çalışması, kent-içi (tarihi) alanlardaki kentsel yeniden üretim sürecini analiz ederek sürecin ardındaki sebebi, ve Dünya ile Türkiye arasındaki ortak noktaları (benzerlikler ve farklılıklar) keşfetmeyi hedefler. Temel sav şudur; kentleşme sürecindeki politika-ekonomik güdü/neden, kent-içi (tarihi)alanlar için kentsel yeniden üretim süreci bağlamında belirgin/özgül kentsel planlama ve tasarım yaklaşımları üretir. Dolayısıyla, şehirler arasında belirli dönemler itibarıyla yerel-olabilirliklerdeki politik fikir ve ekonomik modele dayanarak, kentsel büyüme ve değişim bakımından hem benzerlikler hem de farklılıklar olabilir. Hem Dünyada hem de Türkiye’de, kent-içi tarihi alanların planlama ve tasarımındaki sebep genelde politika-ekonomik büyümenin mekansal yönüne/hedefine dayandırılmıştır. Kentsel yeniden üretim sürecinde en önemli ve farkına varılan/anlaşılar nokta yerel-olabilirliktir, ki bu alanlar kentsel planlama ve tasarım yaklaşımı ile belirgin politika-ekonomik güdü/neden ile çalıştırılmıştır. Dolayısıyla, kentsel yeniden üretim şeması/düzeni, bu yön/hedef içindeki kuramsal olarak kavramlaştırılmış amaca dayandırıl-

mıştır. İstanbul örneği üzerindeki çalışmanın sağladığı şudur; yerel-olabilirlik özellikleri, İstanbul’daki kentsel yeniden üretim süreci için belirleyicidir, ki bu şehirde politika-ekonomik yön/hedef belirgin dönemler içinde farklılaşır. Ek olarak, genel bağlamdaki değişimler, süreçteki kentsel dönüşümün içeriğinde farklılaşmaya yol açar. Dolayısıyla, kentsel büyüme tarihi yarımadadan dışarı doğru gözlenirken, kentsel değişim Boğaz kıyısından tarihi çekirdeğe doğru gerçekleştirilmiştir. Kent-içi tarihi alanlarda, kentsel yeniden üretim sürecinde kentsel tasarım ‘kendisi-, yasal çerçeveler ve koruma planları kadar sermaye yatırımının olması/olmaması sonucunda, hem dünyada hem de Türkiye’de tasarım problemi haline geliyor. Dolayısıyla, marjinal tüketim modelinin egemen olduğu çökmüş/çökmekte olan kent alanlarının, toplu tüketim modelinin yeniden-yapılandığı canlandırılmış kentsel mekanlara dönüştürülmesi bakımından kentsel tasarım disiplinin günümüz koşullarında tekrardan düşünülmesi çok gereklidir.

Anahtar Kelimeler: kentsel yeniden üretim süreci, kent-içi (tarihi) alanlar, kentsel büyüme ve değişim, kentsel dönüşüm, kentsel planlama ve tasarım, İstanbul, yerel-olabilirlik/yerel, politika-ekonomik güdü/neden

KENTSEL TASARIMDA KONUT YENİLENMESİNİN SÜREÇLERİ VE ARAÇLARI

YILMAZ, Umut
ODTÜ
Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Adnan BARLAS
Aralık 2002, 156 sayfa

Bu tez Türkiye’deki konut yenilenmesi süreçlerinde oluşan kentsel tasarım problemlerini inceler ve nedenlerini araştırır. Tasarım problemlerini tespit etmek amacıyla, mevcut yasal düzenlemelere ve araçlara göre yapılan konut yenilenmesi örneklerinin oluşturduğu çevrelerin, tasarım kriterleri açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme sonucunda ortaya çıkan problemlerin nedenlerinin, yasal mevzuattan mı yoksa uygulama ve tasarım yetersizliğinden mi olduğu araştırılmıştır. Türkiye’deki mevcut kentsel yenilenme örneklerinin analiz sonuçları, etkin olmayan bir tasarımın göstergeleri olan koşulları yansıtmak-

tadır. Bu nedenle, tasarımcıya/plancıya kentsel çevrenin fiziksel elemanlarını tasarlamakta yardımcı olan yasal çerçevenin, önceden belirlenmiş genel prensipler ve kriterler değerlendirildiğinde, iyi kentsel tasarım örnekleri gerçekleştirmekte hemen hemen yeterli olduğu sonucuna varılabilir.

Anahtar Kelimeler: Konut Yenilenmesi, Yasal Araçlar, Süreç, Kentsel Tasarım, Kriter, Mevzuat, Yönetmelik, Kanun, Uygulama

BATI KENTLERİNDE KAMU PARKLARININ TASARIMINDA YENİ YAKLAŞIMLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ŞİMŞEK, Bige
ODTÜ
Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı:Yrd. Doç. Dr. Dr Güven Arif SARGIN
Aralık 2002, 174 sayfa

Bu tez, metropoliten kentlerde kamu parklarının üretilmesine ilişkin çağdaş uygulamaları analiz eder. Kent içinde ‘doğanın temsilcisi’ olan parklar, sosyal yaşam pratiklerinin bir parçası olan ‘rekreasyonel’ aktivitelere olanak sağlamak amacıyla tasarlanırlar. Dolayısıyla, parklar ‘kültür’ ve ‘doğa’nın etkileşim içinde bulunabildiği mekanlardır. Bu bağlamda denilebilir ki; park içinde doğa kültürel bir olgudur ve doğanın kent içindeki bu yapay kurgulanışına ait olduğu toplumun sosyal güçleri yön verir. İlk kez 19. yüzyılın hızla gelişen endüstri kentlerinde, ‘kentin antitezi’ olarak ortaya çıkan parklar, zaman içinde, değişen rekreasyonel ihtiyaçlara cevap verebilmek için farklı hedeflerle üretilmiş, farklı anlamlar ve fonksiyonlar kazanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde, Kuzey Amerika ve Avrupa kentleri kapsamında, parkların kurgulanışında değişen ideolojilerin ve politikaların ürettiği farklı park tipleri 1960’lara kadar uzanan tarihsel süreçte incelenmiştir. 1960’lardan itibaren, park tasarımında iki temel rasyonel olan ‘rekreasyon’ ve ‘doğa’ kavramlarının değişen anlamlarına karşılık parklar yeniden yapılanma dönemine girmiş, farklı tanımlar ve fonksiyonlar kazanmıştır. İkinci bölümde, park üretiminde yeni yaklaşımları ortaya koymak için analitik bir çalışma yapmak hedeflenmiştir. Son 20 yıl içinde gerçekleştirilen park projeleri üzerinde yapılan kapsamlı

bir araştırma sonucunda, parkların alan seçimleri, tasarım akımları ve rekreasyonel programlanışı ile ilgili ortak konular saptanmıştır. Bunlar çağdaş parkların analizinde kullanılabilecek kriterlerdir. Çalışmanın son kısmında, çağdaş parkların metropoliten kentlerdeki konumları sayesinde kazandıkları yeni fonksiyonlar bakımından bir tipolojisi geliştirilmiştir ve her bir tip yukarıda bahsedilen kriterler çerçevesinde örnek çalışmalarla tartışılmıştır. Böylece bu tez, park üretimindeki yeni gelişmeler hakkında bir fikir vermektedir.

Anahtar Kelimeler: kamu parkı, kent içinde doğa imajı, rekreasyonel ihtiyaçlar, parkların sosyal ve fiziksel kurgulanışı, çağdaş kamu parkları

KENT KIYISININ CANLANDIRILMASI SÜRECİ: KENTSEL GELİŞMENİN YENİ GÜNDEMİ

**BAŞ BÜTÜNER, Funda
ODTÜ**

**Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Baykan GÜNAY
Ocak 2003, 138 sayfa**

Bu tezin amacı 1960'lerden bu yana dünyada yaşanan kent kıyısının canlandırılması sürecinin incelenmesi ve Türk kıyı kentleri bağlamında bu sürecin tartışılmasıdır. Su ve kara arasında bir ara yüz olarak kent kıyıları, deniz kenarı kentlerindeki hassas ve en çok değişime uğramış kentsel alanlardır. Bu çalışmanın esas konusu olan liman bölgeleri; endüstri ve liman faaliyetlerinden rekreasyon ve turizmle ilgili kullanımlara dönüşerek kayda değer bir süreç geçirmişlerdir. 20. yüzyıl ortalarında; denizcilik teknolojisi, üretim biçimi ve kentleşme sürecindeki değişimlerin sonucunda, liman faaliyetleri kent kıyılarını metruk ve terk edilmiş alanlar olarak bırakarak, kent merkezlerinden kent dışındaki bölgelere kaymıştır. Terk edilen bu alanlar, 20. yüzyılda kentsel tasarım ve planlamanın en önemli konusu haline gelen kentsel geliştirme projeleriyle canlandırılmaya başlanmıştır. Bu tür projelerin çağdaş kentlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik yapısına yaptığı olumlu katkılara rağmen, bir takım tartışılır sonuçları da vardır. Bu bağlamda, bu tez temel olarak iki sava dayanır. İlki, bu tür projelerin bir kıyı arazisine has özellikleri yansıtmaması ve ikinci de, dünyanın farklı kentlerinde üretilen projelerin standartlaşmaya ve

aynılaşmaya başlamasıdır. Uluslararası örnekler incelenerek ortaya çıkarılan bu savlar, 'Kadıköy Meydanı Haydarpaşa Harem Kentsel Tasarım Yarışması', 'İzmir Liman Bölgesi için Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışması' ve 'Galata Limanı' projeleriyle birlikte böyle bir süreçle yeni yeni karşılaşan Türkiye için değerli kaynaklar olacaktır.

Anahtar Kelimeler: kentsel dönüşüm projeleri, su-kara ilişkisi, liman bölgelerinin canlandırılması, endüstri sonrası kent kıyısı, Türk kıyı kentleri

İMAR MEVZUATININ ARAÇLARIYLA KENT MEKANINI TASARLAMAK BAŞ, Yener ODTÜ

**Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Adnan BARLAS
Aralık 2003, 138 sayfa**

1960'lerden bu yana kentsel tasarımın kapsamı kentin biçimlenme sürecini bir bütün olarak kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bu açıdan kentsel kodlama, planlama ve tasarım süreçlerini bütünleştiren bir düzenek olarak kentsel planlamanın ayrı bir dalı haline gelmiştir. Böylece tasarım kontrolü özellikle batı ülkelerinde, kentsel gelişimi kontrol eden yasal sistemlerin çok önemli bir parçası olmuştur. Türkiye'de imar mevzuatının bir kentsel kodlama sistemi olarak kentsel tasarım ve tasarım kontrolü açısından çeşitli sorunlar içermesine rağmen kent biçiminin kontrolünde makro ölçekte mikro ölçeğe kadar uzanan önemli araçlar sunduğu söylenebilir. Bu çalışmanın amacı imar mevzuatının bir tasarım kontrol sistemi olarak yeteneklerini ve eksikliklerini incelemektir. Türkiye'de planlı kent alanları için en çok dile getirilen eleştiri apartmanlaşma olarak adlandırılan ve kent mekanlarının giderek aynılaşmasına yol açan süreç sonucunda mekansal çeşitliliğin ve yerleşmelerin özgün karakterlerinin yok olmasıdır. Bu sorun temelde planlama sürecinden kentsel tasarımın dışlanmasıyla ilişkilidir. Türkiye'deki planlama yaklaşımı kentsel tasarıma ilişkin kaygıları gözardı ederek yalnızca mülkiyetin yeniden düzenlenmesine yönelmiştir. Dolayısıyla sorun mevzuattan kaynaklanan teknik bir hatanın ötesinde, yasal araçların sunduğu olanakların değerlendirilmemesinin bir sonucudur. Ancak, yasal araçlar kentsel tasarımın ölçütlerini ön plana alan bir

yaklaşım içinde etkin olarak kullanıldığı durumda, kent mekanının çeşitliliği ve zenginliği açısından daha yeterli mekanlar yaratmak mümkün olabilir. Çalışmada sınanan temel önerme budur. Bu çerçevede, ilk olarak kentsel kodlama ve tasarım arasındaki ilişki tarihsel gelişimi içinde incelenmiş ve tasarım kontrol kademelenmesi için bir model tanımlanmıştır. Daha sonra bu model çerçevesinde Türkiye'deki imar mevzuatı değerlendirilmiştir. Son olarak mekanın egemenlik bölgesi kademelenmesi bir tasarım kriteri olarak ele alınmış ve yasal araçların bu kademelenmedeki kritik elemanlar olan geçiş alanlarının kontrolündeki yeterliliği sınanmıştır.

Anahtar Kelimeler: kent biçimi, kentsel tasarım, kentsel kodlama, tasarım kontrolü, imar mevzuatı, imar planlaması, egemenlik bölgesi kademelenmesi

İSTANBUL HALIÇ KIYILARININ DÖNÜŞÜMÜ VE TERSANE ALANININ DEĞERLENDİRİLMESİ

**GEDİKLİ, Ayşe Pınar
ODTÜ**

**Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. F. Cana BİLSEL
Aralık 2002, 164 sayfa**

Haliç'in kuzey kıyısında yer alan tarihi tersane alanı son yıllarda önemli bir dönüşüm süreci geçirmektedir. Bölgedeki tersanelerin kapatılması kararıyla birlikte, tersane alanının yeniden geliştirilmesi/değerlendirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Bu tez çalışması, tarihi tersane alanının yeniden geliştirilmesi sürecini, bir kentsel tasarım problemi olarak değerlendirmekte ve alanın özel durumunu dikkate alan, özel bir kentsel tasarım yaklaşımı geliştirmektedir. Bu çalışma, tersane alanını, alanın tarihi gelişimi, içinde bulunduğu kentsel kontekst ve tarihi alanın mekansal yapısı açısından incelemiştir. Bu tez çalışmasında tersane alanının kontekstüel ve mekansal karakterini belirlemek amacıyla bir analiz metodolojisi geliştirilmiş ve sonuçta alanın yeniden geliştirilmesine yönelik kentsel tasarım ilkeleri ve kavramları üretilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel kıyı, endüstriyel arkeoloji, tersane, Haliç, yeniden geliştirme, kentsel kontekst, mekansal analiz, koruma, tarihi değer, kültür varlığı, deniz-kent ilişkisi.

ANKARA'NIN FİZİKSEL PLANLAMA DENEYİMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: 1957 UYBADIN-YÜCEL PLANI

KAYA, Tuncay
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Adnan
BARLAS

Aralık 2002, 125 sayfa

Bu tez, 1957 Uybadin-Yücel Planının, Ankara'nın kentsel, fiziksel yapısının oluşumu üzerinde yarattığı etkileri tarihsel bir perspektif içinde incelemektedir. Çalışmada, kentsel fiziksel yapının oluşumu yarışma, ve uygulamadan oluşan bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Kentsel fiziksel yapının oluşumu üzerinde etkisi olan kent dokusu çalışmanın bir diğer odak noktasıdır. Ayrıca, Ankara kentsel alanında hazırlanan bir örnekle kent dokusunun kentsel fiziksel yapının oluşumundaki etkileri gösterilmiştir. Bundan başka, bu çalışma, yoğunluk ve kat artışlarıyla Uybadin-Yücel Planını yok eden yönetsel kararların Ankara'nın yapıli alanının oluşumu üzerinde yarattığı etkileri inceler.

Anahtar Kelimeler: kentsel fiziksel yapı, kentleşme, yönetim, planlama deneyimi, yapıli alan, süreç, yarışma, uygulama, yerleşme deseni, dikkörtgen yapı adası, blok apartman, yoğunluk artışı, arsa spekülasyonu, yapsat, apartmanlaşma, gecekondu

DEPREM BÖLGELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL TASARIM: GÖLYAKA ÖRNEĞİ

BEDEL, Banu
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cana BİLSEL
Aralık 2002, 162 sayfa

Depreme karşı güvenlik ve sürdürülebilirlik birbiriyle uyumlu hedeflerdir ve kentsel tasarımın her ikisini de sağlaması olası ve gereklidir. Bu çalışma 1999 yılındaki iki büyük depremi takiben başlayan yeniden yapılaşma çabalarının uyardığı bazı sorular çerçevesinde deprem bölgelerinde sürdürülebilir kentsel tasarım ilkeleri önermektedir. Bir yerleşmenin, özellikle doğal, tarımsal ve orman alanları üzerindeki çevresel etkileri, kültürel ve sosyal çevresiyle uyumu, ekonomik başarısı, değişimlere ayak uydurabilecek esnek ve uyarlanabilir yapıda olması ve mekansal kalitesi sürdürülebilirliğinin önemli bileşenleridir. Deprem bölgelerinde sürdürülebilir kentsel tasarım ilkeleri arasında uyumlu

arazi kullanımlarının birlikteliği, yerleşme yoğunluğunun ekonomik ve ekolojik olabilirlik ve kabul edilebilir risk sınırları arasında tutulması, ve sürekli yeşil alanlar ve ulaşım ağlarıyla ayrılmış komşuluk birimlerinden oluşan bir yerleşim örüntüsü vardır. Gölyaka için deprem sonrası geliştirilmiş yeniden yerleşme önerileri bu ilkeler açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Deprem Güvenliği, Kentsel Tasarım, Gölyaka

TÜRKİYE'DE COĞRAFI BİLGİ SİSTEMİNİN KENTSEL PLANLAMA SÜRECİNE KATKISI

KEPOGLU, Volkan Osman
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Kentsel Tasarım
Tez Danışmanı: Doç. Dr. ÇAGATAY
KESKINOK

Eylül 2003, 171 sayfa

Bu tez, Türkiye'de Coğrafi Bilgi Sistemi'nin(CBS) kentsel planlama sürecine katkısı göstermeye çalışmıştır. CBS, doğru, güvenilir ve güncel coğrafi bilgiye erişimi sağlayarak, senaryoya göre alternatifler üretmek ve alternatiflerin değerlendirilmesinde katılımı sağlayarak, planlamayı geliştirebilir. Bu, CBS'nin planlamanın gelişimi için sağlayabileceği en üst düzeydeki katkısıdır. Eğer kamu kurumları arasında coğrafi veri sunan sistemler kurulması gibi şartlar yerine getirilebilirse, CBS'nin katkısı gerçekleşebilir. Kuşkusuz, bu şartlar var olan teknik ve sosyal altyapıya bağlıdır. Kamu kurumları arasında sayısal bir altyapı sistemi olmasına rağmen birkaç genel müdürlük kendi çabaları ile sayısal data sunmaya başlamışlardır. Bu çaba, diğer kamu kurumlarına örnek teşkil ederek, coğrafi data sunan kamu kurumlarının niteliği ve niceliği artmalıdır. Planlama bakış açısına göre, bu örneklerin, plan yapma süreçlerini CBS ile birlikte yapmaya yetecek düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Bu düşünceyi ispatlamak için, GIS ve teknoloji kullanımının hangi düzeyde olduğu İller Bankası ve özel planlama büroları özelinde araştırıldı. Sonuçlar göstermektedir ki, İller Bankası'ndaki GIS kullanımı geçiş dönemindedir. Özel planlama büroları başlangıç seviyesindedirler ve eğer planlar sayısal ortamda hazırlanmaya başlarsa ki bu fazladan maliyet yaratmaktadır, bazı bürolar bu değişime ayak uyduramayacak durumdadırlar. Bu yüzden, kamu kurumları arasındaki coğrafi veri sunum politikaları, CBS'nin planlama için gelecekteki kullanımını belirleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi, Coğrafi Bilgi Sistemi, CBS, Planlama, İller Bankası, Özel Planlama Büroları, Teknoloji, Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi, Plan Hazırlama Süreçleri

ÖZEL ALAN YÖNETİMİNDEKİ KAMU VE ÖZEL ORTAKLIKLARININ FİZİKSEL PLANLAMASI VE KONTROLÜ

KIRBAY, Yelda
ODTÜ

Yüksek.Lisans., Şehir Planlama
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat
BALAMİR

Ocak 2003, 163 sayfa

Türkiye'de, Özel Alanların Yönetiminde Kamu ve Özel Ortaklıkları, alanlarının fiziksel planlamasını ve gelişimini kendi özel kanunsal çerçeveleri ile belirlemektedir. Teknoloji Geliştirme Alanları Kanunu (no: 4691), üniversite-sanayi işbirliğinin sağlanması amacıyla kurulmuş bir ortaklık olan Bilim ve Teknoloji Parklarının yer seçimine, arazi teminine ve geliştirme çalışmalarına yönelik planlama politikalarını içermektedir. Bu çerçevede yapılan Teknoloji Geliştirme Alanları Kanunu analizi ve çalışma alanı olarak seçilen ODTÜ-Teknokent değerlendirmesi, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri'ndeki tüm planlama çalışmalarının ve kontrolünün Yönetici Şirket sorumluluğu altında olduğunu göstermektedir. Alanın gelişme planının hazırlanmasından, yapılaşma çalışmalarının yönetimine kadar herhangi bir kontrol mekanizması, ilgili kanun tarafından ortaya konulmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, İmar Kanunu'nda (no: 3194), Özel Alanların planlamasında, kamu kontrolü ve denetimini sağlamaya yönelik yeni kanunsal araçları geliştirmektir. Bu yaklaşım, özel alanların planlama esaslarının ve ilgili yapı yönetmeliğinin hazırlanması ve kontrolü amacıyla kamu ve özel sektörlerin işbirliğinde bir Planlama Komitesinin kurulmasını amaçlamaktadır. Bu bakış açısı ile, özel alan yönetimi ve planlaması anlayışı, şimdiki kanunsal yapı içerisinde geliştirilecektir. Hatta, bu, kentsel işletme faaliyet alanlarında kurulabilecek olası kamu ve özel ortaklıkları için bir model oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu ve Özel Ortaklıkları, Bilim ve Teknoloji Parkları, Teknoloji Geliştirme Alanları, Özel Alan Yönetimi, Fiziksel Planlama ve Kontrol

Kitap Tanıtımı

Hazırlayan: Nevzat CAN - Oğuz ÖZBEK

I. ULUSAL KENT ORMANCILIĞI KONGRESİ

9-11 Nisan 2004 tarihinde Ankara'da Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, TMMOB Peyzaj Mimarlar Odası ve Türkiye Ormancılar Derneğinin ortaklaşa düzenlediği, TÜBİTAK ve Ankara Üniversitesinin desteklediği I. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi gerçekleştirilmiştir.

Kongre "Kent Ormancılığı"nın sadece ormancılıkla ilgili bir etkinlik alanı olmadığından yola çıkarak, kent planlama, çevre yönetimi, peyzaj mimarlığı, mimarlık, orman mühendisliği, biyoloji, botanik, toplumbilim vb. çeşitli etkinlik alanlarını bir araya getirmek amacıyla yapılmıştır.

Kitap, Kongre'de sekiz oturumda sunulan bildirileri, poster bildirileri ile panele katılan kişilerin konuşmalarını içermektedir. Kitapta, kent ormancılığına ilişkin kavramsal yaklaşımlar, yönetim-planlama, teknikler, örnek uygulamalar ile sorunları ortaya koyan yazıları bulmak mümkündür.

İSTEME ADRESİ

Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği
TMMOB Çevre Mühendisleri Odası
TMMOB Peyzaj Mimarlar Odası
Türkiye Ormancılar Derneği

AFET SAHA ARAŞTIRMA RAPORU 2003

Afete Karşı Sivil Koordinasyonu Destekleme Derneği tarafından düzenlenen rapor 1999 Körfez ve Düzce Depremleri sonrasında oluşan deneyim ve bilgi birikiminden yararlanarak; sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin

etkin olarak işleyişinde yer alabilecekleri bir "ulusal afet yönetimi"nin oluşturulmasına katkıda bulunmayı ve afet sonrası ortaya çıkan sivil inisiyatif, dayanışma ruhunu ve gönüllülük arzusunu canlı tutmayı amaçlamaktadır.

Afet Saha Araştırma Raporu'nda Körfez ve Düzce depremleri ertesinde afet bölgesinde; yerli ve yabancı sivil toplum kuruluşlarının yardım, iyileştirme ve yeniden yapılanma alanlarında yürüttükleri çalışmaların ve gerçekleştirdikleri ya da sürdürdükleri projelerin genel dökümünü çıkarmaya, kamu kurumları ve yerel yönetimler tarafından yönlendirilen yardım malzeme ve hizmetlerine ilişkin güvenilir olgu ve veriler derlenmeye çalışılmıştır.

Rapor sivil toplum kuruluşların söz konusu faaliyet ve projelerini, amaçlarına uygunluk, toplumsal ve fiziki yaşama katkıları, afetzedelere yararları bakımından değerlendirilmekte ve sivil kuruluşların çalışmalarını yürütürken yasal düzenlemelerin getirdiği kısıtlamalar, işleyişte ortaya çıkan aksaklıklar, kamu yetkililerinin tavırları ve yaklaşımları açısından karşılaştıkları engeller, güçlükler ve sorunları irdelemiştir.

Raporda karşılaşın güçlüklerin aşılabilmesi ve sorunların çözümüne ilişkin afet bölgesindeki çalışmalara doğrudan katılmış kamu görevlileri, yerel yönetim yetkilileri ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerinin görüşleri yansıtılmaya çalışılmıştır.

İSTEME ADRESİ

Afete Karşı Sivil Koordinasyonu Destekleme Derneği
Gazeteci Erol Dernek Sok., Hanif Han, 11/5, Beyoğlu İstanbul
Tel: 212 293631
e-posta: info@sivilkoordinasyon.org

FEMİNİZM VE DOĞAYA HÜKMETMEK

Val Plumwood
Çeviren: Başak Ertür

Kitabın giriş kısmında, kitabın amacının eleştirel bir ekolojik feminizm diye adlandırılan, feminist kuramla tam anlamıyla bağdaşan ve ona dayandırılabilir olacak olan çevreci bir feminizmin gelişmesine katkıda

bulunmayı öngördüğü belirtilmektedir. Ekolojik feminizmin eleştirel ve analitik gücünü artırıp, çok daha güçlü bir siyasal araç hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Kitabın bir başka temel amacı da, feminist bir çevre felsefesini temellendirme isteğidir.

Kitap, giriş ve sonuç bölümleri dışında yedi bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde feminizm ile ekolojik feminizm arasındaki ilişkiler özet-

lenmektedir. İkinci bölümde ise ikicilik çözümlemesinin temellerini oluşturmaktadır. Efendi kimliği açısından akıl/doğa ikiciliğinin rolü ve oluşumuna ilişkin değerlendirme üçüncü bölümde, Batı'nın akılcı geleneğini ve Platoncu akıl anlayışında mevcut olan dışlamaları yeniden incelenerek desteklenmektedir. Kitapta "Descartes ve İktidar Düşü", başlıklı dördüncü bölüm, "Mekanizma ve Zihin/Doğa İkiciliği" başlıklı beşinci bölüm, "Etik ve Araçsallaştırıcı Benlik" başlıklı altıncı bölüm, "Derin Ekoloji ve Farklılığın İnkarı" başlıklı yedinci bölümden oluşmaktadır.

Eğemen Öyküyü Değiştirmek" başlıklı sonuç bölümünde ise; yaşanabilir bir gelecekte varkalmak için yeni baş kahramanları, daha güzel konuları olan ve en azından mutlu son olasılığını taşıyan farklı öyküleri yaratma, geri getirme ve keşfetme gücünü kendi elimimize almamız gerektiği belirtilmektedir.

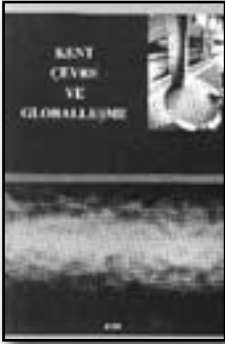
İSTEME ADRESİ

Metis Yayınları

İpek Sok. 9, 34433 Beyoğlu, İstanbul

Tel; 2122454696

e-posta:info@metiskitap.com

KENT ÇEVRE VE GLOBALLEŞME

Mustafa Öktem

Kitap, globalleşme-yerelleşme dinamikleri bağlamında ve kent yönetimlerini öne çıkararak, çevre ve çevre politikalarının Türkiye boyutundaki yansımalarını ele almaktadır. Kitapta, öncelikle çevre sorunlarının felsefi temelleri teknolojik dönüşüm süreci boyutunda irdelenip, bir arka plan oluşturulurken, globalleşme-yerelleşme dinamikleri bağlamında yerel yönetimler, çevre sorunları ve çevre politikaları Türkiye özelinde tartışılmaktadır. Yine konu ile ilgili olarak Avrupa Birliği'nin çevre politikası ve Türk kent yönetimlerinin durumu da titiz bir biçimde incelenmektedir.

Kitabın giriş bölümünden sonra, çevre sorunları teknolojik gelişmenin felsefi arka planı da öne çıkarılarak, sanayi toplumu ve tüketim toplumu kavramları çerçevesinde ele alınmaktadır. İkinci bölümde globalleşme-yerelleşme ilişkileri bağlamında kent yönetimlerinin çevre sorunları ile ilgili fonksiyonları ve bu çerçevede ortaya çıkan sorunlar, özellikle Türkiye ölçeğinde temel bir kent yönetimi birimi olan belediyeler öne çıkarılarak irdelenmiştir. Üçüncü bölümde, özellikle bilgi toplumu sürecinde Türkiye'de çevre ve çevre politikalarının önemli bir yönünü oluşturan çevre yönetimi, sorunlar ve çözüm önerileri bağlamında ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde ise, Türkiye'de çevre sorunları, kentsel kökenleri açısından ve çevre politikaları-kalkınma planları ilişkisi bağlamında incelenmektedir. Beşinci bölümde, globalleşme, bölgeselleşme ve yerelleşme dinamikleri bağlamında ortaya çıkan gelişmeler içinde önemli bir yeri olan Avrupa Birliği'nin çevre ile ilgili geliştirdiği politikalar da, konunun özellikle bu topluluğa katılma süreci içinde bulunan Türkiye ile ilişkisi öne çıkarılarak analiz edilmektedir.

Son bölümde, globalleşme-yerelleşme gerilim hattında Türkiye'de kent yönetimlerinin durumu geleceğe ilişkin projeksiyonları da içeriği biçimde incelenmektedir.

İSTEME ADRESİ

ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.

Ticarethane Sk. No:41/1 34410 Cağaloğlu, İstanbul

Tel: 0212 511 53 03

e-posta: info@alfakitap.com

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI'NDAN BASIN AÇIKLAMASI NATO ZİRVESİ VE İSTANBUL: KÜRESELLEŞEN ZİRVELER VE EYLEMLER KENT YÖNETİMLERİNİ VE PLANLAMAYI YENİDEN KURGULAMAYI GEREKTİRİYOR!

27-29 Haziran tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmesi düşünülen NATO zirvesi ve bu zirve için alınan önlemler, Türkiye'nin en büyük metropoliten alanı olan İstanbul'da ve dolaylı olarak Ankara'da kent yaşamını kesintiye uğratmaktadır. NATO zirvesinin, savaşa ve şiddete yönelik her tür iş ve eylemin meşrulaştırılması gibi bir niteliğe bürünmesi; tüm barışçı insanları rahatsız etmekle kalmamakta bu zirvenin İstanbul'da düzenlenmiş olması, küresel ve yayılcı terörden rahatsız halkımızı ayrıca rencide etmektedir. Bunun yanı sıra zirve için alınan önlemler, kent ve kentli yaşamını da felç olma noktasına getirerek, insan ve kentli haklarını kısıtlamaktadır.

Bu zirve "güvenliği" için, kara, hava ve deniz ulaşımının en önemli noktalarının kontrol altında tutulması ya da halkın kullanımına kapatılması, kent merkezinin önemli bir kısmının bariyerlerle çevrilmesi, bu bölgede yaşayan kentlilerin konutlarına ve işyerlerine ulaşmalarını olanaksız kılacak trafik ve emniyet önlemlerinin alınması, kent içi güvenlik önlemlerinin en üst düzeye çıkarılması kentsel sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamı neredeyse durma noktasına getirmektedir. Bu gelişmeler yalnızca İstanbul'da kent yaşamını değil, sosyo-ekonomik ve kültürel yönleriyle de Marmara Bölgesini ve başta başkent Ankara olmak üzere tüm Türkiye'yi etkileyecek boyutlara ulaşmıştır. 11 Eylül sonrasının küreselleşen dünyasında özellikle küresel ağlara eklenilebilmiş kentler ulusal süreçleri aşan iktidar çatışmalarının ve terör olaylarının etkisi altında kalmaktadır. Bu süreçte, bir yandan insan hakları ve temel özgürlükler bağlamında kabul edilmesi olanaksız olan terör eylemleri kentlerin varolan alt ve üst yapılarına önceden öngörülemeyecek zararlar vermekte, diğer yandan bu eylemleri engellemek üzere alınan güvenlik önlemleri insan temel haklarının sınırlandırılması ve kent yaşamının kesintiye uğraması ile kent ve kentli yaşamında yeni güçlükler ve baskılar tanımlamaktadır. Bu önlemlerin kenti ve kent halkını incitecek bir saygı çerçevesine oturması da kabul edilebilir değildir.

Bu süreçte çıkış noktasının, en temel insan hakkı olan yaşam hakkı etrafına düğümlenmesi kaçınılmazdır. Ancak yaşam hakkı ve güvenlik gerekçeleriyle, kent ve kentin sosyo-ekonomik, kültürel yaşamını-değerlerini zedeleyecek önlem ve

uygulamaların da kabul edilmesi olanaklı değildir. Bu bağlamda; son yıllarda kent planlaması disiplini içerisinde özellikle büyük kentlerin planlanmasında bu tür beklenmeyen doğal ve toplumsal olaylara karşı kapasiteler ayrılması, risk-sakınım planlaması ve acil durum yönetim programları oluşturulması yaklaşımları yaygınlık kazanmaktadır. Bu çalışmalar, temel ifade özgürlüklerini gözetmenin yanı sıra beklenmeyen doğal ve toplumsal olayların etkilerinin en aza indirgenmeyi hedeflemektedir. Bu türden risk-sakınım indirgeme çalışmalarında, insan temel hak ve özgürlüklerinin mümkün olduğu kadar az kısıtlanması üzerinde hassasiyetle durulmaktadır.

Tüm bunlara ilaveten, NATO Zirvesi gibi uluslararası etkinlikler sırasında kentlerimizin görünümünü düzeltebilmek amacıyla da çok önemli kaynaklar ayrılmaktadır. Ankara ve İstanbul, buna benzer deneyimleri Habitat Zirvesi ve önemli üst düzey yabancı konukların ağırlanması sırasında da yaşamıştır. Bu etkinlikler sırasında, kent görünümünü iyileştirmeye yönelik kaldırım düzenlenmesi, yol çizgisi çizilmesi, bina cephelerinin boyanması gibi "makyaj" olarak nitelenebilecek uygulamalara kaynak aktarılmakta, bu da bir çok önemli alt ve üst yapı sorunlarıyla boğuşan kentlerimize ait kaynakların öncelikler dışında kullanılarak savurganca tüketilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Ülkemizin ve kentlerimizin 11 Eylül sonrası yeni küresel süreçlerin zararlarından en az etkilenmesi için bu süreçlerin en akılcı biçimde kavranması gerekmektedir. Kent yönetiminde ve planlanmasında hem güvenliğin hem de kent yaşamındaki temel hak ve özgürlüklerin kullanımı göz önünde tutulmalı, kent yaşamı ile sosyo-ekonomik etkinlik-ilişkiler ve kent kültürünün zarar görmeyeceği bir süreç yönetimi anlayışı benimsenmeli, kent ve kamu kaynakları önceliği olmayan kentsel düzenlemeler için tüketilmemelidir. Tüm bu nedenlerle, kent yöneticilerini ve hükümeti; küresel kaynaklı kent terörünün ve küresel etkinliklerin yaratacağı kapasite gereksinimlerini göz önünde bulunduran bir kent planlama ve kent yönetimi yaklaşımını uygulamaya, "güvenlik" gerekçesiyle kentsel sosyo-ekonomik yaşamı ve temel özgürlükleri sınırlamayan acil durum yönetim programları oluşturmaya, kent kaynaklarını "makyaj" nitelikli düzenlemeler için savurganca tüketmemeye ve "ülkeminin tanıtımı" amacıyla temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmayıp kent kaynaklarının zarar görmeyeceği ve sosyo-ekonomik yaşamın kesintiye uğratılmayacağı daha "barışçı" çözümler bulmaya davet ediyoruz.

Saygılarımızla,

TMMOB Şehir Plancıları Odası Yönetim Kurulu

